

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GELENEKSEL TİCARET DOKUSU İÇİNDE “KAYSERİ
HANÇERLİ SULTAN VAKFI BEDESTENİ” NİN
KORUMA SORUNLARI ve DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mimar Fernaz ÖNCEL

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. İsmet AĞARYILMAZ

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖNSÖZ.....	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1 GİRİŞ.....	1
2 KAYSERİ’NİN COĞRAFİ KONUMU ve TARİHSEL GELİŞİMİ	4
2.1 Coğrafi Konumu	4
2.2 Kayseri’nin Tarihsel Gelişimi	6
2.2.1 Selçuklu Dönemi Öncesi	6
2.2.2 Selçuklu ve Beylikler Dönemi	8
2.2.3 Osmanlı Dönemi.....	10
2.2.4 Cumhuriyet Dönemi	15
3. KAYSERİ’DE TİCARET ETKİNLİKLERİNİN OLUŞUMU ve GELİŞİMİ	17
3.1 Asur Ticaret Kolonileri Dönemi.....	17
3.2 Selçuklular Dönemi	22
3.3 Osmanlılar Dönemi	27
3.4 Cumhuriyet Dönemi	32
4. KAYSERİ’DE GELENEKSEL TİCARET DOKUSUNUN OLUŞUMU ve YAPILARIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	34
4.1 Osmanlılarda Geleneksel Ticaret Dokusunun Oluşumu.....	34
4.2 Kayseri’de Sur İçinde Geleneksel Ticaret Dokusunun Oluşumu ve Gelişimi.....	36
4.3 Geleneksel Ticaret Dokusundaki Yapılar.....	41
4.3.1 Ticaret Yapıları.....	41
4.3.2 Diğer Yapılar.....	49
4.3.3 Günümüze Ulaşamayan Yapılar.....	53
5. KAYSERİ HANCERLİ SULTAN VAKFI BEDESTENİ.....	82
5.1 Yapının Tarihçesi	82
5.1.1 Yazılı Belgelerle Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni.....	83
5.2 Yapının Konumu ve Çevresi	91
5.2.1 Batı Ön Duvarına Bitişik Dükkanlar	92
5.2.2 Hilmi Paşa Mescidi.....	95
5.3 Yapının Mimari Tanımı, Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı.....	97
5.3.1 Yapının Bölümleri	99
5.3.1.1 Giriş Revağı.....	99

5.3.1.2	Ana Orta Bölüm	100
5.3.1.3	Güney Yan Bölüm	103
5.3.1.4	Kuzey Yan Bölüm	108
5.4	Yapının Geçirdiği Değişiklikler ve Onarımlar	111
5.4.1	Vakfiyelerde Adı Geçen Mescit ve Altındaki Çeşmesinin Yerinin Tespiti.....	112
5.5	Yapının Bozulmaları ve Sorunları.....	118
5.5.1	Çevresindeki Bozulmalar ve Sorunlar.....	119
5.5.2	Giriş Revağındaki Bozulmaları ve Sorunları.....	120
5.5.3	Ana Orta Bölümdeki Bozulmaları ve Sorunları.....	121
5.5.4	Güney Yan Bölümdeki Bozulmaları ve Sorunları.....	126
5.5.5	Kuzey Yan Bölümdeki Bozulmaları ve Sorunları.....	132
6.	KARŞILAŞTIRMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	172
6.1	Osmanlı Dönemi Bedestenleri İçinde Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni'nin yeri	172
6.2	Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni'nin Restitüsyon önerisi	182
6.3	Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni'nin Restorasyon önerisi	195
	KAYNAKLAR	215
	EKLER	221
	Ek 1 Terimler Sözlüğü.....	222
	Ek 2 Bedesten Tanımı Çeşitleri ve Oluşumu.....	225
	Ek 3 Kayseri Eski Bedesteni	230
	Ek 4 Hilmi Paşa Mescidi İçinde Bulunan Kitabe	231
	Ek 5“Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni” İle İlgili Belgeler	233
	Ek 6“Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni” nin ve çevresindeki tarihi ticaret yapılarının envanter fişleri	239
	Ek7 Kayseri "Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Rölöve Projesi.....	244
	Ek8 Kayseri "Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Restitüsyon Projesi.....	253
	Ek9 Kayseri "Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Restorasyon Projesi.....	263
	ÖZGEÇMİŞ.....	271

KISALTIMA LİSTESİ

İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
Kay.Şer.Sic	Kayseri Şerriye Sicilleri
KAYTAM	Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi
KBB	Kayseri Büyükşehir Belediyesi
KKTVKK	Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KVBM	Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü
MSÜ	Mimar Sinan Üniversitesi
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	Kayseri'nin coğrafi konumu.....	5
Şekil 2.2	Kayseri surlarının ve iç kalesinin Gabriel tarafından hazırlanan restitüsyonu.....	5
Şekil 2.3	1534'te Matrakçı Nasuh tarafından yapılmış, Kayseri, Develi ve İncesu'yu gösteren bir minyatür.....	13
Şekil 2.4	1916 Kayseri sancağı haritası.....	13
Şekil 3.1	Çivi yazılı bronz tablet. Hattuşaşın büyük kralı Tudhaliya IV. ve Tarhunlaşa kralı Kurunta arasındaki anlaşmanın metni (MÖ. 13y.y'ın ikinci yarısı).....	18
Şekil 3.2	Çivi yazılı tablet. (MÖ. 13y.y'ın ikinci yarısı).....	19
Şekil 3.3	Yunan ve Roma zamanlarındaki önemli ticaret yolları.....	21
Şekil 3.4	Selçuklular devrinde Kayseri'de kurulan uluslararası fuar olan "Yabanlu Pazarı"nın yol güzergahları.....	26
Şekil 4.1	Jean S. Euthychides' 1882'de çizilen ve Eravşar tarafından kopyası hazırlanan Kayseri'nin en eski haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret dokusunun o dönemdeki yeri.....	55
Şekil 4.2	Albert Gabriel'in 1930'da çizdiği Kayseri haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret dokusunun o dönemdeki yeri.....	56
Şekil 4.3	Albert Gabriel'in 1930'da çizdiği Kayseri şehir içi haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.....	57
Şekil 4.4	1945'de çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.....	58
Şekil 4.5	1975'de çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.....	58
Şekil 4.6	1986'da çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.....	59
Şekil 4.7	1915'te çekilen fotoğrafta çarşının saat kulesine kadar uzandığı görünmektedir.....	59
Şekil 4.8	1893'te E. Nevman tarafından çekilen kale ve ticaret dokusu fotoğrafı.....	60
Şekil 4.9	1980'de Kayseri'ye gelen seyyah Nauman'ın çizdiği kapalı çarşı gravürü.....	60
Şekil 4.10	Kayseri ticaret dokusunun hava fotoğrafı ve buradaki ticaret yapıları.....	61
Şekil 4.11	Pamuk Hanı zemin kat ve üst kat planları.....	62
Şekil 4.12	Pamuk Hanına panoramik bakış.....	62
Şekil 4.13	Pamuk Hanı girişi.....	63
Şekil 4.14	Pamuk Hanı kuzey batı revaklarındaki oda kapıları.....	63
Şekil 4.15	Pamuk Hanı kuzey doğu revakları ve giriş revağı.....	64
Şekil 4.16	Pamuk Hanı üst kat güney revaklarının tonozu.....	64
Şekil 4.17	Gön Hanına Hanına panoramik bakış.....	65
Şekil 4.18	Gön Hanı plan şeması.....	65
Şekil 4.19	Urgancılar çarşısı, Öz sokak'ta olan Gön Hanı girişi.....	66
Şekil 4.20	Gön Hanı avlusu ve etrafındaki sonradan yapılmış baraka dükkanlar.....	66
Şekil 4.21	Gön Hanının günümüzde kalan tek parçası olan, giriş revağı.....	67
Şekil 4.22	Vezir Hanına panoramik bakış.....	67
Şekil 4.23	Vezir Hanının planları ve kesitleri.....	68
Şekil 4.24	Vezir Hanı 1. avluya giriş revağı.....	68
Şekil 4.25	Vezir Hanı 2. avlu kuzey revakları.....	69
Şekil 4.26	Vezir Hanı 3. avlu güney revakları ve 3. avluya geçiş koridoru.....	69
Şekil 4.27	Kapalı Çarşıya panoramik bakışlar.....	70
Şekil 4.28	Kapalı Çarşı genel planı.....	70
Şekil 4.29	Kapalı Çarşı sipahi pazarı, gazezler, hacı hanefi sokakları plan, kesit ve görünüşleri.....	71

Şekil 4.30	Kapalı Çarşı girişleri.....	71
Şekil 4.31	Kapalı Çarşı sipahi pazarı ve terziler sokakları.....	72
Şekil 4.32	Kapalı Çarşı köşe detayı.....	72
Şekil 4.33	Bürüngüz Cami.....	73
Şekil 4.34	Kapalı çarşının 1930'lardaki Gabriel tarafından çekilmiş hali.....	73
Şekil 4.35	Kapalı çarşının tonozları yıktırdıktan sonraki 13.11.1981 yılındaki hali.....	74
Şekil 4.36	Kapalı çarşıya 1935'te en son yapılan Kazancılar çarşısı.....	74
Şekil 4.37	19.9.1989 Kapalı çarşı restorasyon inşaatı.....	75
Şekil 4.38	Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşılarına panoramik bakış.....	75
Şekil 4.39	Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşılarının plan, kesit ve görünüşleri.....	76
Şekil 4.40	Urgancılar Çarşısı girişi, hemen yanında Vezir Hanı girişi var.....	76
Şekil 4.41	Urgancılar çarşının içi ve içindeki "Gün Görmez" mescidi.....	77
Şekil 4.42	Eskiden Urgancılar çarşısında bulunan "Asmalı Mescit" (Eravşar, 2000, s.197).....	77
Şekil 4.43	Urgancılar çarşısı, öz sokağın 2007 ve 1938'deki halleri.....	78
Şekil 4.44	Hacı Efendi çarşısı, karanlık sokak, 2007 ve 1981'deki halleri.....	78
Şekil 4.45	Hacı Efendi çarşısı, karanlık sokak, 2007 ve 1981'deki halleri.....	79
Şekil 4.46	Ticaret dokusunu oluşturan en önemli öğelerden Ulu Cami.....	79
Şekil 4.47	Tarihi Asmalı Çeşme.....	80
Şekil 4.48	Mehmet Melik Gazi Türbesi.....	80
Şekil 4.49	Raşit Efendi Kütüphanesi.....	81
Şekil 4.50	Kadı Hamamı.....	81
Şekil 5.1	Bedestenin kuzey kapısı üzerindeki asıl kitabesi.....	83
Şekil 5.2	Bedestenin güney kapısı üzerindeki sonradan konulan kitabe.....	83
Şekil 5.3	Bedestenin ası vakfiyesi olan, "Mustafa Bey Vakfiyesinin" orijinal tercümesi (Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınmıştır).....	85,86
Şekil 5.4	Bedestenin ticari dokudaki yerine ve bedestene panoramik bakışlar.....	137
Şekil 5.5	Bedestenin batı ön cephesini saran dükkanlar.....	138
Şekil 5.6	Bedestenin batı ön cephesindeki dükkanların üzeri.....	139
Şekil 5.7	Hilmi Paşa Mescidinin cepheleri ve günümüze ulaşamayan eski mescit girişi.....	139
Şekil 5.8	Hilmi Paşa Mescidinin içi ve günümüze ulaşamayan eski mescit kapısı.....	140
Şekil 5.9	Bedesten "halı kilimci çarşısı" olarak kullanılan orta bölüm.....	140
Şekil 5.10	Bedesten depo olarak kullanılan kuzey bölüm.....	141
Şekil 5.11	Bedesten yüncü olarak kullanılan güney bölüm.....	141
Şekil 5.12	Bedestendeki çeşitli süslemeler, bezemeler.....	142
Şekil 5.13	Bedesten çatı döşemesinin, kubbelerinin ve kubbe pencerelerinin üstten görünümü.....	142
Şekil 5.14	Bedesten giriş revağı.....	143
Şekil 5.15	Bedesten giriş revağındaki güney eyvan.....	143
Şekil 5.16	Bedesten giriş revağındaki kuzey eyvan.....	144
Şekil 5.17	Bedestenin orta bölümünden kuzey ve güney bölümlerine açılan kapılar.....	144
Şekil 5.18	Bedestenin orta bölümünden kapalı çarşı sipahi pazarına açılan doğu kapısı ve batı ön cepheye açılan ana giriş kapısı.....	145
Şekil 5.19	Bedestenin orta bölümünün batısındaki, orijinal ana giriş kapısı.....	145
Şekil 5.20	Bedestenin orta bölüm kubbeleri.....	146
Şekil 5.21	Bedestenin orta bölümüne sonradan ilave edilen dükkanlar ve içi.....	147
Şekil 5.22	Bedestenin güney bölümün kubbesi.....	147
Şekil 5.23	Bedestenin güney bölüm, güney ve kuzey duvarları.....	148
Şekil 5.24	Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı ilave edilen doğu duvarı.....	148
Şekil 5.25	Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı mescit yapmak için ilave edilen batı duvarı.....	149
Şekil 5.26	Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı mescit yapmak için	

	bölünen batı kanadı.....	149
Şekil 5.27	Bedestenin güney bölümünün doğu kanadının doğu duvarı, penceresi ve kapısı.....	150
Şekil 5.28	Bedestenin güney bölümünün doğu kanadının güney duvarı, penceresi, batı duvarı, pencereleri ve kapısı ve tonozu.....	150
Şekil 5.29	Bedestenin kuzey bölümünün iki başında bulunan iki yüksek sivri tonozu ve ortasındaki kubbesi.....	151
Şekil 5.30	Bedestenin kuzey bölümünün güneyindeki üzerinde asıl kitabenin bulunduğu, bedestenin orta bölümüne açılan kapı ve yine kuzey bölümün kuzeyindeki kapalı çarşının Terziler sokağına açılan kapısı.....	151
Şekil 5.31	Bedestenin kuzey bölümünün doğusundaki, yıkılan ve 1989'da yeniden yapılan duvarı ve bu duvardaki kapalı çarşının sipahi pazarı sokağına açılan kapısı.....	152
Şekil 5.32	Bedestenin kuzey bölümünün batısındaki, yıkılan ve 1989'da yeniden yapılan duvarı ve bu duvardaki, bedestenin ön cephesindeki Ulu sokağına açılan kapısı.....	152
Şekil 5.33	Bedestenin 1928 yılında ticari dokudaki genel görünüşü. Yapı çevresiyle, ticari doku bütününde de değişikliklere uğramıştır.....	153
Şekil 5.34	Bedestenin 1970 yılında ticari dokudaki genel görünüşü. Yapı çevresiyle, ticari doku bütününde de değişikliklere uğramıştır.....	153
Şekil 5.35	1974 yılındaki Bedestenin kuzey bölümünün çarşı ile birlikte harap halinin kuzey bölümün batı ucundan görünümü.....	154
Şekil 5.36	1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanlar için hazırlanan planı (KKTVKK'dan alınmıştır).....	154
Şekil 5.37	1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanlar için hazırlanan kesitler (KKTVKK'dan alınmıştır).....	155
Şekil 5.38	1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanların detayları (KKTVKK'dan alınmıştır).....	156
Şekil 5.39	1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanların detayları (KKTVKK'dan alınmıştır).....	156
Şekil 5.40	1974 yılındaki Bedestenin onarımında yenilenecek elektrik tesisatının projesi (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).....	156
Şekil 5.41	Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin planı (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).....	157
Şekil 5.42	Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin B-B kesiti (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).....	157
Şekil 5.43	Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin planı (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).....	158
Şekil 5.44	Bedestenin eski dönemlerde hazırlanan planı ve kesitleri (Kayseri Müzesinden alınmıştır).....	158
Şekil 5.45	Bedestenin kubbelerinin batıdan, 1960-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.....	159
Şekil 5.46	Bedestenin kubbelerinin, 1974-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.....	161
Şekil 5.47	Bedestenin güneydoğu kubbelerinin ve Vezir Hanının üstten, 1974-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.....	161
Şekil 5.48	Orta kubbe pandantiflerindeki mukarnasların 1974- 2007'deki görünümleri.....	161
Şekil 5.49	Bedesten kuzey bölüm batı tonozu ve önündeki dükkanları 1974-2007'deki görümlerinin karşılaştırılması.....	162
Şekil 5.50	Orta bölüm doğu kapısının 1974- 2007'deki görümlerinin karşılaştırılması.....	162
Şekil 5.51	1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün	

	onarılması için hazırlanan rölöve projeleri.....	163
Şekil 5.52	1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün onarılması için hazırlanan restorasyon projeleri.....	163
Şekil 5.53	1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün onarılması istenen yerleri.....	164
Şekil 5.54	Kapalı Çarşının Terziler Sokağının 1986-2007'deki görünümünün farkı.....	164
Şekil 5.55	Asmalı çeşme, Kapalı Çarşının Terziler Sokağı ve Bedestenin kuzey bölüm girişinin 1986-2007'deki görünümünün farkı.....	165
Şekil 5.56	Bedestenin kuzey bölümünün kubbesinin ve doğu tonozunun 1986-2007 yıllarındaki görünümünün farkı.....	165
Şekil 5.57	Bedestenin kuzey bölümünün üstten görünümünün 1986-2007'deki farkı (ilave edilen dükkanlarla bu bölüm orijinallliğini iyice kaybetmiştir).....	166
Şekil 5.58	Kapalı Çarşının Terziler Sokağı ve Bedestenin kuzey bölüm girişinin 1986-2007'deki görünümünün farkı.....	166
Şekil 5.59	Bedestenin çevresindeki bozulmalar ve sorunlar.....	167
Şekil 5.60	Bedestenin giriş revağındaki ve buranın eyvanlarındaki bozulmalar ve sorunlar.....	167
Şekil 5.61	Bedestenin orta bölümünün tüm taşlarındaki, kubbelerindeki kubbe pencerelerindeki bozulmalar ve sorunlar.....	168
Şekil 5.62	Bedestenin orta bölümünün dört yöne açılan dört kapısındaki bozulmalar.....	169
Şekil 5.63	Bedestenin güney bölümünün orta kısmındaki bozulmalar.....	169
Şekil 5.64	Bedestenin güney bölümünün doğu kanadındaki bozulmalar.....	170
Şekil 5.65	Bedestenin güney bölümünün batı kanadındaki bozulmalar.....	170
Şekil 5.66	Bedestenin kuzey bölümündeki bozulmalar ve sorunlar.....	171
Şekil 6.1	Tokat Bedesteni (M. Cezar'dan alınmıştır).....	208
Şekil 6.2	Galata Bedesteni (M. Cezar'dan alınmıştır).....	208
Şekil 6.3	Merzifon Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).....	208
Şekil 6.4	Amasya Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	209
Şekil 6.5	Ankara Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	209
Şekil 6.6	Bayburt Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	209
Şekil 6.7	Bergama Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	210
Şekil 6.8	Beyşehir Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	210
Şekil 6.9	Bursa Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	210
Şekil 6.10	Edirne Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	211
Şekil 6.11	Gelibolu Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	211
Şekil 6.12	İstanbul Cevahir (eski) Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	211
Şekil 6.13	İstanbul Sandal Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	212
Şekil 6.14	Makedonya İştîp Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).....	212
Şekil 6.15	Üsküp Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).....	212
Şekil 6.16	Serez Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	213
Şekil 6.17	Tire Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	213
Şekil 6.18	Trabzon Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	213
Şekil 6.19	Vezirköprü Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).....	213
Şekil 6.20	Konya Bedesteni (A. Baş, T. Bozkurt'tan alınmıştır).....	214
Şekil 6.21	Sofya Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).....	214
Şekil 6.22	Kütahya Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).....	214
Şekil Ek 5.1	"Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Tapu Senedi.....	233
Şekil Ek 5.2	"Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteninin" çaplı tasarruf vesikası.....	234
Şekil Ek 5.3	1974'te bedestende kasapların bulunduğu dair belge.....	234
Şekil Ek 5.4	Bedestenin 1974 yılında yapılması kararlaştırılan onarımlar.....	235
Şekil Ek 5.5	Bedestenin onarımında 1975'te meydana gelen sorunlardan biri.....	236
Şekil Ek 5.6	Bedestenin onarımında 1976 yılında yapılan iç dükkanlarla ilgili belge.....	236

Şekil Ek 5.7	Bedestenin 1978 kiralama ihaleleri ile ilgili belgesi.....	237
Şekil Ek 5.8	1989 Bedestenin kuzey bölümüne yapılacak onarımla ilgili belge.....	238
Şekil Ek 6.1	Pamuk Hanı envanter fişi.....	239
Şekil Ek 6.2	“Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin envanter fişi.....	240
Şekil Ek 6.3	Gön Hanı envanter fişi.....	241
Şekil Ek 6.4	Vezir Hanı envanter fişi.....	242
Şekil Ek 6.5	Kapalı Çarşı envanter fişi.....	243

ÖNSÖZ

Tezimin tüm aşamalarında değerli bilgileriyle beni yönlendiren danışman hocam Sayın Prof. İsmet Ağaryılmaz'a ve çalışmamın başlangıç aşamasında değerli bilgilerinden faydalandığım, Prof. Dr. Gönül Cantay'a çok teşekkür ederim.

Bu çalışmada, Sayın Mehmet Çayırdağ'a, Erciyes Üniversitesi Sanat Tarihi ve Mimarlık bölümlerindeki, Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ndeki, Kayseri KTVKK'daki ilgili kişiler ile çevrenin eski halini hatırlayıp bilgilerini ve dökümanlarını cömertçe benimle paylaşan kişilere çok teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmam boyunca hep yanımda olup her türlü desteği sağlayan başta annem Feride Öncel olmak üzere aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET

M.Ö. 3500'e dayanan ve M.S. 2000' lere kadar uzanan bir geçmişi olan Anadolu'nun en eski ve en önemli şehirlerinden Kayseri, her dönem önemli tarihi ve ticari gelişimlere sahne olmuştur. Tarihi çağlardan beri uluslararası boyutlara ulaşarak zamanla gelişen ticaretiyle köklü bir ticari yapı geleneğine sahiptir.

Selçukluların en önemli ticaret merkezlerin biri olan Kayseri'de çarşılar, şehrin etrafında, sur dışında yer alırken, Osmanlılar döneminde, ticari yapıların hepsi şehir merkezinde, sur içinde yapılmaya başlanarak, Geleneksel Ticaret Dokusu oluşmaya başlamış ve zamanla büyümüştür. 1497'de Kayseri Sancak Beyi Mustafa Bin Abdulhay tarafından "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni" ve etrafındaki 38 dükkan, kapalı çarşının ilk yapısı olarak yaptırılarak ticari dokunun oluşumunu başlatmıştır.

Bedestenin önceki vaziyetlerini bildiren birçok vesika, tarihi kayıt vardır. En son 1975'te basit onarımı yapılan yapı hiç ciddi bir onarım görmemiştir.

Bedesten ticari doku bütününde çevresiyle ve yapı bazında farklı dönemlerde hem işlevsel, hem fiziksel bakımdan, ihtiyaçlar, istekler ve değişen koşullar neticesinde, değişimler ve onarımlar geçirerek bozulmuştur. Zamanla özellikle işlevsel bakımdan oluşan bu değişimler yapı ve çevresini bakımsız, gidilmeyen bir bölge yaparak bozulmasını hızlandırmıştır. Bu tezde, tüm bunlar, ilk defa detaylıca hazırlanan "Rölöve çizimlerinde" belirtilmiştir. Bugüne kadar var olan haritaların hiçbirisinde sınırları bile tam belli olmayan bedesten, ilk defa hazırlanan vaziyet planında, çevresindeki ticaret dokusuyla birlikte detaylıca gösterilmiştir.

İncelenen belgelerle, yerinde yapılan tespitlerle, ilgili kurumlarla ve çevrenin eski halini bilen kişilerle görüşülüp eksik kalan bilgiler, diğer Osmanlı dönemi bedestenleri incelenip kıyaslanarak yapının farklı dönem restitüsyonları yine bu tez de hazırlanmıştır. Bunlar yapılırken bedestenin günümüzde yok olmuş, vakfiyede geçen çeşme üzerindeki mescidinin kaynaklarda geçen yerinin asıl yeri olmadığı fark edilerek, onunda gerçek yeri kesin ve doğru olarak tespit edilerek, yapının ilk defa hazırlanan restitüsyonunda çizime yansıtılmıştır. Ayrıca bedestenin kuzey bölümünün üzerindeki kubbenin "dua kubbesi" olduğu ve Kuzey taraftaki asıl orta bölüme açılan kapının üzerindeki kitabenin yerine tam yerleştirilmediği yine ilk defa bu tezde vurgulanarak sebepleri belirtilmiştir.

Yine ilk defa detaylıca bu tez çalışmasında hazırlanan restorasyon projesinde, en az müdahaleyle en iyi koruma yapılarak bedestenin gelecek nesillere doğru bir şekilde ulaşması için plan şemasına uygun, orijinal halini bozmadan, canlı tutularak kullanılabilmesi için birçok birimin bulunduğu bir "Kültür Merkezi" işlevi verilmesi önerilmiştir. Ayrıca, çevresiyle birlikte düşünülerek etrafı meydan olarak düzenlenerek, restorasyon önerisi çizime yansıtılan bedestenin etrafındaki yapıların işlevi içinde fikirler önerilerek, hem işlevsel hem de fiziki olarak bu bölgenin bütünüyle iyileştirip, canlandırılıp, herkesin gelebileceği bir yer yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel ticaret dokusu, ticaret yapıları, bedesten, Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri.

ABSTRACT

Kayseri is the one of the oldest and most prominent cities of Anatolia, which dates back to 3500 B.C. and reaches to 2000s. The city has always hosted significant historical and commercial events. The commercial activities of Kayseri have reached to an international dimension from the very beginning, which also create a deeply rooted tradition of commercial structures in the city.

In the Seljuki period, as one of the most important commercial centers, bazaars of Kayseri were located outside the city walls, surrounding the city. Whereas in the Ottoman period, all commercial structures were started to be built inside the sur, at the city centre. It is the beginning of the establishment of the Traditional Commercial Structure of the city, which expands eventually. In 1497, Sanjak Beg of Kayseri Mustafa bin Abdulhay made built “Kayseri Hançerli Sultan Vakfi Bedesteni” and 38 stores surrounding the structure, thus he marks the establishment of the commercial fabric.

There are many historical records showing the previous situations of Bedesten. The last reparation of the structure was in 1975, which is a quite simple one. It has never been repaired seriously in detail.

During different periods, Bedesten itself and its surroundings have lost their original status in terms of function and physical existence, by structural changes and reparations, as a result of needs, desires and change. Eventually, especially the changes in function made the structure and its surrounding a squalid, neglected area, as articulated in detail for the first time in measured drawings (relevé) of this project.. The existing maps are unable to show even the edges of Bedesten. The plan of site of Bedesten, which is prepared for the first time for this thesis, depicts the structure with the commercial fabric surrounding it in detail.

The restitution of the first stage of the structure is prepared by examining the related documents, in-field studies, interviews with the related institutions and the people who directly know some previous stages of the structure. Also further information is obtained by comparative studies of other Ottoman Bedestens. Restitution projects of different stages of Bedesten is prepared for this thesis. Besides, after realizing that the small mosque (mescid) on the fountain (it does not exist today) which is written in deed of trust (Vakfiye) was misplaced in the hitherto sources, its correct place is accurately ascertained and also depicted in the restitution drawings of the structure. These are the first restitution drawings of the structure. This thesis also shows for the first time that the dome covering the northern part of the Bedesten is the “prayer (dua) dome”; and the epigraph (kitabe) on the top of the door of the middle section of the northern part is actually misplaced. The reasons of the misplacement are discussed in this thesis.

The restoration project of Bedesten, which is prepared for the first time, proposes a new function for the structure, i.e. a “Cultural Centre” which is appropriate to the plan scheme, indeed, keeps the structure as a lively place together with not damaging its original status. It is considered as the way of the least intervention with the most protection, which enables the access to Bedesten by future generations. Besides, the surrounding is included in this project as rearranging it as a square. New ideas are proposed for the functions of the surrounding architectural structures. A total amelioration and awakening of the area is sought.

Key words: Traditional commercial structure, commercial structures, Bedesten, Kayseri Hançerli Sultan Vakfi Bedesteni, relevé, restitution, restoration projects.

1. GİRİŞ

15.yy da oluşmaya başlayan, İstanbul ve Bursa'dan sonra Türkiye'nin en büyük kapalı çarşısı olan Kayseri Kapalı Çarşısının ilk yapısı olan "Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni" çevresindeki tarihi ticaret dokusunun içinde incelenip, diğer Osmanlı bedestenleriyle karşılaştırılarak, bedestenin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak, koruma sorunları ve değerlendirilmesi yapılarak yeni işlevi önerilmiştir.

Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisi olan Kayseri, birçok medeniyete beşiklik ederek tarihi, ticari, kültürel yönden önemli bir şehir olmuştur. Kayseri önemli ticaret yollarının kesiştiği bir yerde bulunduğundan, tarihi çağlardan beri ticari faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı bir şehir olmuştur. Kayseri'de ticaret, bu önemli konumda bulunan yollar sayesinde gelişmiştir ve Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerinde de bu yollar gelişmeye devam etmiştir. Şehir zamanla önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmanın yanında önemli bir kültür, sanat ve bilim merkezi de olmuştur. Şehre gelen seyyahların çoğu da bu ticaret yollarını kullanmışlardır ve şehrin ticari öneminden bahsetmişlerdir. MÖ. 1900'lerde merkezi Kayseri'de olan Kültepe-Kaniş şehrinde, Asur Ticaret Kolonileri, sadece ticari amaca yönelik uluslararası bir ticaret merkezi kurmuşlardır. Bunun yerini Selçuklular döneminde, "Yabanlu Pazarı" adıyla Kayseri'nin Pazarören bölgesinde kurulan uluslararası fuar almıştır.

Selçukluların en önemli ticaret merkezlerin biri olan Kayseri'de çarşılar, şehrin etrafını saracak şekilde, sur dışında yer alırken, Osmanlılar döneminde, ticari yapıların hepsi şehir merkezinde, sur içinde yapılmaya başlanarak, Geleneksel Ticaret Dokusu oluşmaya başlamış ve zamanla büyümüştür. 1497'de Kayseri Sancak Beyi Mustafa Bin Abdulhay tarafından "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni" ve etrafındaki 38 dükkan, kapalı çarşının ilk yapısı olarak yaptırılarak ticari dokunun oluşumunu başlatmıştır. Bedesten ve Ulu Cami merkezli oluşan bu ticaret dokusu, Selçuklulardan beri var olan, "Cami Kebir" mahallesinde oluşmaya başlamıştır. Bu dokudaki diğer ticaret yapıları; Pamuk Hanı, Gön Hanı, Vezir Hanı, Kapalı Çarşı'dır. Diğer yapılar; Ulu Cami, Asmalı Çeşme, Mehmet Melik Gazi Türbesi, Raşit Efendi Kütüphanesi, Kadı Hamamıdır. Bu dokudaki yok olan yapılar ise; Mahkeme Hanı ve Melikgazi Medresesidir.

"Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni" hem ticari doku bütününde çevresiyle, hem yapı bazında, farklı dönemlerde işlevsel ve fiziksel bakımdan, değişimler ve onarımlar geçirip bozularak cansız, bakımsız bir mekan haline gelmiştir. Bu tezde bütün bunlar rölöve projesinde gösterilerek, yapının farklı dönem restitüsyonları hazırlanmıştır. Buna bağlı olarak hazırlanan

restorasyon projesinde, en az müdahaleyle en iyi koruma yapılarak bedestenin gelecek nesillere doğru bir şekilde ulaşması amaçlanarak yeni işlevi önerilmiştir. Buna göre yapının plan şemasına uygun, orijinal halini bozmadan, canlı tutularak kullanılabilceği, içinde birçok birimin bulunduğu bir “**Kültür Merkezi**” işlevi verilmesi önerilmiştir. Ayrıca “Kültür Merkezi” işleviyle canlandırılan bedesten, çevresiyle birlikte düşünölmelidir. Restorasyon önerisi çizime yansıtılan bedestenin etrafındaki yapıların işlevi içinde fikirler önerilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada bedesten ele alınarak, hem işlevsel hem de fiziki olarak bu bölgenin bütünüyle iyileştirip, canlandırılıp, herkesin gelebileceği bir yer yapılması amaçlanmıştır.

Bu tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; tezin önemi, amacı, kapsamı ve yöntemi belirtilmekte, ikinci bölümde; Kayseri'nin coğrafi konumu, tarihi gelişimi kronolojik olarak, üçüncü bölümde; Kayseri'de ticaret etkinliklerinin oluşumu ve gelişimi kronolojik olarak, dördüncü bölümde; Kayseri'de ticaret dokusunun oluşumu ve yapıların tarihsel gelişimi, beşinci bölümde; asıl konu olan “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesten”i detaylı olarak incelenerek, altıncı bölümde; Kayseri Bedestenin, diğer Osmanlı dönemi bedestenleri içindeki yeri incelenerek, bütün bu araştırmaların ışığında Bedestenin rölövesi, restitüsyonu ve restorasyon projesi yapılarak korunması için gerekli müdahaleler ve yeni işlevi önerilmiştir.

Öncelikle yapıyla ve çevresiyle ilgili genel bilgiler almak için; Belediyeler, Vakıflar, Kültür Müdürlüğü, KTVKK, Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ve Erciyes Üniversitesindeki, ilgili kişilerle görüşülerek ön araştırma yapılmıştır. Büyükşehir belediyesi, bir uzmanlar heyeti oluşturarak, şehirdeki tüm tarihi eserler için restorasyon çalışması başlatmayı düşünmektedir. Bu programda ilk olarak Vezir Hanı ve Pamuk Hanı vardır. Fakat üç yıldır gündemde olan bu çalışma için vakıflar şahıslarla anlaşma içinde olduğundan henüz bir çalışma başlatılmamıştır.

Mevcut yazılı belgeler, tezler, makaleler, bildiriler, sürekli yayımlar, şeriye sicilleri, sempozyum bildirileri, seyahatnameler, vakfiyeler, tescil fişleri, eski fotoğraflar, haritalar, hava fotoğraflarından, yararlanılmıştır.

Kayseri'nin ticaret yapıları, ticari hayatı çeşitli araştırmacılar tarafından farklı dönemlerde incelenmiştir. Kayseri Büyükşehir Belediyesinin çıkardığı, Doç. Dr. Ali Baş'ın hazırladığı “Kayseri Ticaret Yapıları Üzerine Bir Araştırma” isimli kitapta Kayseri'deki ticari yapıları, günümüzde olanlar ve olamayanlar diye ikiye ayırarak genel olarak incelenmiştir. Tarihi olarak, en kapsamlı incelemeler ise tarihçi-yazar Mehmet Çayırdağ tarafından yapılmıştır.

Daha önce yapı ve çevresiyle ilgili bu tez şeklinde detaylıca incelenen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmalardan sonra yapının rölövesi için yapıda çalışmalar yapılarak bozulmalar, değişmeler, ekler saptanarak rölöve projesi hazırlanmıştır. En son 1975 yılı onarımında, içine dükkan ilave etmek için sadece plan ve kesitlerinin rölövesi hazırlanan yapının, ilk defa tam olarak detaylı rölöve projesi hazırlanarak ve günümüzdeki bozulmaları, sorunları ve dönem ekleri tespit edilerek rölöve çizimlerinde gösterilmiş ve taranarak belirtilmiştir. Bugüne kadar var olan haritaların hiçbirisinde sınırları bile tam belli olmayan bedesten, ilk defa hazırlanan vaziyet planında, çevresindeki ticaret dokusuyla birlikte detaylıca gösterilmiştir.

Daha önce hiç restitüsyonu hazırlanmamış olan bedestenin ilk defa restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Bunun için, yapının tarihi, yapı hakkındaki vakfiyeler, şeriye sicilleri incelenerek, Kayseri Osmanlı tarihi hakkında detaylı araştırma yapan Mehmet Çayırdağ ile, Erciyes Üniversitesi Sanat tarihi ve mimarlık bölümleriyle, Kayseri Vakıflar Bölge Müdürü ve sorumlu kişilerle, Kayseri KTVKK ile ve çevrenin eski halini hatırlayıp, iyi bilen kişilerle ile görüşülmüştür. Ayrıca Mehmet Çayırdağ ile bedestene gidilerek, yapı kendisiyle de incelenmiştir. Tüm bedestenlerin ortak karakteristik özellikleri olduğundan, diğer Osmanlı dönemi bedestenleri incelenip, restitüsyon projenin hazırlanması için eksik kalan bilgiler bu incelemeler sonucu tamamlanmıştır. Bütün bunlar neticesinde; yapının tüm muhdes ekleri ayıklanarak, bozulmaları düzeltilerek, eksikleri tamamlanarak yapının farklı dönem restitüsyonları hazırlanmıştır. Restitüsyon projesi hazırlanırken, bedestenin günümüzde yok olmuş, vakfiyede geçen çeşme üzerindeki mescidinin kaynaklarda geçen yerinin asıl yeri olmadığı fark edilerek, bütün bu araştırmalar sonucunda onunda gerçek yeri kesin ve doğru olarak tespit edilerek yapının ilk defa hazırlanan restitüsyonunda çizime yansıtılmıştır.

Ayrıca bedestenin kuzey bölümünün üzerindeki kubbenin “dua kubbesi” olduğu ve Kuzey taraftaki asıl orta bölüme açılan kapının üzerindeki kitabenin yerine tam yerleştirilmediği yine ilk defa bu tezde vurgulanarak sebepleri belirtilmiştir.

1975’te sadece dükkan ilave etmek ve basit tamir işleri için sadece plan ve kesit projesi yapılan bedestenin ilk defa detaylı olarak etrafıyla birlikte bir meydan oluşturularak restorasyon projesi hazırlanmıştır.

2. KAYSERİ'NİN COĞRAFI KONUMU ve TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Coğrafi Konumu

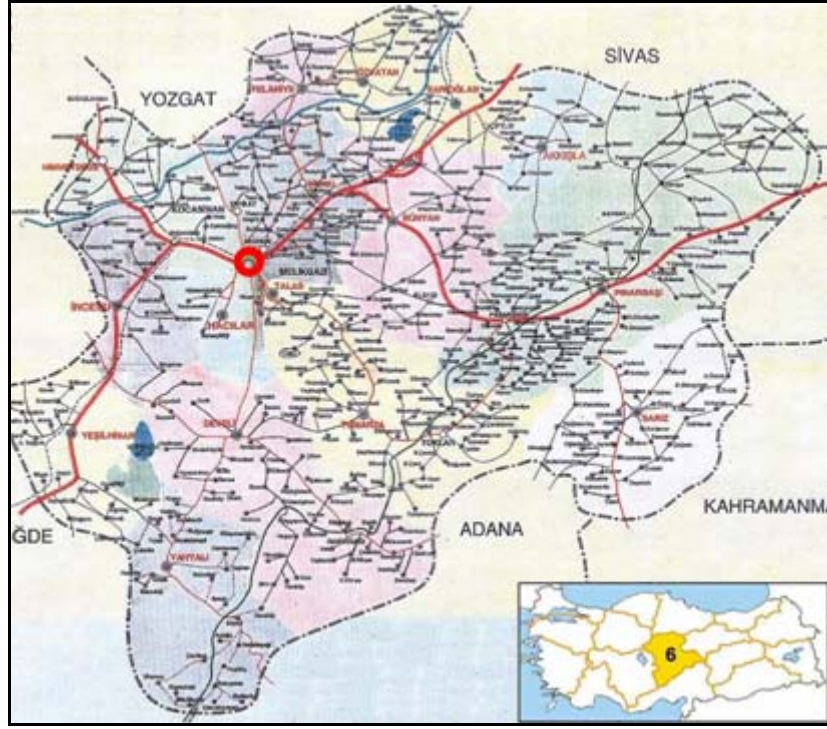
Kayseri şehrinin kuruluş tarihi milattan öncelere dayanır ve bugünkü kurulduğu bölgeye ne zaman yerleşildiği tam olarak belli değildir. Kayseri tarih boyunca farklı isimlerle anılmıştır. Eskişehir* olarak bilinen Mazaka** bugünkü şehrin 2 km kadar güneybatısında, Erciyes eteklerinde, ovaya hakim bir tepeye kurulmuştur. (Akşit, 1998, s.36 ; Edhem, 1982, s.23). Güvenlik endişesi, ticari ve ekonomik arayışlar, askeri sebepler ve doğal olaylar gibi nedenlerle şehir yer değiştirerek günümüzdeki yerine kurulmuştur (Hülagü ve Keskin, 2006, s.2).

Anadolu'nun yaklaşık olarak ortasında yer alan Kayseri, kuzeyden Yozgat, Sivas, doğudan Kahramanmaraş, güneyden Adana, batıdan Niğde ve Nevşehir ile çevrilidir. Kayseri, Erciyes Dağı'nın*** kuzey eteğinde, Kızılırmak ve kollarından olan Delisu ile Karasu'nun suladığı büyük bir ovanın ortasında, iç kale ve surlar çekirdek olarak konumlanmaktadır (Şekil 2.1). Eski İpek Yolu üzerinde oldukça geniş bir alana yayılan Kayseri'nin, 5 km. kadar güneydoğusunda Ali Dağı ile Talas Köyü ve yaklaşık 10 km. kadar kuzeyinde Erkilet Köyü ve batısında büyük bir bataklık olan sazlık bulunmaktadır. Şehrin Kuzey Tarafı surlarla çevrilidir. Bu surların Yeni Kapı, Sivas Kapısı, Kiçi Kapı, Boyacı Kapısı ve Meydan Kapısı olmak üzere beş kapısı ve burçları vardır. Doğudaki Yoğun Burç olarak adlandırılır. Surların çoğu günümüze ulaşmamıştır. Surların kuzey kenarında iç kale bulunmaktadır (Edhem, 1982, s.20-22). Çarşı bu kalenin hemen yanında surların içinde olduğundan, çarşının bulunduğu bölgeye içerişar da (iç şehir) denilmektedir (Şekil 2.2). Şehir deniz seviyesinden 1055 m. yükseklikindedir. 38 derece ve 43 dakika 52 saniye kuzey enlemi ile 33 derece 50 dakika, 36 saniye doğu boylamındadır. Erciyes Dağı** da deniz seviyesinden yaklaşık 4000 m. yükseklikindedir. Kuzeyi güneye, doğuyu batıya bağlayan önemli ticaret yolları buradan geçmektedir (İprişli, 1991, C. 25, s.96). Kayseri'de konumu itibariyle, kışları soğuk ve karlı, yazları sıcak ve kurak olan karasal iklim hüküm sürmektedir.

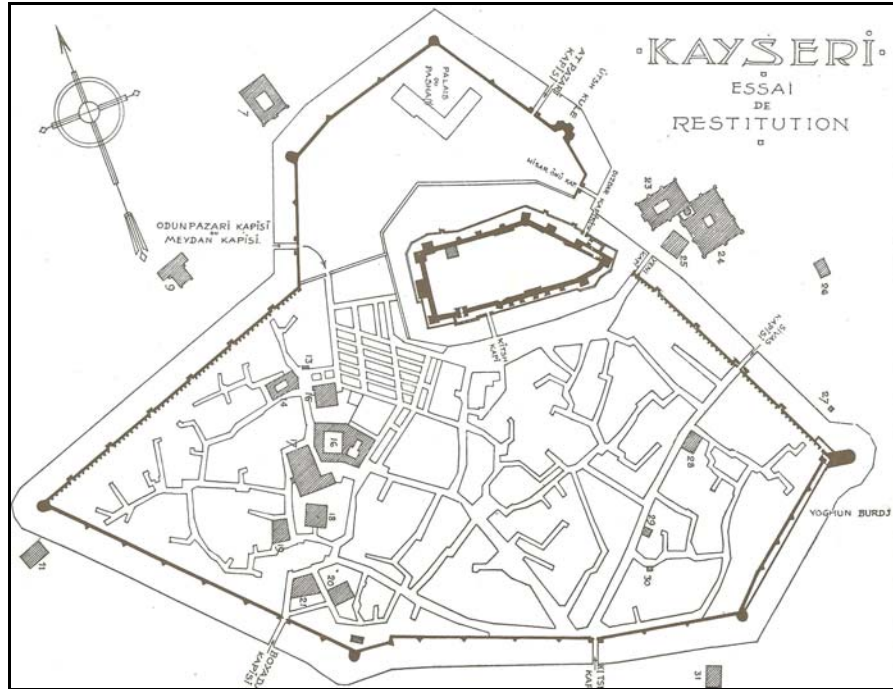
*Eski Şehir'le birlikte Eski Kayseri olarak da anılmaktadır (Hülagü ve Keskin, 2006, 2). Burada Bizans döneminden kalan hamam, mabet, kilise ve ev gibi kalıntılar bulunmaktadır (Edhem, 1982, s. 20).

** Mazaka Ermenice bir kelimedir ve Mishok'dan geldiği söylenmektedir. Mishok şehri kurmuştur ve daha sonra bu isim Mazaka olmuştur (Eravşar, 2000, 125).

*** Günümüzde sönmüş bir volkanik dağ olan Erciyes Dağının eski adı, Argaeus'tur (Edhem, 1982, s.20). En son 1880 yılında püskürmüştür (Eravşar, 1998, s.18) Yüksekliği 3.916 m dir. Kayseri ve çevresinde 'yonu taşı'nın üretilmesinin ve çok kullanılmasının nedeni bu yanardağın oluşturduğu tüf kayalarıdır (İmamoğlu, 1992, s. 7)

Şekil 2.1 Kayseri'nin coğrafi konumu

Şekil 2.2 Kayseri surlarının ve iç kalesinin Gabriel tarafından hazırlanan restitüsyonu

2.2 Kayseri'nin Tarihsel Gelişimi

Kayseri, M.Ö. 3500^{*}'den ve M.S. 2000' lere kadar uzanan toplam 5500 yıllık bir geçmişi olan Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisidir ve kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği değişiklikler henüz tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Tarih boyunca Hititler, Frigyalılar, Romalılar, Bizanslar, Asurlular, Kilikya, Kapadokya, Pontus Krallığı, Medler, Persler, Makedonlar, Araplar ve Türkler^{**} gibi farklı kavimlere ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Şehir tarih boyunca sırasıyla, antik dönemde Mazaka (Mazak) bazen Eusebia^{***}, Roma döneminde Kaiseraia^{****} (Caesarea), İslam fethinden sonra Kaysariya, Kayseriye ve Cumhuriyet'e gelindiğinde ise Kayseri olarak isimlendirilmiştir. Bir de Selçuklular ve bazı beylikler zamanında, sefere çıkış merkezi olduğundan Darulfetih unvanının verilmesi, ortaçağ döneminin geleneği olduğu için düşünülmüştür (Hülagü ve Keskin, 2006, 2). En parlak çağını 1071 yılında Selçuklular Döneminde yaşamıştır. 1243'te Moğolların hâkimiyetine girmiştir, 1398 de Osmanlılar ve Beylikler arasında el değiştirmiştir ve kesin olarak en son Yavuz Sulan Selim'in Doğu seferi dönüşü olan 1515'te Osmanlılar'ın olmuştur (Kılıç, 1998, s.299).

2.2.1 Selçuklu Dönemi Öncesi

Kayseri'nin Taş devri ve Katolitik Çağ kültürleriyle ilgili araştırmalara ve arkeolojik kazılara dayanan belgeleri yoktur. Katolitik çağdan itibaren (M.Ö.IV.binyıl), Kayseri'nin 21 km. kuzeydoğusunda olan Kültepe (Karahöyük), Roma Devri sona erene dek devamlı yerleşim merkezi olmuştur (Göde, 1991, s.1,2).

Şehir, ilk Tunç Çağında (M.Ö.3500 öncesi) Kültepe Kaniş Karum'da "Kanişti" veya "Ganeş" adıyla kurulur. M.Ö. 3000 ve 1850 yılları arasında Asur Ticaret Kolonileri^{*****}, M.Ö. 1850 ve 1460 arasında Eski Hitit Krallığı ve M.Ö. 1460-1180'de Eti imparatorluğu var olmuşlardır. M.Ö 1200 de şehir, bugünkü şehrin güneybatısında Eskişehir olarak adlandırılan yerde

* Bazı kaynaklarda şehrin kuruluşunun M.Ö. 11 yüzyıllarda olduğu belirtilmektedir (Baydur, 1970, 78)

** Sırasıyla; Selçuklular, Eratnalılar, Kadı Burhanettin Ahmet, Karamanoğulları, Dulkadiroğulları ve Osmanlılar egemen olmuşlardır (Denktaş, 2005, 4).

*** Bu isimle 1. Kapadokya Krallığının başkentidir. Bu adı M.S. 17 y.y. da almıştır (Subaşı, 1986, 6).

**** Şehre bu ismi Kapadokya Kralı, Roma Kralının onuruna vermiştir (Subaşı, 1986, 6).

***** Bu dönemde ilk çivi yazılı belgeler bulunmuştur ve bunlar ticaretle ilgilidir ve Asurlu tüccarlara aittir (Göde, 1991, s.2). Koloni çağında bölge, krallıklar biçiminde bağımsız şehir devletleri olarak idare ediliyordu (Eravşar, 2000, s.7). İlerdeki bölümlerde bu konuya daha detaylı değinilecektir.

kurulmuştur. M.Ö.1100-900'de Geç Hitit Şehir Devleti varlığını gösterir. M.Ö.X. y.y'den itibaren M.Ö. 685'e kadar bölgede Friglerin hâkimiyeti görülmektedir. Şehir M.Ö. 637'de Asur ve Lidyalıların ve daha sonrada M.Ö. 612 yıllarında Kilikia Devleti, varlığını göstermiştir (Subaşı, 1986, s.7). M.Ö.550'de ise Pers* hâkimiyetine geçmiştir ama Med Kralı Kyaxares 4.yy'ın başlarında bölgeye el koymuştur, fakat daha sonra Pers Kralı Kyros topraklarını tekrar geri almıştır (Baydur, 1970, s.88 ; İnbaşı, 1992, s.7). M.Ö.333'de İskender** Pers hakimiyetine son vermiştir, M.Ö.323 yılında ise İskender ölmüştür ve Kapadokya Krallığına bağlı Aryaratlar hüküm sürmüştür, bu dönemde komutanlar arası savaşlar yapılmıştır ve şehir Kapadokya Kralı III. Ariarathes'in hüküm sürdüğü M.Ö. 225-220'de istiklaline kavuşmuştur. M.Ö. 90'da Pontus Krallığı, Roma İmparatorluğu kontrolünde, M.Ö. 77'de Ermeni Dikran şehre hakim olmuştur ve M.Ö.66'da da Romalılar yeniden şehre egemen olmuşlardır (Subaşı, 1986, s.7 ;Göde, 1991, s. 4). İmparator Tiberius'un M.S.17'de*** Kayseri'yi Roma imparatorluğuna bağlayarak, Kapadokya eyaletine başkent yapmıştır. İlk defa bu dönemde, günümüzde şehir merkezinde bulunan kale gelişmeye başlamıştır ve M.S. I.yy'dan sonra Kayseri'nin etrafı surlarla çevrilmeye başlanmıştır ve surlarla ilgili ilk bilgiler M.S. III.yy'da Roma imparatoru III.Gordiaus zamanındaki sikkelerde görülmüştür (Eravşar, 2000, 10). M.S. 251'de ise şehir Sasani Hükümdarı Şahpur'un istilasına uğramıştır (Subaşı, 1986, s.10). M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasıyla, şehir Doğu Roma (Bizans****) topraklarında kalmıştır. Daha sonra İslamiyet'in Doğu ile Araplar Anadolu topraklarına girmeye başlamıştır ve ilk olarak 647 de Muaviye Kayseri'ye el koymuşsa da Bizanslılar topraklarını geri almıştır. Selçuklular Anadolu'ya el koyana kadar, Bizans ve Araplar arasındaki bu çekişme devam etmiştir (Baş, 1996, 8). M.S. 685'te Sasaniler, M.S. 647'de Emeviler***** , M.S.690'da tekrar Bizanslılar, M.S.726'da tekrar İslam Orduları ve M.S. 963'te yeniden Haçlı akınlarıyla Bizanslılar tarafından el konulan Kayseri 1067'de ilk defa Türkler tarafından fethedilerek, Büyük Selçuklu Hükümdarı Afşin Bey tarafından Bizanslıların elinden alınmıştır (Subaşı, 1986, s.7).

* Persler'in döneminde adı "Mazaka" olarak değiştirilmiştir. Kanişti adı şehir, Mazaka adını alana kadar kullanılmıştır (Subaşı, 1986, s.7,10). Mazaka isminden ilk bahseden seyyah; Strabon'dur (Sevgen, 1959, s.208).

** İskenderin dönemde de şehrin "Eusibia" adını almıştır (Subaşı, 1986,7).

*** M.S. 17 y.y. dada kapadokyanın son kralı Arhalaos şehrin adını "Kayserya" – "Kaesarea" yapmıştır (Subaşı, 1986,7 ; Göde, 1991, 4). Bu dönemde Erciyes dağının eteklerinde olan şehir, ovaya doğru gelişmeye başlamıştır (Eravşar, 2000, 9).

**** Bizans imparatoru Justinian, şehrin surları tamir ettirilerek daraltmıştır ve yeni sur duvarları yaptırmıştır (Eravşar, 2000, 12).

***** İlk defa Emeviler döneminde Kayseri Müslümanlar tarafından alınmıştır (Subaşı, 1986,7).

2.2.2 Selçuklu ve Beylikler Dönemi

Türklerin Kayseri'yi fethi ile ilgili farklı düşünceler mevcuttur. Doğulu tarihçiler, Kayseri'yi Danişmentlilerin fethettiğini, Batılı tarihçiler ise, Büyük Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Beyin yeğeni Alparslan'ın fethettiğini söylerler (Göde, 1991, s.5).

Selçuklular zamanında, Türklerin büyük gruplar şeklinde Anadolu'ya girmesiyle, Kayseri Türk hakimiyetine geçmiştir. Anadolu'da Büyük Selçukluların kurulmasıyla Türkmenler bölgede ilk olarak doğu ve orta kısımlara yerleşmişlerdir. Daha sonra Afşin Beyin önderliğinde kuzeye doğru ilerleyip, Kızılırmak vadisini izleyerek, 1067'de Kayseri'ye gelerek burayı almışlardır (Alptekin, 1987, s.16-18). Anadolu 1071 Malazgirt zaferine kadar devamlı el değiştirmiştir fakat bu tarihten sonra kesin olarak Türklerin olmuştur. Alparslan'ın görevlendirdiği Artuk Bey 1072'de Bizans ordusunu yenerek, Kayseri, Ankara, Sakarya ve Sivas boylarını da Türk topraklarına katmıştır (İnbaşı, 1992, 8). Kutalmışoğlu Süleyman Bey 1075'de Anadolu'daki Türkleşme hareketini hızlandırmıştır. Ebulgazi Hasan Bey'de 1085 de Kayseri emiri yapılmıştır (Göde, 1991, s.7). 1097 Haçlı seferlerinde Kayseri kısa bir süre haçlıların işgali altında kalmıştır (Alptekin, 1987, s.16). Kayseri, 1084-1167 tarihleri arasında Danişmendoğulları'nın önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Anadolu'da sırasıyla; 1105-1134 yıllarında Danişmedli Melik Emir Gazi, 1134-1143 arasında oğlu Melik Mehmet Gazi*, 1143-1169'da da bunun oğlu Zünnun hükümdar olmuşlardır (Göde, 1991, s.6-7). 1169 yılında 2. Kılıç Arslan, Danişmentlilerin elinde olan Kayseri'yi alarak, Selçuklu topraklarına katmıştır. Şehir, Selçuklular zamanında her yönden en parlak dönemini yaşamıştır ve birçok önemli yapı inşa edilmiştir, ilk defa bu dönemde alt yapı çalışmaları yapılmıştır, Kayseri'ye 1839'da gelen seyyah Ainworth, şehir nüfusunun bu dönemde geliştiğini söylemiştir. (Eravşar, 2000, s.15,125). 2. Kılıçarslan'dan sonra Kayseri oğullarından Nurettin Sultaşaha verilmiştir (Turan, 1993, s.112,216,227). Fakat çıkan karışıklıklar sonucunda 1. Gıyasettin Keyhüsrev, 1192'de şehrin başına geçirilmiştir. Daha sonra şehirde sırasıyla, kısa bir süre Süleyman Şah, tekrar 1. Gıyasettin Keyhüsrev**, bunun ölümünden sonra 1210'da İzzettin Keykavus***, bu dönemde 1. Alaeddin Keykubad tahta geçmek istediği için şehri işgal etse de,

* Kayseri'yi merkez olarak seçen Melik Mehmet Gazi, Kayseri Ulu Cami gibi birçok önemli yapılar yapılmıştır. Bu cami, şehrin bu dönemdeki yedi cuma camisinden birisidir ve Sultanlar tarafından kullanılmaktadır (Eravşar, 2000, s.15).

** Bu tarihlerde Kayseri, Selçukluların en önemli merkezlerindedir (Turan, 1993, s.227). 1205'de Gıyaseddin Keyhüsrev Kayseri'de "Sultan" ilan edilmiştir ve 1206 da da dünyanın ilk tıp fakültesi ve araştırma hastanesi olan "Gıyasiye ve Şifaiye Medrasalarını" yaptırmıştır (Edhem, 1982, s.57-59).

*** İzzettin Keykavus, şehrin çevresine, savunmayı güçlendirmeye burç yaptırmıştır (Eravşar, 2000, s.14)

başarılı olamamıştır, 1220’de Keykavus’un ölümünden sonra 1. Alaeddin Keykubad^{*}, bunun ölümünden sonra 1237’de 2. Gıyaseddin Keyhüsrev^{**}, başa geçmişlerdir (Turan, 1993, s.227,228, 294; Alptekin, 1987, s.17).

Anadolu, Moğollarla 1243’de yapılan Köseadağ savaşından sonra Selçukluların elinden çıkararak Moğolların egemenliği altına girmiştir ve 1244’de de Moğollar Kayseri’ye gelerek şehri yakıp, yıkmışlardır (Gabriel, 1954, s.13; Sümer, 1970, s.7). Bu olaydan sonra Selçuklu emirleri tarafından 1277’de davet edilen, Memluk Sultanı Baybars şehre gelerek sultanlığını ilan ederek adına sikke kestirmiştir. Selçukluların parçalanmasından sonra, vezir ve şehzadeler arasındaki başa geçme çabaları yüzünden ortalık daha da karışmıştır (Baş,1996, s.11; Göde, 1991, s.8-9; Özbek, 2005, s.4; Subaşı, 1986, s.11). 1308’de Selçukluların yıkılışına kadar, Selçuklular Moğollara tabii olmuşlardır.

Anadolu’da artık Beylikler dönemi başlamıştır. Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır Han döneminde, İlhanlı imparatorluğunun başında bulunan Emir Çoban’ın 1317’de Anadolu’yu yönetmesi için görevlendirerek oraya gönderdiği oğlu Timurtaş Kayseri’yi başşehir olarak seçmiştir fakat babasının vefatından sonra Memluklu Sultanlığına sığındığından, 1327’de yerine Uygur Türklerinden kayınbiraderi Emir Eratnayı getirmiştir (Turan, 1993, s.645-646). 1335’de bağımsızlığını ilan ederek, Danişmetoğulları topraklarında kurulan Eratna Beyliği^{***} Eratna tarafından kurulmuştur ve Kayseri, Sivas’tan sonra başkent yapılmıştır. 1352’de Eratna’nın ölümüyle yerine sırasıyla oğlu Gıyaseddin Mehmet Bey, 1365’te bununda ölümüyle Mehmet Beyin oğlu Alaeddin Ali Bey geçer. 1375’te Ali Bey’in döneminde zayıflayıp, Karamanoğullarının hakimiyetine giren şehri geri alan Kadı Burhaneddin Ahmet, 1378’de Eratna Devletinin veziri olmuştur (Göde, 1987, s.18-19). 1378’de Alaeddin Ali Bey ölümüyle ve yerine yedi yaşındaki oğlu Mehmet Bey geçer fakat yaşı küçük olduğundan şehri idare edemez ve Kadı Burhanettin Ahmet Eratna devletine son vererek şehre el koyar ve kendi devrini başlatır (Uzun Çarşılı, 1968, s.183-185). Kadı Burhaneddin Ahmet 1381’de Sivas, Tokat ve Kayseri’yi ele geçirerek Kayseri’yi başşehir yapmıştır (Yücel, 1970, s.59).

* Bu dönem Kayseri’nin en parlak çağını yaşamış, önemli bir ticaret, kültür merkezi olmuştur ve Kayseri bu dönemde 2. başkent olduğundan, “Darü’l Mülk” ve sefere çıkış merkezi olduğundan “Darü’l-Feth” unvanlarını almıştır (Göde, 1991, s.8; İpşişli, 1991, s.96). 1.Alaeddin Keykubad Kayseri’ye, kendisinin bazen gelip kaldığı “Keykubidiye” sarayını yaptırmıştır, Moğol tehlikesine karşı surları tamir ettirmiştir (Alptekin, 1987, s.17; Cemal, 1932, s.54-55; Darkot, 1991, s.485).

** Siyasi bakımdan devlet, 2. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde zayıf düşmeye başlamıştır.

*** Eratna Beyliği döneminde, şehrin idaresinde, Ahilerin sözü geçmiştir. Ayrıca bu dönemde şehir, doğu yönünde büyümüştür (Eravşar, 2000, s.16).

Kadı Burhaneddin Ahmet'in bu dönemde iyi ilişkiler kurduğu Osmanlıların başında I. Murat bulunmaktaydı. İdari bakımdan zayıf olan Zeynel Abidin 1398'de ölen babası Kadı Burhaneddin'in yerine geçtiğinde, başında Yıldırım Beyazıd'ın olduğu Osmanlılarla ilişkileri zaten bozulmuştu. Böylece Yıldırım Beyazıd'ın oğlu Süleyman Çelebi 1398'de Kayseri, Niksar, Sivas ve Tokat'ı Osmanlılara katmıştır. Timur'un 1402 Ankara savaşının ardından Karamanoğlu 2. Mehmed'e geri verdiği eski Karaman Beyliği topraklarının içinde olan Kayseri, on yıl Karamanoğullarında kaldıktan sonra Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları arasında sürekli el değiştirmiş ve Karamanoğlu* idaresinde kalmıştır. Karamanoğullarının ihaneti üzerine onlara son veren Fatih Sultan Mehmet Kayseri'yi, 1476'da kesin ve son olarak Osmanlı topraklarına dahil etmiştir (Çayırdağ, 1987, s.21-22 ; Eravşar, 2000, s.17). Şehir, Osmanlılar döneminde de önemli bir kültür ve ticaret merkezi olmaya devam etmiştir.

2.2.3 Osmanlı Dönemi

Daha öncede belirtildiği gibi Kayseri, ilk olarak 1398, Yıldırım Beyazıd zamanında, onun oğlu tarafından, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Fakat bu kalıcı olmamıştır ve daha sonra 1402 Timur istilasıyla, Osmanlılar büyük bir yenilgiye uğrayarak topraklarını kaybetmişlerdir. Timur, Kayseri'yi Karamanoğullarına geri vermiştir fakat daha sonra Dulkadiroğullarıyla sürekli el değiştirmiştir (Çayırdağ, 1987, s.21-22). 1435'de Karamanoğullarının başında bulunan İbrahim Bey, Dulkadiroğullarını yenilgiye uğratarak, Kayseri ve çevresine hakim olmuştur Osmanlı ve Memlukların arası bu olayla açılmıştır. Dulkadiroğlu Mehmet Bey, II.Murat'dan bu toprakların kendisine verilmesini istemiş ve Şahruh tehlikesi bitince de, Osmanlılar, Karamanoğullarına karşı Dulkadirlere destek vermişlerdir (Tekindağ, 1991, s.325; İnalçık, 1991, s.606). 1437'de II. Murat ve Dulkadiroğulları, Karaman'a doğudan ve batıdan saldırmışlardır, II.Murat Akşehirde İbrahim Beyi yenmiştir fakat, Kayseri'yi kuşatan Dulkadiroğlu Süleyman Bey, memluklu tehlikesinden dolayı mahlup olmuştur. II.Murat daha sonrada Karamanoğullarına karşı bir çok defa saldırı ile düzenlemiştir ve sonunda yenilgiyi kabul eden İbrahim Beyin, ağır şartları kabul edip, itaat sözü vermesi üzerine, 1437'de barış yapılmıştır (Erkiletlioğlu, 2006b, s.309-310; İnbaşı, 1992, s.19). Karamanoğlu İbrahim Bey 1464'de ölünce oğulları İshak Bey ve Pir Ahmet arasında, başa geçme mücadeleleri başlamıştır. Bu durumu çözmek için Fatih'e danışmışlardır ve Fatih'de Ahmet Beyi desteklemiştir çünkü o halasının oğludur. Bunu fırsat

* Kale Kitabesinde, Karamanoğulları zamanında, 1465'de Pir Ahmet Paşa'nın Kayseri İç Kalesini tamir ettirdiği yazmaktadır (Çelebi, 1970, s.5).

bilen Uzun Hasan'da İshak beyi desteklemiştir ve Fatih Bosna'dayken, Kayserinin de içinde bulunduğu beş şehri alarak İshak Beye vermiştir. Fatih'e sığınan Pir Ahmet, Fatih'in hâkimiyetini kabul ederek, 1464'te Kayseri'yi Osmanlılara bırakmıştır. Fatih'in Karaman Beyi yaptığı Pir Ahmet'te Kayseri kalesini Fatih'in adına onartmıştır (Çayırdağ, 1988, s.43). Pir Ahmet Osmanlı himayesinden kurtulmak için, Osmanlının düşmanlarından, Memluklular ve Akkoyunlularla anlaşmış ama daha bunlar birleşmeden Fatih harekete geçerek, Gevale Kalesini işgal etmiştir. Memluklu topraklarına sığınan Pir Ahmet'in Osmanlılara karşı kıskırttığı Uzun Hasan, Tokat'ı yağmalamıştır ama Kayseri'den geri püskürtülmüştür (Erkiletlioğlu, 2006b, s.311; İnbaşı, 1992, s.18). Fatih 1473 Otlukbeli Savaşında Uzun Hasan'ı yenerek, Karaman topraklarına Gedik Ahmet Paşayı vezir-i azam yapmıştır. Osmanlılar daha sonra, birlikte hareket eden, Akkoyunluları ve Karamanoğullarını ortadan kaldırmak için üzerlerine yürümüşlerdir. Yavuz Sultan Selim döneminde, son Karamanlı Beyleri öldürülerek, bu devlet ortadan kaldırılmıştır (Erkiletlioğlu, 2006b, s.311). Fatih'in görevlendirdiği Gedik Ahmet Paşa, 1474'de Pir Ahmet ve kardeşlerini ortadan kaldırmıştır ve Fatih oğlu Şehzade Mustafa'yı, Karaman'a valiliğe getirmiştir. Bütün bunlara rağmen direnmeye devam eden, Karamanoğlu kumandanı Atmaca bey, sonunda pes etmiştir ve 1476'da Karaman topraklarına, başta Kayseri* olmak üzere ilk tahrir yapılmıştır ve böylece Fatih Kayseri'yi Osmanlı topraklarına kesin olarak dâhil etmiştir ve şehir, Osmanlı hâkimiyeti boyunca başka hiçbir yabancı devletin saldırısına uğramamıştır. Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra, kardeşi Cem Sultan, Karaman valiliğine gelmiştir (İnbaşı, 1992, s.17-19).

1485'de Fatih'ten sonra tahta çıkan II. Beyazıd**, Kayseri'den çok sayıda askeri Çukurova savaşına gönderilmiştir (Nazif, 1987, s.115). Bu dönemde Kayseri'ye Sancak Beyliğine sırasıyla, önce Yakup Paşa, 1486'da Yularkıstı Sinan Bey, 1487'de Mihaloğlu İskender Bey getirilmişlerdir fakat 1490'da Dulkadiroğulları ve Memluklar Kayseri'yi kuşatmışlardır ve İskender Beyi esir almışlardır ve bu durum karşısında II.Beyazıd Kayseri'ye Hersekzade Ahmet Paşa'yı göndererek, şehri kurtarmıştır (Solakzade, 1987, s.407; Joseph, Hammer, 1983, s.332; Hoca Sadedin, 1979, s.206 ; Nazif, 1987, s.116).

15.y.y sonunda Kayseri'deki yapılarda da artık Osmanlı hakimiyetinin etkisi görülmeye başlanmıştır ve Fatih'in Gedik Ahmet Paşa kontrolünde, kale içine yaptırdığı camiden (Nazif, 1987, s.115) sonra, 1497–1498 yıllarında Kayseri Sancak Beyi yapılan, Şehzade Şahinşah'ın

* Kayseri'ye, "Vilayet-i Karaman Livay-ı Kayseriye ve İçil" adı ile tahrir yapılmıştır (Gökbilgin, 1950, s.93).

** 1500 senesinde, II.Beyazıd döneminde şehrin 2.tahriri yapılmıştır (Çayırdağ, 2003, s.4).

lulası Mustafa Bin Abdulhay, 1497'de "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"ni, kapalı çarşının ilk yapısı olarak yaptırmıştır. Böylece Osmanlılar zamanında şehrin fiziki yapısında da değişiklikler olmuştur ve surların dışındaki ticaret alanları surların içine taşınmıştır. Bu Ticaret alanlarının çekirdeği de Kayseri Bedesteni oluşturmuştur (Eravşar, 2000, s.17). Ayrıca II.Beyazıd, Şeyh İbrahim Tennuri* türbesini inşa ettirmiştir (Göde, 1991,s.11).

Şah İsmail 1509'da Dulkadir topraklarına girerek, Kayseri'yi yağmalamıştır. 1511'de Anadolu'da şii ayaklanması başlamış ve şiiilerle Kayseri'ye yakın olan Sarımsaklı'da çatışma yapılmıştır ve Osmanlılar, başarılı olamamıştır (Uğur, 1989, s.17-18). II. Beyazıd'ın oğulları arasında taht kavgaları başlamış ve sonunda Yavuz Sultan Selim, tahta geçmiştir. Selim Anadolu'daki şii tehlikesini ortadan kaldırmak için, sefere çıktığı Safevi devleti üzerinden Konya'dan Kayseri'ye ve oradan Sivas'a geçmiştir. Osmanlılar 1514 Çaldıran Savaşını kazanmışlardır. Celali İsyancıları başlayınca, 1519'da, Karaman, Rum Beylerbeyleri ve Şahsuvaroğlu Ali Bey Kayseri'de toplanarak, yapacakları hamleyi görüşmüşlerdir. Yavuz Sultan Selim'den sonra 1520'de başa geçen Kanuni Sultan Süleyman** döneminde de Kayseri siyasi bakımdan önemini kaybetmemiştir ve doğu seferlerinde ordunun toplanma merkezi olmuştur (İnbaşı, 1992, s.22), (Şekil 2.3). Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566'da vefatıyla II.Selim, onunda 1574'de ölümüyle I.Ahmet, IV.Mehmet, III.Ahmet, III.Selim, Abdülziz ve II.Abdülhamit sırayla tahta gelmişlerdir (Çayırdağ, 1988; s.44, Çayırdağ, 2003, s.5).

Kayseri, XV.y.y'da Selçuklulardan kalan huzursuzluğun izleriyle, XVI.y.y***,da sakin bir hayata sahipken, XVII.y.y'de yeniçerilerin neden olduğu Abaza Mehmed Paşa ve Celali isyanlarıyla ve , XVIII.y.y'de bazı rüşvetçi devlet adamlarınca ve aynı yüzyılda şehrin ayanlığı ve mütesemliği için arbede çıkararak kişilence karıştırılarak geçmiştir. Ayrıca Mehmet Ali Paşa'nın ordusu ve Yeniçeriler, Osmanlılara karşı isyan ederek, şehirde huzursuzluk çıkarmışlardır (Hülagü ve Keskin, 2006, 3; Döğüş, 1998, s.115–119; İprişli, 1991, s.97).

Kayseri Osmanlılar döneminde sancak olma yolunda şu şekilde ilerler: Şehir kesin olarak Osmanlı topraklarına katılınca, Kayseri'nin kanunnamesi ve tahriri yapıldıktan sonra, önceleri merkezi Konya olan Karaman Eyaletine bağlı bir "liva" iken, yapılan idari düzenlemelerle 1846'da Bozok Eyaletine bağlanmış, Vilayet Nizamnamesi yürürlüğe girince 1867'de "Sancak" yapılarak Ankara'ya katılmıştır ve II. Meşrutiyetin ilanı ile 1908'de müstakil bir

* İbrahim Tennuri, Fatih'e eser sunmuştur. Akşemseddin'in müridi ve Kayseri'deki halifesidir (Göde, 1991, s.11).

** Mimar Sinan, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, devletin baş mimarı olmuştur (Çayırdağ, 2003, s.4).

*** 16.y.y'da Anadolu'da, Bursa'dan sonraki en büyük şehir, 40 bin nüfuslu Kayseri'dir (İmamoğlu, 1992, s.7).

“Sancak” yapılarak, Bünyan, İncesu ve Develi kazaları şehre bağlanmıştır(Şekil 2.4), (Önsoy, 1987, s.41). Şehrin ismi Osmanlı Kaynaklarında “Kayseriyye” diye geçmektedir (Eravşar, 1998, s.22).

Şekil 2.3 1534’te Matrakçı Nasuh tarafından yapılmış, Kayseri, Develi ve İncesu’yu gösteren bir minyatür.

Şekil 2.4 1916 Kayseri sancağı haritası

Osmanlıların kaybettiği, I.Dünya Savaşında, İngiltere, Fransa ve Rusya, aralarında anlaşma yapmışlar ve buna göre, Kayseri ve çevresi, Harput'a kadar olan yerler, Adana, Mersin, Suriye, Musul ve Maraş Fransızlara verilmiştir. Fransızlar, 1918 Mondoros Ateşkes Anlaşması sonucunda Ermenilerle de birlik olarak, kendisine verilen bu bölgeleri istila etmeye başlamışlardır. I.Dünya Savaşı ve öncesinde Ermeni komitecilik faaliyetleri Kayseri'de de hızlanmıştır ve dışarıdaki Ermeniler, Kayseri'dekilere silah ve cephane sağlamıştır (Süslü, 1990, s.72-73). Bunun üzerine 27 Mayıs 1915'te çıkarılan "Techir Kanunu" Kayseri'de de uygulanmıştır ve XX. yüzyılda 70 bin olan nüfus, cumhuriyete gelindiğinde 30 bine inmiştir. Bu dönemde şehir savaşa doğrudan katılmasa da olumsuz etkilenmiş, birçok sıkıntı yaşamıştır. Mesela, şehirde 1916'da hiç gaz kalmamıştır (Beyoğlu, 1998, s.85-90 ; Subaşı, 1986, s.13).

Osmanlılar döneminde hem Avrupa'da fetihlere devam edilmiş, hem de Anadolu'da Türk birliği oluşturulmuştur. Ülkede iç karışıklıklarda giderek artınca, Atatürk "Milli Mücadele Hareketleri" ni başlatmak için 19 Mayıs 1919'da Samsuna çıkmıştır. Kayseri'de bu harekete tüm diğer iller gibi katılmıştır. 22 Mayıs 1919 ise, Türklerin yabancıların himayesini asla kabul etmeyeceğini belirttiği "Millet birlik olup, hakimiyet esasını ve Türklük duygusunu hedef seçmiştir" yazılı ilk resmi raporunu yayınlamıştır (Göde, 1991, s.15).

Bu raporla, Yunanlıların, İzmir'i işgal etmesine karşı tepki gösterilmesi, bununda tüm dünya telgraflarla bildirilmesi istenmiştir. 28 Mayıs 1919 tarihli "Ordu Müfettişi Kemal" imzalı telgraf diğer şehirler gibi Kayseri'ye de gelmiştir. Ama Kayseri'de maalesef bu milli tepki hareketi önlenmeye çalışılmıştır çünkü dönemin Mutasarrıfı buna izin vermemiştir. Fakat buna rağmen, Kayserililer "Aynalı Gazinoda" toplanarak tepkilerini ortaya koymuşlardır (Ecer, 1987a, s.44 ; Ecer, 1987b, s.99). Daha sonra Atatürk'ün başkanlık yaptığı, Erzurum ve Sivas Kongreleri yapılmıştır. Mustafa Kemal 22 Haziran 1919'da Amasya Tamimi yayınlamıştır ve Sivas'a gönderilmek üzere, her ilden 3 delegenin seçilmesini istemiştir. Kayseri'de de Ağustos ayında, ileri gelenlerden 40, 50 kişi, bu istek hakkında karar vermek için bir araya gelmişlerdir ve sonunda İmamzade Ömer Bey'in, Ahmet Hilmi Kalaç'ın ve Katıpzade Nuh Naci Beyin, Sivas'ta yapılacak olan kongreye katılmasına karar verilmiştir. Ama yeniden gidip, gitmeme konusunda kararsız kalmıştır sonunda biraz gecikmelide olsa Sivas'a gitmişlerdir ve beş gün kalmışlardır. Kayseri'ye dönünce, toplantıyla ilgili bilgi verip, milli hareketi anlatan "İrade-i Milliye" gazetesini dağıtılmıştır. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin bir şubesinde Kayseri'ye açılmıştır. (Kalaç, 1960, s.150-153 ; Ecer, 1987a, s.45). Yine bu dönemde birçok şehirde olduğu gibi Kayseri'de de milli hareketi

destekleyen “Erciyes” ve “Adana’ya Doğru” gazeteleri çıkarılmıştır.

Son Osmanlı Mebusanlar Meclisi 12 Ocak 1920’de toplanmıştır ve Kayseri’yi temsil eden kişilerde bu meclise katılmışlardır. “Anadolu Kadınları Müdafa-i Vatan Cemiyeti” nin bir şubesi Kayseri’de de açılmıştır (Göde,1991, s.28–29). 10 Ocak 1921’de Milli Savunma Bakanlığına bağlı sevkıyat ve nakliyat genel müdürlüğü, Kayseri’de de Menzil Bölge Müfettişliği kurulmuştur ve Yunanlılarla yapılan savaşta, şehir önemli lojistik destek merkezi olmuştur. Ayrıca, şehirde birçok yerde yardım ve cephane depoları oluşturulmuştur (Beyoğlu, 1998, s.89).

Yunanlıların durdurulamayıp, Ankara’nın işgale uğrama tehlikesine karşı, 1921 “Sakarya Meydan Muharebesi” zamanında, Ankara’daki meclisin bir süreliğine Kayseri’ye taşıma kararı alındı ve meclisin bir çok bakanlığı ve bazı resmi daireleri bir aydan fazla bir süreliğine, Tarihi Kayseri Lisesine taşınmıştır. Fevzi Paşa başkentin Kayseri olmasını, gizli bir toplantı yaparak önerdi. Fakat Ankara’nın düşmesinin, halkın moralini bozacağı düşünülerek bu fikirden vazgeçildi ve Ankara için mücadele etme kararı alınmıştır. Savaşın kazanılmasıyla, meclis yeniden Ankara’ya taşınmıştır (Ecer, 1987a, s.45 ; Beyoğlu, 1998, s.91 ; İpşişli, 1991, s.101).

Kısaca, Kayseri, I.Dünya Savaşında ve Milli Mücadele yıllarında düşmanla tanışmasa da, önemli lojistik destek merkezi olarak, cephelerde savaşıp 600 şehit vererek, hem cepheleri hem kendi bölgesini besleyerek, göç alıp, göç vererek, bulaşıcı hastalıklarla uğraşarak, v.b. savaşın tüm sıkıntılarını yaşamıştır (Beyoğlu, 1998, s.91). Osmanlı döneminde, Tanzimatın ilanından sonra çok sayıda seyyah Anadolu’ya gelmeye başlamıştır (Eravşar, 2000, s.4).

2.2.4 Cumhuriyet Dönemi

Şehir, cumhuriyetin ilanıyla 1923’te “il”, yapılmıştır ve ismi “Kayseri” olarak onaylanmıştır. 1988’de de, Melikgazi ve Kocasinan ilçeleri kurularak, “Büyükşehir” yapılmıştır. Bu dönemde ticari, askeri, kültürel, gibi pek çok alanda hızlı ve sürekli gelişerek, Anadolu’nun gelişmiş şehirlerinden biri de Kayseri olmuştur (Göde, 1991, s.12). 1926’da Kayseri Uçak Montaj Fabrikası, Ankara-Kayseri demiryolu, 1927’de, 1930’da Karadeniz’e varan, Samsun-Sivas-Kayseri karayolu, 1933’de Akdeniz’e varan, Kayseri-Boğazköprü-Ulukışla karayolu, 1935’de Sümer Kayseri Bez Fabrikası yapılmıştır. Bütün bunların sonucunda nüfusta* da

* Nufusu 17. ve 18. yüzyıllarda 20 bin iken 1927 ilk nüfus sayımında 39 bin, 1935’de yaklaşık 50bin, kişi olmuştur (Göde, 1991, s.12).

gelişme görülmüştür (Göde, 1991, s.30,31 ; Tuncel, 1991, s.101).

Kayseri'ye gelen ünlü mimar ve sanat tarihçisi Albert Gabriel'in 1931'de çağdaş şehir planı anlayışıyla çizdiği çok az bir kısmı düzgün olan şehir içi eksenindeki* caddeler hariç şehir, II. Dünya savaşındaki durgunluk yıllarında da ortaçağ şehri görünümündeydi (Tuncel, 1991, s.101). Bu haliyle şehrin çapı sadece 2 km kadar olan bir daireye sığabilirdi. Daha sonra Kayseri 1945'de yapılan ilk imar planıyla, kuzeybatı istikametinde büyümüştür ve bu dönemde de nüfusta gelişme olmuştur**.

1950 yılından sonra şehirde imar faaliyetleri hızlanmıştır. Maalesef büyümek ve modernleşmek adına, içlerinde önemli ve nitelikli yapılarında bulunduğu, İç Kalenin güneyindeki ve surların kuzeyindeki eski mahalleler yıkılarak yerlerine iş merkezleri ve apartmanlar inşa edilmiştir. Böylece şehrin tarihi dokusu tamamen bozulmuş ve değişmiştir. 1951'de Birlik Mensucatın, 1955'de Orta Anadolu Mensucatın ve yine aynı tarihte Şeker Fabrikasının kurulmasıyla göçler artarak yeni mahalleler oluşmaya başlamıştır. Kayseri Üniversitesinin 1978'de kurulup, 1982 de Erciyes Üniversitesine dönüştürülmesiyle, şehir daha da hızla gelişmiştir.

* Bu eksenler, doğuya doğru Sivas caddesi, batıya doğru İstanbul caddesi, kuzeyde Erkilete uzanan İstasyon caddesi, güneydoğuda bağlara yönelen Talas caddesidir (Tuncel, 1991, s.101).

** Kayseri'ye 1950'den sonra göç artmıştır ve nüfus 1950 sayımında, 65 bin, 1955'de 80 bin, 1960'da 100 bin, 1975'de 200 bin, 1985'de yaklaşık 400 bin ve 1990'a gelindiğinde ise 416 bin kişi olmuştur (Tuncel, 1991, s.101,102 ; Göde, 1991, s.12).

3. KAYSERİ'DE TİCARET ETKİNLİKLERİNİN OLUŞUMU ve GELİŞİMİ

Ticaret, insanoğlunun ekonomik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ortaya çıkmıştır. MÖ. VII. yüzyıla kadar ticaret günümüzdeki gibi olmayıp, mal değiş tokuşu şeklinde yapılmaktaydı. VII. yüzyıldan sonra para Lidyalılar tarafından icat edilmiştir ve Kayseri'de de Roma hâkimiyetinde, darphane kurularak, gümüş ve bakır paralar bastırılmıştır (Satoğlu, 1995,s.26). Ticaret zamanla gelişerek şehirlerarası ve hatta uluslararası olmuştur ve böylece ticaret aynı zamanda toplum ve ülkeler arasında uygarlık ve sanatın yayılmasını da sağlamıştır. Eski Akdeniz dünyasının ekonomik kalbi olan Anadolu'da, doğudan batıya, kuzeyden güneye ticari bir ağ şeklinde örülen yollar üzerindeki kervansaraylar*, hanlar, menzil hanları, şehir içindeki bedesten, han, çarşı gibi ticaret yapıları, bu bölgede ticarete çok önem verildiğini göstermektedir. Anadolu'da, ahiliğin ve lonca teşkilatının ticaretin üstünde çok etkileri vardır. Ticaret, sabit çarşılar ve pazaryerleri olmak üzere iki farklı şekilde yürütülür. Şehirler, düzenli, devamlı ve oturmuş bir ticaretin asıl oluşum alanlarıdır.

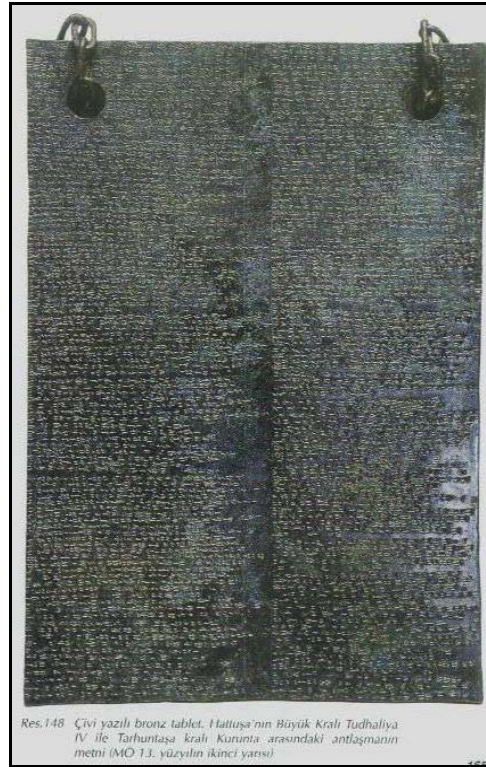
Kayseri, doğu batı, kuzey güney yollarının buluştuğu, Anadolu'nun coğrafi odak noktası olan, önemli bir yere sahip olduğundan, tarihi çağlardan beri ticari faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı bir şehir olma özelliğini korumuştur. Geleneksel ticari dokusunun iyi korunduğu yerlerden birisi olarak köklü bir ticari yapı geleneğine sahiptir. Kayseri'de ticaret, bu önemli konumda bulunan yollar sayesinde gelişmeye başlamıştır ve Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerinde de bu yollar değişmeden gelişmeye devam etmiştir. Şehir, önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmanın yanında önemli bir kültür, sanat ve bilim merkezi de olmuştur. Kayseri'ye eski dönemlerden beri, mesleklerinde uzmanlaşmış, farklı dil, din ve ırktan insanlar gelerek bir arada çalışmışlardır. Şehre gelen seyyahların çoğu da ticaret yollarını kullanmışlardır. İlk örneklerini Kayseri'de gördüğümüz, bankacılık, nakliye, noterlik gibi birimler, ticaret ve ekonominin ayrılmaz birer parçasıdır (Tuzcu, 2000, s.527 ; Eravşar, 2000, s.3). Kayseri'de de ticaret yapıları genellikle, cami, mescit, zaviye ve medrese gibi yapılara gelir sağlamak amacıyla yapılmışlardır (Denktaş, 2005,s.160).

3.1 Asur Ticaret Kolonileri Dönemi

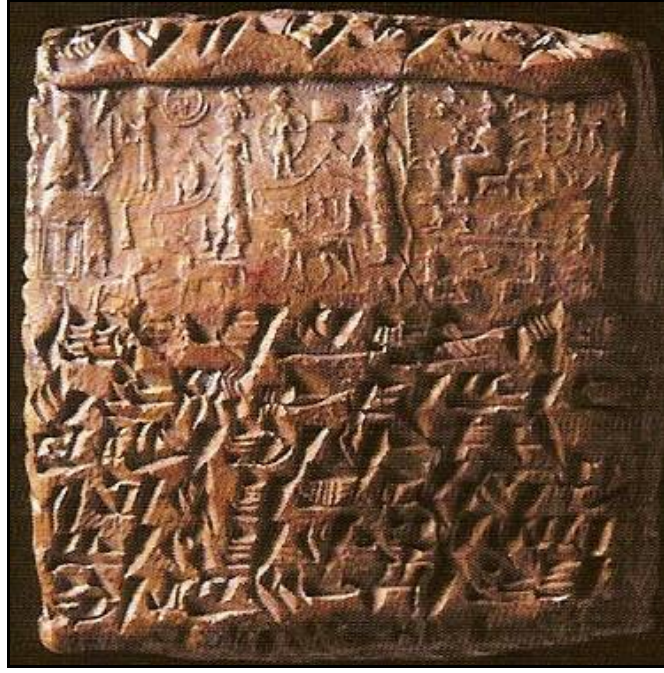
MÖ. 1900'lerde merkezi Kayseri'de yer alan Kültepe-Kaniş şehrinde bulunan Karum'da (pazar yeri), Asur Ticaret Kolonileri tarafından, sadece ticari amaca yönelik kurulan,

*Kervansaraylar o dönemki taşıtların bir günde gidebilecekleri yol mesafelerine olan 30-40 km'de bir yapılarıdır (İlter, 1969, s.5).

uluslararası bir ticaret merkezi MÖ. 1700'lere kadar, yaklaşık 150 yıl varlığını sürdürmüştür (Bilgiç, 1987, s.2 ; İnbaşı, 1992, s.6). Bu yerleşkede, Asurlu tüccarların koloni şeklinde yerleşmesinden önce, M.Ö.3 binlerin başında yerleşimin başladığı ve genişlediği tespit edilmiştir (Cantay, 1998, s.102). Tarihi kayıtlara göre, dünyadaki en eski yazı, bu çağda ve bu pazaryerinde, bulunan yazılı belgeler de görülmüş ve bunlar pişmiş toprak üzerine çivi yazısıyla yazılmıştır. “Kappadokia Tabletleri” adı verilen (Şekil 3.1, 3.2) bu belgeler 15 bin adettir ve bunların içerisinde en eski, ilk ticari antlaşmalar da vardır. Şu anda Kayseri Arkeoloji müzesinde sergilenen Asurlu tüccarlara ait bu tabletlerin içerisinde, ticari mektuplar, vesikalar, borç senetleri, kalay-ipek fiyatları gibi belgeler vardır. Örneğin dokumacılığa çok önem veren Etiler’in dışarıya gönderdiği dokuma eşyası ve elbiselerin faturaları veya bir malın cinsine, miktarına, talebine ve yerine göre fiyatları bulunmaktadır. Bütün bunlar Asur lehçesiyle yazılmıştır (Göde, 1991, s.2; Satoğlu, 1995, s.41; Gökçek, 1998, s.156). Bu tabletlerin haricinde çeşitli mutfak eşyaları, süs eşyaları ve ağırlık ölçüleri, giyim ve dokumacılıkta kullanılan, ip bükme ve eğirtme aletleri de bulunmuştur. Yine Kaniş kazılarında bulunan tabletlerden, bankacılığın bu dönemlerde var olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca yine bu tabletlerden o dönemin kültür ve medeniyet yuvası olan Babil’e, okumak için çocukların gönderildiği anlaşılmaktadır (Satoğlu, 1995,s.24,42).

Şekil 3.1 Çivi yazılı bronz tablet. Hattuşaşın büyük kralı Tudhaliya IV. ve Tarhunlaşa kralı Kurunta arasındaki antlaşmanın metni (MÖ. 13y.y’ın ikinci yarısı)

Şekil 3.2 Çivi yazılı tablet. (MÖ. 13y.y'ın ikinci yarısı)

Asurlu tüccarlar daha çok ticaret için Anadolu'ya gelmişlerdir ve Karum'daki yerleşim bölgesinde, yerli halk olan Kapadokyalılar ise, Kaniş-Kültepe* höyüğünde oturmuşlardır (Cantay, 1998, s.102). Asurlular büyük şehirlerde kurdukları ticaret merkezlerine Kayseri'de de olduğu gibi "Karum", küçük şehirlerdekine ise "Vartabum" demişlerdir. Asur Kolonileri Malatya-Kayseri-Yozgat üçgeni içinde yayılmışlardır (Erkiletlioğlu, 2006, s.55). Her şeyin bir sistemi vardır, vartabumlar en yakın Karum'a, Karum Kaniş Karum'a, burası da Asur'a bağlıdır (Bayram, 2000, s.36). Bütün bunlar aniden gelişmeyeceğinden, bunların Sargon zamanından itibaren oluşmaya başladığı düşünülmektedir (Günbatı, 1998, s.179). Asur'da kanun kitabı sayılan bir belgenin varlığından ve bunun içinde ticaret ve borçlar hukukunun varlığından da söz edilmektedir ve buna göre yerli krallarla ticaretin hangi şartlarda yapılacağı konusunda uluslararası anlaşmalar yapılmaktaydı. Bunlara göre, Siyasi olarak, Anadolu Krallarının hakimiyeti altında olan Asurlu tüccarlar, yerli prenslerin müsaadesiyle kurdukları Pazar yerinde oturuyorlardı ve bunun için vergi veriyorlardı, getirilen malları ilk satın alma hakkına yerli krallar sahipti, yasaklanan mallar satılırsa veya vergi kaçırılırsa, tüccarlar hapse

* Kültepe-Kaniş'de, 1893-1894'te Ernst Chantre tarafından ilk araştırmalar yapılmıştır. Bundan sonrada H.Wincler kazı yapmıştır ve 1925'te de B.Hrozny, çivi yazılarını okuyup, kazı yapmayı sürdürmüştür. 1948' Tahsin Özgüç kazı çalışması yapmıştır (Satoğlu, 1995, s.23,24).

atılacaktı, yerli krallar Asurlu tüccarların hakkını koruyacaktı ve güvenliğini sağlayacaktı eğer bir zarar olursa bunu karşılayacaktı. Mesela, ortak olan tüccarlardan birinin ölmesi durumunda ortaya çıkan sorunların çözülmesi için, hukuki yollara danışarak, yapılan bir çok yazışma buradaki ticari kültürü göstermektedir (Bayram, 1998, s.75,77,80).

Hitit çağında Kuzey Mezopotamya'da Asurluların kurduğu Eski Asur devleti, Babil'den ve Mezopotamya dışından gelen ürünleri değış tokuş yaparak kendi bölgelerinde bulunmayan ihtiyaçlarını karşılamışlardır ve bunun için de, Anadolu'da ticari bir örgüt oluşturmuşlardır. Tüccarlar, güney Babil'den getirdikleri bakır ve kumaşı, Afganistan veya İran'dan getirdikleri kalayı, Asurda, Anadolu'dan getirilen gümüş ve altın ile değıştirerek satın aldıkları kalayı, kumaşı ve bakır kervanlarla Anadolu'daki merkezlere ve küçük yerleşim birimlerine taşımışlardır. Bunları içinde en önemlisi kalaydır çünkü bronz elde etmek için buna ihtiyaç vardır. Bütün bunların neticesinde, Asur devletinin yönetiminde, Anadolu ve Kuzey Suriye'de, en önemlisi ve merkezi Kayseri yakınlarındaki Kültepe olan yaklaşık 30 merkezden oluşan bir Karum (ticaret ağı) ve yine yaklaşık 30 kadar vartabum (ara kontak noktası) oluşmuştur (Gökçek, 1998, s.155 ; Bayram, 2000, s.35). Sadece Anadolu'da ise yaklaşık 13 Karum kurulmuştur (Güçlüay, 1996, s.103). Bu erken dönemde (MÖ. 20-27.yy) ticari bakımdan en önemli merkez olan ve Kayseri'nin kuzeydoğusunda yer alan, Kültepe-Kaniş bölgenin başkentidir ve burası yaklaşık dört farklı ticaret yoluyla Asur'a bağlıdır. Bu bölge ilkçağda ve ortaçağda, önemli bir kavşak ve pazar yeri olmanın yanı sıra, gümrük olarak önemini koruyan bölge daha sonra önemini kaybedince yerini Kayseri almıştır ve bu bölgeyi "ipek yolu tacirleri" kullanmaya başlayarak, ticaret turizmini başlatmışlardır (Bilgiç, 1987, s.1 ; Baydur, 1970, s.29 ; Subaşı, 1986, s.85 ; Cantay, 2000, s.73,74 ; Cantay, 1998, s.104).

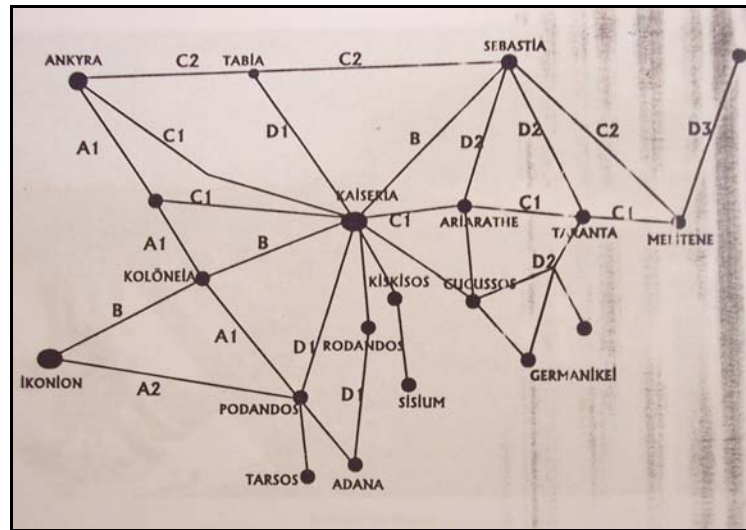
MÖ. 18. yüzyıllarda, Batı Anadolu'dan, Karadeniz kıyılarından, Fırat Yöresinden ve Kilikya'dan gelen önemli askeri ve ticari yolların kesiştiği Kayseri'deki en önemli yol, Yukarı Mezopotamya'ya bağlanan yoldur (Baydur, 1970, s.19). Ayrıca Hitit devletinin merkezi olan Hattuşas'a* (Boğazköy) ve Kilikya'ya da, Kayseri'den ticaret yolları bağlanmıştır. Diğer yollar, Kayseri'nin güneyindeki Tuvanova şehrinden Külek Boğazına bağlanan ve Hisarcık-Develi- Fraktin'den Suriye Kapılarına inen yollardır. Bir dönem, Hıristiyanların hakim olduğu, büyük bir ticaret ve medeniyet noktası olan Gereme, bulunduğu konum itibariyle

* Hattuşas ve Malatya'yı birleştiren yol "Eti Yolu" dur ve bu yol kızılırmakta bulunan Çokgöz Köprüsünden, Erkilet ve Kayseri'ye ulaşır ve buradanda Malatya'ya varır (Satoğlu, 1995, s.22).

Suriye Kapılarına inen yolun önemini arttırmıştır (Satoğlu, 1995, s.22). Görüldüğü gibi şehir ticari yönden, Asur Ticaret Kolonilerinden sonra, Hitit, Frigya ve Helenistik dönemlerinde de gelişmeye devam etmiştir.

Yunan ve Roma zamanlarında da, Kayseri'yi Yozgat'tan ve Tuz Gölü'nün doğusundan, Ankara'ya, batıda Efese ve doğuda Malatya'ya (Ege kıyıları) , Karadeniz kıyılarına, Kuzeydoğu Anadolu'ya bağlayan ve Sinop limanına uzanan önemli ticaret yolları değişmeden etkinliklerini sürdürerek, şehir ticari bakımdan gelişmeyi sürdürmüştür (Baydur, 1970, s.24 ,Cantay, 1998, s.105). Şehir daha önceki dönemlerde olduğu gibi Bizans İmparatorluğu döneminde de önemli yolların kesiştiği bir kavşak ve gümrük noktası olma özelliğini sürdürmüştür (Cantay, 1998, s.105). Bu dönemde Kayseri'den geçen Kral Yolu da batı Anadolu'dan, Mezopotamya'ya kadar uzanıyordu. Yine bu dönemde ticari bakımdan önemli bir merkez olan kent, çevresi surlarla çevrilerek korunmuştur (Eravşar, 1998, s.119). Konya-Aksaray-Kayseri-Sivas, Ankara-Göksun-Maraş, Konya-Aksaray-Pınarbaşı-Malatya ve Pozantı-Tarsus olmak üzere toplam dört yol ağı vardır (Erkiletlioğlu, 2006, s.50) Yakın Doğu ticaretine özellikle bu dönemde çok önem verilmiştir ve her şeyden önce ticari çıkarlar korunmuştur (Baş,1996, s.14). Bizans imparatorluğunun çöküşüyle ticarete bozulmuştur ve paranın değeri kaybolmuştur bunun sonucu olarak ticaret yine eskisi gibi trampayla yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde bozulan ekonomi Türklerin bu bölgeye gelmesiyle düzeliş, canlılığa kavuşmuştur (Şekil 3.3), (Eravşar, 1998, s.119 ;Yücel, 1970,s.15).

Kapadokya başta olmak üzere Anadolu'nun yol güvenliğinin M.S. X. ve XI. yüzyıllarda bozulmasıyla, ticaret yolları da olumsuz yönde etkilemiştir (Cantay, 2000, s.74).

Şekil 3.3 Yunan ve Roma zamanlarındaki önemli ticaret yolları

3.2 Selçuklular Dönemi

Selçuklu Sultanları ticarete çok önem vermişlerdir. Bu dönemde yabancı ülkelerde bile itibarı olan altın ve gümüş sikkeler bastırılmıştır. Sultanlar eski ticaret yollarını onartmışlardır, yeni yollar inşa ettirmişlerdir, bunların üzerine vakıfların kurup desteklediği kervansaraylar, hanlar yaptırarak tüccarların güvenli ve rahat bir şekilde ticaret ve yolculuk yapmasını sağlamışlardır. Selçuklular böylece Orta Asya'dan getirdikleri ribat ve kervansaray yapılarını Anadolu'da devlet politikası olarak uygulamaya başlamışlardır (Cantay, 2002, s.77). Bu yapılan kervansarayların etrafı bir ticaret merkezi halini almıştır ve birçoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Ticaretten vergi alarak vergi sistemini başlatmışlardır (Güçlüay, 1996, s.103 ; Eravşar, 1998, s.123). Ayrıca Venediklilerle ve Kıbrıslı krallarla ticari anlaşmalar yapılmıştır. Liman şehri olan Alanya, Sinop ve Samsun'u işgal etmişlerdir. Ticaret için Kırım'a deniz seferi düzenlenerek, Sudak limanı alınmıştır (Sümer, 1985, s.2). Ayrıca 2. Kılıçaslan tarafından başlatılan ticaret, imar ve kültür faaliyetleri 1. Gıyasettin Keyhüsrev tarafından geliştirilmiştir. Türkiye üzerinde, doğu batı ve kuzey güney ülkeleri arasındaki ticari faaliyetler yoğunlaşması ve ülke uluslararası kervanların uğrak noktası olması sonucunda, 1. Gıyasettin Keyhüsrev, seferlerini ticari gelişmeye göre düzenleyerek, ticari ve iktisadi bir siyaset uygulamıştır. Bu dönemde devlet, tüccarların haklarını koruyarak, güvenliğini sağlayarak ve mallarına bir zarar gelmesi durumunda zararlarını karşılayarak, tüccarlara bir çeşit devlet sigortası yaparak ticareti destekleyerek, devlet sigortası kavramı başlatılmış olarak dünyadaki en eski sigorta uygulaması yapılmıştır. Bundan sonra başa geçen I. İzzettin Kevkavus döneminde ise Ahilik benimsenmeye başlanmıştır (Turan, 1993, s.292,343). Debbağların piri ve otuz iki çeşit esnaf ve sanatkar zümresinin başı olan, Anadolu'ya geldiğinde ilk Kayseri'ye yerleşen, Ahi Evran'ın esnafların teşkilatlanmasına çok katkısı vardır ve ilk olarak Kayseri'de kurduğu ahilik teşkilatının geleneklerindeki şeyh, yiğitbaşı, kethüda gibi temsilcilerle esnafın denetlenerek, ticaret yaptığı birçok sicil kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bacıyan-ı Rum'da ahiliğin kadın kolu lideridir, fakat bu ahilik kadar yayılamamıştır. Daha sonra ise ahilik lonca teşkilatına yerini bırakmıştır (Eravşar, 1998, s.90 ; Kılıç, 2006, s.220). Devletin tüccarlara sigorta yapması, Selçukluların en çok eser verdiği I.Alaeddin Keykubat döneminde de devam ettirilmiştir ve Kayseri gibi büyük merkezler genişleyerek surların dışına çıkmıştır. Ayrıca yine bu dönemde Kayseri, önemli ticaret yollarının kesiştiği, stratejik bir konuma sahip olmuştur. Bu dönemde Anadolu artık kervan yollarının kesiştiği önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Turan, 1993, s.395). Ülkedeki imar faaliyetleri de bu ticari gelişmeye bağlı olarak yürütülmüştür. Bir bedesten, 17 han başta olmak üzere 69 yapı bu dönemde yapılmıştır. Selçukluların ticarete verdiği önem,

yaptırdıkları menzil hanlarında, din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin verdiği hizmetlerden ve yine ayırım gözetmeksizin bütün tüccarların güvenliğini sağlayıp, güvenli bir şekilde ticaret yapmalarını sağlamasından anlaşılmaktadır (Durukan, 1987, s.26-27; Uzunçarşılı,1984, s.246). Böylece ticaretle birlikte kültürel alışverişte gerçekleştirilmiştir. Bu menzil hanları bir günde alınabilecek mesafelere göre, 30-40 km'de bir inşa edilirler, yolcular her türlü ihtiyaçlarını burada karşılardı ve ücretsiz olarak kalırlardı. Büyük kervansaraylarda hastane, eczane gibi birimlerde yaptırılmıştır (Erkiletlioğlu, 2006, s.231). I. Alaeddin Keykubat'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in başa geçmesinden sonra, Kayseri'nin ticari ve kültürel hayatı bozulmaya başlamıştır (Eravşar, 1998, s.14).

Anadolu Selçukluların en önemli şehirlerinden Kayseri ve çevresinde de bu dönemde toplam 13 adet han inşa ettirilmiştir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kervansarayı, İspile ve Mengücek Hanları, Kayır Han ve Sarı Han bunlardadır ve asıl bunlardan I.Alaeddin Keykubatın yaptırdığı Sultan Hanı* ve Selçuklu veziri Celaleddin Karatayın yaptırdığı Karatay Hanı** çok ince işçilikle yapılmış birer sanat şaheseri özelliğindedir. Ayrıca Kayseri'de yeri henüz tam olarak tespit edilememiş birde darphane bulunmaktaymış (Erkiletlioğlu, 2006, s.224,225).

Anadolu Selçukluları döneminde, doğu-batı ve kuzey-güney olmak üzere iki ana yol vardı. Doğu-batı yolu; Antalya-Burdur-Isparta-Konya-Aksaray-Kayseri istikametinde ilerleyerek Sivas'a varıyor daha sonrada ikinci bir yolla kesişerek Erzurum ve Tebriz'den geçerek İran ve Türkistan'a ulaşıyordu. Yani, Konya; Alanya, Silifke, Klikyanın kapısı Gülek boğazına, Sivas ve Samsun'a bağlanırken, Antalya-Erzurum yolu; Anadolu'yu İran ve Türkistan'a bağlıyordu. Kuzey-güney deniz yolu ile Antalya-Alaiya-Yumurtalık'la Türkiye'ye girerek, Kayseri-Sivas'a ayrıca kara yolu ile; Suriye-Irak, Elbistan-Kayseri-Sivas-Tokat-Sinop-Samsun-Sağdak'a ulaşıyordu ve aynı zamanda bu yol, Karadeniz'in ticaret limanı Sinop-Amasya istikametinde ilerleyip Tokat'a varıyor, burada doğu-batı yoluyla kesişerek Malatya'ya varıp

* Sultan Hanı, kuzey-güney ticaret yolu üzerindedir ve doğusunda kendisinden daha küçük olan Karatay Hanı vardır (Turan, 1971, s.97-101).

** Baybars Tarihçisi Kadı Muhyiddin Zahir(1277), Karatay Hanının, çok yüksek ve geniş bir yapı olduğunu, mermer gibi yontulmuş ve parlatılmış kızıl bir taştan yapıldığını, sur ve sütunlarının nakışlarla süslendiğini, kapısının dışında iki kapılı berkitilmiş suru olduğunu, kapılarının demirden yapıldığını, iç kısmının; yazlık sofalar, kışlık bölüm ve ahırlardan meydana geldiğini, ayrıca hamam, hastane, ilaçlar, kap, kacak bulunduğunu, içinde bu hizmetleri veren, vakıf müfettiş, nazır, imam, havayıcı, misafir ve hayvanları idare eden memur, berber, ayakkabıcı, nalıcı, gibi çeşitli işlere bakanların çalıştığını, ayrıca Celaleddin Karatay yaptırdığı bu yapıyı görmek için Kayseri'den yola çıktığını ancak yapıyı görünce büyüklenme duygusu hissedip yaptığı sevabı kaybetmekten korktuğu için daha varmadan yapıyı görmeden yarı yoldan döndüğünü, yapının yapımının çok masraflı olduğunu söylemiştir (Erkiletlioğlu, 2006, s.233).

önemli ticaret noktalarından Halep'e varıp buradan Diyarbakır, Musul ve Bağdat gibi şehirlere ulaşmaktadır (Cantay, 1998, s.106; Turan, 1971, s.96,97). Kayseri de Antalya-Alanya ve Yumurtalık limanlarından kuzeydeki yerlere ulaşım sağlayan güney-kuzey yolları üzerinde yer almaktadır (Erkiletlioğlu, 2006, s.224,225). Ana kervan yollarından şehre bağlanan kapılar diğerlerine göre daha büyük inşa edilmişlerdir ve Kayseri'nin de, Malatya'dan gelen yol ile kesişen en büyük sur kapısı Sivas Kapısıdır (Eravşar, 1998, s.154). Zamanla yolların bazı önemi azalıp bazılarının ki artsa da, genelde yollar doğal gelişine göre şekil almıştır. Konya ticaret yollarının stratejik noktası ise, Kayseri'de doğuya ulaşan yolların stratejik noktası olmuştur (İlter, 1969, s.7). Bu dönemde henüz Selçukluların kuvvetli bir ordusu olmadığından ticaret genellikle kara yoluyla yapılmıştır ve Kayseri, Sivas, Konya, Antalya, Erzurum, Erzincan, Diyarbakır ve Harput ticari ve sınaî faaliyetlerde ilerlemiştir.

Anadolu'da bu dönemdeki şehir içi ticaret oldukça gelişerek, meydan pazarlarında, şehir içi hanlarında, dükkanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Dericilik ve dokumacılık ön plana geçerek, başta Konya ve Kayseri olmak üzere, birçok şehirde dokunan bezler, perdeler kalitesiyle dikkat çekmiştir (Akdağ, 1979a, s.30). Yine bu dönemde özellikle Kayseri'de boyacılık ve boya imalatı gelişmiştir ve boya eşyaları süslemek ve dış etkenlerden korumak için çoğunlukla, mimari alanda kullanılmıştır (Satoğlu, 1995, s.48).

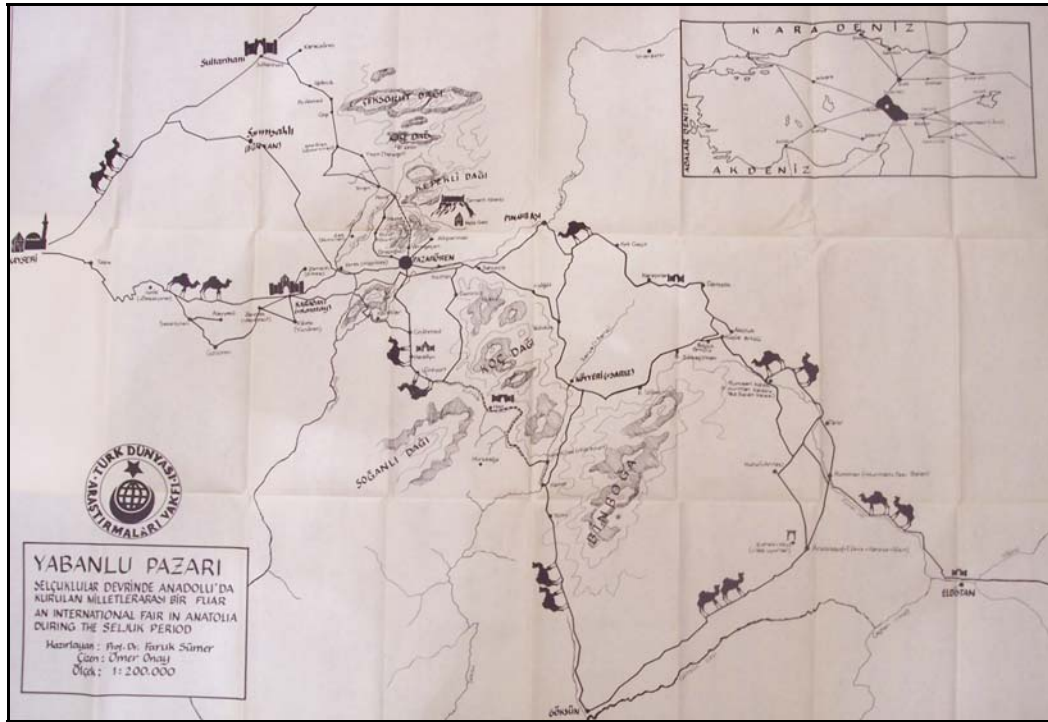
Kayseri'de de ahiler, tüm diğer şehirlerde olduğu gibi her meslek mensubunu yaptıkları işe göre farklı çarşılarda toplamışlardır. Buna göre; imalatçılar, alıp satıcılar ve kendi ürettiklerini veya avladıklarını farklı bölgelerde belirli pazarlara satanlar olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır (Kılıç, 2006, s.220). Kayseri'de de Selçuklulardan beri kurulduğu düşünülen çarşı ve pazarların olduğu bilinmektedir. Bunlar, Debbağlar çarşısı, Kulah-duzlar çarşısı, Kasaplar çarşısı, Bakırcılar çarşısı, Boyacılar çarşısı, Kuyumcular çarşısı, At pazarı, Esir pazarı'dır (Akşit, 1998, s.44). Kayseri'nin, hammadde satın almaktan daha çok hammadde üreten bir şehir olduğu, sadece iki pazarının daha çok çarşısının bulunmasından anlaşılmaktadır. Bu çarşılar ve pazarlar Osmanlı devrinde de varlığını sürdürmüştür. Ortaçağda ve Osmanlı döneminde de Kayseri'de ticaret dokusu ve konut dokusu birbirlerinden ayrılmamıştır. Ticaret, Selçuklular döneminde şehir surlarının içinde hiç yapılmamıştır (Eravşar, 1998, s.159,358). Bu dönemde Kayseri kale-şehir modelini benimsediğinden, hem şehir halkı Türkmenlerin ürettikleri malı şehir içine girip satmasını istemediğinden, hem de Türkmenler kendi ürettikleri malları şehrin içine getirip satmak istemediğinden ve tüccarlar şehre girmek için ticaret vergisi vermek istemediklerinden, Selçuklu Şehirlerinde çarşılar ve pazarlar şehir surlarının dışında oluşup, gelişmiştir. İşlevsel

olarak birbirinden farklı olan çarşı ve pazarlar şehrin farklı yerlerinde oluşmuştur. Çarşılar genellikle, şehrin güneyinde, pazarlar ise, Meydan Kapısı taraflarında yani şehrin kuzeyinde yer almışlardır. Pazarlar genellikle şehrin içerisinde satılması uygun olmayan ürünlerin satıldığı yerler olmuşlardır. Daha sonra surların fonksiyonunun bitmesiyle ticarete serbest dolaşım çıkmıştır ve tüccarlarda şehre giriş vergisi olan, Selçuklu döneminde başlayıp, 16. yüzyıla kadar süren, Bedraga vergisi alınmaya başlanmıştır (Akşit, 196, s.41,43 ; Eravşar, 1998, s.123,127).

Tarih boyunca ticari bakımdan önemli bir yeri olan Kayseri, doğu-batı, kuzey- güney yollarının kesiştiği ve tarihi ipek yolunun geçtiği önemli bir yerde bulunmaktadır. Ana ticaret yollarını kesiştiği bir kavşak olması nedeniyle bazen tesadüfen farklı ülkelerden gelen tüccarlar burada karşılaşılıyor, alışverişlerini yapıp ülkelerine dönüyorlardı. Bu karşılaşma daha zamanla periyodik bir hal alarak uluslararası bir fuar olan Yabanlu Pazarını doğurmuştur. Kuruluşu tam olarak bilinmemekle birlikte, Selçuklular döneminde (12.-13.y.y.), “Yabanlu Pazarı” adıyla Kayseri’nin Pınarbaşı ilçesinin Pazarören bölgesinde ve her yılın Mayıs-Haziran ayları arasında kırk gün veya iki ay gibi süren uluslararası bir fuarın kurulduğu tespit edilmiştir*. Bu dönemde dünyanın başka hiçbir yerinde böyle, başka ülkelerden gelen yabancı tüccarların katıldığı bir milletlerarası bir fuar yoktur ve o nedenle, bölge Pazarören adını almıştır. Pazarın yerinin seçimi tesadüfi değildir. Merkezi bir yer olan ve buluşma fırsatı sağlayan Kayserinin halkı da ticarete yatkın ve ticari usulleri iyi bildiğinden, Pazarören Zamantı ırmağına yakın olduğundan su sorununu olmadığından, yüksekte olduğundan sıcaklık sorunu olmadığından, Zamantı kalesinin varlığıyla güvenli olduğundan burası, uluslararası bir fuar bölgesi olmuştur (Cantay, 2000 ,185). Bu Pazar ilk çağdaki ticaret merkezi olan Kaniş- Karum’un yerini almıştır (Sümer, 1985, s.11 ; Subaşı, 1986,s.184s.77). Bu pazardan Sivas’ta oturan İtalya, İngiliz, Fransa ve Kıpkaç büyükelçileri alışveriş yapıp gerektiğinde ihtiyaçlarını sipariş vermişlerdir. En çok İtalyan Cumhuriyetlerine, Bizans, Rus, Kıpkaç ülkelerine, Fransa ve İngiltere’ye ihracat yapılmıştır. Şap, gümüş, demir, bakır, lacivert taşı, tuz, boraks, zırnık, deri, halı, yün, tiftik, kereste, meyve, tahıl, at, koyun, balık ve köle en çok ihraç edilen ürünlerin başında gelmektedir. (Hülagü, Keskin, 2006, s.136). Zekeriya el-Kazvini “Anadolu’da heryıl baharın başında kırk gün süren bir Pazar kurulur. Bu pazara Yabanlu denilir. Bu pazara uzak yerlerden doğu, batı, kuzey ve güneyden insanlar gelir. Tacirler bu pazara katılmak için pek büyük gayret sarfederler. Doğulu tacirlerin

*Osman Turan Pazarın yeri Kayseri–Elbistan dese de, Faruk Sümer yerini kesin ve doğru olarak tespit edilmiştir.

emtiyasını, batılı tacirler alırlar. Kuzeyden gelenlerin mallarını, güneyli tüccarlar ve güneylilerinkini de kuzeyliler satın alırlar. Bu pazarda Türk ve Rum köleler ve cariyeler bulunur. Güzel atlar ve katırlar da satılır. Yine orada atlas sakallat kumaşlarından yapılmış elbiseler, kunduz deniz köpeği kürkleri de satılıp alınır” diyerek bu pazardan bahsetmiştir (Sümer, 1985, s.14). Mevlana da Mesnevisinde bu pazardan bahsetmiştir. Ayrıca Muhyiddin El Zahir de 1277’de şahsen gördüğü pazarı “bu pazarda dünyanın her bölgesinden gelmiş insanların teşkil ettiği bir kalabalık toplanır. Bu sebeple Yabanlu’da her ülkeden getirilmiş mal bulunur” diyerek anlatmıştır (Sümer, 1985, s.16). Bu pazarın özelliklerinden biri de satın alınan malın bir daha geri alınmadığı ve geri verilmediğidir (Satoğlu, 1995, s.28). Pazarören Kayseri Elbistan yolunda, Zamantı kalesinin korumasında, doğu ve batıdan gelen kervanların kesiştiği noktada bulunmaktadır. Pazarören’e güneyden ve doğudan birçok önemli yollar üzerinden ulaşılır (Şekil 3.4), (Cantay, 2000, s.78).

Şekil 3.4 Selçuklular devrinde Kayseri’de kurulan uluslararası fuar olan “Yabanlu Pazarı”nın yol güzergahları.

Bu pazarda kumaşlar, halılar, ipekler, kürkler, köleler ve hayvanlar satılmıştır. Pazarın ne zaman sona erdiği tam olarak bilinmese de, 1277 Moğol istilasından Yabanlu Pazarı da zarar

görmüş ve bu bölge artık Moğol Umumi Valilerinin yaylak yeri olmuştur ve bununla birlikte Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yetişen önemli birçok malın ithalatının bitmiş olduğu bilinmektedir (Sümer, 1985, s.19).

Yine bu dönemde Kayseri – Kırşehir yolunda “Ziyaret Pazarı” isimli bir pazarın kurulduğu bilinmektedir fakat bu pazar Yabanlu Pazarı gibi gelişmiş ve büyük değildir (Cahen, 1979, s.162).

Selçuklular dönemindeki ticari gelişmeler, kösedağ savaşı yenilgisiyle eskisi gibi olmasa da Munieddin Süleyman Pervanenin ölümüne kadar, 1243-1277, devam etmiştir fakat Pervane'nin ölümüyle, Moğolların eline geçen topraklarda bir çok karışıklık, düzensizlik baş göstermiştir. Artık tüccarlar Anadolu'yu sadece geçiş bölgesi olarak kullanmaya başlamışlardır ve burada ticaret yapmamaya başlamışlardır ve böylece Kayseri'de dahil olmak üzere pek çok şehir ticari merkez olma özelliğini yitirerek Anadolu'nun uluslararası ticari önemi azalmıştır. Böylece işlevini kaybeden kervansarayların çoğu zaviye olmuştur (Cahen, 1979, s.313 ; Güçlüay, 1996, s.108). Selçuklular Döneminde, Kayseri, Konya ve Sivas ticaret ve kültür merkezleri iken Osmanlı döneminde İstanbul, Bursa ve Edirne ticaret ve kültür merkezleri olmuştur.

Beylikler dönemine gelindiğinde de Kayseri yine önemli bir kültür, ticaret ve siyaset merkezi olma özelliğini sürdürmüştür (Göde, 1987, s.18).

3.3 Osmanlılar Dönemi

Bu dönemde de Selçukluların benimsediği menzil yapıları politikası, tüm Osmanlı topraklarında sürdürülmüştür (Cantay, 2000, s.79). Fakat Osmanlı Hanları, yol güvenliği ve yolcu ihtiyacından daha çok ticari amaç için kurulmuşlardır (İlter, 1969, s.9). Ticari önemini kaybetmeye başlayan karayollarının (ipek yolu) yerini deniz yolları almaya başlamıştır, bunun sonucu olarak, iç bölgelerdeki ticari canlılık giderek azalarak ortadan kalkmıştır ve ticaret yolları batıya kaymıştır (Eravşar, 1998, s.153, 368). Ticaret şu şekilde yapıyordu, tüccar yola çıkmadan önce kadı huzurunda imzalanmış bir mektup karşılığında parasını bir yahudiye veriyor sonra gittiği şehirde başka bir yahudiden bu mektup karşılığında parasını alıyordu (Kılıç, 2006, s.221). Kayseri Osmanlılar döneminde de ticari olarak gelişmeye devam etmiştir. 15. ve 16. yüzyılda Anadolu'da, Kayseri'nin de içinde bulunduğu önemli şehirlerinde, özellikle deri işletmeciliği (debbağcılık) ve maden işletmeciliği ön plana geçmiştir (Faroqhi, 1993, s.209). 16. yüzyılda, bölgesel ticari canlılığın ve zirai kaynakların

çok olduğu Kayseri’de, ticari mallardan vergiler alınmıştır. Özellikle 16.-17. yüzyıllara gelindiğinde ise Kayseri Anadolu’nun başlıca sanayi ve ticaret merkezlerinden birisi olarak, ülke ticaretinin gelişimine çok katkısı olmuştur (Erkiletlioğlu, 1996, s.73; Satoğlu, 1995, s.49; Önsoy, 1987, s.41). 17. yüzyılda, sur dışına pek çok dükkan yapılarak, geniş çarşılar oluşturulmuştur ve bu çarşıların kontrolünü, diğer şehirlerde olduğu gibi kadılar yapmaktadır (Oğuzoğlu, 1987, s.32; Kılıç, 2006, s.221). Kayseri’de bu dönemde müslümanlar ziraat ile uğraşırken, gayrimüslümler de ticaret ile uğraşıyorlardı ve birçok yeniçeri de şehre yerleşerek burada ticaret yapmışlardır ve bunların başına da “Kethüda Yerleri” atanmıştır. Bu dönemde olan Abaza isyanı da şehirdeki ticareti olumsuz yönde etkilemiştir ve bunun sonucu olarak halktan çok çeşitli ve yoğun vergiler alınmıştır. (Döğüş, 1998, s.115,120,124). Yine 17. yüzyılda Kayseri’nin Hacılar ilçesinin Taşlıburun bölgesinde cam imalatı yapılmıştır. Ayrıca yine bu dönemde şehirde bir boyahanenin olduğu bilinmektedir (Satoğlu, 19995, s.39,48). Ticari canlılığı 18. yüzyılda da süren Kayseri’de, çarşılar büyütülerek yeni işyerleri açılmıştır ve her meslek mensubunu kendine ait toplu olarak bulunduğu, debbağlar, sarraçlar, kürkçüler, keçeciler, hububatlar, mevinat, mevnat, katrancılar çarşıları ve pastırma, buğday, arpa pazarları gibi çarşı ve pazarlar yer almıştır ve boyacılık, dericilik, dokumacılık ön planda olmuştur. Ayrıca ticaret Mezat Çarşı olarak adlandırılan açık pazarlarda da yapıyordu (Kay. Şer. Sic. No: 126/20-1; 126/22-1; 126/86-1; 129/6-3; 129/3-2; 129/43-2; 134/9-3; 147/119-1; 147/119-2). Yine bu yüzyılda Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının çoğu Kayseri’de imal ediliyordu. Kayseri barut ve patlayıcı üretiminde kullanılan, güherçile ticaretinde önemli bir merkez olmuştur (Cantay, 2000, s.528). Osmanlının özellikle 1768 Rus savaşında, barut yapımı için ihtiyacı olan güherçilenin büyük bir kısmı Kayseri’den İstanbul’a gönderilmiştir. Daha sonra 1841’de, Kayseri’de Abdülmecit tarafından bir Baruthane yaptırılmıştır. Bu dönemde de, Sivas-Malatya-Kayseri-Konya-Erkilet-Tokat güzergahında, önemli ticaret yollarının üzerinde bulunan şehir, 18.yüzyılda İran’dan İzmir’e yapılan ticarete yol güzergâhı olarak kullanılmaktadır (Özkaya, 1985, s.149; Satoğlu, 1995, s.39,40; Subaşı, 1956, s.12). İmar faaliyetleri hızlanan devletin, taş ustalarının büyük bir çoğunluğu da Kayseri’den çıkmaktadır ve bu ustalar tüm dünyada tanınmaktadırlar (Cantay, 2000,s.528).

Tanzimat dönemindeki olumsuzluklar ticari dokunun gelişimini duraklatmış olsa da 19. yüzyılda bağımsız bir sancak olan Kayseri’de, ticaret daha da büyüyerek canlanmıştır. Bu dönemde şehirde 8362 hane, 3710 dükkan, 115 fırın, 30 han, 11 hamam, 150 cami ve mescid, 39 medrese, 2 kütüphane, 31 tekke ve zaviye, 8 kilise, bir kışla, bir depo, bir gureba hastanesi, bir gazino, bir hükümet konağı, bir askerlik dairesi, iki karakol, 123 çeşme ve sebil, 250 ambar ve samanlıkta bulunmaktadır. Ayrıca altı kervansaray ve ticaret mahkemesi de vardır.

Bu ticaret mahkemesi, Kayseri'nin ticari kapasitesini göstermektedir (Hülagü, Keskin, 2006, s.5,6). Müslümanlar aşçılık, pastacılık, ekmekçilik, manav, küfeçi, lahımcı ve ayakkabıcı gibi mesleklerle uğraşırken, gayrimüslimler de sarraflık, pastırmacılık, kereste ve değirmencilik gibi işler yapmışlardır (Bulduk, 1998, s.95). Şehrin ticari gelişiminin 19. yüzyılın bitimine kadar sürdüğü, dönemin sonunda 60 debbahanenin olmasından anlaşılmaktadır. Bu kadar işletme, dericilik ve pastırma-sucuk üretiminin çok yoğun olması sonucu ortaya çıkmıştır (Önsoy, 1987, s.19). Kayseri'de ticari canlılık I. Dünya savaşı başlayana kadar hızla devam etmiştir. En çok kitre zamkı, cehri*, halı ve çekirdek ihraç eden şehir de yoğun olarak halıcılık, bakırcılık ve dericilik ticareti yapılmaktadır. (Darkot, 1949, s.487). 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan sanayi devrimi ülkemizdeki ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. 19.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, öncelikle tekstilin sonra birçok ürünün ihracatı yavaşlamıştır. 19. yüzyıl bitiminde Kayserili tüccarlar, Avrupalı şirketlerin bayiliğini alarak Kayseri'de, İngiliz, Fransız, Alman mallarını Kayseri'de satmışlardır. Fakat az gümrük vergisi alındığından, gayrimüslim tüccarlar zenginleşerek, Müslüman tüccarların geride kalmasına neden olmuştur (Tuzcu, 2000, s.539; Cantay, 2000, s.529,541). Bu dönemde alınan vergiler on yedi** farklı kalemde toplanmıştır ve toplam 537.160 akçedir (İprişli, 1991, s.99). Yine bu yüzyılın sonunda Kayseri'den daha çok, işlenmemiş tarım ürünleri ihraç edilirken, Avrupa'dan da, sanayi ürünleri ithal edilmektedir. Böylece daha çok çiftçilerin ve köylülerin ürettiklerinin ihraç edilip, ahi teşkilatlarının ürettiklerinin ise iç pazarda satıldığı anlaşılmaktadır (Hülagü, Keskin, 2006, s.139). Zamanla Avrupalılara, kapitülasyon gibi bazı ekonomik ayrıcalıkların tanınmasıyla, Avrupalıların malları Anadolu'da iyice yayılmıştır ve başta tekstil ürünleri olmak üzere daha çok onların ürünleri kullanılmaya başlanmıştır. Kullanılan ürünler cinsine göre, İngiltere, Fransa, Almanya ve Avustralya gibi farklı ülkelerden getirilmiştir. 1838-39 yıllarında yapılan birtakım anlaşmalarla Osmanlılar, yarı sömürge olamaya başlamış ve 19. yüzyılın*** sonunda tamamen sömürge olmuştur. 1890'dan itibaren ise Amerikan ürünleri Kayseri'de kullanılmaya başlanmıştır (Cantay, 2000, s.530,545). Kayserili tüccarların büyük bir kısmı 1890'larda işlerinin başına güvendikleri bir şahsı koyarak, Mersin, İzmir gibi liman şehirlerine taşındılar (Cantay, 2000, s.543,544).

* Cehri, boya yapımının ana maddesidir. Kayseri'de üretileni çok kaliteli olup, dericilikte ve tekstil sektöründe de kullanılmıştır (Hülagü, Keskin, 2006, s.138).

** Bunlardan, kasaplık ve pazara getirilen ürünler en çok gelir sağlanan vergilerdir (İprişli, 1991, s.99).

*** 19.yüzyılda Kayseri'nin ticari hayatı, meslek erbapları ve halkı hakkındaki birçok bilgileri, Halil Abbazi'nin eserinde geçmektedir. Buna göre, ticari hayatın hareketliliğine bağlı olarak nüfusta artmaktadır ve Kayseri İzmir, İstanbul gibi ikinci bir liman şehri görevini görmektedir (Bulduk, 1998, s.95).

20.y.y'da, 1900'lerin başında Kayseri'de dükkanlar, pazarlar marketler yapılmıştır ve şehirde 2692 dükkan, 4500 orta kalite dükkan, üç büyük han* ve 28 küçük han bulunmaktadır. 1911'de Türklerde ortak ticari faaliyet daha oluşmamıştır, bilhassa manifaturacılık Ermeni ve Rum tüccarların tekelinde olmuştur. Daha sonra Türklerde kendi aralarında şirket kurmak için faaliyetlere girişmeye başlamışlardır. Yine bu dönemde Kayseri'de "kösele" fabrikasının olduğu bilinmektedir (Erkiletlioğlu, 2006, s.613; Satoğlu, 1995, s.41). Bu yüzyılda üretilen ürünlerin başında halı ve deri gelir** (Hülagü, Keskin, 2006, s.7).

Sosyal ve ekonomik hayatın düzenini sağlayan ahilik teşkilatı, Selçuklulardan sonra Osmanlılarda da devam etmiştir. 1703-1730 III. Ahmet döneminde, ahi teşkilatlarına, "sened-i seniyye" denilen bazı ayrıcalıklar*** verilmesiyle, sanat ve ticaret alanındaki tüm işler ahilik teşkilatının tekelinde olmuştur. 1861' de Sultan Abdülmecit'in emriyle bu tekellilik durumu kaldırılmıştır. II. Mehmet başa geçince merkezi yönetim şeklini uygulamaya başlamıştır, bunun sonucu olarak da ahiliğin yerini, yine ahilik usulüne uygun devlet kontrolündeki Loncalar almıştır. (Hülagü, Keskin, 2006, s.134).

Osmanlı döneminde de Kayseri'ye çeşitli bölgelerden seyyahlar gelmiştir ve bunlar şehrin ticari hayatı hakkında bilgiler vermiştir. 16.yüzyılın ortalarında İbn-i Batuta gelmiştir ve birçok dükkânı olan şehrin ticari bakımdan canlı ve gelişmiş olduğunu söylemiştir. 1618'de gelen Polonyalı Simon'da şehrin ticari hayatını gelişmiş olduğundan bahsetmiştir. 1649' da gelen Evliya Çelebi ise, Kışlamaz, Kapan, Gön Hanı gibi birçok kagir hanlarından, Bursa ve Edirne gibi, birinde değerli kumaşların diğerinde kuyumcuların olduğu iki yerde bedesteni olduğundan, çeşitli ve farklı ürünlerin bulunduğu kapalı çarşısından ve buralarda un kapanında ki, attarlar çarşısındaki, ürünlerin güzelliğinden, kapama ve zebun (entari) yapan terzi dükkanlarından, papuç, çizme tamircilerindeki berber dükkanlarından, temiz bakkal dükkanlarından, muhtesip (kuyumcu) dükkanlarından, kasap dükkanlarından, börekçi, çörekçi, hoşafçı, aşçı, dükkanlarından, arpacılar, kazancılar, samurcular, uzun çarşılarından, saraçhane, haffafhane, debbağlar, odun,at pazarlarından detaylıca, çarşıdaki konumlarını ve satılan ürünleri belirterek bahsetmiştir. 1813'te Kayseri'ye seyyah Kinneir gelmiştir ve bu dönemde, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden ve Suriye'den getirilen pamuğun Kayseri'ye

* Bu üç büyük han, Vezir Hanı, Hamdibey Hanı ve Somoğlu Hanıdır (Cantay, 2000, s.544).

** Bunları pastırmacılık, hayvancılık, dericilik, yağ, yumurta kilim, alaca, yazma-yemeni, muy-tab, ayakkabı, çekirdek, gühercile ve gümüş ticareti takip eder (Hülagü, Keskin, 2006, s.7,8).

*** Bu ayrıcalıklar, bir işi sadece üreticisi satabiliyordu, başkasının o mal üzerinde satış hakkı dahil hiçbir hakkı yoktu. Bu ayrıcalıklara sahip olan şahısa da "gedik" denmiştir (Hülagü, Keskin, 2006, s.134).

satıldığını söylemiştir. 1835’de gelen Hamilton, pazarda hem ithal, hem yerli bol ürün olduğunu, pazarların çok geniş olduğunu, Tüccarların büyük bir kısmının ermeni olup, çoğunluğunu Triesten’den getirdiği, enfiye kutusu, cam boncuklar, deniz kabukları, eğersiz koşum takımları, süslü ipler, makas, kağıt, asma kilitleri Vezir hanında sattıklarını, yerli ürünler arasında vişne, kitre, kök boyası ve mavi elbise boyası olduğunu söylemiştir. 1839’da gelen Ainsworth’da şehrin çarşılarını genişliğinden, ürünlerinin bolluğundan, farklı şehirler hatta ülkelerle olan sıkı ticaret ilişkilerinden bahsetmiştir. 1850, 1859 yılları arasında gelen Mothman, şehirde alacehri, kaliteli patates ve lahananın yetiştirilip satıldığını söylemiştir. 1881’ gelen Tozer, şehrin görünümünün harap olmasına rağmen geniş çarşı ve pazarlarda satılan ürünlerin kalitesinden bahsetmiştir. 1858’de gelen Dr. Barth’s ticaretin Hıristiyanların elinde olduğunu, yalnız Müslümanların pazar günleri de dükkanlarını kapatmadıklarını ve buralarda tütün, meyve ve kuru üzüm satıldığını söylemiştir. 1888-1890 yıllarında gelen Cuinet, şehrin ulaşımının çok kötü olmasına rağmen canlı bir ticaret hayatı olduğunu, pastırma, yün, pamuk, halı, hayvan derisi, darı, badem ve farklı meyveler ihrac edildiğini, demir ürünleri, pamuk, şeker, pirinç, badem, kuru meyve, kahve ve en çokta petrol ithal edildiğini söylemiştir. Ayrıca özellikle Kapalı Çarşıdan bahsetmiştir. 1890’da gelen Nauman, önemli ticaret yollarını kesiştiği bir noktada bulunan şehrin İç Anadolu’nun önemli bir ticaret noktası olup, çeşitli tarım ürünlerinin ihracatın yapıldığını, yeşil böğürtlen, mum, yün ve kitre ithal edildiğini kumaşçılık, demircilik gibi el işi yapıldığını ayrıca Rumların pazarlarda para değiştirme işi yaptığını söylemiştir. 1891’de gelen Barkley, şehirde buğday, arpa, pirinç, keten yetiştirildiğini, pamuk ihraç edilip, Manchester, İsveç keteni, Amerikan mineral yağı ve diğer lüks ürünlerin Mersin yoluyla ihraç edildiğini söylemiştir. 1905’ te gelen Schwenitz, çarşı ve pazarlarının büyüklüğünden, ticaretin şehirde önemli olduğundan, farklı parçalar bulunan çarşı ve pazarlarından, çarşısının İstanbul’unkine benzediğinden, güzel işçilikli bakır eşyalar yapıldığından bahsetmiştir. 1910’da gelen Garstang, şehre bağlanan önemli ticaret yollarından, bunun sonucu olarak, şehre gelen kervanların yoğunluğundan bahsetmiştir. 1919’da gelen Banse, şehrin önemli bir konumda bulunduğundan önemli bir ticaret bölgesi olduğunu, yün, yapağı, pamuk, reçine, pastırma, alacehri, ihraç edildiğini söylemiştir (Eravşar, 2000, s.78,106,115,116,124,134,143,182,197,260,294,320).

Osmanlıların sonuna kadar şehirde, sarrafçılık, haffaflık (ayakkabıcılık), debbağcılık (deri işletmeciliği), Bedestenin çevresinde yapılan başlıca önemli meslekler olmuşlardır. Ayrıca bu dönemde bunların haricinde, çullah, hallaç, kasaplık, taşçı, hatta, türbedar, nalbant, kaşıkçı, bezirci, sabuncu, korucu, tellal, merkepçi ve gülcü gibi birçok meslek kolu ve mumhane, boyahane ve şaphane gibi işletmelerin varlığı da bilinmektedir (Cumhuriyetin 75.yılında

Kayseri, 1998, s.51). Şehir atölyeler de geçimini sağlayan küçük bir sanayi işletmesi olurken, köylerde de ziraatçılıkla geçim sağlanmaktadır (Subaşı, 1986, s.12).

3.4 Cumhuriyet Dönemi

Selçukluların ve Osmanlıların ana ticari mekânları olan, kervansarayların ve hanların yerini, bu dönemde, istasyon, antrepo, oteller almıştır (Tekeli, 1982, s. 46). Bu dönemde Kayseri siyasi çalkantılardan uzak, ticaretin yanında sanayiye önem vererek hızla gelişmeye devam etmiştir. 1926'da ülkedeki uçak sanayiye başlatan, Tayyare Fabrikası, yine 1926'da Bünyan Hidro Elektrik Santrali, 1932'de Kayseri'nin ilk un fabrikası, 1934'te Sümerbank bez fabrikası, 1935'te pamuklu dokuma fabrikası, Ana Tamir Fabrikası, 1950'lerin başında, Birlik mensucat, Orta Anadolu Mensucat, 1955'te Şeker Fabrikası, Kayseri Tekstil ve Karsu gibi fabrikalar ve bunlara ilaveten, Bünyan battaniye fabrikası, dokuma imalathaneleri, üç tane un fabrikası, dört halı imalathanesi kurulmuştur. Yine 1950'lerde Eski Sanayi Bölgesi kurulmuştur (Göde, 1991, s.32,33; Kılıç, 2006, s.226). 1980'den sonra Kayseri Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur ve girişimcilere teşvik sağlanarak bu bölgede işletme sayıları hızla artmıştır (Kılıç, 2006, s.226). Ayrıca madeni eşya, iplik-dokuma ve gıda maddesi endüstrisinde de gelişmeler olmuştur. Bunlara ilaveten; pastırmacılık, halıcılık, bakırcılık, dabakçılık, dokumacılık, kilimcilik ve dericilik gibi eskiden beri yapılan, meslekler de yapılmaya devam etmiştir ve dokumacılıkta ihracat yapılmıştır (Satoğlu, 1995, s.41; Hulagü, Keskin, 2006, s.8). Dokuma işçisi Micheal Sondown'ın, 1928-31 yılları arasında el dokumacılığını öğrenmek, incelemek ve bu bilgileri İngiltere'ye iletmek üzere geldiği şehirle arasında Kayseri'de yer almaktadır (Satoğlu, 1995, s.36). 1960'tan sonra ise bakır sanayiden alüminyum sanayiye geçilmiştir ve uçak sanayinin bu sektörün gelişmesinde büyük katkısı vardır (Satoğlu, 1995, s.44). Fakat bu dönemde ticari hayat, çarşı ve pazarlarda durgunlaşmıştır ve hatta bazı sokaklar, dükkânlar kapanmıştır. I. Dünya ve kurtuluş savaşı dönemlerinde şehirdeki erkeklerin büyük çoğunluğunun cepheye çağırılmaları sonucu bugün de Kapalı Çarşıda "Kadınlar Çarşısı" diye bilinen sokakta kadınlar çalışmaya başlamışlardır ve bunun anısına bir anıt diktirilmiştir (Çayırdağ, 2006, s.225).

1950'den sonra manifaturacılık ticari faaliyetlerin başındadır. Bunu halıcılık, el sanatları takip etmektedir. İhraç edilen ürünlerin başında, pastırma ve sucuk gelmektedir. Ayrıca bu dönemde şehirde, Mersin'den Avrupa'ya veya iç piyasaya, tiftik, kitre, yün, ham deri, yapağı, çekirdek, badem, ceviz, deri, meşin, sahtiyen, bakır, balmumu, buğday, çavdar, mercimek, nohut, un, süt, halı, kilim, yazma, yemeni, afyon, anason, demir ve dokuma bez gibi ürünler

sürülmüştür. Çimento, demir, kereste, külçe bakır, alüminyum, buğday, tıbbi ecza malzemesi, bakkaliye eşyası, dikiş makinesi, züccaciye, kavafiye, radyo ve buzdolabı gibi ürünler de ithal edilmiştir (Hulagü, Keskin, 2006, s.8,9; Cumhuriyetin 50.yılında Kayseri, 1973, s.183). 1986’larda da Kayseri Avrupa ülkelerine halı satmaya, Orta Doğu ülkelerine türlü ev eşyası, yiyecek, giyecek yollamaya devam etmektedir. Tekstil, halı, dayanıklı tüketim ürünleri Kayseri’den ihraç edilen ürünlerin başında gelmektedir. Ayrıca cehri ihracatı 1940’a kadar devam etmiştir (Subaşı, 1986, s.182,540).

Yine bu dönemlerde ticarete destek sağlamak amacıyla bir takım kuruluşlar kurmuştur. Bunların ilki 1896 yılında açılan, tüccarların ortak kuruluşu olan, “Ticaret Odası” Kayseri’nin ticari hayatını düzenlemektedir. 1903’te yeniden teşkilatlanarak kendini yenilemiştir. 1925’te “Ticaret ve Sanayi Odası” olmuştur (Cumhuriyetin 50.yılında Kayseri, 1973, s.184). 1966’da ise “Sanayi Odasının” bünyesinden ayrılmasıyla, bütünüyle ticari kuruluşların dâhil olduğu bir oda olmuştur. 1985’te esnafa verilen hizmetleri düzenlemek için, “Ticaret Sicili Müdürlüğü” kurulmuştur. Birde henüz tam faaliyete girmemiş, fiyat endekslerini tutan “Ticaret Borsası” kurulmuştur. Ticari hayatın düzenlenmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur, bu girişimler; 1966’da Kayseri’nin ilk fuarı “Anadolu Fuarı”nın açılması, 1942’de birinci, 1980’de ikinci ticaret liselerinin ve 1985’te de Anadolu Ticaret lisesinin açılmalarıdır (Subaşı, 1986, s.182,183; Satoğlu, 1995, s.29)

Kayseri Ticaret Salnamesine göre bu dönemde Kayseri’de, 114 mahalle, 10.223 hane, 3.722 dükkan ve mağaza, 120 firma, 30 han, 11 hamam, 23 çeşme, 1 petrol deposu, 1 silah deposu, 150 cami ve mescit, 31 zaviye ve tekke, 7 kilise, 4 okul, 1 belediye bahçesi, 1 hastane, 1 kışla bulunmaktadır (Hulagü, Keskin, 2006, s.8).

Ticaretin ve sanayinin birbirini beslediği Kayseri’de günümüzde de yüksek sermaye gerektiren, şirket kurma eğilimi görülmeye devam etmektedir (Subaşı, 1986, s.183).

4. KAYSERİ'DE GELENEKSEL TİCARET DOKUSUNUN OLUŞUMU ve YAPILARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1 Osmanlılarda Geleneksel Ticaret Dokusunun Oluşumu

Osmanlı şehir planı, konut, ticaret ve dini-kültürel işlevler olmak üzere üç bölüme ayrılarak oluşmuştur. Ticaret ve dini-kültürel yapılar birbirlerine yakınken, konut bölgeleri bunlardan ayrıdır (Tural, 1999, s.244). Konut yapıları mütevazı yapılırken, kamu binaları gösterişli ve ihtişamlı inşa edilmişlerdir (Gülersoy, 1979, s.15). Şehirler mekansal olarak ise, surların içi (İçeri şehir, İçerişar) ve surların dışı (Dışarı şehir, Dışarışar) olmak üzere iki bölümden oluşmuştur ve bu durum Osmanlılarda da değişerek devam etmiştir. Surların içinde bulunan iç kalede yöneticiler oturmaktadır, bunun dışındaki bölgede şehrin önemli şahısları bulunur ve zanaat faaliyetleri burada gerçekleşir, sur dışında ise ticari faaliyetler yapılır ve kervansaraylarda burada bulunmaktadırlar (Kuban, 1965, 115).

Cami, Çarşı-Pazar* ve Hamamlar, İslam Şehirlerinin üç temel ögesidir ve şehirler bunların etrafında gelişirler. 16. yüzyılda en önemli öğeler ise ulu camiler ve bedestenlerdir. Dini merkez olarak çoğu şehrin bir Ulu Camisi vardır. Burada, hem ibadet edilir hem de sosyal ilişkiler oluşturulur ve cami sayısı çarşı büyüdükçe artar. Çarşılar, hanlar ve pazarlar, bedesteni olan şehirlerde bedestenin ve camilerin, olmayan şehirlerde ise sadece camilerin etrafında gelişmişlerdir. Bunun nedeni, namaza gelen halkın buralara uğrayacağı düşüncesidir. Mahallelerde bu çekirdeğin etrafında oluşmuşlardır (Eyice, 1991, s.303; Karagöz, 1998, s.249, 250; Cezar, 1985, s.90; Meşhur, 2004, s.89).

Osmanlı şehir planında, bedesten, arasta, şehir içi hanı, menzil hanı, çarşı, kapalı çarşı, dükkan gibi işlevleri birbirlerinden farklı olan ticaret yapıları, ticari faaliyetlerin yapıldığı, ticaret dokusunu oluşturan temel öğelerdir ve bunların çoğunun birbirleriyle mekansal bağlantıları vardır. Bu yapılar güvenlik, kolay ulaşım ve hareketli-canlı bir yer olması sebebiyle, şehir içinde kaleye yakın yerlerde yapılırlar. Özellikle bedesten başta olmak üzere bütün bu yapılar, şehrin ticari aktivitesini gösterirler ve ticari doku şehirdeki ticari faaliyetlerle aynı oranda büyüyüp gelişirler (Cezar, 1985, 19). Bedestenler, bu dokunun çekirdeğini oluştururlar ve bu tip yapılar bir seferde inşa edilirler. Ayrıca bedestenler, değerli

* İslam şehirlerinde Çarşı ve Pazarlara, Kaysariya, Suk, Funduk, Suveyka'da denilmektedir. Kayseriyalar, günümüzdeki antrepolar gibi görev yapan, Funduklar toptan ticaret yapılan, bedestenler değerli mallar satılan, suk ve suvevkalar ise küçük birer çarşılardır (Eravşar, 1998, s.44; Cezar, 1985, 161).

eşya satıldığı, önemli şahısların paralarının korunduğu yerleridir (Ergin, 1939, s.39). Genellikle bedestenin duvarlarına bitişik olarak yapılmaya başlayıp, sonra bir sokağın iki tarafına dizilen, genelde üzerleri açık veya dal-samanla kapalı olarak yapıлып, 18.yüzyıldan itibaren genellikle tonozla veya ahşapla kapatılıp kapalı çarşıya dönüştürülen, kare veya dikdörtgen planlı dükkanlar, çarşiyı oluşturup, devamlılığını sağlarlar ve bu kapalı çarşıların belirli bir plan şeması yoktur. Arastalar ise bir seferde, planlı olarak, tek veya çift sokakta, aynı mesleği icra edenlerin bir arada bulunduğu sokaklar olarak yapılmışlardır (Tuncel,2002, 323; Eravşar, 1998, s.45). Hanlar ise çarşının sınırlarını belirlemektedirler (Faroqhi, 1993, s.37; Bildik, 1998, s.100). Osmanlı döneminde, genellikle bedestenin etrafında yapılan hanlar, Selçuklu dönemine göre daha az sayıda, şehir içinde* ve ticari amaçlı yapılmıştır ve dükkan, depo, imalathane ve ticaret bürosu olarak kullanılmışlardır. Bu dönemde hamamlar da ticaret dokusunun çok yakınında yer almışlardır (Cezar, 1980, s.31). Bu yapıların çoğu kâgirdir. Kayseri’de de bu yapıların çoğu detaylıca vakfiyeler de, şer’iyye sicillerinde ve buraya gelen seyyahların izlenimlerinde anlatılmaktadır.

Ticari faaliyetler, üretilen ürünlerin satışa sunulduğu, sabit ürün çarşısı ve pazarlar olmak üzere iki grupta toplanır. Sabit ürün çarşıları; bedestenler, hanlar, kapalı veya açık çarşılardır ve hem satış hem de depolama yeri olarak kullanılmaktadır. Haftanın belirli günleri, düzenli olarak kurulan pazarlar ise yiyeceklerin satıldığı yapısız alanlardır (Kuban, 1968, s.71).

Çarşılarda aynı ürünü satan esnafın bir arada olması lonca sisteminin bir sonucudur. Fakat ekonomik yapıyı belirleyen bu sistem günümüzde bozulmuştur (Bildik, 1998, s.105). Çarşılarda, böyle düzenli bir olması, esnaf loncalarının kökünün çok eskilere dayandığının bir ispatıdır. Fakat Avrupa şehirlerindeki gibi, ticaret dokusu planlı olarak oluşturulmamıştır (Tural, 1999, s.244).

Bütün Osmanlı döneminde yapılan çarşılarda, Osmanlı kent düzeninin evreleri görülebilmektedir. Ülkemizde İstanbul’da Ayasofya’ya gelir için yapılan Eski Bedesten ve Sandal Bedesteni, kapalı çarşının oluşum noktasıdır. Bu taş bedestenlerin etrafını saran dükkanlardan, hanlardan oluşan çarşı Osmanlı ticari doku karakterini bize yansıtmaktadır (Bilecik, 1980, s.767). Ayrıca Bursa, Edirne, Kayseri, Tokat, Niğde, Ankara, Afyonkarahisar gibi şehirler Osmanlı ticaret dokusu özelliğini yansıtmaktadır. 19. yüzyıldan sonra modernleşmeyle kentlerin çehreleri değişse de ticaret dokuları, Boşnak ve Makedon kentlerinden, Saraybosna, Mostar, Banyaluka, Manastır, Üsküp ayrıca Halep gibi Osmanlı

* Hanlar; vakıf yapısı olarak camiye gelir getiren yapıldığından, camiye yakın yapılmıştır (İlter, 1969, s.9).

kentlerinde de ticari doku korunmuştur (Weber, 1999, s.230, 231; Tatal, 1999, s.245). Örneğin Şam'da, 16.-17. yüzyıllarda Osmanlı şehirlerinin, cami ve çarşı olmak üzere iki önemli merkezi vardır, 18. yüzyılda yerli ailelerin hem iş hem sosyal yaşamları surların içerisinde yer almaktadır. Çarşılar, 19.yüzyıl, 20.yüzyıl başında ise yeniden düzenlenmiştir. Şam'da bulunan ve 1543'te yapılan, "al- Khayyaaan Çarşısı", Osmanlı çarşılarının yerleşme prensibini çok iyi yansıtmaktadır (Weber, 1999, s.230, 231). Makedonya'da geleneksel ticari dokusunda korunan en iyi çarşı, bedesteniyle, hanlarıyla yine bu bölgede bulunan hamamlarıyla, Üsküp Türk Çarşısıdır. Fakat hamamların çok azı günümüze ulaşabilmiştir (Tatal, 1999, s.245,246,248).

4.2 Kayseri Sur İçinde Geleneksel Ticaret Dokusunun Oluşumu ve Gelişimi

Tarihi dokuyu oluşturan eski yapıları, yeni yapıları, cadde, sokak gibi tüm elemanları bünyesinde barındıran şehirler, bizlere kültürel kimliği yansıtmaktadırlar. Tüm Anadolu Türk Şehirlerinde olduğu gibi Kayseri'de de şehir, surların içi (İçeri şehir, İçerişar) ve surların dışı (Dışarı şehir, Dışarışar) olmak üzere iki bölümden oluşmuştur ve bu durum Osmanlılarda da devam etmiştir. Her dönem önemli ticaret yollarının birleştiği yerde bulunan Kayseri, ticari bakımdan da her dönem önemini koruyan şehirlerden birisi olmuştur. Çarşı, Pazar ve Üretim alanları Kayseri'de ticari yapılanmayı oluşturan üç ana unsurdur (Eravşar, 1998, s.120,145).

Selçukluların en önemli ticaret merkezlerin biri olan Kayseri'de çarşılar, şehrin etrafını sarmak üzere, sur dışında yer almışlardır (Tanyeli, 1987, s.78). Bu dönemde şehir içinde çarşı bulunmamasının nedenlerinden biri de, surlar şehri çok daraltması ve bu yüzden şehir içinde sadece yönetim ve askeri merkezi bulunuyordu (Çayırdağ, 2002, s.65; Eravşar, 1998, s.358). 1277'de Kayseri'de bulunan Ad'üz-Zahirin Risalesinde "Şehir içinde çarşı hatta dükkan bulunmaz" demiştir (Eravşar, 1998, s.122). Fakat Mustafa Bayram (1991) 1243 Köseadağ savaşında Moğolların Kayseri'ye gelip sanayi sitesini ateşe vermelerinden yola çıkarak, çarşıların sur içinde olduğunu söylese de bu sanayi sitesinin sur içindemi, yoksa dışında mı olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. 13. yüzyılda yapılmış olan ve günümüze ulaşamayan, envanter fişinde "Bedesten"* diye geçen yapının bulunduğu yere Bedesten Mahallesi isminin verilmesi de, Kayseri'nin ticari önemini göstermektedir (Çayırdağ, 2006, s.220).

* Bu yapının ismi her ne kadar Bedesten diye geçse de, yapıldığı dönem ve elde edilen fotoğraflar neticesinde, daha çok hana benzemektedir. Eravşar da Selçuklular zamanında bedestenin bulunmadığını ve bu yapının Pervane Bey Medresesi olduğunu söylemiştir (Eravşar, 1998, s.359).

Beylikler dönemine gelindiğinde, dış kale surları özelliğini kaybetmeye başlayınca, ticaret dokusu surların içinde yer almaya başlayarak büyük bir değişim yaşanmıştır. Doğu ve iç Anadolu'nun ticari bakımdan zayıflaması, kara yollarını önemini kaybetmesi bu değişimin nedenlerindedir. Sur içine yapılan ilk ticari yapı olan “Pamuk Hanı” 14. yüzyılın ikinci yarısında Eratna Kadı Burhanettin döneminde Şah Hatun tarafından yaptırılmıştır. Fakat yine de 19. yüzyıla kadar çarşı ve pazarlar surların çevresinde yer almaya devam etmişlerdir. (Eravşar, 2000, s.14,17; Çayırdağ, 2006, s.220).

Kayseri’de, Osmanlıların Fatih dönemine gelindiğinde ise, ticari yapıların hepsi şehir merkezinde, sur içinde yapılmaya başlanarak, Geleneksel Ticaret Dokusu oluşmaya başlamış ve zamanla büyümüştür. Başta şehir halkının kendine yakın bir yerde güvenle ve rahatça alışveriş yapabilmesi daha sonra çarşıdaki malların güvencede olması için ticaret yapıları şehir içerisine yapılmıştır (Cezar, 1985, s.26). Pazarlar ve üretime dayalı bir takım çarşılar ise bu dönemde yine şehrin dışında kalmaya devam etmişlerdir. Diğer Osmanlı şehirlerindeki gibi Kayseri’de de ticaret dokusu kale surunun önündedir ve şehre gelen yollar, Kiçi Kapısı, Meydan Kapısı ve Boyacı Kapısında birleşerek, ticaret dokusunda son bulmaktadır (Şekil 4.1). Başta konumu itibariyle her dönem önemli bir ticaret merkezi olma özelliğini koruyan Kayseri, kalenin çevresinde, cami, birbirine bitişik olan bedesten, çarşıların ve hanların oluşturduğu ticari doku çekirdeğiyle surların dışına taşarak oluşan mahallelerle büyümüştür (Şekil 4.2) (Karagöz, 1998, s.249, 250; Eravşar, 2000, s.64).

Osmanlılar zamanında Kayseri’nin ticari dokusu Bedesten ve Ulu Cami merkezli, Selçuklulardan beri var olan, “Cami Kebir”^{*} mahallesinde ve “Sultan Cami Meydanında” oluşmaya başlamıştır. Bu dokuyu oluşturan yapılar; Bedesten, etrafındaki dükkanlar, ve bunların oluşturduğu Kapalı Çarşı, Vezir hanı, Pamuk Hanı ve Gön Hanıdır ve Pamuk Hanı hariç hepsinin birbirleriyle mekansal bağlantıları vardır(Şekil 4.3). Bu dokuda bulunan diğer yapılar, 12. yüzyıl eseri Ulu Cami, Mehmet Melik Gazi türbesi, Kadı Hamamı, Raşit efendi kütüphanesi, Asmalı Çeşme’dir. Eskiden bu bölgede, Mahkeme Hanı, Melikgazi Medresesi gibi günümüze ulaşamamış yapılar da bulunmuştur. Bütün bu ticari yapılar şehrin ticari kapasitesinin yüksek olduğunu göstermektedir çünkü özellikle bedesten ve diğer ticari yapılar, ticari kapasitesi yüksek şehirlerde böylesine büyür gelişir ve yayılır (Tuncel, 2002, s.319).

^{*} Bu mahallenin diğer bir ismi de “Ulu Cami” mahallesidir, ismini bu bölgede bulunan Danişmetliler döneminde yapılan, Kayseri’nin en eski camisinden almıştır. Bu mahalle eski dönemlerden beri vardır ve boyacı kapısından, meydan kapısına kadar uzanmaktadır (Eravşar,1998, s.140).

1497 Bedesten çekirdekli ve bedestenin üç tarafını saran dükkânlarla oluşmaya başlayan ticaret dokusunun en büyük hacimli yapısı kapalı çarşı* , 1552’de Urgancılar Çarşısı, 1870’te Hacı Efendi Çarşısı gibi her dönem yapılan ilave dükkânlar ve çarşılarla büyüyüp genişleyerek çok geniş bir alana yayılmıştır. Ticari dokunun gelişimini 16. yüzyılda yapılan Gön Hanı, 18. yüzyılda yapılan Vezir Hanı takip etmiştir (Şekil 4.4–4.6). Çarşıların, eski fotoğraflardan saat kulesine kadar uzandığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.7). En son olarak ise 1935’te Kazancılar Çarşısı ilave edilmiştir. Günümüze gelene kadar yangın, deprem, kullanım hatası, kasıtlı yapılan tahribatlar gibi birçok bozulmaya maruz kalarak, birçok değişik geçirmiş eski haline göre küçülmüştür ve değişmiştir (Yeğen, 1993, s.164; Çayırdağ, 2006, s.226), (Şekil 4.8). Şehir büyüdükçe, şehrin başka bölgelerinde de ticaret merkezleri oluşmaya başlamış ve ayrıca ticaretten farklı olan fakat aynı mekân olan kapalı çarşıda faaliyet gösteren bakırcı, kazancı gibi esnaf kolları sonradan kurulan sanayi sitesine taşınmışlardır.

Vakfiyelerden, şer’iyye sicillerinden ve buraya gelen seyyahların izlenimlerinden, Kayseri’nin ticaret dokusu hakkında birçok bilgi elde edilmiştir. 1500-1600 yıllarında, iki bedestenin, iki hanın ve yaklaşık 43 vakıf dükkanının varlığı bilinmektedir (Faroqhi, 1993, s.378). Ayrıca 1584 tarihli bir belgeye göre Kayseri’de biri “Bezezistanı Atik” diğeri “Bezesistan Kayseriye” olmak üzere iki bedesten vardır. (Erkiletlioğlu, 2006, s.358). Vakfiyelere göre Kayseri’de 16. yüzyılda; Gazezler, Moytablar, Uzun, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Pamukçular, Takyeciler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar ve Abdullah Efendi ve Ot Pazarı Çarşıları yer almaktadır (Erkiletlioğlu, 2006, s.366). 16. yüzyıl sonunda artık Kayseri’de pek çok meslek dalı bulunuyordu. 1872’nin vergi kayıt defterlerinde incelen ticari dokunun yer aldığı Sultan Mahallesi’nin, buradaki ticaret yapılarından, Bedestenin, Gön Hanının, Pamuk Hanının, Vezir Hanının, Urgacılar, Börekçiler, Uzun, Eskiciler, Gazazlar, Kazancılar, Kürkçüler çarşıları gibi çarşıların, pamukhanı meydanının, Kayseri’de ticaretin yoğun olarak yapıldığı semtler, mahalleler ve çarşılar olarak tespit edilmiştir (Vergi Kayıt Defteri, 1872, s.230). Aynı zamanda bu yapılar ticari dokuyu oluşturmaktadır. Farklı meslek dalları olan Kayseri’de 19.yüzyıldaki çarşıların bulunduğu yerler, günümüzdeki kapalı çarşıyla aynı yerde bulunmaktadır. Bu dönemde Kapalı çarşı bölgesinde, Börekçiler, Kürtüncüler, Büyük, Uzun, Eskiciler, Muytablar, Hacı Hanif, Haffaflar, Kazazlar, Attarlar, Bit Pazarı, Kuyumcular, Çerçiler, Dikiciler, Katrancılar, Sebzevatçılar, Düvenönü, Oturakçılar, Dökmeciler, Keçeciler, Saççılar, Kürkçüler çarşıları

* İleriki bölüm olan 4.3’ün içinde Kapalı Çarşıdan ve gelişiminden detaylıca bahsedilecektir.

bulunmaktadır ve bu çarşıda, börekçi, berber, kebabçı, kürtüncü, nalbant, demirci, keçeci, kömürcü ,eskici, kazzaz, attar, bezci ,bakıcı, kuyumcu, bakkal, iplikçi, dikici, kahveci ,dökmeci, keresteci, çerçi, sebzevatçı, katrancı, oturakçı, kılıcı ve derici meslekleri faaliyet göstermiştir (Çayırdag, 2002, s.57). 19.y.y.'da batıdaki sanayi devrimi tüm Osmanlı şehirlerindeki gibi Kayseri'de de Bedesteni ve Kapalı Çarşayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bankacılığın ortaya çıkmasıyla 20. yüzyılda bedestenler işlevini kaybetmiştir (Bildik, 1998, s.96,97). Osmanlıların çöküş dönemi, 19.y.y.sonu 20.y.y. başında, çarşıdaki bazı sokak ve dükkânlar kapanarak, ticari faaliyetler neredeyse durmuştur.

Şehirdeki bu ticaret yapıları kâgirdir ve genellikle kesme veya moloz taş kullanılmıştır. Çok az süs kullanılan yapılar genellikle sadedir. Örtü sistemi olarak; kubbe, tonoz, çapraz tonoz, yarım çapraz tonoz ve yarım beşik tonoz, ayrıca geniş açıklıkları örten tonozlarda takviye kemer kullanılırken, düşey taşıyıcı sistem olarak da, kare veya dikdörtgen büyük ayaklar uygulanmıştır. Kapı ve pencereleri her yapının işlevine göre farklı yerlerde ve şekillerde olmakta beraber ortak özellik olarak, kesme taş çerçevesi, kare, dikdörtgen veya yuvarlak şekilde yapılmışlardır (Kay. Şer. Sic. No: 129/148-1). Hanlar, sattıkları ürünün adıyla anılmışlardır ve genellikle zemin katı servis ve depo, üst katları ise büro mekânları olarak kullanmıştır.

Kayseri'ye gelen bazı seyyahlar da şehrin ticari dokusundan bahsetmişlerdir. 1618 yıllarında gelen Polonyalı Simeon, şehrin harap görünüşüne rağmen, ticari dokusunun zenginliğinden bahsetmiştir. 1649'da gelen Evliya Çelebi, Kayseri'yi ünlü Seyahatnamesinin 5. cildinde anlatmıştır ve Çarşılarından "Sultan Çarşısı" diye bahsederek, "*...Kayseri'nin de Bursa ve Edirne gibi iki yerde kagir kapalı çarşısı vardır. Bir kuyumculardır ki her türlü kıymetli eşya ve mücevherler bulunur. Çeşitli kap kakak eşyaları pek çoktur. Kuyumcuları mücevher eşya işlerler. Büyük bedestende zengin tüccarlar alış veriş edip, nice çeşitli kumaşlar satın alırlar. Büyük çarşılarından Uzun Çarşı* gayet süslüdür. At Pazarı'nın yanında olup sadece Kapamacılar çarşısıdır. Bunun sağ tarafında Un Kapanı vardır. Beyaz un burada satılır. Acaib hikmettir ki, bu şehirde un çuvalı içine unu koyup on sene kadar durdursalar asla çürümeyip yine has, beyaz ekmeği olur. İç kale kapısından çıkınca, Atarlar çarşısı vardır ki, çeşitli ilaçların kokusundan gelen gidenin dimağları kokulanır. Attarlardan aşağı temiz ve güzel berber dükkanları vardır. Her birinde temiz ve namuslu birer civanları bulunur. Birden*

* Günümüzde Uzun Çarşı diye tarif edilen sokağın adı Sipahi Pazarı olarak değiştirilmiştir ve başka bir sokağa Uzun Çarşı denilmektedir (Çayırdag, 2006, s.222).

aşağı, 'Pine duran' yani eski pabuç ve çizme yamayıcı dükkanlar vardır. Oradan yine caddenin iki tarafı Kara keçili dükkanına varınca bütün kapama ve zubun yapan terzi dükkanları bulunur. Sonra temiz bakkal dükkanları vardır. Muhtesip dükkanı buradadır ki, bütün sarraflar devlet ayarı dışında bir dirhem noksan vermezler. Buradan aşağı hep kasap dükkanlarıdır. Kasap çırakları yüzlerce Karaman koyun ve kuzularını parça parça edip her parçaya gül takarak, zağferan sürüp satarlar. Bunların alt tarafında has ve beyaz börekçiler ile çörekçiler vardır. Muhtesip Ağa dükkânını geçince, Arpacılar Çarşısı, Kazancılar Pazarı, Samurcular Çarşısı gelir.

Buradan iç kale önüne varılır. Sol tarafı Mevlevihane bahçe kapısıdır. Bahçe Uzun Çarşı başında son bulur. Saraçhane ile Haffafhane Pazarı, aydınlık, düzenli ve çok kalabalık pazarlardır. Debbağlar Pazarı da çok temizdir. Odun Pazarı kale kapısında olup, o kale kapısına da Odun Kapısı derler. At Pazarı Kapısı, Paşa Sarayı yakınındadır. Koyun Pazarı da o civardadır.” diyerek ticaret dokusu ve buradaki yapılar hakkında detaylı ve önemli bilgiler vermiştir. “Kapalı çarşıdaki sokaklar, Terziler, Attarlar, Uzun gibi, o sokakta satılan ürünün cinsine veya sokağın özelliğine göre isim almıştır ve çoğunun ismi değişmeden günümüze kadar gelmiştir ve hala kullanılmaktadır...” demiştir. Ayrıca günümüzde olmayan, Boyacı Kapısı yanındaki Kağlamaz Hanından, Kapan Hanından ve Uzun Çarşı içinde dediği sadece giriş kapısı ve revağı kalan, harap haldeki Gön Hanından bahsetmiştir. 1890’da gelen Nauman, kapalı çarşısının tonozla örtülü olduğunu ve çevresinde sanduka şeklinde pek çok ev olduğunu söylemiştir (Şekil 4.9). 1890-91’da gelen Cholet, çok sokakları olan çarşıların büyüklüğünden, örtülerinin tonoz olduğundan, aydınlatma için tonozlarda pencereler ve çarşının etrafında hanlar ve dükkanlar olduğundan, bahsetmiştir (Eravşar, 2000, s.51, 62,63, 64, 198, 211).

Geleneksel ticaret dokusunu oluşturan yapıların büyük bir kısmı vakıf malı olarak yapılmıştır ama sonradan bazıları şahıslara satılarak özel mülkiyet olmuştur, Buda çevredeki iyileştirme girişimlerini zorlaştıran etkenlerden birisidir.

Kayseri ticaret dokusunu oluşturan yapıların çoğu zamanında bir takım restorasyonlar, tamirler geçirmiş olsa da bir kısmı harap halde hatta yok olmak üzeredir, bir kısmı da işlevini ve canlılığını kaybetmiş durumda ölü mekanlar haline gelmektedir. Şu anda ticari bölge, hem tek, tek yapı olarak hem de çevresiyle birlikte bir bütün doku olarak kötü bir durumdadır. Sonuç olarak hem işlevsel hem de fiziki olarak bu bölgenin bütünüyle iyileştirip, canlandırılıp, herkesin gelebileceği bir yer yapılması gerekmektedir.

4.3 Geleneksel Ticaret Dokusundaki Yapılar

Bu dokudaki ticaret yapıları; Bedesten, Pamuk Hanı, Gön Hanı, Vezir Hanı, Kapalı Çarşı'dır. Diğer yapılar; Ulu Cami, Asmalı Çeşme, Mehmet Melik Gazi Türbesi, Raşit Efendi Kütüphanesi, Kadı Hamamıdır. Bu dokudaki yok olan yapılar ise; Mahkeme Hanı ve Melikgazi Medresesidir (Şekil 4.10)

4.3.1 Ticaret Yapıları

• Pamuk Hanı

Pamuk hanı 14.y.y.ın ikinci yarısında Eratna-Kadı Burhanettin döneminde Kayseri valiliği yapmış Hızır beyin kızı Şah Hatun tarafından vakıf yapısı olarak inşa ettirilmiştir. Daha sonra mülkiyeti özel şahıslara geçmiştir (Çayırdağ, 2006, s. 220). Bazı kaynaklarda ismi 'Kapan Hanı'* ve "Pembe Han" olarak da geçmektedir (Cumhuriyeti 75. Yılında Kayseri, 1998, s.190). Cami Kebir Mahallesi, Ulu Sokakta, pafta no: 9, ada no: 375, parsel no: 4-19'da yer almaktadır ve tescil tarihi ve no: 9.7.1976-A/75'tir (KBB). Şehir merkezinde ticari dokunun batı kısmındadır ve girişi bedestenin kuzey giriş ile karşı karşıyadır. Sadece pamuk hanı diğer yapılarla mekânsal olarak bağlantılı değildir.

Kare planlı, tonozla örtülü iki katlı odaların çevrelediği küçük avlusu olan bir yapıdır (Şekil 4.11). Binanın sol köşesi pahlanmıştır ve bu cephede neredeyse üst üste, dört tarafı kesme taş söveli iki dikdörtgen pencere yer almaktadır. Sivri kemerli ve tonozlu, cephenin neredeyse ortasında, günümüzde yol kotunun aşağısında kalmış tek girişi olan ahşap bir kapısı vardır ve doğu cephesine bakmaktadır. Giriş kapısının üzerinde ise aralarına ahşap hatıllar konularak, tahta ile kaplanıp sonradan demir korkulukla çevrili iki taş konsol ve iki dikdörtgen pencere ve bu pencerelerle yatayda paralel olan bir pencere ve bununda üzerinde bir pencere daha bulunmaktadır. Ayrıca girişin pahlı tarafında neredeyse konsol hizasında küçük dikdörtgen bir pencere daha bulunmaktadır. Girişin üstü sade bir saçakla bitirilmiştir ve burada bir tane taş çörten bulunmaktadır fakat toprak örtülü giriş üzerini günümüzde otlar bürümüş ve tehlikeli, harap bir hale gelmiştir (Şekil 4.12, 4.13). Giriş kapısının sağ ve solunda sivri kemerli birer niş, giriş koridorunun sağında moloz taş ve beşik tonozlu büyük bir oda ve solunda sivri kemerli girişiyle, üst kata çıkmaya yarayan on iki basamaklı merdiven ve yanında küçük bir oda yer almaktadır. Sivri kemerli giriş kapısındaki küçük tonozlu bir kısımdan sonra daha

* Ticari faaliyetlerin hızlı olduğu şehirlerde bulunan kapan hanlarının varlığı Selçuklularda da vardır fakat Osmanlılar döneminde önemleri artmıştır. Kapan hanları, tek cins malların toptan satışını ve dağıtımının yapıldığı yerlerdir (Baş, 1996, s.25).

düşük kotta olan ortada basık ve geniş kemerli bir tonoz ve daha sonra tekrar ortadakinden yüksek kotlu, sivri kemerli giriş koridoruyla, ortadaki kare planlı küçük avluya geçilmektedir. Avlunun üç tarafını on bir fil ayağının taşıdığı on sivri kemerli revak çevirir. Bazı revakların araları sonradan kapatılmıştır. Üzerleri düz sallarla örtülüdür. Revak kısmına, moloz taş tonozlu on iki oda açılır. Üst kat ve alt kat aynı plan şemasında inşa edilmiştir. Giriş koridorunun üzerinde iki büyük oda vardır. Revakların araları açık, üzerleri moloz taş tonozlu ve yerleri sal taşı ile kaplıdır. Burada toplam 11 oda bulunmaktadır. Revak kısmına açılan odaların kapıları küçük dikdörtgen biçimlidir (Şekil 4.14-4.15).

Teknik ve malzeme bakımından moloz taş ve kesme taş kullanılarak yapılmıştır. Kesme taşla yapılan giriş ve pahlı cephenin köşeleri hariç tüm dış duvarlar, ara bölmeler ve tonozlar; moloz taş ile, diğer kısımlar ise kesme yonu taştan yapılmıştır (Şekil 4.16).

Günümüze gelene kadar birkaç defa tadilat geçirmiştir. Bazı revakların arası kapatılarak arkalarındaki mekânlara ilave edilip, dıştan giriş verilmiştir. Bazı odaları günümüzde mevcuttur fakat bazı odaları ise sonradan handan alınarak yapılan doğu ve batı parseldeki evlere katılmıştır ve kapıları kaldırılmıştır. Kuzey tarafı değiştirilmiştir ve buradaki odalara dışarıdan giriş verilmiştir ve buranın üstünde ise eski pencerelerden bazıları hala günümüzde görülebilmektedir. Bugün pamukçular çarşısı olarak kullanılmaktadır. Hem işlevsel hem de statik olarak sağlam olmayan, çok harap halde olan han, şu an şahıslara aittir ve bir an önce istimlâk edilerek iyileştirilip, canlandırılmalıdır.

- **Bedesten**

1498'de Mustafa Bin Abdulhay tarafından, Hançerli Sultan Vakfına ait, Kapalı Çarşının ilk yapısı olarak yapılmıştır. Bedestenden beşinci bölümde detaylıca bahsedilecektir.

- **Gön Hanı**

16. yüzyılda, 1519 M.(925 H.) tarihin de, Çaldıran savaşından hemen sonra, Osmanlının Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemi vezirlerinden Piri Mehmet Paşa tarafından, Konya'daki zaviyesine gelir getirmek için, Osmanlı sivil mimarisi üslubunda yaptırılıp, Molla Ali Cenabi Dergâhına vakfedilmiştir (Nazif, 1987, s.121; Çayırdağ, 1988b, s.723,724). Diğer adı 'Piri Paşa Han'ıdır ve o dönemde Kayseri'deki en önemli zanaatlardan dericilik burada yapıldığı için Gön Hanı denilmiştir ayıca ilk yapıldığında Yeni Han* ismiyle inşa edilmiştir (Çayırdağ, 2002, s.62). Evliya Çelebi de eserinde "Uzun Çarşı içinde kagir bir

* Adının Yeni Han olması bize o dönemde orada başka bir hanın varlığını daha işaret etmektedir ve bu, bölgedeki en eski han olarak bilinen Pamuk Hanı olabilir.

yapıdır” diyerek bu yapıdan bahsetmiştir (Gündüz, 1998, s.153). Han vakıflara, özel şahıslara ve Kayseri belediyesine aittir. Cami Kebir Mahallesi, Öz Sokakta, pafta no: 6, kadastro no: 1510, ada no: 185-211’da yer alıp, tescil tarihi ve no: 4.3.1988-139’dur (KKTVKK, Gön Hanı Envanter Fişi) ve ayrıca 1521 tarihli Piri Paşa Vakfına ait olup, defter no: 747, sayfa no: 178, sıra no: 151’de yer almaktadır (KVBM).

Kuzeyde kapalı çarşının “Bezciler Çarşısı” sokağı ile, doğuda tek girişi olan Urgancılar çarşısıyla*, batıda ve güneyde Vezir Hanıyla çevrilidir (Şekil 4.17). Bulunduğu Urgancılar Çarşısının Öz sokağın da aynı zamanda 14. yüzyıl tarihli Güngörmez Mescidi bulunmaktadır ve burada Gön Hanının bir takım kemerlerinin izleri mevcuttur.

Kare planlı olan hana, Kapalı çarşının Urgancılar çarşısının Öz sokağından girilmektedir. Ortada üstü açık kare planlı avlu ve bu avlu etrafında sıralanan tonozlu han odaları mevcuttur (Şekil 4.18), (KTVKK, Gön hanı Envanter Fişi). Düzgün yonu taşıyla inşa edilen kapının üzerindeki yarım daire kemerin taşları oldukça iridir ve buradan, kesme taştan yapılmış beşik tonoz örtülü, yuvarlak kemerli, giriş eyvanına geçilmektedir. Buradan da üzeri kevek taşıyla örülmüş tonoz kısmına geçilir fakat günümüzde buranın bir bölümü yıkılmıştır kalan kısımda, sonradan kesme taş ayaklar üzerine yapılan kesme taştan kemerle desteklenerek tonozun bütünüyle yok olması önlenmiştir. Yapının zemini dolduğu için bedesteninki gibi ahşap ve bir yüzü demir kaplı kapı zemin kotunun altında kalmıştır ve bugün bunun önüne yeniden yapılan demir bir kapı kullanılmaktadır (Şekil 4.19, 4.20).

Günümüzde çevresindeki diğer ticaret yapılarının arasında en kötü durumda olan han, tamamen harap ve bakımsız bir vaziyettedir. Asıl haline dair fazla bir bilgi ve belge yoktur, yapıda yapılacak hafriyat, sondaj gibi çalışmalar neticesinde eski haline dair izler bulunabilir. Şu anda sadece yıkıntı bir biçimde giriş kapısı bulunmaktadır(Şekil 4.21). Hanın avlusunun etrafındaki odalardan bugün eser yoktur onların yerinde şu anda kapalı çarşı esnafının depo olarak kullandığı barakalar yapılmıştır ve bu barakalarla çevrili avlu da bakımsız ağaçlar bulunmaktadır. Bu yapının da bir an önce ele alınıp hayata döndürülmesi gerekmektedir yoksa çok azda olsa günümüzde var olan izler ileride tamamen yok olacaktır.

- **Vezir Hanı**

Kayseri’deki hanların en önemlisi ve iyi saklanmış olanıdır. Sultan 3. Ahmet devrinde Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1723 M.(1136 H.) yılında yaptırılmıştır.

* Urgancılar Çarşısından Kapalı Çarşı başlığı altında detaylı bahsedilecektir.

Diğer adı Han-ı Cedit olan han, vakıflara aittir fakat 17 dükkanı şahıslarıdır. Cami Kebir Mahallesindedir ve envanter fişinde pafta no: 6, ada no: 1510, parsel no: birçok, tescil tarihi ve no; 9.7.1976-A/75 olarak yer almaktadır (KKTVKK, Vezir Hanı envanter fişi).

Şehir merkezinde, Ticari Dokunun güneyinde, Ulu Caminin doğu avlusu, Bedesten ve Gön Hanı arasına inşa edilmiştir. Hanın Ulu camiye bakan cephesi pahlanmış olmasına rağmen camiyle arasındaki boşluk çok dardır (Şekil 4.22).

Birbirleriyle geniş revaklarla irtibatla bulunan kesme taştan yapılmış kemerli iki kat odalar üç avlunun etrafında toplanmıştır (Şekil 4.23). Hanın diğer bölümlerinden yüksek olan yuvarlak kemerli, dikdörtgen profilli giriş kapısı, birinci avlunun güney doğusundaki dar cephesinin sol köşesindedir ve buranın üzerindeki, günümüzde boş olan kitabe yerinden kitabesinin olduğu fakat günümüze ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde burada “Vezir Hanı Nevşehirli Sadrazam Damat İbrahim Paşa Vakfı 1723” yazmaktadır. Bu kitabe yerinin iki yanında dikdörtgen profil içinde yuvarlak motifli süslemeler yer almaktadır. Han Giriş Kapısının hemen bitiminde bu cepheyi dik kesen Urgancılar Çarşısının girişi yanında Hacı Efendi Çarşısının girişi vardır. Giriş cephesinin diğer köşesinde ise, hanın dışarı ile irtibatlı, basık sivri kemerli, dükkan olarak kullanılan bir odası vardır. Bu cephenin üst katında ise dikdörtgen profilli yuvarlak kemerli ikisi kapının üzerinde biri dükkanın üzerinde toplam üç penceresi vardır. Sonradan dışardan tek katlı baraka tarzında dükkanların yapıldığı güney cephe duvarının Ulu camiye yakın kısmına da 1782’de revaklı abdest muslukları yapılarak bu cephenin zemin katı kapatılmıştır. Üst katta bulunan bazı dikdörtgen pencerelerin alt kısımları da bu ilavelerle kapatılmıştır. Bedestenin girişine doğru giden, Hilmi Paşa Mescidiyle birleşen, batı cephede ise kenarlarını kesme taşın çerçevelediği, demirli, dikdörtgen pencereler bulunmaktadır.

Giriş kapısından, sivri beşik tonozla örtülü bölüme oradan da birinci avluya geçilmektedir (Şekil 4.24). Giriş kısmı hariç etrafı revaklarla çevrili birinci avlu gayri muntazam şekildedir ve alanı küçüktür. Bu avluda zemin kattaki odaların avluya açılan basık kemerli, yüksekliği az olan kapıları ve pencereleri bulunmaktadır. Üst katta zemin katla aynı şekilde planlanmıştır farkı, bu odaların dış cepheye açılan pencereleri de vardır. Ayrıca buranın güney doğusundaki koridorun sonunda bulunan sekiz basamaklı merdivenle, girişin üst katına ulaşılmaktadır. Üst kata birinci avludan ikinci avluya geçiş tonozunun yanındaki revaklı bölümden, 21 basamaklı merdivenle ulaşılır. Bu merdivenlere çıkış revağının yanındaki basık sivri kemerli tonozlu bölümden de, ikinci avluya geçilir (Şekil 4.25). Bütün etrafı revaklarla çevrili ikinci avlu; daha geniştir. Buradaki odalarında avluya açılan pencereleri ve kapıları vardır ve üst katta

aynı şekilde yapılmıştır. Avlunun ortasında sonradan yapılmış, mermer, sekizgen planlı ve külahlı bir şadırvan bulunmaktadır. Buranın üst katına ulaşmak için avlunun kuzey batı köşesine sonradan merdiven ilave edilmiştir. Gabriel’de eserinde, önemli bir han diye bu handan bahsetmiş ve eserine koyduğu fotoğraflarda, o dönemde de ikinci avluda bulunan, merdivenin sonradan yapıldığını söylediği ve bugünkü şadırvanın yerinde çeşmeli havuz diye bahsettiği bir yapının bulunduğu görülmektedir. Asıl merdiven; birinci katla irtibat revaklarının altında bulunan taş büyük merdivendir. İkinci avludan da kuzey revaklarının doğu ucunun hem alt hem üst kattından, dar bir koridorla üçüncü avluya geçilir (Şekil 4.26). Üçüncü avlu da birinci avlu gibi gayri muntazam, L şekildedir ve birinci avludan daha da küçüktür. Hanın üçüncü avlusu, bitişik olduğu ve bir koridorla ayrıldığı Bedestenin güney ve doğu duvarlarında son bulur ve bu üçüncü avludan bedestenin güney bölümüne geçilmektedir ayrıca bu avludan yine Bedesteninde orta ve kuzey bölümlerinin doğu kapılarının da açıldığı Kapalı Çarşını Sipahi Pazarı sokağına geçilmektedir. Bedestene bitişik olmayan, avlunu güney ve doğu tarafındaki revaklar aynı diğeri gibi devam etmiştir. Burası diğer avlulara göre daha kötü durumdadır ve genelde esnafın deposu olarak kullanılmaktadır. Asıl iş yeri olarak birinci ve ikinci avlu kullanılmaktadır. Çatı örtüsü taştır ve tüm odalarında ocak bulunduğundan, çatısında yoğun bir şekilde dikdörtgen, taş bacalar dikkat çekmektedir.

Vezer Hanında 1727’de çıkan bir fermanla, biraz zorla burada sadece kumaşçı, çuhacı, halıcı yüncü kuyumcu ve derici gibi o zamanın önemli mesleklerle uğraşan şahısları faaliyet göstermesi istenmiştir. Fakat 1730’da Damat İbrahim Paşanın ölümüyle, özellikle bedesten esnafının baskısıyla, bu ferman iptal edilmiştir (Nazif, 1987, s.144).

Vezer Hanı zaman, zaman onarımlar görmüş olsa da, başta işlevsel olarak yanlış kullanıma verildiği için, çeşitli esnaf grupları özellikle dericiler, hanın temizlik ve bakımdan uzak kalmasının yanında, özellikle deri tuzlama işlemi yüzünden hanın hızla tahrip olmasına neden olmuşlardır. Ayrıca böyle güzel bir eser kamudan uzak kalmaktadır. Han son üç yıldır iyileştirilmesi için boşaltılmıştır. KBB. 2006 Yatırım ve çalışma programı dergilerinde ve internet sitelerinde hanın İstanbul ve Bursa’dakiler gibi kafe, lokanta gibi birimler içererek restore edilerek, canlı, yaşayan kamuya açılmış bir mekân yapacağını ilan etse de henüz hiç bir faaliyete başlanmamıştır. Boşaltılmış olan hana artık bir an önce müdahale edilip, canlandırılarak topluma kazandırılması gerekmektedir.

- **Kapalı Çarşı**

İstanbul’dan sonraki en büyük kapalı çarşı olan, Kayseri Kapalı Çarşısı Osmanlı sivil mimari üslubunda yapılmıştır. 15. yüzyılda yapılmaya başlanıp 19. yüzyıla kadar gelişimini sürdüren

çarşı*, günümüzde eski haline göre küçülmüştür. Şehir merkezinde, Cami Kebir Mahallesi, pafta no, ada no, parsel no “muhtelif” olarak yer almaktadır. Dükkânların on tanesi vakıflara ger kalanları muhtelif şahıslara aittir (KKTVKK, Kapalı Çarşı envanter fişi).

Ticari dokunun büyük bir kısmını, yaklaşık 100 bin m²'lik bir alan kaplayan çarşının, güney batısında Bedesten, kuzey batısında betonarme ticari amaçlı kullanılan binalar, doğusunda Kazancılar caddesi, batısında Ulu Cami ve meydanı, Pamuk Hanı, kuzeyinde İki Kapılı Bürüngüz Cami** ve meydanı, Kuzey doğusunda iç kale, kuzeybatı köşesinde eski sur kalıntıları, Cumhuriyet meydanı, güneyinde Vezir Hanı, Gön Hanı yer almaktadır. Ayrıca çarşı tamir edilirken, “Eski Bakırcılar Çarşısı” diye bilinen bölgenin altından bir yapının kalıntılarının çıktığı ve bununda Pervane Bey Medresesine ait olduğu düşünülmektedir*** (Çayırdağ, 1988b, s.721), (Şekil 4.27).

Kapalı Çarşı, birbirine paralel ve birbirini kesen dar ve uzun sokaklardan meydana gelmiş, her iki yönde küçük dükkânların yer aldığı ticari dokunun çok büyük bir kısmını kaplayan, çeşitli yönlerinde giriş-çıkış kapıları bulunan ve tümüyle kesme taştan yapılmış bir yapıdır (Şekil 4.28-4.30). Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşılarının girişleri en eski olanıdır. Çarşıdaki dükkânların, bazıları tek katlıdır bazılarının ise bir de mahzeni bulunmaktadır (Kay. Şer. Sic. No: 129/148-1). Sokakların üzerleri takviye kemerlerin taşıdığı tonozlarla örtülmüştür. Üç sokağın kesiştiği yerlerde, yarım çapraz tonoz veya takviye kemerli kaburgalı çapraz tonoz, dört sokağın kesiştiği yerlerde ise, çapraz tonoz veya kaburgalı çapraz tonoz kullanılmıştır (Şekil 4.31, 4.32). Kalan kısımlarda tonozları üzerleri düzgün kesme taşlarla, bazı kısımlarda moloz taşlarla üçgen çatı biçiminde kaplanmıştır. Birbirine paralel üçgen çatılar arasında su olukları vardır. Bunların üzerinde U ve dairevi biçimli açıklıklar bulunmaktadır. Urgancılar ve Hacı Efendi çarşılarının üzerleri taş ile kaplıken diğerlerinin üzerleri beton şap ile kaplanmıştır. Sokakların her birine değişik adlar verilen 15 çarşısı vardır. Bunların tamamı Kapalı Çarşı adı altında toplanır. Bu çarşılar farklı zamanlarda yapılmışlardır ve başta, Urgancılar ve Hacı Efendi, daha sonra Beziciler, Hacı Hanefi, Terziler, Damgacılar,

* Fakat Mustafa Cezar bu konuda büyük bir yanlış yaparak çarşının boş bir arsaya bir defada inşa edildiğini eserinde belirtmiştir.

** Refik Bürüngüz tarafından 1977'de, daha önce "İki Kapılı Mescid" in olduğu yerde yaptırılmıştır ve meydanın güneyinde yer almaktadır. Cam iççiliği ve kubbe süslemesi olan cami, büyük bir kubbeye örtülmüştür. 1985'te önündeki eski dükkânlar kaldırılıp, önüne cami meydanı yapılmıştır (www.kayseriliyim.com), (Şekil 4.33).

*** Fakat daha önceki konuda da belirttiğim gibi, Eravşarda Selçuklulardan kalma Bedesten diye anılan yapının, Pervane Bey Medresesi olduğunu söylemiştir. Hangi bilginin doğru olduğu ancak yapılacak detaylı araştırmalar sonucunda ortaya çıkabilir.

Kürkçüler, Debbağlar (Tabaklar), Katrancılar, Börekçiler, Gazezler, Sipahi Pazarı, Dikiciler, Eskiciler, Kadınlar, Hacı efendi ve Urgancılar(Cıngıllıoğlu/Pirinççiler) çarşılarıdır (KKTVKK, Kapalı Çarşı envanter fişi).

Çarşı diğer Osmanlı Şehirlerindeki gibi Bedesten merkezli oluşmaya başlamıştır. 1497'de Mustafa Bin Abdulhay tarafından yaptırılan Bedesten Kapalı Çarşının ilk yapısı ve çekirdeğidir. Ayrıca bedestenin üç tarafına bitişik olarak yapılan 35 dükkan ve Pamuk Hanıyla Bedesten arasındaki dört dükkan, Kayseri Kapalı Çarşının oluşumunu başlatmıştır ve çarşı zamanla çok geniş bir alana yayılmıştır. 1548'de dükkan yaptırarak çarşı oluşumunu devam ettirmiştir. 1552'de Urgancılar (Pirinççiler) Çarşısı yapılarak, 16. yüzyılın ortalarında, Kayseri'nin sur kapılarından, Boyacı Kapısı ve Kiçi Kapı yönünde büyümüştür (Çayırdağ, 2006, 220,221). 1675 yılında Bedesten üç duvarına bitişik, 6 dikici, 2 terzi, 1 hallaç, 36 kuyumcu toplam 55 dükkan vardır (Hülagü, Keskin, 2006, s.4). Çarşı günümüze gelene kadar pek çok değişiklik geçirmiştir. 1729 ve 14 Eylül 1870'de iki defa yangın geçirmiştir ve 1870'deki büyük yangında çarşının örtü sistemi ahşap olduğundan Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşıları hariç, neredeyse çarşının tamamı yanmıştır. Bugünkü şeklini 1870 yangınından sonra almaya başlamıştır ve taş malzemeye 1804 dükkan, Maraşlı Osman Paşa desteğiyle yeniden yapılmıştır (Nazif, 1987, s.124; Kılıç, 2006, s.230). 1835'te ise bir deprem geçirmiştir (Eravşar, 2006, s.250). Halk 1859'da da çarşıya ilaveler yapmaya devam etmiştir (Kılıç, 2006, s.230). İlk yapıldığında üzerlerinin kapalı olduğuna ilişkin hiç bir belge bulunmayan çarşıların üzerleri açıktır ve sonradan tonoz ile kapatılmıştır (Şekil 4.34, 4.35). 1870'deki büyük yangından sonra üzeri tonoz ile kapatılmıştır. 1844'te Hacı Efendi Çarşısı Urgancılar Çarşısına paralel ve aralarında bağlantı olarak, 302 dükkan ile Güpgüpzade Hacı Efendi tarafından yapılmıştır. İki binden fazla dükkanı olduğu 1907'deki Ankara Vilayet Salnamesinde geçmektedir (Kılıç, 2006, s.230). 1930-5 yılında dönemin valisi Nazmi Toker tarafından Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşıları hariç hepsinin üzerindeki tonozu yıktırmıştır. Buda çarşının hızla bozulmasına sebep olmuştur. En son olarak ise, 1935'te Kazancılar Çarşısı yapılmıştır (Şekil 4.36) ve günümüzde de içinde çoğunlukla kuyumcuların bulunduğu çarşı faaliyetini sürdürmektedir. 1950-1957'de bakırcı, kazancı gibi bir takım meslekler çarşıdan çıkarılarak, sanayi bölgesine taşınmıştır. Üzeri açık olduğu için hızla harap olan çarşı, İmar ve İskan Bakanlığı tarafından İstanbul ve Bursa ile birlikte Kayseri içinde çıkarılan kanunla, 1987-1990'larda yeniden ele alınarak, üzeri tekrar kapatılmış ve 1880'den fazla dükkanıyla bugünkü halini almıştır (Şekil 4.37). Bu dönemden sonra şehirde farklı bölgelerde, başka ticaret merkezleri de oluşmaya başlamıştır. (Yeğen, 1993, s.164; Çayırdağ, 2006, s.226; Satoğlu, 2002, s.203).

1570 Kadı Mahmut Vakfiyesinde, o dönemde üzerleri açık olan ve kar ve yağmur sularının akması için, kuyular ve çağları bulunan ve mahzenleri olan çarşılar günümüzdeki gibi birbirlerine paralel ve birbirlerini kesen sokaklardan oluşmuştur. Bu vakfiyede söz edilen Karamancılar Çarşının ismi bile günümüze gelmemiştir (Özdoğan, 1948, s.87). Çarşının, günümüzden farklı olarak, dükkânların önünde sedirin ve mangalın bulunduğu bir yükseltide dükkan sahipleri oturup sohbet ettiği yerler olduğu 1931 doğumlu Fatma Cingilloğlu'ndan öğrenilmiştir. 1584 Nasrullah-zade Hacı Mehmet Efendi vakfiyesinde de çarşılardan detaylıca bahsedilmiştir (Çayırdağ, 2006, s.222). Kayseri'ye gelen seyyahlardan Nauman, “...Çarşı içinde süslü yapılar mevcuttur...” diyerek, kapalı çarşıdan bahsetmiş ve birde çarşının bir sokağının gravürünü yapmıştır (Kılıç, 1998, s.301).

Kapalı Çarşıdaki her bir dükkan bireysel hareket edip, hem mimari hem teşhir bakımından farklı elemanlar kullanmaktadır buda karmaşık bir görünüme neden olmaktadır. Buradaki dükkanlar ilk önce dış görünüş olarak ele alınıp, girişleri, kapıları, reklam panoları gibi elemanları aynı örnek yapılarak, görünüm karmaşası önlenmelidir. Ayrıca işlevi için çözüm bulunarak tekrar canlandırılıp yaşayan bir mekan haline getirilmelidir.

- **Urgancılar Çarşısı**

Gön Hanının yapılış tarihi olan, 1552 M.(960 H.)yılında yapılan çarşı, mevcut kapalı çarşıların en eskisidir. Kapalı çarşının en önemli kapılarından biri bu çarşının sivri yüksek kemerli, giriş kapısıdır. Çarşının bulunduğu sokağa Öz sokağı denilmektedir. Çarşı ortasındaki beşik tonozlu bir koridorla yan paralelindeki Hacı Efendi Çarşısına bağlanmaktadır. Batısında Vezir Hanı bulunmaktadır (Şekil 4.38-4.40).

Çarşı, daha önce yapıldığı için, ilave olarak yapılan diğer kısımlardan farklıdır. İki kademeli olarak düzenlenen beşik tonozlu tavadan, eski kısmın tavanlarıyla birlikte kemerleri de daha basık, pencereleri yuvarlaktır, yer döşemesi ise sal taşıdır ve orijinaldir (Şekil 4.41). Bu kısımdaki tonoz, takviye kemerlerle desteklenmiştir. Sağlı ve sollu yan yana dizilmiş dükkânların girişleri büyük sivri kemerlidir. Yeni yapılan kısımların, tavanları ve kemerleri yükseltilmiştir. Bu kısımda bazı dükkanların üzerinde pencere bulunurken bazılarında bulunmamaktadır. Yine bu çarşı içerisinde, Gön Hanının girişi ve Güngörmez Mescidi bulunmaktadır. Ayrıca eskiden bu çarşı içinde yer alan “Asmalı Mescit” günümüze maalesef ulaşamamıştır (Şekil 4.42, 4.43).

Çıkan yangınlardan zarar görmeyen iki çarşıdan biridir. Günümüzde tonozu tamamen sivanmıştır ve Kapalı Çarşıyla aynı sorunlara sahip çarşı iyileştirilerek kamuya kazandırılmalı

ve hayata döndürülmelidir.

- **Hacı Efendi Çarşısı**

1844 M.(1260 H.) senesinde Güpgüpzade Hacı Efendi tarafından 302 dükkân olarak inşa edilen çarşı en eski ve orijinalliğini koruyan çarşılardandır. Kapalı Çarşının önemli giriş kapılarından biri de bu çarşının giriş kapısıdır. Kadınlar ve Bezciler Çarşısının birleştiği noktada bulunan çarşı, Batısında Pirinççiler (Cingıllıoğlu/Urgancılar) çarşısı, kuzeyinde ve doğusunda kapalı çarşı ile sınırlıdır.

Üçgen alınlıklı çatısının altında yuvarlak kemerli girişi vardır (Şekil 4.44). Bu kemerin üzerinde, 31x71 cm boyutlarında mermer kitabe bulunmaktadır ve bu kapalı çarşının tek kitabesidir. Karşılıklı yuvarlak ve dikdörtgen biçimli pencerelerin bulunduğu taş ile örülmüş tonozu ortada çapraz, yanlarda ise yuvarlak kemerlerle desteklenmiştir (Şekil 4.45). Aynı Urgancılar Çarşısındaki gibi sağlı ve sollu yan yana dizilmiş dükkânların girişleri büyük sivri kemerlidir. Kapalı çarşıdan daha düşük kottadır.

Urgancılardan sonra, yangınlardan hasarsız kurtulan çarşıdır. Bu çarşıda Urgancılar ve Kapalı Çarşı ile aynı sorunlara sahiptir ve iyileştirilerek kamuya kazandırılmalı ve hayata döndürülmelidir.

4.3.2 Diğer Yapılar

- **Ulu Cami**

“Sultan Cami” olarak da anılan cami, 1134-1143 yıllarında, Kayseri’yi Selçukluların başkenti yapan Danişmendlilerin üçüncü hükümdarı Melik Mehmet Gazi* tarafından yaptırılmıştır. Yapıldığı döneme ait surların içindeki tek yapıdır. Ticaret dokusunun bedestenden sonra ikinci merkezi olan cami, şehir merkezinde, Cami Kebir Mahallesi, Ulu Sokakta, pafta no: 7, ada no: 1510, parsel no: 8’de yer almaktadır (KKTVKK, Ulu Cami Envanter Fişi).

Selçuklu ve Danişmendli Ulu Cami plan tipinin erken örneklerinden olan cami, dikdörtgen planlıdır ve 30x40, 1750 m²’dir. Yapının doğu, batı ve kuzey cephelerinin ortalarında toplam üç girişi vardır. Taş kaplamalı iki kubbesi vardır ve bunlardan birisi sonradan yapılmış mermer mihrap önünde, diğeri ise sonradan yapılmış olup, ortada yer alan, aydınlık fenerine sahip kubbesidir. Tuğladan yapılmış, sekizgen bir taban üzerine oturtulmuş, kalın silindirik

* Bu şahsın Türbesi de caminin güney duvarına bitişik olarak yer almaktadır ve bir sonraki başlıkta yer almıştır. Ayrıca şu anda buradaki parkın yerinde olan “Melikgazi Medresesi” maalesef günümüze ulaşamamıştır.

gövdeli, 4672 cm yüksekliğindeki minaresi tek şerefelidir ve caminin batısında yer almaktadır. Minare camiden daha sonra inşa edilmiştir. Ahşap ve taş kaplamalı çatı örtüsü düzdür ve bunu 42 kemer ayağı taşımaktadır. Fakat günümüzde onarılmış olan çatıdaki ağaç kütükler sadece görünüştedir taşıyıcı olarak hiçbir fonksiyonu yoktur. Yuvarlak mihrabı, motiflerle bezenmiştir ve 47.45 x 27.00 boyutlarındaki ibadet mekanı da, mihrap duvarına dik olarak sıralanmış 30 sütuna ve 8 sahına ayrılarak oluşmuştur. Roma ve Bizans eserlerinden alınmış olan sütun ve sütun başlıklarının bazıları birbirlerinden farklıdır. Bazı tarihçiler bu sütunlardan yola çıkarak, caminin burada daha önce olan bir kiliseden alınmış olabileceğini ya da dönüştürüldüğünü söyleseler de, bunu ispat eden bir kanıt bulunamamıştır (wowturkey.com/forum/viewtopic.). Bazı yazarlara göre ise bu sütun ve sütun başlıkları yakınlardaki bir kiliseden getirilmiştir. Ayrıca, iki katlı, kapısında ortada altı köşeli bir yıldız, geometrik desenler ve Rumiler, kıvrık dallarla bezeli olan ve üzerinde Kuran'dan alınma ayetler olan minberi, Anadolu Selçuklularında çok sık rastlanan taklit künde-kâri tekniğindedir (Nazif, 1987, s.38-41; Eravşar, 1998, s.227), (Şekil 4.46).

Ulu Cami günümüze gelene kadar birçok onarım geçirmiştir. Bunların bir kısmı caminin üzerindeki kitabelerden öğrenilebilmektedir. Caminin kuzey duvarındaki, mermer kitabe üzerindeki dört satırlık sülüs yazıda; “Bu camiye, Kılıçaslan oğlu büyük sultan Keyhüsrev devrinde, Allah onun yardımını yüceltsin, h.602 (1205-1206) Yağıbasanoğlu Muzafferüddin Mahmud tarafından onarılmıştır.” yazmaktadır. Bundan da caminin 1205-1206 yıllarında da, yine Selçuklu hükümdarlarından ve I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in emirlerinden Muzafferüddin Mahmud bin Yağıbasan tarafından tamir edilmiştir. Caminin kuzey kapısı üzerindeki başka bir kitabede ise; 1716'teki depremde bir kısmı yıkılan cami, 1722'de Matbah ve Sur Emni Halil Efendi tarafından onartılmıştır. Sülüs yazılı olan kitabenin dilimize çevrilmiş halinde, “Yalnız matbah emini değil, Sultan suru emnidir de. Malının çoğunu hayra yöneltmek herkesçe malum itiyadı, o temiz müstesna kişi cümle alemin Halili'dir, dostudur. Ser ve azadır. Hayrın gül bahçesi denilse lâyıktır. Arşı asa olan bu ibadet yeri zelzeleden yıkık halde iken en iyi onarımla bu harabe binayı yepyeni yaptı. Güzel kubbesinin üst örtüsü yıkılmıştı. Yine eski şekil üzere binası ortaya çıktı. Yüce Kâbe'nin nuru Mecidi Mevlâ Ona göstermesin imar edilmiş bu eve şöyle bir yeni tarih yazılsın; Halil'in Ulu Camisi'nin binası Kâbe gibi oldu” yazmaktadır. 1814 yılında Salih Paşa'nın yaptırdığı onarım da, caminin içerisinde mihrap içindeki kitabeden öğrenilmektedir. 1837'de de kapı süs, sıva eksikleri ve ikinci mihrabı, Kayseri Naibi Nuri Efendi tarafından yaptırılmıştır. Yine başka kitabe, caminin 1856'da da tamir gördüğü yazmaktadır (Nazif, 1987, s.15; www.kenthaber.com).

Zamanla şehir zemini yükselince cami neredeyse 3 metre zemin kotunun altında kalmıştır.

- **Asmalı Çeşme**

Ticari dokuda, Cami Kebir Mahallesi, Kapalı Çarşıdaki Terziler Sokağının, Ulucami Sokağı girişinin ucunda, Pamuk Hanı ve Bedestenin bulunduğu sokakta yer almaktadır. Sol üstünde bulunan kitabede, çeşmenin 1390 tarihinde Kadı Burhanettin'in yeğeni Kayseri Emiri Şeyh Muayyed* tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. Bu çeşmeye, "Pamukhanı Çeşmesi", "Kapan Hanı Çeşmesi" veya "Şeyh Muayyed Çeşmesi" olarak ta bilinmektedir (Satoğlu, 2002, s.460). Çeşme kuzeyde kapalı çarşıya, doğuda ise sonradan yapılan dükkânlara bitişiktir.

Geniş açıklıklı içi içe iki yarım kemeri olan çeşmenin kemerleri tonozla birleştirilmiştir. Dıştaki kemeri, profilli ve yuvarlaktır ve başlıklarında, altta bilezik, üstte silme ile bitirilmiş, kabartmaları süslemeleri olan bir sütuna oturtulmuştur. Sekiz köşeli sütun başlıkları üzerine oturan içteki kemer sivridir. Yapının ön cephesi düzgün kesme taştan, yan cephesi moloz taştan yapılmıştır, sütunları, saçakları silmelerle, kabarmalarla süslenmiştir ve malzeme olarak aynalı taş, mermer kullanılmıştır (Şekil 4.47).

Bütün bu mimari öğeler çeşmenin 18. yüzyıla ait olduğunu göstermektedir. Buradan da, sol köşedeki kitabede belirtilen çeşmenin bu olmadığı ve kitabenin yakınlardaki yıkılmış bir çeşmeye ait olduğu, Albert Gabriel tarafından saptanmıştır (Gabriel, 1954, s.98,99). Bu Kitabesinin tam olarak çevirisi; "Kaynak olarak akan bu imareti, din ve dünyanın delili, adalet sahibi, devletle Sultan Ahmet, Saltanat günlerinde bina etti. Bu çeşme, sevilen emir, din ve devletin galiba diye bilinen Şeyh Müeyyed eliyle ortaya çıktı. Bu saltanat dostunun sadakatlarıdır" şeklindedir (www.kayseriliyim.com/kayseri/sahsiyetler). Aynı zamanda yine Gabriel, bu çeşmenin Kayseri'de abide sayılacak tek çeşme olduğunu söylemektedir ve çeşme 530 cm yüksekliğiyle, 513 cm genişliğiyle, 350 cm derinliğiyle Kayseri'deki en büyük çeşmedir.

- **Melik Mehmet Gazi Türbesi**

Ulu caminin güney duvarına bitişik olan yapı, 12. yüzyıl Danişmentliler dönemine ait, Ulu Caminin güney tarafında bulunan ve şu anda park olan, Melikgazi Medresesinden günümüze kalabilen tek yapıdır. Medrese yıkımı sırasında çok hasar gören Melik Mehmet Gazi**

* Bu şahıs 14. asırda yaşamıştır ve bu eser Kayseri'deki tek eseridir (www.kayseriliyim.com/kayseri/sahsiyetler).

** Bu şahıs, Ulu Cami'yi yaptıran Danişmentlilerin üçüncü hükümdarıdır.

Türbesi'nin duvarları yeniden kesme taşlarla örülmüştür(Eravşar, 1998, s.226). Türbenin kitabesi bulunmamaktadır fakat Melik Gazi'nin 1143'te öldüğü dikkate alınır, türbenin de bu tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 4.48).

- **Raşit Efendi Kütüphanesi**

Şehir merkezinde, ticaret dokusunun içinde, Ulu Cami'nin doğu duvarının, güney köşesine bitişik olarak, 1796'da, 3. Selim dönemi Resülkütaplarından, Raşit Efendi tarafından yaptırılmıştır (Çayırdag, 1988a, s.44). Cami Kebir Mahallesi, Şekerciler Çarşısı, pafta no: 7, ada no: 1510, parsel no: 8'de yer almaktadır.

Raşit Efendi Kütüphanesine eskiden Ulu Cami'den girilmekteydi, Mahkeme Hanının yıkılmasıyla, cephesi açılan kütüphanenin cami ile olan ilişki kesilerek, güney duvarına bir kapı ve pencere yapılarak giriş buradan sağlanmıştır (Şekil 4.49).

Kesme taştan yapılan yapının giriş kapısı, üç basamaklı, beşik tonozlu ve uzun bir koridorlu kapısından girilmektedir ve koridorun sağındaki kapıdan camiye, solundaki kapıdan da, kare planlı, üzeri yuvarlak bir kasnak üzerinde, köşelerinde yuvarlak ağırlık kulelerinin bulunduğu, merkezi bir kubbe ile örtülü, duvarlarında kalem işleri olan okuma salonuna geçilir. Salonun sağır olan duvarına ve pencere aralarına tahta gömme dolaplar yerleştirilmiştir, diğer batı, kuzey ve güney duvarlarına ise ikişer, kubbe kasnağındaki dört pencere ile aydınlatma sağlanmıştır.

Raşit Efendi, aynı zamanda, kendi koleksiyonundan 925 cildi yazma, 18 cildi İbrahim Mütefferika baskısı toplam 943 kitabını buraya vakıf ve hediye etmiştir, ayrıca İstanbul'dan da birçok yazma kitabı buraya göndermiştir. (Nazif, 1987, s.16; wowturkey.com/forum/viewtopic). Ayrıca 1552'de kurulmuş Kadı Mahmut Vakfına ait, eskiden Bedestenin günümüzde olmayan mescidinde bulunan, kıymetli kitapların bir kısmı kaybolmuştur bir kısmı da bu kütüphaneye taşınmıştır. Bunlara ilaveten, Erkilet'teki Sadrazam Mehmet Paşa'nın, Hunat Medresesi içerisindeki Hacı Halil Efendi'nin ve İncesu'daki Kara Mustafa Paşa Kütüphanelerinin kitapları da buraya gönderilmiştir. Bu kütüphanede bulunan kitaplar, 12. ve 15. yüzyıllara aittir ve hiç birisi Kayseri'de yapılmamıştır fakat İstanbul yazma eserler kütüphanesinde, Kayseri'de tıpkımı basımı yapılmış yada Kayserili bir yayınevinin tıpkı basım yaptığı eserler vardır. (Özbek, 2005, s.5).

Kayseri'nin tek yazma kütüphanesi olan Kütüphane, günümüzde ödünç verme bölümüyle, gezici kütüphanesiyle, ilkokul ve ortaokul bölümlerinin bulunmasıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

- **Kadı Hamamı**

1542’de Osmanlı dönemi Kayseri Kadılarından Bedreddin Mahmut tarafından yaptırılan yapı, kadınlar ve erkekler için iki bölümden oluşan çifte hamam tipindedir. Cami kebir mahallesinde, pafta no: 8, ada no: 359, parsel no: 1’de yer almaktadır. Ulu Caminin batısından geçen yolun karşısında bulunan yapı, günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir (Şekil 4.50).

4.3.3 Günümüze Ulaşamayan Yapılar

- **Melikgazi Medresesi**

12. yüzyıl Danişmentliler döneminde, Ulu Caminin güneyinde, Melik Mehmet Danişment Gazi tarafından yaptırılmıştır.

Melikgazi Medresesi 1960’larda yıkılarak yerine park yapılmıştır. Medrese yıkılmadan kısa bir süre önce, vakıflardan şahıslara geçmişti ve medrese odaları dükkan yapılarak, ticari dokuyla bütünleştirilmiştir. Medreseden günümüze sadece caminin güney duvarına bitişik türbesi kalmıştır. 1996’da izinsiz olarak parka tuvalet ve caminin güneybatı köşesine de kalorifer kazanı yapılmasıyla da medresenin temel izleri tamamen ortadan kalkmıştır. Eski fotoğraflardan, kaba yonu taşıyla yapıldığı, açık avlulu bir eyvan şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır (Eravşar, 1998, s.226,227,345).

- **Mahkeme Hanı**

Hanın ne zaman kim tarafından yaptırıldığı bilinmemekle birlikte tescil fişinde 19.yüzyıl yazmaktadır. Yapı bir dönem mahkeme binası olarak kullanıldığından “mahkeme hanı” denilmektedir. Şehir merkezinde, ticari doku içerisinde Ulu Cami’nin doğu duvarının, güney köşesine bitişik olan Raşit efendi Kütüphanesinin doğu duvarına bitişik olarak bulunmakta olan han 20 Mart 1965’te yıktırılmıştır (Eravşar, 1998, s.226).

Düzgün planlı olmayan, iki katlı, biri kuzeyde diğeri doğuda iki girişi olan han, kareye yakın avludur ve 14 odası olan zemin katta sadece kuzeydeki girişin batı kısmında revağı vardır. Ayrıca, sadece kuzey bölümünün direk avluyla bağlantısının olduğu, kuzeydoğu ve güneydoğu köşelerinin dışında diğerk bölümlerin ise avluya bakan pencerelerinin olduğu anlaşılmaktadır. Üst katta ise, iki farklı merdivenle sağlanan çıkışlardan birinin güneybatı köşeden diğerkinin de kuzey girişin solundan sağlanmaktadır. Hanın ikinci katındaki bir cephesi hariç diğerk cephelerinde oda ve odalarını önünde sivri kemerlerin oluşturduğu revakları bulunmaktadır. İki kattı da ahşap hatıllı toprak ile örtülü hanın kapı ve pencereleri kesme taş lentoludur (Baş, 1996, s.37). Bütün bu mimari bilgiler hanın günümüze kadar ele

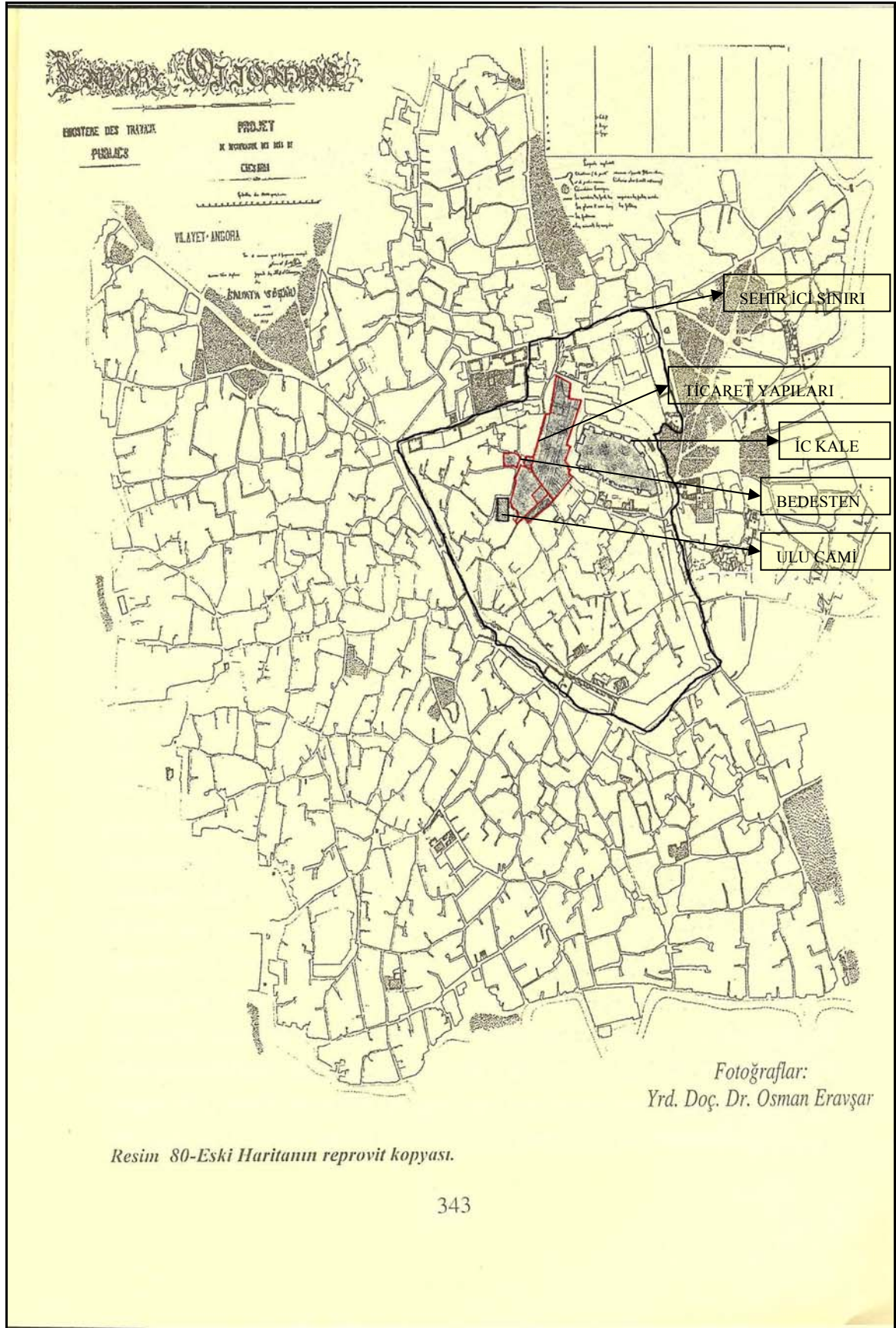
geçmiş krokisinden tespit edilmiştir.

- **Abdi Bey Hanı**

Bu hanla ilgili sadece iki belge vardır. Bunlardan biri olan, 1633 tarihli vakfiyeden, hanın Abdi Bey tarafından, 17. yüzyılda, şehir merkezinde, ticari dokunun bulunduğu, Cami Kebir Mahallesinde, 50 odadan ve bir ahırdan oluştuğu öğrenilmektedir. Bir diğeri de, Antalyalı Ali Beşe'nin bu handa ölmesi sonucu 1701'de düzenlenen belgedir. Bunların dışında bu hanla ilgili hiç bir belge ve bilgi yoktur (Denktaş, 1995, s.122).

- **Çilingirciler Çarşısı**

1584 tarihli Nasrullah oğlu Hacı Mehmet Vakfiyesinden, 1634 tarihli Hacı Abdi Bet Vakfiyesinden, 1657 tarihli ve 66/1 numaralı Şerriyye Sicil Defterindeki 187 nolu belgeden, 1082 tarihli Güpgüpzade Hacı Ebubekir Ağa Bin Hacı Mustafa Ağa Vakfiyesinden, bu çarşının varlığı ve Ulu Cami yakınlarında ticaret dokusunda olduğu öğrenilmiştir ve başka hiçbir bilgi ve belge bulunmamıştır (Denktaş, 1995, s.128,129).

Şekil 4.1 Jean S. Euthychides' 1882'de çizilen ve Eravşar tarafından kopyası hazırlanan Kayseri'nin en eski haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret dokusunun o dönemdeki yeri.

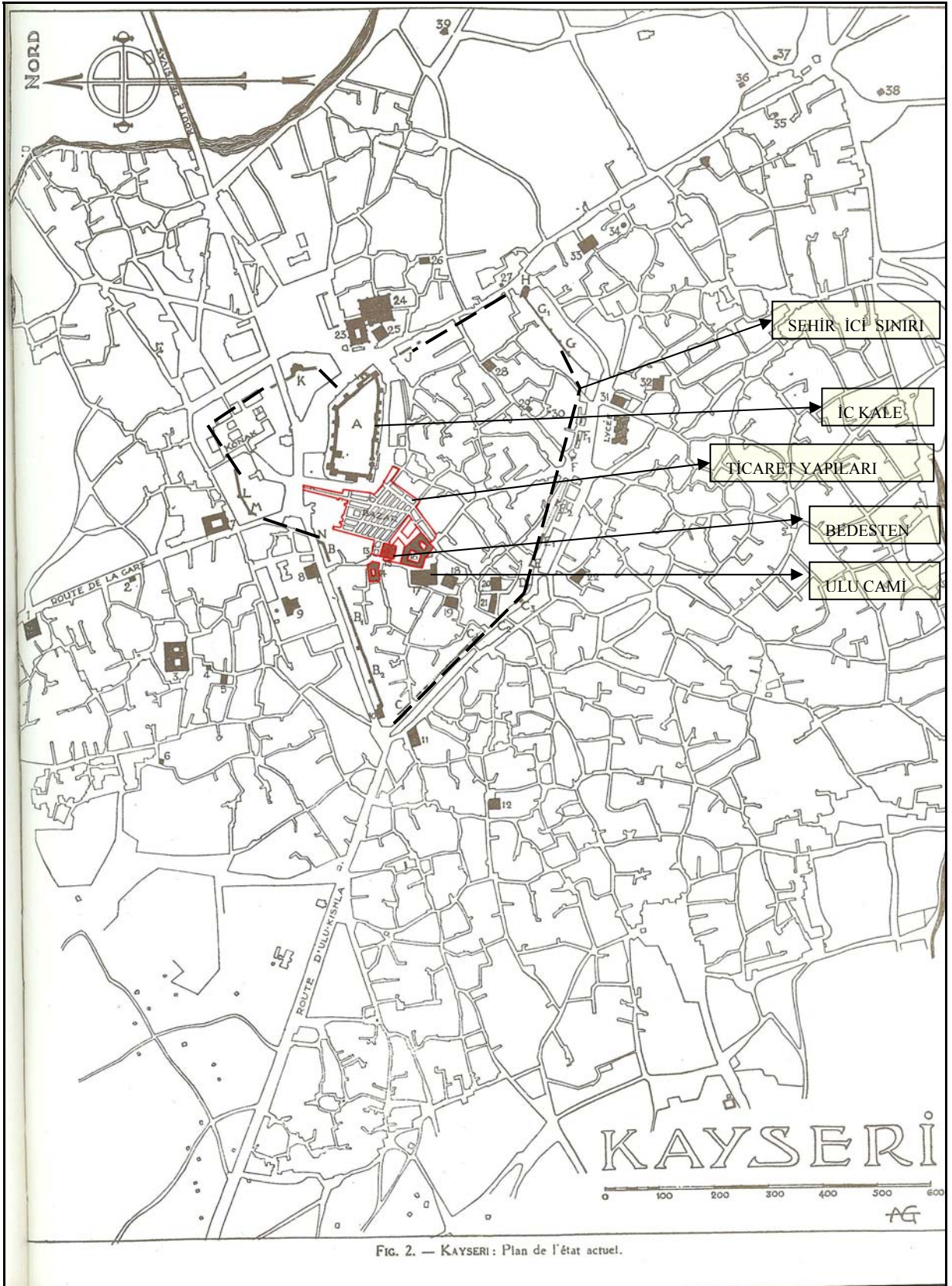
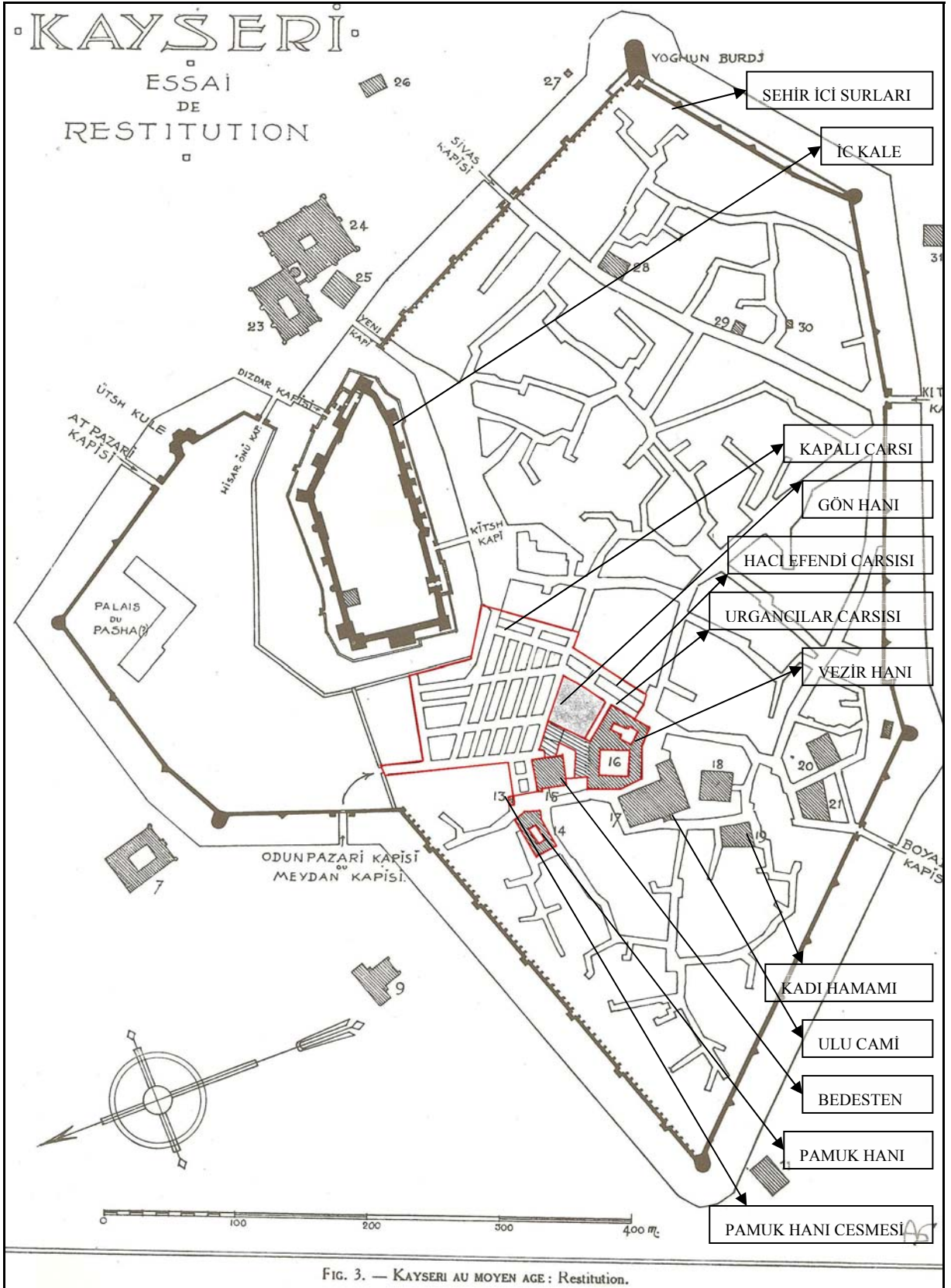
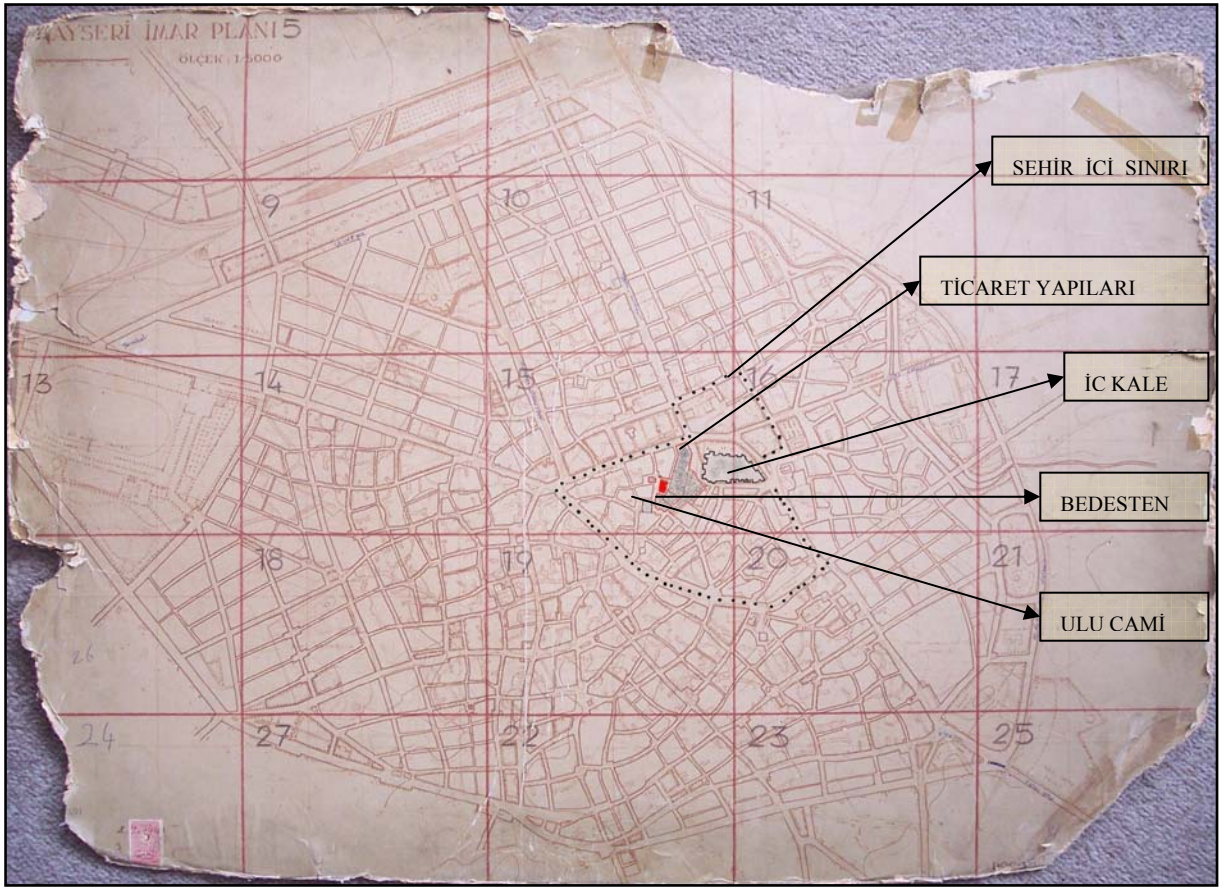

FIG. 2. — KAYSERİ : Plan de l'état actuel.

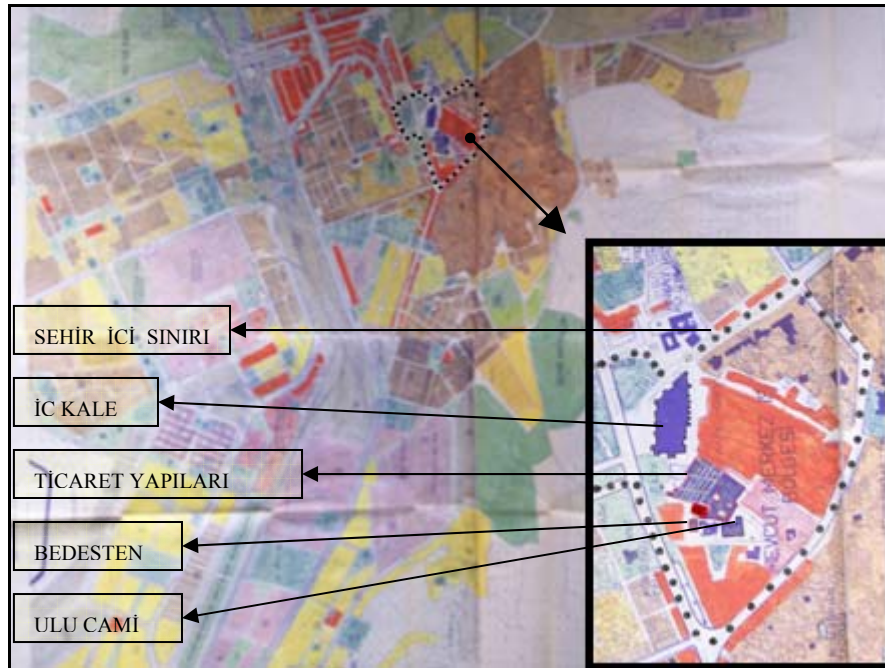
Şekil 4.2 Albert Gabriel'in 1930-40'da çizdiği Kayseri haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret dokusunun o dönemdeki yeri.

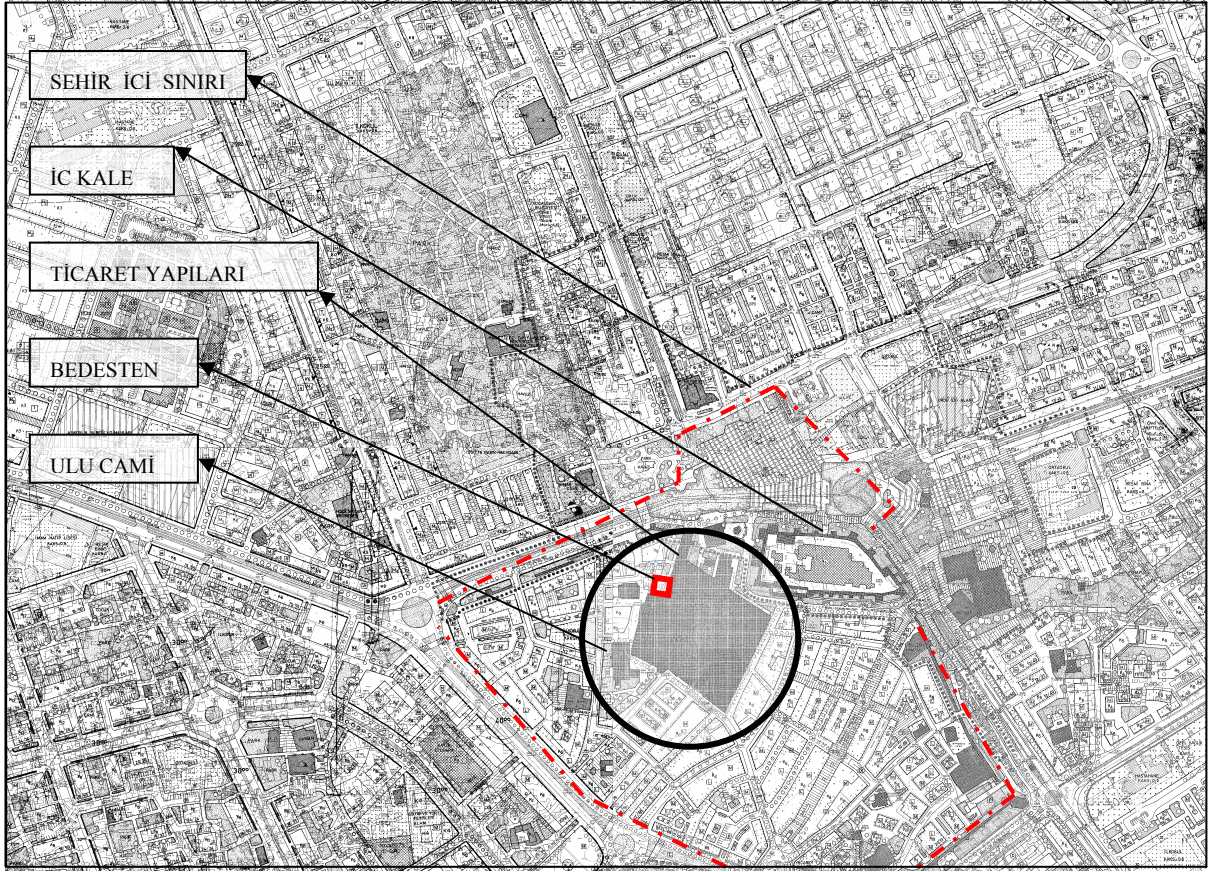
Şekil 4.3 Albert Gabriel'in 1930-40'ta çizdiği Kayseri şehir içi haritası restitüsyonu üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.

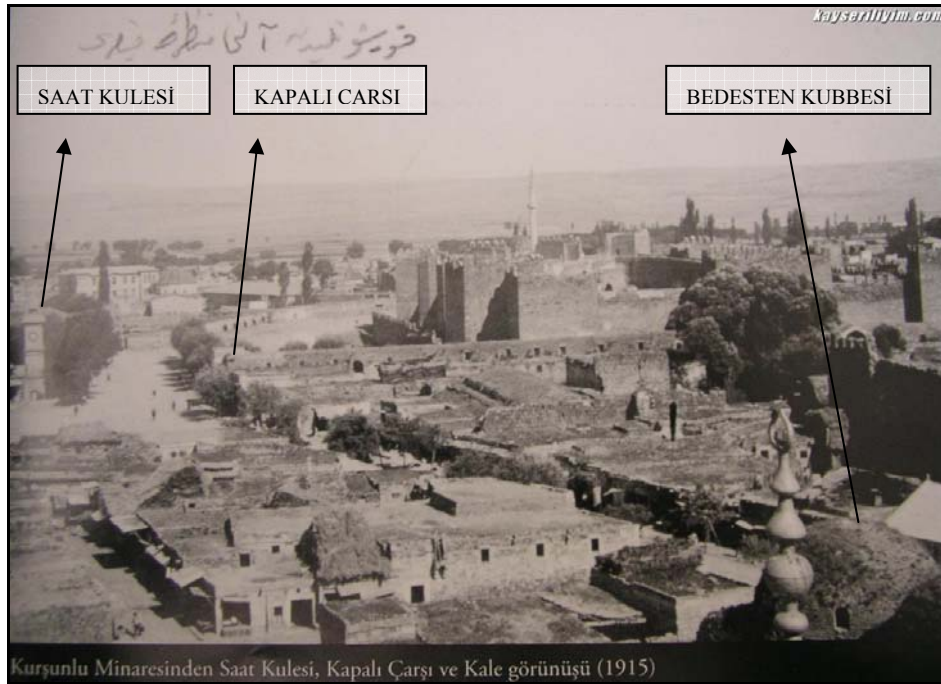
Şekil 4.4 1945’de çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.

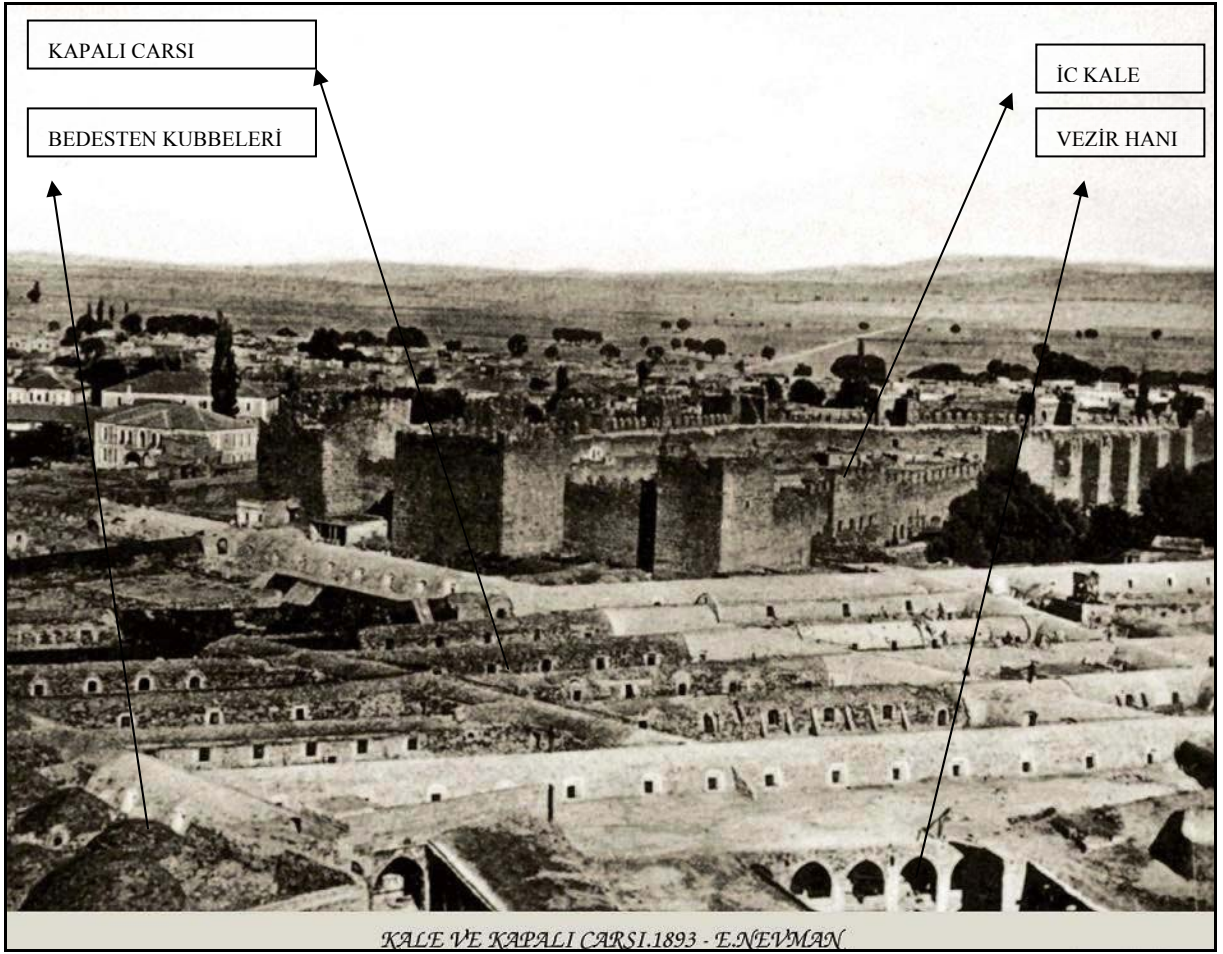
Şekil 4.5 1975’de çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.

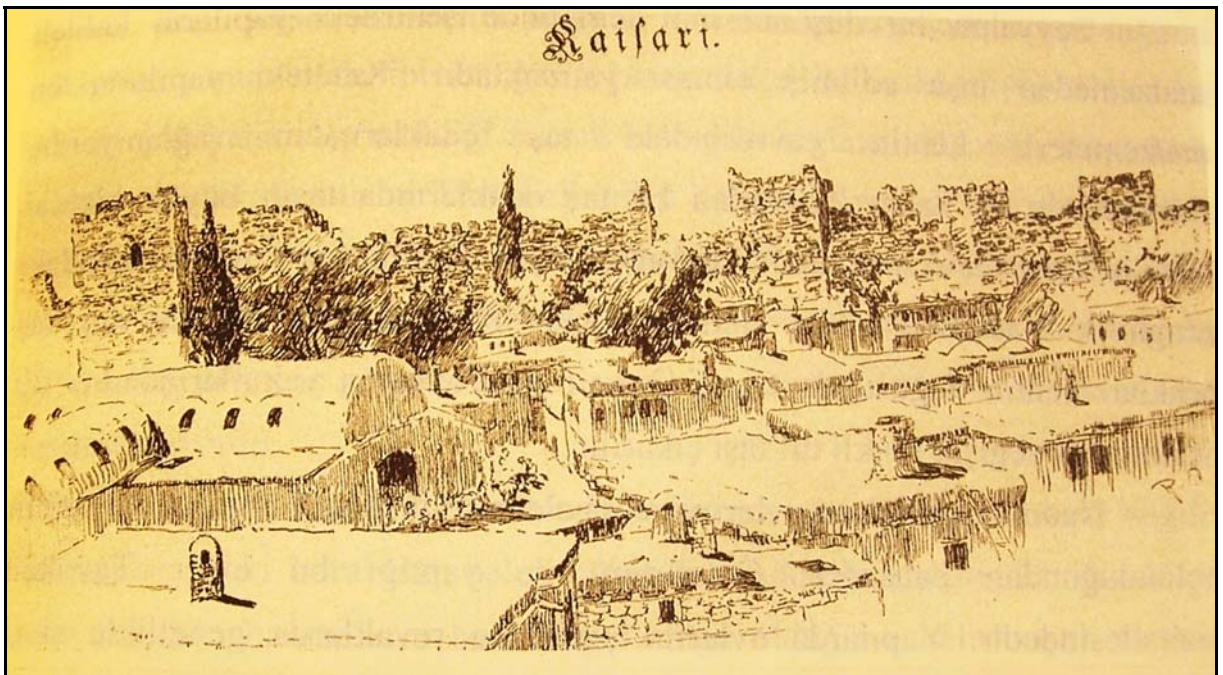
Şekil 4.6 1986'da çizilen Kayseri imar planı haritası üzerinde, günümüzdeki ticaret yapılarının o dönemdeki yerleri.

Şekil 4.7 1915'te çekilen fotoğrafta çarşının saat kulesine kadar uzandığı görünmektedir.

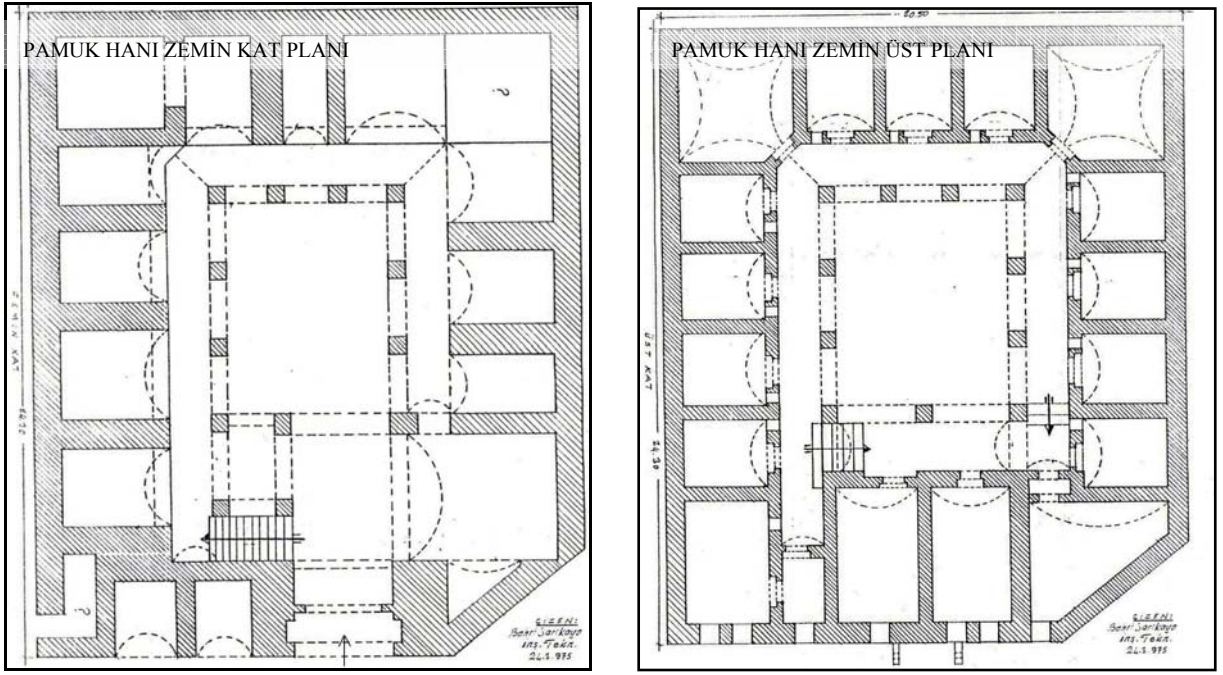
Şekil 4.8 1893'te E. Neuman tarafından çekilen kale ve ticaret dokusu fotoğrafı.

Şekil 4.9 1980'de Kayseri'ye gelen seyyah Nauman'ın çizdiği kapalı çarşı gravürü.

Şekil 4.10 Kayseri ticaret dokusunun hava fotoğrafı ve buradaki ticaret yapıları.

Şekil 4.11 Pamuk Hanı zemin kat ve üst kat planları.

Şekil 4.12 Pamuk Hanına panoramik bakış.

Şekil 4.13 Pamuk Hanı girişi.

Şekil 4.14 Pamuk Hanı kuzey batı revaklarındaki oda kapıları

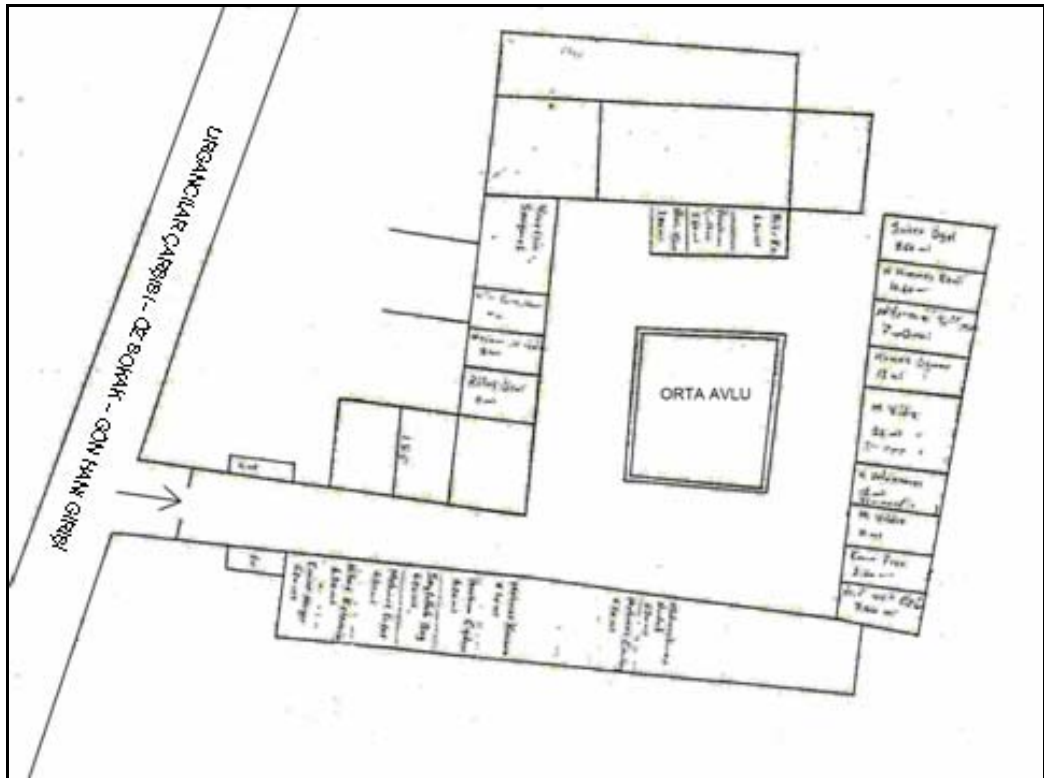
Şekil 4.15 Pamuk Hanı kuzey doğu revakları ve giriş revağı.

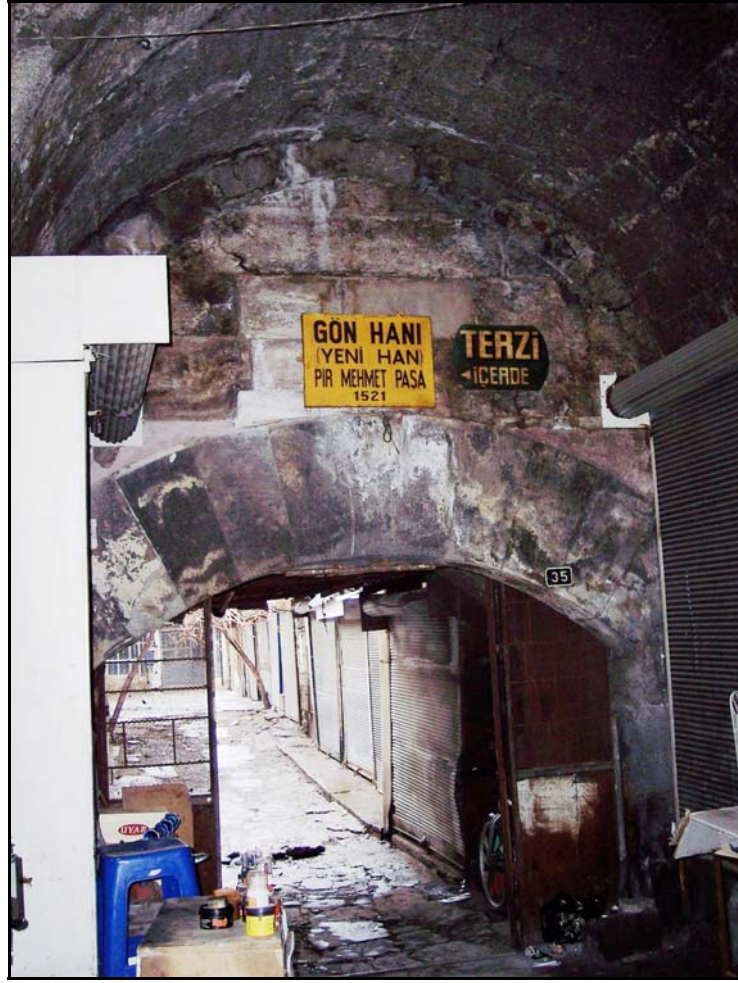
Şekil 4.16 Pamuk Hanı üst kat güney revaklarının tonozu.

Şekil 4.17 Gön Hanına Hanına panoramik bakış.

Şekil 4.18 Gön Hanı plan şeması.

Şekil 4.19 Urgancılar çarşısı, Öz sokak'ta olan Gön Hanı girişi.

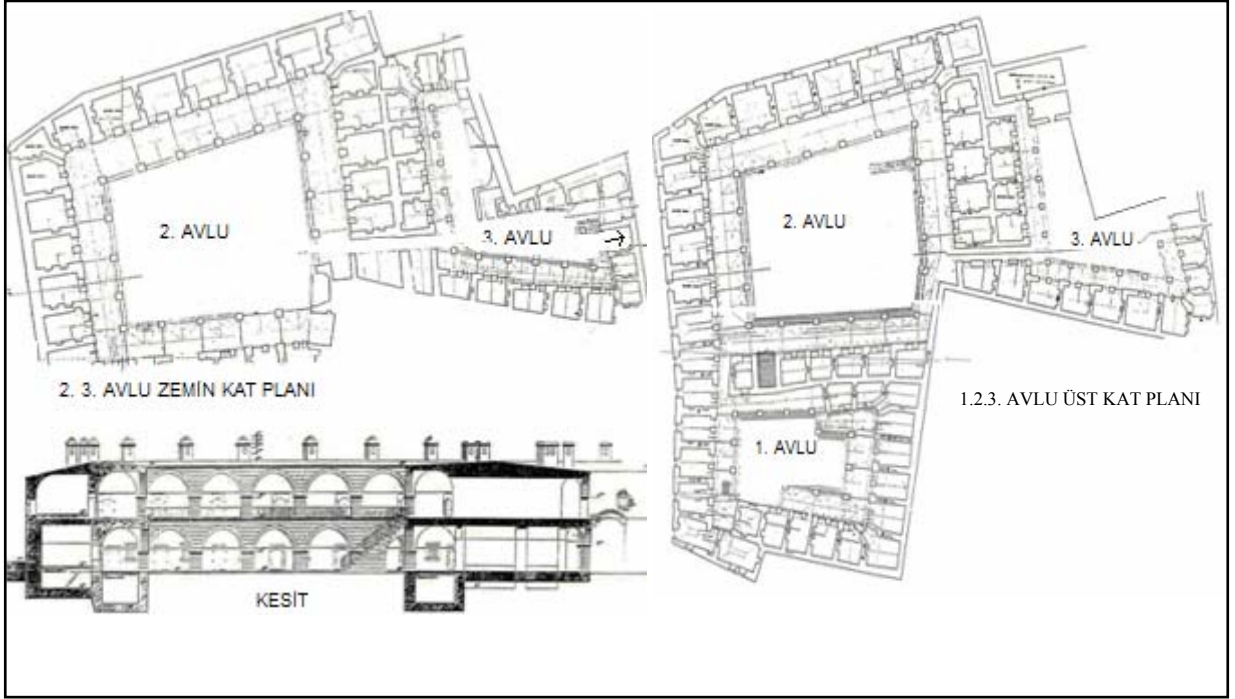
Şekil 4.20 Gön Hanı avlusu ve etrafındaki sonradan yapılmış baraka dükkanlar.

Şekil 4.21 Gön Hanının günümüzde kalan tek parçası olan, giriş revağı.

Şekil 4.22 Vezir Hanına panoramik bakış.

Şekil 4.23 Vezir Hanının planları ve kesitleri.

Şekil 4.24 Vezir Hanı 1. avluya giriş revağı.

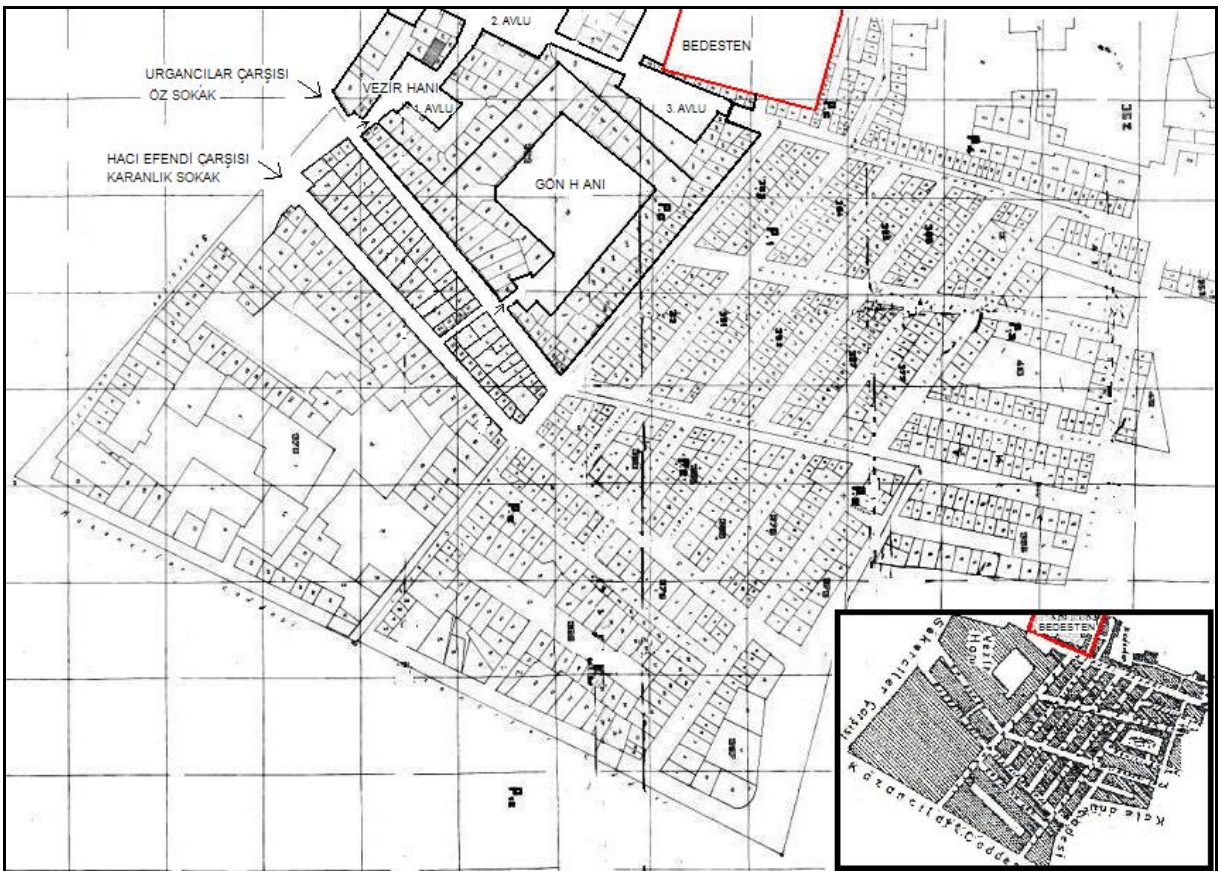
Şekil 4.25 Vezir Hanı 2. avlu kuzey revakları.

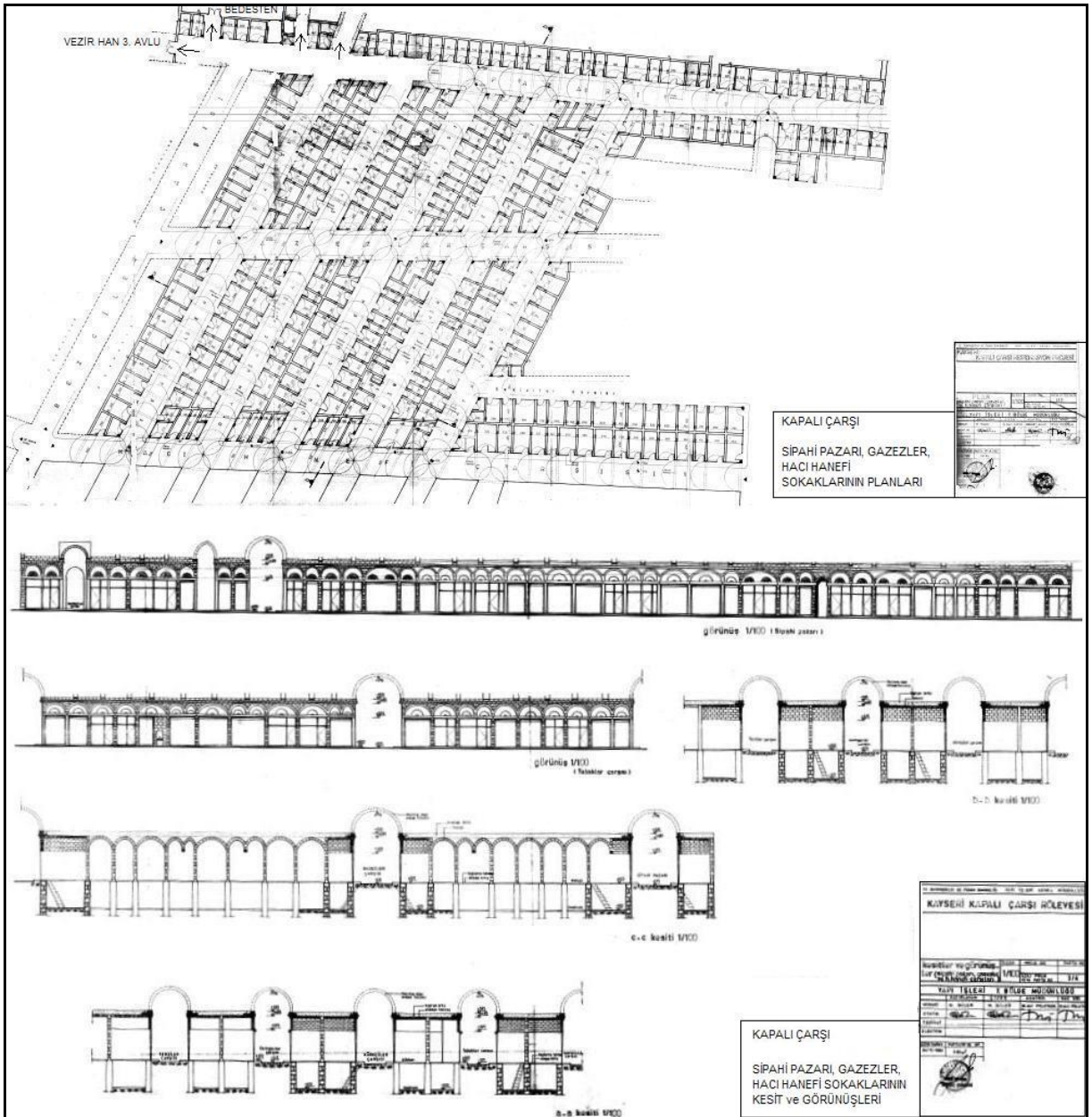
Şekil 4.26 Vezir Hanı 3. avlu güney revakları ve 3. avluya geçiş koridoru.

Şekil 4.27 Kapalı Çarşıya panoramik bakışlar.

Şekil 4.28 Kapalı Çarşı genel planı.

Şekil 4.29 Kapalı Çarşı sipahi pazarı, gazezler, hacı hanefi sokakları plan kesit ve görünüşleri.

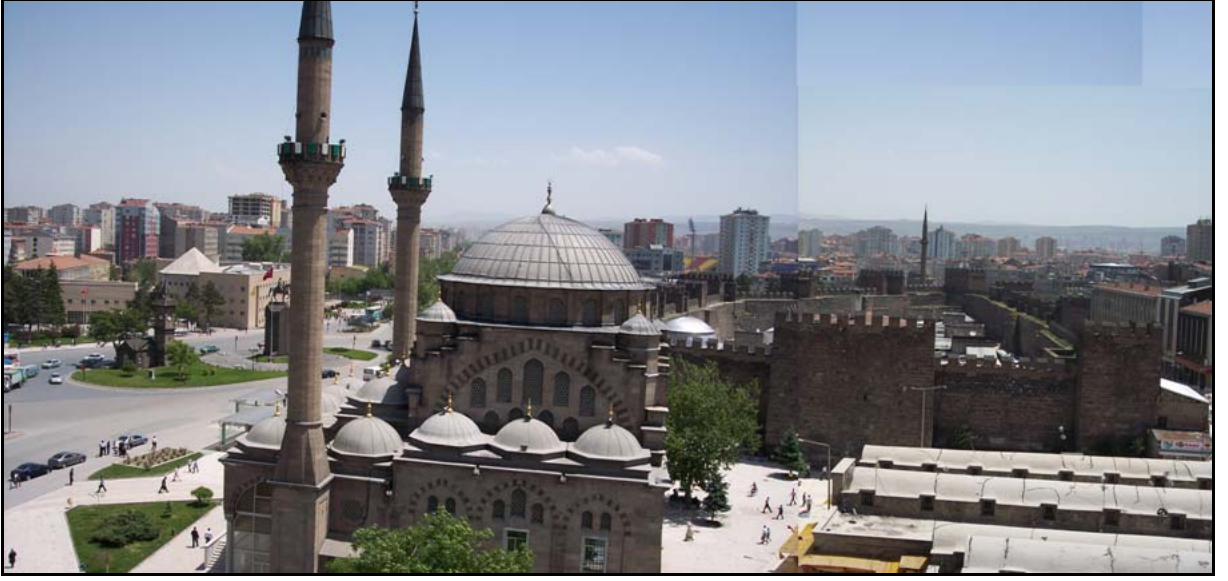
Şekil 4.30 Kapalı Çarşı girişleri.

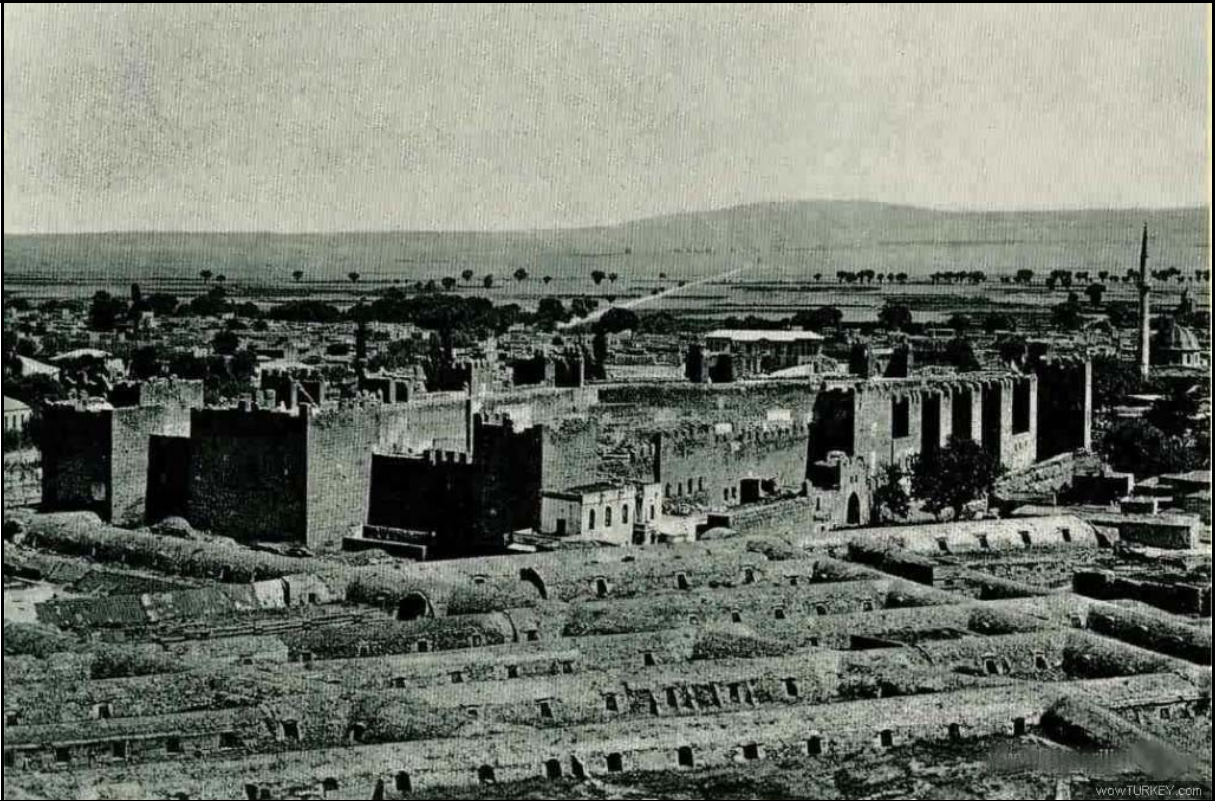
Şekil 4.31 Kapalı Çarşı sipahi pazarı ve terziler sokakları.

Şekil 4.32 Kapalı Çarşı köşe detayı.

Şekil 4.33 Bürüngüz Cami.

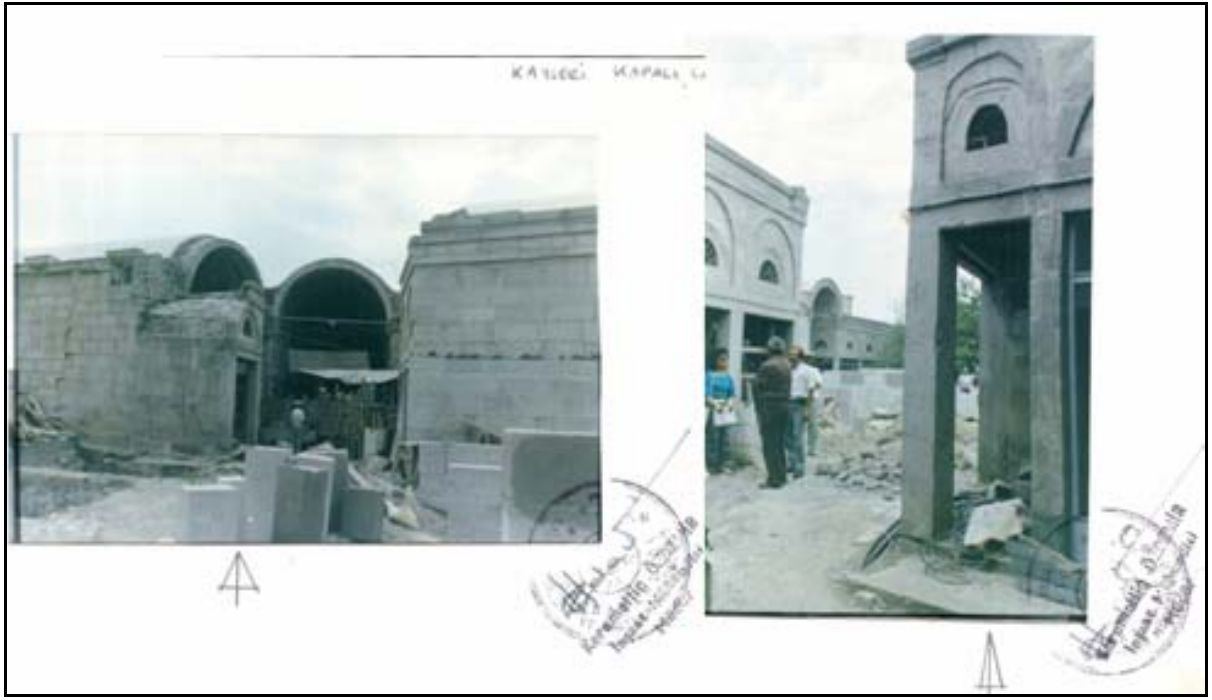
Şekil 4.34 Kapalı  arŐının 1930'lardaki Gabriel tarafından çekilmiş hali.

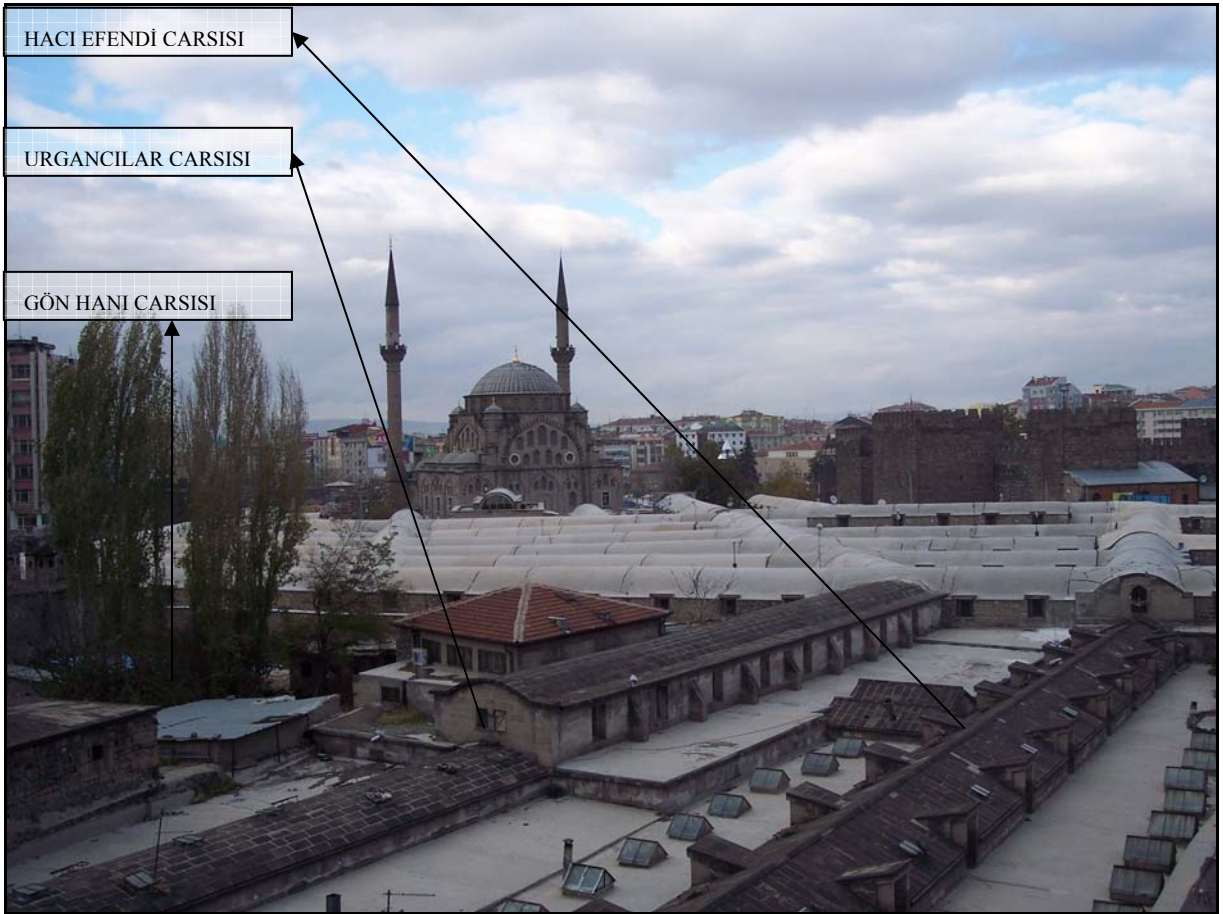
Şekil 4.35 Kapalı çarşının tonozları yıktırıldıktan sonraki 13.11.1981 yılındaki hali.

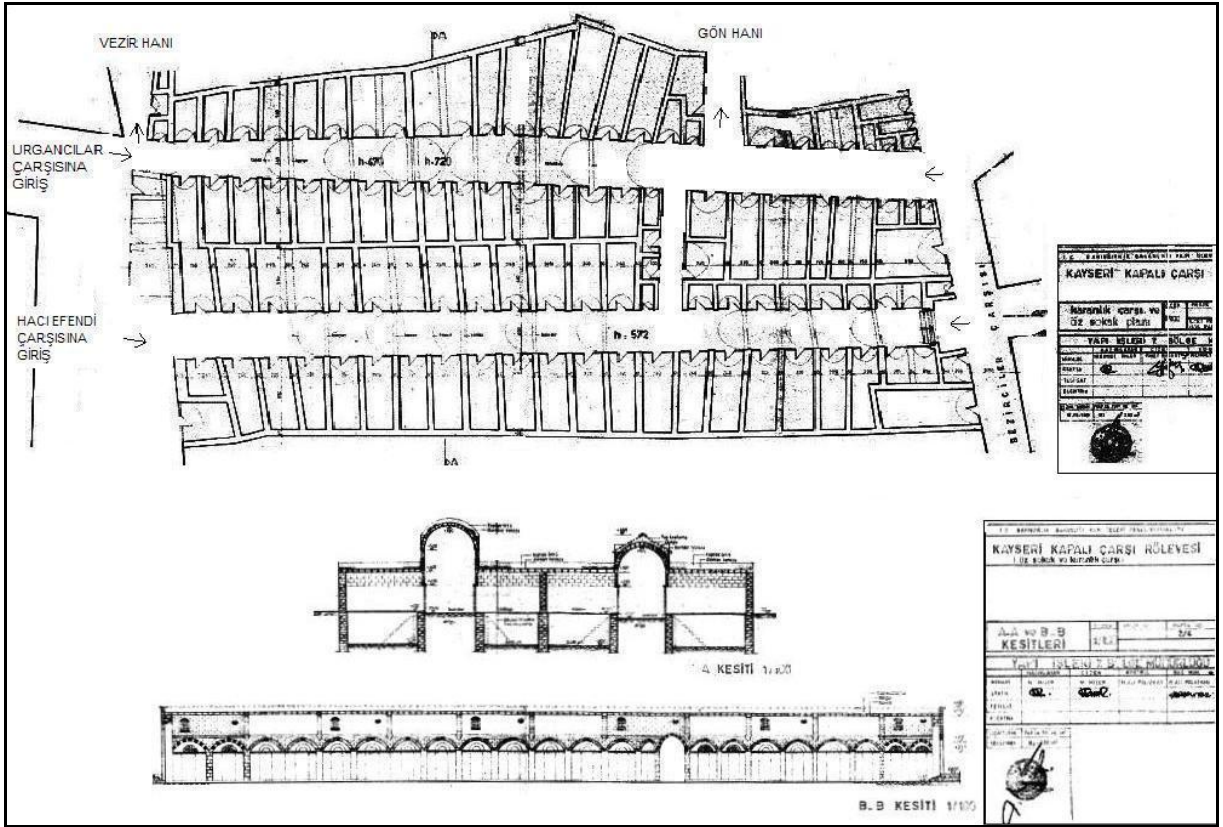
Şekil 4.36 Kapalı çarşıya 1935'te en son yapılan Kazancılar çarşısı.

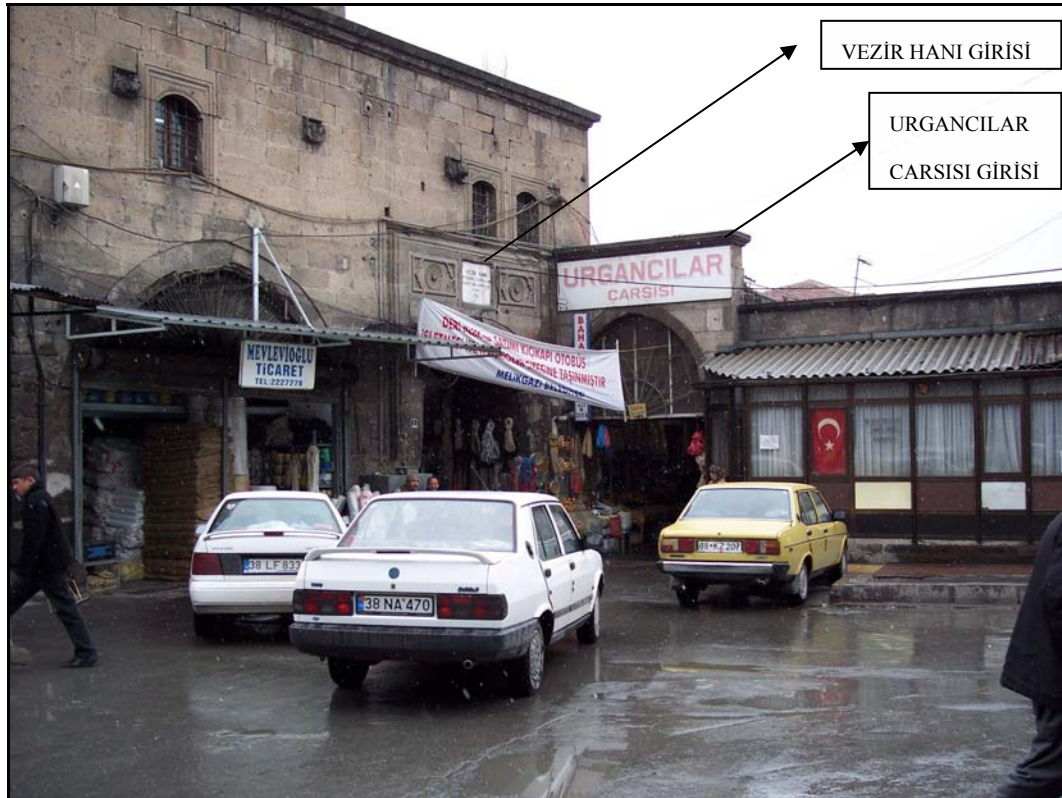
Şekil 4.37 19.9.1989 Kapalı çarşı restorasyon inşaatı.

Şekil 4.38 Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşılarına panoramik bakış.

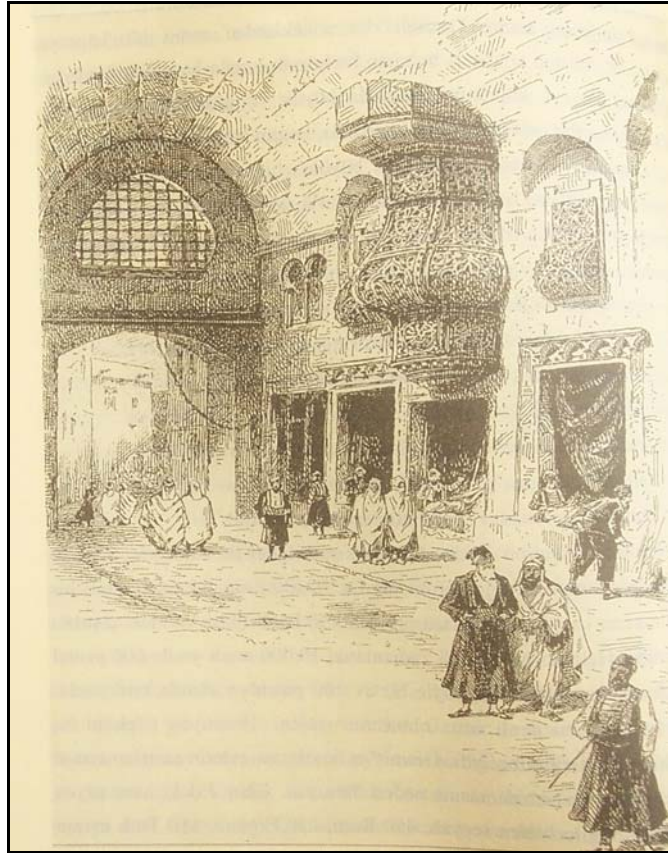
Şekil 4.39 Urgancılar ve Hacı Efendi Çarşılarının plan, kesit ve görünüşleri.

Şekil 4.40 Urgancılar Çarşısı girişi, hemen yanında Vezir Hanı girişi var.

Şekil 4.41 Urgançılar çarşısının içi ve içindeki "Gün Görmez" mescidi.

Şekil 4.42 Eskiden Urgançılar çarşısında bulunan "Asmalı Mescit" (Eravşar, 2000, s.197).

Şekil 4.43 Urgançılar çarşısı, öz sokağın 2007 ve 1938'deki halleri.

Şekil 4.44 Hacı Efendi çarşısı, karanlık sokak, 2007 ve 1981'deki halleri.

Şekil 4.45 Hacı Efendi çarşısı, karanlık sokak, 2007 ve 1981'deki halleri.

Şekil 4.46 Ticaret dokusunu oluşturan en önemli öğelerden Ulu Cami.

Şekil 4.47 Tarihi Asmalı Çeşme.

Şekil 4.48 Mehmet Melik Gazi Türbesi.

Şekil 4.49 Raşit Efendi Kütüphanesi.

Şekil 4.50 Kadı Hamamı.

5. KAYSERİ HANÇERLİ SULTAN VAKFI BEDESTENİ

Bedestenler belirli esnaf gruplarının faaliyet gösterdiği yerlerdir (Ek 2). Gelişmiş ve ticari faaliyetleri yoğun olan şehirlerde, genellikle birer tane bulunan bedestenler, ancak ticaret açısından önemli bazı büyük şehirlerde, iki veya en fazla üç adet bulunurlar. Kayseri’de de iki bedestenin varlığı* bilinmektedir fakat bunlardan Selçuklular zamanında yapılan ve “Eski Bedesten” (Ek 3) ismiyle anılan yapının bedesten olmadığı düşünülmektedir. Diğeri ise, tez konusu olan ve Kayseri’de günümüze kadar ulaşabilen tek bedesten olan, “Hançerli Sultan Vakfı Bedestenidir”.

5.1 Yapının Tarihçesi

Osmanlılar Fatih döneminde Kayseri’yi kesin olarak ele geçirince, ticari yapı yatırımı yapmaya başlamışlardır. “Hançerli Sultan** Vakfı Bedesteni”nin de, II. Beyazıt döneminin Kayseri valisi Mustafa*** Bin Abdulhay tarafından 1497 M.(903 H.) tarihinde yaptırıldığı, kitabesinden anlaşılmaktadır. Kapalı çarşının çekirdeği ve ilk yapısı olan Bedesten, Ulu Caminin çok yakınındadır. 1501 tarihli vakfiyesine göre, bir ana bölüm ve kuzey ve güney yanlarına bitişik iki çarşı olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır ve üç tarafına bitişik 38 dükkanı ile çarşının oluşumunu başlatmıştır (Oğuzoğlu, 1987, s.32; İnbaşı, 1992, s.72). Ayrıca bedestenin günümüze ulaşmamış bir çeşmesi ve bir de mescidi bulunmaktadır.

Bedestenin önceki vaziyetlerini bildiren birçok vesikalar, tarihi kayıtlar vardır. Bursa’daki Mustafa Bey Vakfiyesine bağlı olan yapı vakıf kayıtlarında “Hançerli Sultan Vakfı” olarak geçmektedir (Nazif,1987, s.117; Oğuzoğlu, 1987, s.38). Bu kayıtlardan, Bedesten’in yapıldığı dönemlerde çok kıymetli bir yer olup burada bezzazlar, çuhacı, kumaşçı ve abacı esnaflarının faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır (Özdoğan, 1948, s.87). Yapı ilk yapıldığında orta bölümün, değerli kumaşların satıldığı yer, kuzey bölümün Külhancılar (kuyumcular****), güney

* Kayseri’de iki bedestenin varlığından, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Dadaloğlu da şiirinde bahsetmiştir.

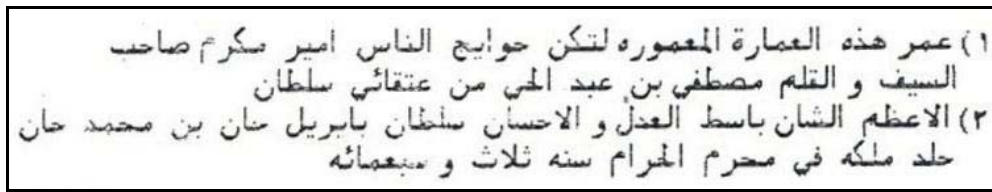
** Hançerli Sultan, Bedesteni yaptıran Mustafa Beyin eşi Fatma Hanımdır. Ayrıca Fatma Hanım II. Beyazıt’ın oğlu Mahmut Beyin kızıdır. İstanbul ve Bursa’da da yapıları olan Fatma Hanımın mezarı da İstanbul’dadır (Çayırdağ, 2006, s.221).

*** Bedesteni yaptıran Mustafa beyin dedesi olan, Bedrettin Mahmut Efendi “El-hac Bedrettin Mahmut” diye bilinmektedir ve Şeyh İbrahim Tennuri’nin Büyük oğlu Şeyh Kasım Efendinin kızı Aişe Hatun’un ikinci oğludur. Kendileri birçok şehirde bulunmuştur ve Kayseri’de de kadılık yaptığı dönemde çok tanınmıştır ve mal, mülk sahibi olmuştur ve dört oğlu, dört kızı olmuştur. Oğullarından Abdulhay’da Bedesteni yaptıran Mustafa Beyin babasıdır (Nazif, 1987, s.122). Ayrıca Mustafa Bey Bursa’lıdır (Satoğlu, 1995, s.37).

**** Buradaki kuyumcular 1727’de Vezir Hanı’nı yaptıran Damat İbrahim Paşanın çıkarttığı fermanla, Hana taşınmak zorunda kalmışlardır fakat 3 yıl sonra Paşa’nın ölümüyle, ferman iptal edilmiştir(Özdoğan, 1948, s.88).

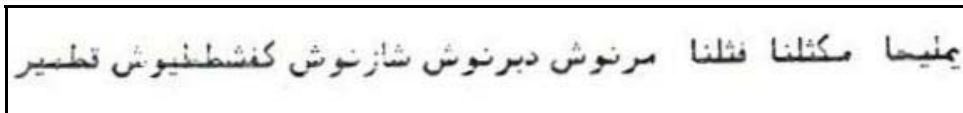
bölümün Haffaflar (dericiler, ayakkabıcılar) olarak kullanıldığı birçok vakfiye ve belge incelenerek anlaşılmıştır. Osmanlıların bitimine kadar Kayseri’de Bedesten etrafında, sarraflar, haffaflar ve debbağlar faaliyet göstermişlerdir (Hülagü, Keskin ,2006, s.4).

Bedestenin kuzey bölümünün, güney duvarının ortasındaki, orta bölüme açılan kapısının üzerinde, 165x40 cm boyutunda, etrafı süslü çerçeve içerisinde iki satırlık kitabesi vardır (Şekil 5.1). Bu kitabenin açıklaması “*Bu bina Mehmed Han’ın oğlu, büyük, şan, adalet ve ihsan sahibi sultan Beyazıd Han’ın, Allah mülkünü devam eylesin, kullarından Abdülhay’ın oğlu, kılıç ve kalem sahibi muhterem Emir Mustafa tarafından, halkın ihtiyacı için dokuz yüz üç senesinin kutsi Muharrem ayında yaptırıldı*” şeklindedir (Çayırdağ, 1981, s.546).

Şekil 5.1 Bedestenin kuzey kapısı üzerindeki asıl kitabesi.

Bu kitabenin tam simetriğinde, güney bölümün, kuzey duvarının ortasındaki, orta bölüme açılan kapısının üzerinde bir kitabe daha vardır. “Ashab-ı kehf”in ve hattatın isimleri olan; “*Yemliha, Mekşeliha, Mernuş, Debbenuş, Şazenuş, Kafşatayuş, Kıtmir...*” yazılarının yazılı olduğu bu mermer kitabede henüz kazınmamış sadece çizilmiş olduğundan daha sonradan yapılp buraya konulduğu anlaşılmaktadır (Gündüz, 1998, s.148) (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Bedestenin güney kapısı üzerindeki sonradan konulan kitabe.

Ayrıca Ahmet Nazif Efendi “Mir’at-i Kayseriyye” de bedestenden bahsetmiştir ve eserini yazdığı dönemlerde (1914 öncesi) bedestenin çok harap bir halde olduğunu söylemiştir.

5.1.1 Yazılı Belgelerle Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni

• Mustafa Bey Vakfiyesi (1501)

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesinde, 584 numaralı defterin, 150. sayfa ve 76. sırasında, kayıtlı bulunan ve (1501) 907 şevval tarihli Mustafa Bey’in vakfiyesinin tercümesinde “...*Mustafa Bey ,Kayseri şehrinde herkezce bilinen Bezasistan namındaki binayı*

ve buna şimalen (kuzeyden) ve cenuben (güneyden) bitişik biri Külhançılar çarşısı (kuyumcular) diğeri Haffaflar* (dericiler) çarşısı olan 2 yan çarşısı* , bunlara üç taraftan çevrili 38 dükkânı Hz peygamber şefaati için vakfettiği , bunlardan alınacak gelirin Bezazistan (Bedesten) yakınlarındaki çeşme üzerine bina ettiği mescide yazdırıp koyduğu otuz cüz Kur'anı Kerim okuyacak otuz hafıza tahsis ettiği; yine aynı şehirde Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı olabilir) ve Haffaflar Çarşısı arasındaki dört dükkânı, Sultan Cami (Cami Kebir) mahallesinde mükemmel bir evi Kur'an okumayı öğrenecek muallimlere vakfettiği, Vakfın gelirinden evvela hacet halindeki vakıf binalarının tamirine harcanmasına, hacet olmazsa, önce Kur'an öğrenimi için arta kalanında tevliyyete tahsisi ettiği, mütevelliliğe oğlu Mehmet Çelebi'yi ve sonra bunun evladı..." diye yazılıdır. Kuzey bölümde kuyumcular, güneyinde dericiler - ayakkabıcılar yer alan bedestenin vakfiyesinde geçen çeşme ve üzerindeki, Mustafa Bey'in yaptırdığı belirtilen mescit** bugün mevcut değildir.

Vakfiyede "Mescit" diye bahsedilen yapı her ne kadar vakfiyede bu isimle geçse de, buranın bir tür "darülkurra" kuran öğretilen, dini sohbetler edilen küçük bir oda şeklinde olduğu görüşmeler sonucu edinilen bilgilerden ve belgelerde anlatılan burada yapılan faaliyetlerden anlaşılmaktadır. Ayrıca Mustafa Bey, çarşıdan ve dükkânlardan alınan gelirin, bu çeşme üzerindeki mescide yazdırıp koyduğu 30 cüz Kur'an-ı Kerim'i okuyacak 30 hafıza verilmesini yine 1501 tarihli vakfiyesinde söylemiştir (Çayırdağ, 1981, s.546).

Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğünde bulunan Mustafa Bey'e ait vakfiyenin tercüme dosyasının kapağında; "Bedesten Kütük no: 46, Vakfın Nevi: Maz-Akar, Vakfın Adı: Hançerli Sultan, Cinsi: Kasaphane" buradan bu kapağın bedestenin 1950'lerde kasaplara tahsis edildiğinden beri hiç değişmediği ya da düzeltilmediği anlaşılmaktadır (Şekil 5.3). Ayrıca Bedesten yine Kayseri VBM. kayıtlarında: "İç Bedesten (orta bölümü kastediyor olmalı) "Hançerli Sultan Vakfı", pafta no: 6, Ada no: 1510, Parsel: 12, sıra: 105, 692m², 16. yüzyıl, Cami Kebir Mahallesi, Sipahi Pazarı, 9.7.1976 A-75 onaylı tescil fişinde: onarım gördü, ihtiyaç yok" diye geçmektedir. Vakıflardaki görüşmeler sonucu, bu yapının en son 1976'da onarım görüp kasaplardan halı ve kilimcilere tahsis edildiği ve daha sonra ciddi bir statik sorunu olmadığı ve daha acil durumda onarılması gerekli yapılar olduğundan, yapıya bu dönemde bir müdahale yapılmasının düşünülmediği öğrenilmiştir.

* Cezar ve bu kişiden yola çıkarak Ali Baş yapının kuzey ve güney bölümlerinin daha sonra yapılmış olabileceğini söylese de, yapım tekniği, malzeme kullanımı, tarihi belgeler ve yapıldığı dönemde benzer plan tipinde örnekler olduğu göz önüne alınınca böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

**Çeşme ve üzerindeki mescitle ilgili bölüm 5.4.1'de daha detaylı bilgi verilecektir.

584 Numeralı Defterin 150 Sahife ve 76
Sirasında kayıtlı Mustafa Bey İbni Ab-
dülhay Vakfına sit 907 tarihli Arapça
Vakfiyenin Ayet, Hadis ve Dua özetleri
hariç tercümesidir.
(Defter Tercüme 196-385 sahife)

Bazı
Bazı

Sultan Bayezid Han İbni Mehmed Han İbni Murad hanın Azadlığı E-
mir-i Kebir-i Muazzam, Kılıç ve Kalem sahibi, ilim ve amelînin camii, me-
şayih ve ülemenin hamisi fıkara ve züfânın inayet ve medetkârı, mülük
ve belâfinin pazusu şariat ve dinin nasırı, insanın ve meleklerin haiz
bulunduğu mehamidi havî, din ve devletin nazımı Mustafa Bey İbni Abdül-
hay, Medine-i Kayseriye de bina ettiği medhali ve mahreci malum ve mü-
teşeyyin ve mahalinde şöhretine binaen tahditten müstağni Bezzazistan
namındaki Buk'ayı ve bu buk'aya şimalen ve cenuben muttasıl, birisi Kî
hancılar çarşısı ve birisi kaffeler (Kevâfler) çarşısı olmak üzere ik
çarşılı, bunlardan başka ve bunlara üç taraftan muttasıl otuzsekiz dük-
kanla birlikte Kur'an-ı Kerim kendisine nazil ve bu Kur'an ile Kâffe-i
edyan nesh olunmuş olan Cennetlere davet hayır ve ihsanlara delâlet bu
yüran kevneyn ve saksileynin ve Arap ve Acem rîkelerinin seyyidi Hz.
Peygamberin şefaatinı nice niyet-i halîsesi ile vakf ve hisb ve tesbit
ve tasadduk etti.

Muşarunileyh vakıf evkaf-ı mezburenin icaresinden hasıl olan gal-
lenin otuz nefer Kurraya (okuyana) takdim edilmesini şart kıldı. Bu şar-
ileki bu otuz neferden her biri müşarunileyh Vakfın yazdırıp ve vakfe
dip mezbur Buk'anın yanındaki çeşme üzerine bina ettiği Meşeddine vez
ettiği otuz Cüz Kur'an-ı Kerim'den birer Cüz'i şerif okuyup sevabını Ca-
nab'ı Nebîy Kâzretlerinin ve ehl-i boyt ve zürriyetinin ervah-ı şeri-
felerine hediye edecek ve ümmetinin bütün şıya ve emvatına dua edecek-
lerdir ve eğer ecze-i şerife sirket ve harik ile ve mühlükattan sair
sebepler ile zayı olur ise vakfın gallesinden aher ecze istiza olunup
anın yerine vez olunacaktır.

Muşarunileyh vakıf mezbur otuz nefer karîlerin reislerine günde
ve rayiç Osmanlı dirheminden her ayda altmış dirhem ve diğer karîlerin
her birine otuzar dirhem verilmesini şart kıldı. Müşarunileyh vakıf
zikrolunan evkafın işlerine mezkur beldenin hekimî nazır olup dirhem-
den yevmi bir dirhem tayin etti ve keza mezkur belde ve Bezvez Hanı
karbunda yaki Boyacı dükkanı namıyla meşhur ve iki kısma mütekasim dük-
kanın tamamına ve bu dükkanın şimal tarafında kain ve iki taraftan ta-
rik ve kaffeler çarşısına muttasıl, çeşme ile mahdud üç bap dükkanla
birlikte vakfetti ve kezalik mezkur beldede Sultan Camii mahallesinde

-2-

Kain bir sofa ve iki kiş odası ve iki mahzen ve bir ahır ve bir havluyu müstemil menzilin tamamını vakf etti. Bu menzil tarik-i âm ile ve İsa Bey Milki ve İbrahim Milki ve Sadaka Milki ile mahduttur, vakıf bunları cümle hudut ve hukuku ile birlikte Kuren-ı mescidin kıraatı ile meşgul bulunan ve mezbur vakıfa mübarek vakitlerde dua eden muallim ve müteallimler mesalihine vakfetti ve bu vakıf olunan dükkanların icaresinin hacet ve zaruret zuhununda evvelâ rekabe ve tamirlerine sarf olunmasını ve eğer hacet zukur etmez ise mezkur icarenin tamamen talimi Kur'an hususunda kamil ve mukemmel muallim ve oradaki müteallim mesahiline sarf olunmasını şart kıldı.

Mümsileyh vakıf hayatında ve tassarrufatının nefazı halinde oğlu Mehmet Çelebi bin-i Mustafa Bey zikir olunan evkafa mütevellî neş edip evkafı mezbureyi ona teslim etti ve mütevellinin sağ olduğunı anı oğullarından ilanihaye oğulları oğullarına..... sonra memluklerinin ve azadlılarının oğullarından en salih ve en mutteki ve müteverri olana..... elakrep felakrep keidesi üzerine şart kıldı. Bunlarda münâ2 kariz olursa Sultanın reyine müslümanlardan uygun biri.

Tevliyet için mezkur vakıftan her ayda Kurra vazifelerinden artanı mezkur mevkufat tamire muhtaç olmadıkça mütevellinin almasını tamire ihtiyac varsa tamirden artanın mütevelliyeye ait olmasını şart kıldı.....

Ebu Yusuf ve Muhammed hazretinin kavilleri Üzre hakim şer'i hüküm ile tescil etti. Ekeiltmek-fesh veya tebdiletmek helal değildir. Kim yaparsa.....

Bu hadisenin cereyan ve tahriri Dokuzvüz vedi senesi Şevval Avın sonlarında vaki oldu.

Şekil 5.3 Bedestenin asıl vakfiyesi olan, "Mustafa Bey Vakfiyesinin" orijinal tercümesi (Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınmıştır).

• **Kadı Bedrettin Mahmut Vakfiyesi (1559 – 1571)**

Bu şahıs 16. yüzyıl ortalarında Kayseri’de kadılık yapmıştır ve bölüm 5.1’de de bahsedildiği gibi Bedesteni yaptıran Mustafa Bey’in dedesidir. Biri Nisan 1559’da, diğeri Ocak 1571’de iki vakfiye düzenlemiştir ve bunların orjinalleri günümüze gelmemiştir. 1559 tarihli vakfiyesinden mallarının büyük bir kısmının şimdiki ticari doku çevresinde olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü “...Kayseri’de Tüccar Çarşısı (Bedesten) yanında bulunup sahiplerinden kanuni satış ile intikal eden mülk üzerine 955 senesinde inşaatını yaparak halis servetinden sarf ederek çarşı haline getirdiği, bazısı bazısına bitişik bir takım dükkanlar, bunların bodrumları seki ve sandıklarını havi Kazzazlar (İpekçiler) Çarşısı isimli çarşının tamamı... Bezzazistan hizasına ve oradan Uzun Çarşı’nın kuzey sırtını takip eden...kadar yerdeki dükkanlar, peyke ve mağazaların...ot pazına gelinceye kadar...iki taraflı dükkanların tamamı...büyük bir evi...Cami Kebir mahallesinde bulunan diğer bir evi ve Kadı Hamamı ismiyle bilinen...iki kapılı hamamı...” gibi vakfettiği mallarını sayarken Bedesteni, Ulu Camiyi, Kapalı Çarşayı ve sokaklarını nirengi noktası olarak almıştır (Nazif, 1987, s.123; Çayırdağ, 2003, s.6). 1571 tarihli vakfiyesini de bu nirengi noktalarını baz alarak, “...Uzunçarşı’nın arkasında...Bezzazistan kapısının hizasında, köşe başında vakfin dükkanlarına giden iki yol vardır...” diye vakfettiği malların yerlerini tarif etmiştir*.

16. yüzyılda Kayseri’de ilk kütüphanecilik girişimlerinde bulunmuştur ve 1557’de faal olan Kayseri’nin ilk kütüphanesi olan, “Bedrettin Mahmut Kütüphanesi”ni kurmuştur. Kadı Mahmut’un, vakfettiği üçü babasından** kalma, 400 ciltten oluşan 277 adet çoğu dini içerikli, Arapça metinli kitaplarının (Özbek, 2005, s.7), nerede olduğu belirtilmemiştir. Kütüphanenin, yine bu vakfa ait, bedesten etrafındaki yapılarının birisinde bulunduğu düşünülmektedir. Kitapların içeriklerinden burasının medrese kütüphanesi gibi olduğu anlaşılmaktadır. Vakfiye de bu kitapları öğrencilerinde kullanabildiğini ve kitapların korunması için bir vakıf nazır sorumlusu olduğunu belirtmiştir. Sadece hocaların ve öğrencilerin değil, halkın da burada ki kitaplardan yararlandığı tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Bu sistemin bozulması durumunda ise kitapların öğrencilere vakfedileceğini ve Bedesten içerisinde bir kütüphane oluşturulup, güvenilir birinin emanetinde kitapların korumasının sağlanacağını, oluşturulacak kütüphanenin birinin nazırda diğerinin muhafızda iki anahtarı bulunacağını, muhafızın sadece nazırın yanındayken kütüphaneyi açabileceğini, bu muhafızın birini kendine, diğerini nazıra

* Burada altı çizili yerlerden bedestenin eski hali ve önündeki dükkanlar hakkında bilgi edinilebilmektedir.

** Bedrettin Mahmut’un babası Mevlana Süleyman’da Kayseri’de 1514’te kadılık yapmıştır ve alimdir (İnbaşı, 1992, s.31).

iki defter tutarak, güvenilir kişilere kitap rehin verebileceğini, her yılın ramazan ayında muhafızın ve nazırın kitap sayımı yapacaklarını ve bu hizmetlerinden dolayı muhafıza bir dirhem ödeneceğini söylemiştir (Çayırdağ, 2003, s.25-37). Fakat kitapların hiçbirisi vakfın mührüyle günümüze gelememiştir. Kitapların bir kısmı kayıp olan kütüphanenin, bir kısmı da yakınlardaki sonradan yapılan Raşit Efendi Kütüphanesine bağışlanmıştır ve buradaki kitapların üzerinde mühür yoktur sadece “Kadı Mahmut Vakfiyesi” yazmaktadır (Çayırdağ, 1988, s.271; Göde, 1991, s.36). Buradan 16. yüzyılda Kayseri’de kitap üretiminin ve kullanımının olduğu anlaşılmaktadır. Bazı yazarlar* vakfiyelerdeki bilgileri yanlış yorumlayıp, bedestende fazladan bir de kütüphane olduğunu yazsa da bu vakfiyeden, kitapların muhafazasında ve korunmasında bir sorun olursa, kitapların bedestene alınıp burada kütüphane kurulması düşünüldüğü açıkça anlaşılmaktadır.

• Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakfiyesi

Hacı Mustafa ağanın iki vakfiyesi vardır. Her ikisinde de vakfedilen malların ticari dokuda bulunması, bizi ticari dokuyla, buradaki dükkan, mağaza, han, bedesten, çarşı gibi ticari yapılarla ilgili önemli bilgilere ulaştırmaktadır. Bu vakfiyelerden çarşıların genel şemasının çok fazla değişmediği, bazı çarşıların isimlerini günümüze kadar koruyarak taşıdığı anlaşılmaktadır. Her iki vakfiyede de Bedestenin, Haffaflar ve (...Bedestenin güneyinde, ayakkabıcılar...), Kuyumcular (...Bedestenin Kuzey Kapısından Pamuk Hanı önüne çıkan kapı çevresinde...) olan yan bölümlerinin, kuzey yan bölümüne bitişik Bit Pazarının (Bedesten yanında şimdiki Terziler Sokağı) etrafındaki dükkanların o dönemki hallerinden detaylıca bahsedilmiştir ve bu altı çizili bilgiler tezin restitüsyon aşamasında kullanılmıştır.

Birinci vakfiye 14 Nisan 1806 tarihlidir ve orijinali sekiz yapraktan oluşmaktadır. Bedestenin, çevresi, kuzey-güney yan bölümleri ve içindeki dükkanların yerleri vakfedilen malları tarif eden şu cümlelerden anlaşılmaktadır; “...Uzun Çarşıda Attarlar yanında 1 bezzaz dükkan, Uzun Çarşıda Bedesten tarafında 5/8 bezzaz dükkanı, Aynı Çarşıda 1/4 bezzaz dükkanı, Aynı Çarşıda Bedesten tarafında 1/4 bezzaz dükkanı, Haffaflar’dan Bedesten kapısına gelen sokak başında 1 oturakçı dükkanı, Bedestenin kuzeye açılan kapısının dışında 4 kuyumcu dükkanı, Bu kuyumculardan Penbe (Pamuk) Hanı tarafına çıkacak kapının ağzında bir kuyumcu dükkanı, Bedestenin kuzeye açılan kapısının sağ tarafında 3 kuyumcu dükkanının 1/2 hissesi, Bu kuyumculardan Penbe (Pamuk) Hanı tarafına çıkan kapının sağ tarafında su terazisi yanında 1 kuyumcu dükkanının 1/2 hissesi, Yine bu kapının güneyinde bir berber dükkanının

* Abdullah Satoğlu, Kazım Özdoğan ve bunlardan yola çıkarak bazı tezlerde bu duruma rastlanmıştır.

1/2 hissesi, Bit Pazarı Çarşısı (Bedestenin Kuzey Bölümü olan Kuyumcular çarşısının kuzeyi, şimdiki Terziler Çarşısı) nin kuzeyinde bulunan ve Pembe (Pamuk) Hanına kadar gelen 34 dikici mağazası, 1 kahve dükkanı, 1 iplikçi dükkanının 1/2 hissesi (kardeşi Hacı Bekir Ağa ile müşterek), Oturakçılar Çarşısında (Bedesten'in Kuzeyinde yukarıda zikredilen Güpgüpoğlu Çarşısı yanı) 1 oturakçı dükkanının 1/2 hissesi..." şeklinde devam etmektedir

İkinci vakfiye; Bedesteni, yan bölümlerini, çevresi ve çevresindeki dükkanların yerleri vakfedilen mallar şu şekilde; "...Yine Uzun Çarşıda Atarlar (iğne, iplik koku satanlar aktar) yanında, etrafı Çiğdelizade (Cıncıklı) cami vakfi dükkan, Kışlamaz-zade vakfi dükkan, arkası Gön Hanı ve önü adı geçen çarşı (Attarlar) ile çevrili bir adet müstakil bezzaz dükkanımı, Yine adı geçen çarşının (Uzun Çarşı) Bezzazistan (Bedesten) tarafında bulunan, etrafı deli Burhan oğlu dükkanı, Torun Ağa-zade dükkanı, arkası Gön Hanı ile çevrili bir adet bezzaz dükkanının 1/8 hissemi...Yine aynı çarşının Bezzazistan tarafında bulunan, etrafı Can Hasan-zade dükkanı, bir tarafı Kışlamaz-zade vakfi, dükkan ve arkası Haffaflar ile çevrili bir adet bezzaz dükkanının 1/4 hissesi, Yine Haffaflardan (bedestenin güney bölümü) Bezzazistan kapısına gelen sokak (çarşı)başında bulunan etrafı Torun Ağa-Zade dükkanı, bir tarafı Koca Bey-zade (Kadı Mahmut Bedrettin) vakfi dükkanı, bir tarafı adı geçen çarşı ve önü bit pazarı çarşısı ile çevrili bir adet müstakil oturakçı dükkanı, Ve yine Bezzaistan'ın kuzeye açılan kapısının dış tarafından sol tarafa gidildikçe adı geçen çarşının sağ tarafındaki Bit Pazarı (günümüzdeki Terziler Çarşısı) arkasıdır, birbirine bitişik dört adet kuyumcu dükkanı, Yine Kuyumculardan Penbe (Pamuk) Hanı tarafına çıkacak kapının sol tarafından kapının ağzında bulunan, bir tarafı kardeşinin kuyumcu dükkanı, arkası yine onunla müşterek berber dükkanı ve bir taraftan Penbe Hanı meydanı ile çevrili bir adet müstakil kuyumcu dükkanı...Bedestenin kuzeye açılan kapısının dış tarafından sağ tarafa gidilince Sarımsklizade dükkanına bitişik, adı geçen kardeşim ile müşterek birbirine bitişik üç adet kuyumcu dükkanının yarı hissemi, Yine zikredilen Kuyumculardan (Bedestenin kuzeyi) Penbe (Pamuk) Hanı tarafına çıkacak kapının sağ tarafında su terazisi yanında olan yine kardeşim ile müşterek olan bir adet kuyumcu dükkanının yarı hissesi, Yine kapının güney tarafında bulunan etrafı meydan olan sokak ve kendimizin bahsi geçen kuyumcu dükkanımız ve arkası Bedesten duvar, sol tarafı Kışlamaz-zade mağazası ile çevrili adı geçen kardeşim ile müşterek sahip olduğumuz bir adet berber dükkanın da yarı hissemi, Yine Bit Pazarı (günümüzdeki Terziler Çarşısı) Çarşısının kuzey tarafında oaln mağazalar kapısından girip, kapının sağ tarafında birbirine bitişik iki adet mağaza Tahmis Ağas (Kahveciler Başı) merhumun kuyu vakfi olupbunların bitişigiolan karlık önünde bir adet iplikçi dükkanı ve bitişiginde olan mağzadan karşı tarafın sonuna kadar Penbe Hanı karşısında olan sokak

duvarına ve ondan hela duvarı ve mektep duvarından (bu günümüzde olmayan mescit olabilir) zikredilen kapının sol tarafına varana kadar beş sokakta birbirine bitişik 34 adet dikici mağazaları ile bir adet kahve dükkanı ve bahsi geçen iplikçi dükkanı kardeşim ile yarı yarıya sahip olup her ikisinden yarı hissemi...” şeklinde devam etmektedir (Çayırdağ, 2002, s.34-36, 104-107).

- **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**

Evliya Çelebi, 1649’da şehre gelmiştir ve ünlü seyahatnamesinde, Bedestenden de şu şekilde; “...Kayseri’nin de Bursa ve Edirne gibi iki yerde kâgır bedesteni vardır. Bir kuyumculardır ki bütün dünyanın değerli altınlı eşyaları ve nadir cevahir türü kapacak bulunur. Kuyumcuları mücevher eşya işlerler (Daha öncede bahsedildiği gibi, bu bahsedilen Bedestenin Kuzey Bölümüdür). Büyük bedestende zengin tüccarlar alış veriş edip, nice çeşitli kumaşlar satın alırlar. Büyük çarşılardan Uzun Çarşı (günümüzde de bedestenin doğusunda bulunan Sipahi Pazarı) gayet süslüdür... Bahçe Uzun Çarşı başında son bulur...Attarlardan aşşağıya temiz güzel berberler dükkanları vardır...Birden aşşağıya “Pine Duran” (eski papuç ve çizme yamayıcı dükkanları, yine bedestenin güney bölümü olmalıdır) vardır...Muhtesip dükkanı (kuyumcu) buradadır ki, bütün sarrflar devlet ayarı dışında bir dirhem noksan vermezler... Saraçhane (bedestenin kuzeyinde bulunana kuyumcular) ile Haffafhane Pazarı (bedestenin güneyinde bulunan ayakkabıcılar) aydınlık, düzenli ve çok kalabalık pazarlardır... Debbağlar Pazarı da çok temizdir...Pabucu, mesti, içi kumaş astarlı sarı çizmeleri hiçbir yerde yoktur (bu ayakkabılar bedestenin güney çarşısı olan Haffafhane de yapılıyor olmadırlar).....” diye bahsetmiştir (Çayırdağ, 2001, s.229; Eravşar, 2000, s.63).

- **Polonyalı Simon**

1618-19 yıllarında Kayseri’de bulunmuştur. Bedestenden, “...Şehir umumiyetle bir virane manzarasını arz eder, fakat bununla beraber, hanlar, bedestenler, dükkanlar, çarşı, Pazar ve kuyumcu dükkanları vardır. Böyle olduğu halde çok az insana rastlanır, zira Celalilerin yaptıkları tahribattan maada halk, emirlerin korkusundan imar işlerine yanaşmıyordu ...”diye bahsetmiştir (Andreasyan, 1964, s.158, 159). Buradan da çok yakın zamanda olan Celali isyanları sonucu oluşan şehrin harap görüntüsüne rağmen seyyahın ticari dokusuna ve bedesten gibi ticaret eserlerine hayran kaldığı, fakat bu kadar teşkilata rağmen, ticari bölgenin canlı olmadığına şaşırıldığı fakat bu durumun isyanlardan dolayı olabileceğini söyledi görülmektedir.

- **Albert Gabriel**

1926’da İstanbul’a gelen Gabriel, 1930-40 arasında Anadolu ve İstanbul’daki önemli tarihi

yapılar hakkında monografiler hazırlamıştır. Gabriel'in Kayseri'de yaptığı çalışmalar "Kayseri Türk Anıtları" adıyla 1954 yılında, Ahmet Akif Tüten tarafından çevrilerek yayınlanmıştır. Bu eserinde Bedestenden, "...*Yakın zamanlarda tamir gören ve mezbahaya (kasaphane) çevrilen bedesten, pandantif üzerine oturmuş dokuz kubbenin örttüğü dört köşe bir yerdir. Bu net, sağlam bir yapıdır, itina ile inşa edilmiştir fakat sanatkarane bir hali yoktur...*" diye bahsetmiştir (Gabriel, 1954, s.1). Gabriel'in bu anlatımından yapıyı çok dikkatle incelemeyeceği anlaşılmaktadır, bedestenin yan bölümlerini ya farklı arasta ya da çarşı olarak algılamış olduğundan ya da dikkat etmediğinden olmalı ki sadece orta bölümü tarif etmiştir, hâlbuki vakfiyesinde bile yapı yan çarşılarıyla birlikte anlatılmıştır. Ayrıca kubbeleri, kubbenin kenarlarındaki profilleri, pandantifleri, dua kubbeleri, tonozları, kapıları, kapılarının profilleri, bazı üst pencereleriyle gibi detaylarıyla işçilikli ve özellikle nadir görülen, bir ana bölüm ve iki arasta-çarşı toplam üç bölümden oluşan plan tipiyle, özellikli bir yapıdır.

• Kayseri Şer'i Mahkeme Sicilleri

Kayseri'nin Şer'i Mahkeme Sicillerinde Bedesten'den bahsedilmiştir. Bedestendeki kuyumcular 1727'de Vezir Hanı'nı yaptıran Damat İbrahim Paşanın çıkarttığı fermanla, Hana taşınmak zorunda kalmışlardır fakat 3 yıl sonra Paşa'nın ölümüyle, ferman iptal edilmiştir ve bedestendeki yerlerine geri dönmüşlerdir. 1731'de tüccarlar Bedestenin metruk kalmasından şikayetle, Kadıdan istedikleri yerde ticaret yapma müsaadesi almışlardır fakat kuyumcuların memnuniyetle bedestende kalmaya devam ettikleri mahkeme kayıtlarından öğrenilmektedir (Özdoğan, 1948, s.88; Çayırdağ, 2001, s.229). Bedesteni yaptıran Mustafa Bin Abdulhay'ında Bursalı olduğu yine mahkeme kayıtlarından öğrenilmiştir(Özdoğan, 1948, s.87).

5.2 Yapının Konumu ve Çevresi

Kayseri'de şehir içinde ("içerişar" da denilmektedir), ticari dokunun bulunduğu, Cami Kebir Mahallesiinde, batıdan karşısındaki Pamuk Hanının da önünden geçen Ulu Sokakla, Güneyden Vezir Hanının 3. avlusuyla, doğudan kapalı çarşının sipahi pazarı sokağı ile ve kuzeyden kapalı çarşının Terziler Sokağı ve hemen ağzındaki Asmalı Çeşme ile batıdan da 1989 aslına uygun olmadan yapılan tek katlı dükkanlarla* ve 1890'da yapılan Hilmi Paşa Mescidi ile çevrilidir. Dört tarafı da kuşatılmış yapı çok zor algılanmaktadır sadece kuş bakışında kendini göstererek dikkat çekmektedir (Şekil 5.4), (Ek 7). Hazırlanan "**Rölöve vaziyet planlarında**" yapının yeri detaylıca gösterilmiştir.

* Değişen Bozulan kısımlar ve geçirdiği onarımlarda daha detaylı bahsedilecektir.

Ayrıca, pafta no: 6, ada no: 1510, parsel no: 12’de yer alıp, envanter fiş no: 38.01.01/47, tescil tarihi ve no: 9.7.1976–139 A-75 (KKTVKK, Bedesten Envanter Fişi) ve ayrıca 1501 (907 şevval) tarihli Hançerli Sultan Vakfına ait olup, defter no: 584, sayfa no: 150, sıra no: 76’da yer almaktadır (KVBM).

Bulunduğu Cami Kebir (Sultan Cami) mahallesi çok eski dönemlerden beri var olan bir mahalledir. Hatta 16. yüzyıl, (906)1500 yılına ait tahrir kayıtları olan, Boyacı Kapısı semtine bağlı Cami Kebir Mahallesi; 72 hane, 38 nefer ile bu dönemde Kayseri’nin sur içerisindeki en kalabalık mahallelerindedir. (Akşit, 1998, s.251).

5.2.1 Batı Ön Duvarına Bitişik Dükkânlar

Günümüzde yapının Ulu Cami sokağına bakan, batı ön duvarına bitişik tek katlı dükkânlar bedestenin ana giriş kısmından, kuzey bitimine kadar dizilmişlerdir. İlk yapıldığında var olan (vakfiyelerden anlaşılmaktadır) sonradan yok olan ve yerlerini seyyar bıçakçı tezgâhlarının aldığı dükkânlar, çevrenin bir düzene girmesi için, 1989 kapalı çarşı restorasyonu sırasında çarşıya uyum sağlayacak şekilde, çarşının terziler sokağının devamı gibi yapıldığından aslına uygun değildir (Şekil 5.5).

Toplam dört adet olan dükkanlar, yaklaşık kare planlıdır ve yapının ön duvarının müsait olan kısmının mesafesi neredeyse eşit parçalara bölünerek ve önlerine dar bir kaldırım yapılarak oluşmuşlardır. Hiç birisi orijinal değildir. Toplam 799 cm yükseklikte olan bedestenin ön beden duvarında, 484 cm yüksekliktedirler. Bu duvar sade, kademeli bir profil ile bitirilerek, 35 cm yüksekliğindeki çatı parapetine dönmüştür. Tüm dükkanların ortak tek paçadan oluşan bir çatısı vardır. Bu çatı kuzey yönüne doğru bir eğimle 35 cm yükselmektedir. Döşemesi şap olan bu çatıda, şapta bozulmalar, çatlamlar meydana gelmiştir. Çatının ön cepheye bakan profilinin altına, sonradan alüminyumdan gelişigüzel bir saçak yapılmıştır (Şekil 5.6), (Ek 7). Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan “**Rölöve çizimlerinde**” gösterilmiştir.

Birinci Dükkan: Diğer üç dükkan birbirine bitişik iken bu dükkan aralarına giren bedestenin kuzey bölümünün batı girişiyle ayrıdır. Kuzey kanatın kuzey ucundaki dükkan, kuzey bölümün batı girişiyle bedestenin bitimine kadar olan, dar alanda yapılmıştır. Yaklaşık, 334x226 cm ve ebatlarında kareye yakın yamuk planlıdır. Yol kotundan 18 cm yüksektedir. Bıçakçı Dükkanı olarak hizmet vermektedir. Döşemesi mozaik, duvarları taş, tonoz tavanı ahşap plaka ile kapatıldığından yaklaşık 145 cm yükseklikte bir alan kullanılmamaktadır ve dükkan yüksekliği 230 cm olarak kullanılmaktadır. Ön duvarı girişe, diğer üç duvarı,

malzemeleri sığdırmak için yerden tavana kadar küçük raflara ayrılarak doldurulduğundan ve dükkanın duvarları çok zor algılandığından, rölöve için zor ölçü alınmıştır. Kapalı Çarşı'nın Terziler Sokağına bakan, kuzey duvarı sağırdır. Yaklaşık 5m genişliğindeki terziler sokağından kuzey tarafındaki dükkânlardan hemen sonrada tarihi Asmalı Çeşme yer almaktadır. Dayandığı arka duvar kuzey bölümün batı tonozunun duvarıdır bu duvar yıkılmış olduğundan, 1989 kapalı çarşı restorasyonu sırasında yeniden fakat orijinalinden farklı, inceltirilerek yapılmıştır. Ön cephesi alüminyum profil araları camdır ve üç parçaya bölünerek ortadan giriş verilmiştir. Kapalı çarşının devamı gibi olsun diye girişin üzerinde küçük kemerli, demirden S şeklinde kıvrımlı süsleri olan bir pencere vardır fakat satılan malzemenin teşhirinden ve dükkânın üzerine sonradan ilave gelişigüzel yapılmış alüminyum saçak, görünüm karmaşası yarattığından bunlar çok zor algılanmaktadır. Duvar hafif profilli bir silme ile bitirilip, üzeri 35 cm parapet duvarı olan teras çatı şeklinde yapılmıştır.

Buradan güneye doğru gidilirken ikinci dükkanla arasında, bedestenin kuzey bölümün batı duvarındaki ana girişi yer alır. Bu girişin üzeri sonradan tonoz ile kapatılmıştır. Kuzey köşeden başlayan teras çatı, bu girişin üzerinden de geçerek diğer üç dükkânlarında üzerini kapatıp Hilmi paşa mescidine dayanarak yek pare yapılmıştır. Bundan dolayı, kuzey girişin üzerindeki pencere ve kemer yarısından kesilmiştir ve algılanmamaktadır.

İkinci Dükkan: Kuzey bölümün batı duvarının ana giriş kapısının güney tarafından güneye doğru devam eden dükkânlardan ikincisidir. Yaklaşık, 343x343 cm ebatlarında kareye yakın planlıdır. Bıçakçı Dükkanı olarak hizmet vermektedir. Yol kotundan 20 cm yüksekliktedir. Döşemesi mozaik, duvarları taş, tonoz tavanı spotlu alçıpandır ile kapatıldığından, kapatıldığından yaklaşık 145cm'lik bir alan kullanılmamaktadır ve dükkan yüksekliği 230 cm olarak kullanılmaktadır. Ön duvarı girişe ayrılmıştır, ön duvarı ve kuzey yan duvarları camlı vitrin vazifesi görmektedir ve ön cephesi duvardan ve diğer dükkanlardan 40 cm kadar ileriye çıkmıştır ve yine alüminyum profil araları cam, üç parça, ortadan giriş verilmiştir. Diğer iki duvarı ise rölöve alındığı sırada içi yeniden yapıldığından duvarları boştur ve rahatça algılanabilmiştir. Dayandığı arka duvarın bir kısmı, yine kuzey bölümün batı duvarıdır, bir kısmı da orta bölümün batı tarafının ana beden duvarının sonradan 40 cm kadar kalınlaştırılmış kısmıdır. Kapalı çarşının devamı gibi olsun diye girişin üzerinde küçük kemerli, demirden S şeklinde kıvrımlı süsleri olan iki pencere vardır ve satılan malzemenin teşhirinden ve dükkanın üzerine sonradan ilave gelişigüzel yapılmış alüminyum saçak, görünüm karmaşası yarattığından bunlar çok zor algılanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, hafif profilli silmeli çatı buranın üzerinden devam etmektedir.

Üçüncü Dükkan: Bu dükkanın güney duvarına bitişik olan dükkan üçüncü dükkandır. Yaklaşık, 333x271 cm ebatlarında kareye yakın planlıdır. Bıçakçı Dükkanı olarak hizmet vermektedir. Yol kotundan 10 cm yüksekliktedir. Döşemesi mozaik, duvarları taş, tonoz tavanı kontraplak ile kapatıldığından, kapatıldığından yaklaşık 145cm'lik bir alan kullanılmamaktadır ve dükkan yüksekliği 230 cm olarak kullanılmaktadır. Ön duvarı girişe ayrılmıştır. Diğer üç duvarı, malzemeleri sığdırmak için yerden tavana kadar küçük raflara ayrılarak doldurulduğundan ve dükkanın duvarları çok zor algılandığından, rölöve için zor ölçü alınmıştır. Dayandığı arka duvar, orta bölümün batı tarafının ana beden duvarının sonradan 40 cm kadar kalınlaştırılmış kısmıdır. Kapalı çarşının devamı gibi olsun diye buranında girişinin üzerinde küçük kemerli, demirden S şeklinde kıvrımlı süsleri olan iki pencere vardır ve burada da satılan malzemenin teşhirinden ve dükkanın üzerine sonradan ilave gelişigüzel yapılmış alüminyum saçak, görünüm karmaşası yarattığından bunlar çok zor algılanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, hafif profilli silmeli çatı buranın üzerinden de devam etmektedir.

Dördüncü Dükkan: Üçüncü dükkanın güney duvarına bitişik olan dükkan, bedestenin giriş tonozuna kadar devam etmektedir. Yaklaşık, 377x416 cm ebatlarında kareye yakın planlı ve bedesteninin girişindeki orjinal tonozlu eyvanından sonra arta kalan 88x147 cm lik dar bir alanı daha vardır. Bıçakçı Dükkanı olarak hizmet vermektedir. Yol kotundan 10 cm yüksekliktedir. Döşemesi mozaik, duvarları taş, tonoz tavanı kontraplak ile kapatıldığından, kapatıldığından yaklaşık 145cm'lik bir alan kullanılmamaktadır ve dükkan yüksekliği 230 cm olarak kullanılmaktadır. Ön duvarı girişe ayrılmıştır. Diğer üç duvarı, malzemeleri sığdırmak için yerden tavana kadar küçük raflara ayrılarak doldurulduğundan ve dükkanın duvarları çok zor algılandığından, rölöve için zor ölçü alınmıştır. Dayandığı arka duvar, orta bölümün batı tarafının ana beden duvarının sonradan 40 cm kadar kalınlaştırılmış kısmıdır. Güney duvarı ise sağırdır ve bedestenin giriş tonozu içerisinde yer almaktadır. Kapalı çarşının devamı gibi olsun diye buranında girişinin üzerinde bir küçük kemerli, birde biraz daha büyük kemerli, demirden S şeklinde kıvrımlı süsleri olan iki pencere vardır ve aynı yine burada da, satılan malzemenin teşhirinden ve dükkanın üzerine sonradan ilave gelişigüzel yapılmış alüminyum saçak, görünüm karmaşası yarattığından bunlar çok zor algılanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, üzeri silmeyle bitirilen çatı buranın üzerinden de devam ederek, Hilmi Paşa Mescidine dayanarak burada son bulmaktadır. Bu dükkanın bitişinin hemen güney duvarına bitişik başlayan Bedestenin giriş tonozunun diğer ayağı da Hilmi Paşa Mescidine bitişiktir ve mescidin girişi de bu tonozla bitişik duvarda, tonoz bitiminin az ilerisinde yer almıştır.

5.2.2 Hilmi Paşa Mescidi

19. yüzyılın sonlarında, şehir merkezinde, ticari doku içerisinde, Cami Kebir Mahallesi, Ulu Caminin çok yakınında, Bedestenin batı duvarının güney köşesine bitişik olarak sonradan yapılmıştır. Konumu itibarıyla, Bedestenin güney bölümünün batı ana girişini* kapatmıştır.

Mescidin içerisindeki, Mehmet Cantürkün çevirdiği (1227) 1870 tarihli, camlı çerçeve içinde bulunan, kağıt üzerine yazılmış kitabesinde (Ek 3) Hilmi Paşa tarafından tamir ve ihya edildiği yazmaktadır fakat bu kitabenin** Hilmi Paşanın Yaptırdığı Başka yapıya ait olduğu sonradan Doç. İlhan Keçeci tarafından tespit edilmiştir (Özkeçeci, 1997, s.104).

Hilmi Paşa Mescidiyle birlikte, 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında, bedestenin giriş revağının önünde bir revak daha olduğu, bunun üzerinde “darülkurra” olan küçük bir oda olduğu, buranın batıya bakan ön cephesinde bir penceresi ve önündeki küçük balkonuna çıkan kapısı olduğu, bu odanın güneye bakan ana giriş kapısının ve buraya çıkan merdivenlerin günümüzde de Hilmi Paşa Mescidinin içerisinde bulunduğunu, mevcut izlerden, çevrenin eski halini bilen şahıslardan, Nuh Conağasından ve tarihçi Mehmet Çayırdağ’dan tarafımdan öğrenilmiştir. Her ne kadar, Mehmet Çayırdağ, bu revak üzerindeki mescidin bedestenin 1501 tarihli vakfiyesinde geçen çeşme üzerindeki mescit olduğunu söylese de, 1501 tarihli vakfiye, diğer vakfiyeler ve çevre doku dikkatle incelendiğinde, çeşme üzerindeki asıl mescidin***, bedestenin güney duvarının batı köşesinde yer aldığı tarafımdan bu tezde tespit edilmiştir. Günümüzde olmayan, revağın üzerine sonradan yapılan 2. mescidin günümüzde de var olan girişi, Hilmi Paşa Mescidinin kuzey duvarının doğu üst köşesinde bulunmaktadır. Günümüzde bu kapı bedestenin yeniden yapılan ön dükkanlarının üzerine çıkmaktadır (Şekil 5.7).

Mescit, 6.69x12.30 m. boyutlarında, 430 cm yüksekliğinde, dikdörtgen planlı ve kagir yığma bir yapıdır. Dört ahşap kolonun taşıdığı tavanı sonradan gelişigüzel ahşap plakalarla (100x100 cm’lik) kaplanmıştır. Bedestene bitişik doğu duvarının tavadan başlayarak zemine

* Bu giriş bedestenin içinde halen mevcut ve görülebilmektedir ve burası ile daha detaylı bilgi, değişen bozulan kısımlar ve geçirdiği onarımlarda verilecektir. Ayrıca hazırlana restütisyon görünüşünde de bu giriş gösterilmiştir.

** Hilmi Paşa Mescidi içerisindeki kitabenin, aslında günümüzde olmayan “Hükümet Dairesi Cami” ne ait olduğu Ahmet Nazif Efendinin eserinin, Hükümet Dairesi Camisi ile ilgili bilgi verdiği 32., 33. sayfalarından anlaşılmıştır (Özkeçeci, 1997, s.104). Öncelikle kitabede bahsedilen bahçe, Hilmi Paşa mescinin dokusuyla çelişmektedir, daha sonra Hükümet Dairesi Caminin yeri, hakkında verilen bilgiler, dikkatle incelendiğinde, Hilmi Paşa mescidinin içerisindeki kitabenin buna ait olduğu kesinlik kazanmıştır.

*** 1501 tarihli vakfiyede geçen çeşme üzerindeki mescit ile ilgili daha detaylı bilgi, değişen bozulan kısımlar ve geçirdiği onarımlarda verilecektir. Ayrıca bu yapı hazırlana restütisyon görünüşünde gösterilmiştir (Ek 8).

doğru yarısından da fazla kısmı 2’şer cm’lik ahşap laminantla kaplanıp, acık mavi renge boyanmıştır, kalan kısım ise yine aralarında daha çok boşluk olan ahşap plaka ile kaplanmıştır. Bu duvarın, tam bedestenin güney bölümünün batı duvarının başladığı yerde 10 cm’lik bir çıkıntısı vardır. Mermer mihrabı bulunan güney duvarında, tavandan başlayarak, yarısından da fazla kısmı 2’şer cm’lik ahşap laminantla kaplanıp, acık mavi renge boyanmıştır, kalan kısım ise mermerle kaplanmıştır. Ayrıca, güney batıdaki minberi de mermerdir. Batı ön duvarı ise doğu duvarı gibi, tavandan başlayarak yarısından da fazla kısmı 2’şer cm’lik ahşap laminantla kaplanıp, acık mavi renge boyanmıştır, kalan kısım ise yine aralarında daha çok boşluk olan ahşap plaka ile kaplanmıştır. Bu duvarda üç adet ahşap demir lokmalıklı pencere bulunmaktadır. Kuzey duvarda ise yapının dışarıdan, iri taşlarla yapılmış, basık yuvarlak kemerli, üst kenarlarında sade küçük profilli olan ahşap kapısı yer almaktadır. Girişin üzerinde iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bu duvar iç kısımda ise sıvalıdır ve yuvarlak basık kemerli olan iç girişin önünde bir tarafı da batı tarafına bitişik, 218x390 cm’lik küçük dikdörtgen bir kısım, ahşap profilli bir camekan ile bölünerek ayrılarak, mescidin ayakkabı, v.s. koyulacak bölümü yapılmıştır. Kuzey duvarın camekânlı bölümden arta kalan doğu kısmından ise daha öncede bahsedilen, eskiden revak üzerindeki mescide, günümüzde de bedestenin batı ön cephesindeki dükkanları üzerindeki teras çatıya çıkan 10 basamaklı merdiven ve küçük basık bir kapı bulunmaktadır. Mescidin döşemesi ise, 30x10 cm ahşap laminant parkedir ve üzeri halı kaplanmıştır (Şekil 5.8). Alafranga kiremit kaplı çatısı, batı önüne doğru eğimlidir. Batı duvarlarında bulunan üç adet taş çörten, yapının daha önce düz teras çatıya sahip olabileceğini düşündürmektedir. 2 cepheli yapının, dışarı girişin bulunduğu kuzey yüzü tamamen, batı yüzü ise alt kısımda iri dikdörtgen mozaiklerle kaplanmıştır ve batı cephenin geri kalan kısmı ise sıvalıdır. Yapının güneyinde, Vezir Hanıyla arasındaki boşluğa, biri mescide birleşik tek katlı, diğeri bir taraftan bu tek katlı barakaya diğer taraftan, Vezir Hanına birleşik iki katlı baraka olmak üzere iki yapı gelişigüzel yapılmıştır. Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** gösterilmiştir (Ek 7). Yapı çeşitli dönemlerde tamir görmüştür.

Hilmi Paşa, darülkurra olarak kullanılan odaya ilave olarak Hilmi Paşa Mescidini yaptırmış olabilir. Fakat çok yakındada Ulu Camii olduğundan ve esnaf oraya gittiğinden bölgede mescide ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu tez hazırlandığı süre içinde, mescit hiç bir zaman kullanılırken görülmemiştir, hatta kilitli olduğu için her seferinde esnaftan anahtar istenerek açılmış ve ölçüsü alınmıştır. Kullanılmadığından dolayı da bakımsız ve pistir. Ayrıca mimari bir özelliği bulunmamaktadır ve çok önemli bir ticaret yapısı olan Bedesteni birçok yönden engelleyerek, neredeyse tamamen kapatmaktadır.

5.3 Yapının Mimari Tanımı, Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı

Bedesten üç kısımdan oluşmaktadır. Dokuz kubbeli, kare planlı geniş bir orta bölüm ile bunun kuzeyinde ve güneyinde bulunan iki tonoz ortasında bir kubbeli, dikdörtgen planlı iki kısımdan oluşmuştur ve bu yan bölümler, orta bölüm ile bağlantılıdır. 16.y.y. Osmanlı sivil mimari üslubunda yapılmış, yığma kagir bir yapıdır. Günümüzde orta kısmı; halıcılar ve kilimciler, güney kısmı yüncüler ve kuzey kısmı da, depo ve küçük bir bölümü de çay-kebab ocağı olarak kullanılmaktadır fakat hiç bir bölümü faal değildir (Şekil 5.9-5.11).

Yapıda, genelde kesme ve bazı yerlerde moloz taş kullanılmıştır. Kemerler ve ayaklar gri kesme taş, kubbeler ve tonozlar ince kesme taştan yapıp bazı yerlerde sıvanmıştır. Çatı örtüsü, kubbelerin oturduğu teras çatıdır ve malzemesi demir dökme mozaiktir ve bu çatının kenarında sade bir silme vardır. Duvarlar da zaman, zaman tamir gördüğünden bazı bölümlerde moloz bazı bölümlerde kesme taş kullanılırken, bazı bölümleri ise sıvanmıştır. Yer döşemesi, genelde yonu taşı kullanılırken bazı yerlerde şap kullanılmış, çok azda olsa bazı yerler ise sonradan karo ile kaplanmıştır. Orijinal kapılar, ahşaptır ve bir yüzü iri çivilerle ahşap kapıya tutturulmuş ince demir ile kaplanmıştır. Diğer kapılar ise demirdir ve sonradan yapılaşlardır. Bazı yerlerde duvarların üst kısımlarında bulunan pencereler ise ahşap kasalı ve demir parmaklıklıdır.

İlk yapıldığında tüm dış cephe, iç güney ve kuzey bölümlerin batı ve doğu duvarları moloz taş, iç orta bölümün, iç güney ve kuzey bölümlerin kuzey ve güney duvarları kesme taş olarak yapılan yapı, farklı dönemlerde onarım ve tamirler gördüğünden bu durum değişmiş ve yapıda çok çeşitli, farklı malzemeler kullanılmıştır.

Günümüzde yapının dört tarafı kuşatıldığından, neredeyse hiç cephesi yoktur ve giriş revağı bile çok zor algılanmaktadır. Batıdaki tek katlı dükkânların bittiği yerde biraz cephesi gözükmemektedir ve buradaki orijinal moloz taşlı duvarının yanında, batı cephenin kuzey bölüm duvarı tamamen yıkılınca 1989 tamirinde kesme taşla yeniden yapılan duvarı yer almaktadır. Yine kuzey bölümün iç doğu duvarı da yıkıldığından 1989'da kesme taşla yenilenmiştir.

İç kısımlara sonradan ilave edilen dükkânlarda, aralarına camların takıldığı ahşap ve alüminyum profiller ve bunların önlerinde demir sürgüler kullanılmıştır. Buralarında döşemelerinde yonu kullanılırken, tavanlarında ahşap kontrplak kullanılmıştır.

Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** gösterilmiştir (Ek 7).

- **Çeşitli Süslemeleri ve Bezeme Elemanlarının Özellikleri**

Yapıda çeşitli süsleme elemanları, bezemeler kullanılmıştır. Orta kubbede mukarnas, çatı kenarları, duvar bitimleri, kapılar gibi farklı yerlerde silmeler, kapı kenarlarında volütler, duvar bitimi, kapı, pencere gibi farklı yerlerde profiller, giriş kapısı üzerinde zincir motifi gibi çeşitli süslemeler ve bezeme elemanları kullanılmıştır (Şekil 5.12).

- **Çatısı**

On bir kubbesi ve iki tane havalandırma pencereleri olan çatıda, 60 cm yüksekliğinde parapet duvarı vardır ve bu parapet duvarı 5 cm yüksekliğinde, 60 cm kalınlığında bir kenar ile bitirilmiştir. Ayrıca bu parapet yapının tüm etrafını dönmemektedir, güney tarafın batı ucunda ve batı tarafın güney ucunda parapet mevcut değildir. Öndeki batı duvar kalınlaştırıldığından, burada çatının parapet duvarı da kademelenmiştir. Çatının döşemesinde, sonradan tamir sırasında sağlamlaştırmak için yapılan demirli mozaik kullanılmıştır. Nerdeyse aynı ebatlarda olan kubbelerin, dıştan da güney bölümün orta kubbesi, bedestenin en büyük ve en yüksek kubbesidir. Buradaki kubbeler içtekilerden daha kalın, farklı boyut ve şekillerde olan yaklaşık 16x33 cm ebatlarındaki, ince kesme taşlarla örülmüşleridir.

Dışarıda da, içeride olduğu gibi kubbelerdeki pencereler çeşitli şekillerdedirler ve farklı dönemlerde tamir ve ilave görerek bugünkü haline gelmişlerdir. Orta bölümün pencereleri, pandantiflerin hizasında yapılarak, birbirlerinin ışığını engellememişlerdir. Yan bölümlerin ışığını engellenmediğinden, buradaki pencereler kubbelerin ekseninde yapılmışlardır.

Dışarıdan orta bölümün, orta kubbesinde uzun dikdörtgen biçiminde, yuvarlak kemer ile bitirilmiş, pandantiflerin hizasında dört pencere bulunur ve pencere kemerlerinin üzerinde yine yuvarlak kemer hizasında, o kemer eni kadar, kesme taştan yapılmış 5 cm kadar bir çıkıntı bulunmaktadır. Bunların yağmur, kar gibi etkenlerden korunmak için yapıldığı düşünülmektedir. Kubbe çok kalın olduğundan pencere bayağı içe gömük vaziyettedir. Dışarıdan kuzeydeki kubbe pencereleri de orta kubbedekilerle aynı şekildedir. Güneydeki kubbe pencerelerinin ortadakilerden tek farkı, dört pencereye ilaveten, bu kubbenin tam güneyinde küçük, yuvarlak bir pencere daha yer almaktadır ve bunlarda kubbe çok kalın olduğundan içe gömük vaziyettedir. Dışarıdan doğudaki kubbe pencereleri de, yine pandantiflerin hizasında, dört adet küçük, yuvarlak şekildedir ve yağmur, kar gibi etkenlerden korunmak için üstüne ve iki yanına, taştan yapılmış çıkıntılar, pencerelerin ilk bakışta kare gibi algılanmasına neden olmaktadır. Dışarıdan batı kubbelerin pencereleri de, doğusundakiler ile aynı şekildedir. Dışarıdan kuzey batıdaki kubbe pencereleri aynı orta kubbeninki gibidir sadece biraz daha ufaktır. Dışarıdan kuzey doğudaki kubbenin pencerelerinin, doğu

kubbesininkilerden tek farkı, doğu tarafında, yuvarlak olduğu izlerden tahmin edilen, dışarıdan üzeri tamamen örülmüş bir pencere daha vardır. Dışarıdan güney doğudaki kubbenin pencereleri, beş tanedir, pandantif üzerine gelen üç pencere yine küçük, yuvarlaktır, dördüncü pandantif üzerindeki pencere ise, uzun dikdörtgen biçimlidir fakat çatı döşemesi yükseltildiğinden yarısı altında kalmıştır, beşinci pencere ise bunun aynısıdır ve kubbenin tam doğusunda yer alır. Ayrıca beşinin de üzerinde yağmur, kar gibi etkenlerden korunmak için üstüne ve iki yanına, taştan yapılmış, pencerelerin ilk bakışta kare gibi algılanmasına neden olan çıkıntıları bulunmaktadır. Dışarıdan güney batıdaki kubbe pencerelerinin batı kubbedekinden tek farkı, kubbenin tam güneyinde beşinci bir pencere daha olmasıdır. En büyük ve en yüksek olan güney bölümün orta kubbesinin pencereleri, uzun dikdörtgen biçiminde, kubbenin eksenine hizasında dört tanedir. Burada da bazıları yıpranmış olmasına rağmen yağmur, kar gibi etkenlerden korunması için, pencere eni kadar, kesme taştan yapılmış 5 cm kadar bir çıkıntı bulunmaktadır. Ayrıca buradaki pencereler diğerleri gibi çok içe girmiş vaziyette değildir ve dıştan bedestenin en büyük kubbe pencereleridir. Dıştan kuzey bölümün orta kubbesinin pencereleri, dört tanedir ve kubbenin eksenine hizasındadır ve çatı döşemesi yükseltildiğinden yarısı altında kalmıştır. Ayrıca yağmur, kar gibi etkenlerden korunmak için üstüne ve iki yanına, taştan yapılmış çıkıntılar, pencerelerin ilk bakışta kare gibi algılanmasına neden olmaktadır (Şekil 5.13). Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan “Rölöve çizimlerinde” gösterilmiştir (Ek 7).

5.3.1 Yapının Bölümleri

5.3.1.1 Giriş Revağı

Yapının batı ön cephesinin tam ortasında yer almaktadır. Dikdörtgen şekilli, çapraz tonozlu giriş revağının iki tarafında beşik tonozlu eyvanları vardır. En dıştaki, iri taşlı ve yuvarlak kemerin üzeri iki sıra daha kesme taş devam ettikten sonra, kademeli teras çatı profili ile bitirilmiştir. Dışardan içeriye doğru eğim vardır ve içeri girilince sağda ve solda, beşik tonozlu iki eyvanı vardır.

Bu iki eyvandan sonra, iri taşlı ve yuvarlak kemerli ana giriş kapısı gelir. Bu kemerin üzerinde neredeyse üçgen biçiminde, tonozu kadar kenarı yuvarlak hatlı, ince kabartma profili, aralarında zincir motifi olan bir süsleme yer alır. Bu kemerin dış tarafındaki, demir kasalı ve kanatlı, demir profillerle bölünüp aralarına buzlu cam yerleştirilmiş, biri daha büyük olan, iki parçadan oluşan kapı, sonradan yapılmıştır. Buradan, dıştan 3, içten 12cm’lik yuvarlatılmış tümsekle içeriye girilir (Şekil 5.14).

Revağın güney yönde bulunan, beşik tonozlu eyvanı;

189x222 cm ölçülerinde, kareye yakın planlıdır. Buranın önünde 28cm yüksekliğinde, yonu taşıyla yapılmış dar bir kaldırım vardır. Girişi demir sürgülü, alüminyum profillerle bölünmüş ve aralarına cam yerleştirilmiştir, bedesten duvarının ana girişine bitişik tarafı da, dar bir kapı yapılmıştır. Şimdi batı ön dükkanların üzerine çıkan eski mescide çıkış merdiveni buradan algılanmaktadır. Yer döşemesi mozaiktir, duvarları ve tavanları sıvalıdır ve tavanı gelişigüzel bir şekilde ahşap kontrplak ile kapatılarak, tonoz algılanamaz olmuştur. Günümüzde, küçük bir büfe olarak kullanılmak için yapılsa da, işlememektedir (Şekil 5.15), (Ek 7).

Revağın kuzey yönde bulunan, beşik tonozlu eyvanı;

186x228 cm, kareye yakın planlıdır. Önünde 23cm yüksekliğinde, yonu taşıyla yapılmış dar bir kaldırım vardır. Girişi, demir profillerle bölünmüş ve aralarına cam yerleştirilmiştir, bedesten duvarının ana girişine bitişik taraftan, dar sürgülü bir kapı ile içeriye girilmektedir. Yer döşemesi mozaiktir, taş duvarların bazı yerleri olduğu gibi bırakılmıştır. Beşik tonozlu tavanı sıvalıdır. Günümüzde, küçük bir tornacı olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.16), (Ek 7).

5.3.1.2 Ana Orta Bölüm

Ortalarda dört iri ayağın, kenarlarda ve duvarlarda sivri kemerlerin taşıdığı 9 kubbe ile örtülü olan bölüm, 19.50x19.50 cm boyutlarında kare planlıdır. Sadece orta kubbe pendentifleri mukarnastır, diğerleri düz küçük kesme taştır. Kubbelerde daire, kare ve dikdörtgen küçük pencereler bulunmaktadır. Bu bölümün dört tarafına açılan dört kapısı vardır. Bunlardan kuzey ve güneyde olanlar, bedestenin yan bölümlerine, doğudaki, Kapalı Çarşının Sipahi Pazarı Sokağına ve batıdaki ise, basık kemerli asıl ana giriş kapısıdır ve karşısındaki Pamuk Hanı ile arasında bulunan Ulu Sokağa, çapraz tonozlarla açılırlar. (Şekil 5.17-5.18).Yapı kesme taş ve moloz taştan yapılmıştır.

Bedestenin orta bölümünün batı yönündeki ana giriş kapısı; Burada birisi dışarıda, ön cepheye açılan, diğeri içte olmak üzere, içice iki kemer arasında üç kademe vardır. Dıştaki anlatılan kemer en düşük kademelidir, buradan içteki kemerle arasında bulunan en yüksek kademeli üst bölüm vardır ve bu ara taş kemer ile örülmüştür. Buraya ahşap hatıl bir gergi yerleştirilmiştir ve bu hatılın üzerine açılan deliklerden yapının orijinal kapısını duvara tutturun demir borular geçmektedir. Bu kapı zamanla bozulmuş ve kısalmıştır. Çift kanatlı, ahşap ve dışarıya bakan batı yüzeyleri, demir çivilerin tuttuğu demir plakalar ile kaplanmış kapının, demirden uzun, ince kapı çekecekleri olan bir kapıdır. Kapı kanatlı kapılar açılınca, tam kendi ölçülerinde

olan iki kemer arasındaki nişe saklanmaktadır. Buradan sonrada biraz daha düşük kademede olan, yapının iki parça taştan oluşan, dilimli, sivri kemerli kapısı yer alır. Bu taşlardan güney taraftaki, günümüzde mevcut değildir. Ayrıca mevcut izlerden, kuzey ve güneydeki kapıların üzerindeki öne doğru çıkıntılı, ters U şeklindeki profilin bu kapı etrafında da olduğu dikkatle incelenince görülmektedir. Buradan dışarıya, dıştan 3, içten 12cm'lik yuvarlatılmış tümsekle çıkılır (Şekil 5.19).

Bedestenin orta bölümünün doğu yönündeki kapısı; yuvarlak dar kemerli, plaster şekilli ayaklara oturan, profillidir ve buradan, çarşı kotu sonradan yükseltildiğinden 7 basamakla Sipahi Pazarına, çıkılmaktadır. Burada içice iki kemer bulunur ve üç kademedden oluşmuştur. Dışa çıkıntılı plaster ayaklara oturan duvar hizasındaki yüksek yuvarlak dar kemerden en yukarıdaki ve dışarıdaki kademedir bundan sonra daha içte ve kısa düzgün dikdörtgen, kenarları volüt şeklinde süsle bitirilmiş bir taş bulunmaktadır. Buradaki orijinal çift kanatlı kapılar açılınca, tam kendi ölçülerinde olan iki kemer arasındaki nişe saklanmaktadır. Kapı kanatları ahşaptır ve kapalı çarşıya bakan yüzeyleri, demir çivilerin tuttuğu demir plakalar ile kaplanmıştır. Yine demirden uzun, ince kapı çekecekleri vardır, Bu kapılar demir borularla, volüt şeklindeki taşlara açılan deliklere tutturulmuştur. En sonda da, en kısa ve duvardan en içeride bulunan kapalı çarşıya açılan yuvarlak kemerli kapalı bulunur. Bu kemerin iç kapalı çarşı tarafına, sonradan demir kasalı ve kanatlı araları buzlu camlı kapılar takılmıştır ve halen kullanılmaktadır.

Bedestenin orta bölümünün kuzey yönündeki kapısı; buradan 20cm yüksekliğindeki bir basamakla, kuzey yan bölümüne geçilmektedir. Bu geçiş, içice iki kemer ve kemerler arasında üç kademedden oluşmaktadır. Orta bölüme bakan taraftaki kapı, batı ana giriş kapısına benzer fakat ondan daha dar olan, bedestenin ana beden duvarı hizasında, iki parça taştan oluşmuştur, dilimli ve sivri kemerlidir. Bu kapının etrafında, kesme iri taşlarla yapılmış, öne doğru çıkıntılı, ters U şeklinde profil dönmektedir. Buradaki kemerden sonra, kuzey bölüme bakan yuvarlak kemerle arasında bağlantı sağlayan en yüksek kademeli üst bölüm vardır ve bu ara taş kemer ile örülmüştür. Sonradan yapılan iki parçadan oluşan demir kapı bu aranın kuzey kemerine açılan tarafına yerleştirilmiştir. Orta bölüme açılan kapı kanatları, iki kemer arasındaki nişe saklanmaktadır. Günümüzde bu kapı önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılmamaktadır ve iki bölüm arasındaki bağlantı böylelikle kesilmiştir. Buradan yuvarlak kemerli kuzey bölümdeki kapıya geçilir. Bedestenin asıl kitabesi bu kapının kuzey bölüme bakan yüzünün üzerinde bulunmaktadır.

Bedestenin orta bölümünün güney yönündeki kapısı; tam karşısındaki kuzey kapısının

neredeysse simetriğidir. Bu orta bölümden üç basamakla, 58cm daha yüksek olan, güney yan bölümüne geçilmektedir. Önünde demir sürgü olan bu geçiş, içice iki kemer ve kemerler arasında üç kademededen oluşmaktadır. Orta bölüme bakan taraftaki kapı, batı ana giriş kapısına benzer fakat ondan daha dar olan, bedestenin ana beden duvarı hizasında, iki parça taştan oluşmuştur, dilimli ve sivri kemer demir sürgü yüzünden kapanmıştır. Bu kapının etrafında da, kesme iri taşlarla yapılmış, öne doğru çıkıntılı, ters U şeklinde profil dönmektedir. Buradaki kemerden sonra, kuzey bölüme bakan yuvarlak kemerle arasında bağlantı sağlayan en yüksek kademeli üst bölüm vardır ve bu ara taş kemer ile örülmüştür. Sonradan yapılan alüminyum profiller arası camlı kapının sadece kasaları mevcuttur kanatları çıkartılmıştır. Günümüzde bu kapı kullanılmakta, orta ve güney bölümlerin arasının irtibatı devam etmektedir. Bu kapının güney tarafının üzerinde de buraya sonradan yerleştirilmiş, üzerinde “Ashab-ı kehf”in ve hattatın isimlerinin yazılı olduğu, henüz kazınmamış sadece çizilmiş mermer bir kitabe vardır.

Kemerlerin oturduğu ayakları iki kademeli pabuç taşımaktadır. En dıştaki, 167.5x167.5 cm. ölçülerinde, 28cm yüksekliğindedir. Diğeri ise, 144x144 ölçülerinde, 47cm yüksekliğindedir. Ayaklar ise, 89x89 ölçülerindedir ve ortalarına yakın kısımlarda hafif kademeli silmeler bulunmaktadır.

Kemerler iki kademelidir, üstteki kemerler pandantiflerle aynı hizada ve daha büyük, daha az miktarda, dikdörtgen formluyken, 5-10cm kadar içeride olan kemerler, daha küçük, fazla miktarda ve kareye yakın biçimdedir.

Sadece orta kubbenin pandantiflerinde bulunan mukarnaslardan sonra kubbenin silmelerine geçilir, diğer sade kubbe pandantiflerindeki, küçük kesme taşlardan sonra silmelere geçilmektedir. Her bir kubbenin bitiminde iki kademededen oluşan, yuvarlak hatlı silmeler vardır. Bu silmelerden sonra, tuğlayı andıran, her birinde ufak tefek farklılıklar olan yaklaşık, 8x18 cm'lik kesme taşların oluşturduğu kubbeler başlar. Kubbeler dıştada ince kesme taşla örülmüştür fakat içtekine göre daha iridir.

Kubbelerdeki pencereler çeşitli şekillerdedirler ve farklı dönemlerde tamir ve ilave görerek bugünkü haline gelmişlerdir. Genelde pencereler, pandantiflerin hizasında yapılarak, birbirlerinin ışığını engellememişlerdir. Orta kubbeye, uzun dikdörtgen biçiminde üzeri içten hafif sivri, dıştan yuvarlak kemer ile bitirilmiş, pandantiflerin hizasında dört pencere bulunur. Pencere kemerlerinin üzerine de, ince kesme taşlar dikine yerleştirilmişlerdir. Demir profil ile beşe bölünen pencerelerde buzlu cam kullanılmıştır. Kuzeydeki kubbe pencereleri de orta

kubbedekilerle aynı şekildedir. Güneydeki kubbe pencerelerinin ortadakilerden tek farkı, dört pencereye ilaveten, bu kubbenin tam güneyinde yuvarlak, küçük, demir ile dörde bölünmüş, buzlu camlı bir pencere daha yer almaktadır. Doğudaki kubbe pencereleri de, yine pandantiflerin hizasında, dört adet, küçük, yuvarlak, demir ile dörde bölünmüş, buzlu camlı, etrafı dört taş ile çevrilerek kare içine çerçevelenmiştir. Batı kubbelerin pencereleri de, doğusundakiler ile aynı şekildedir. Kuzey batıdaki kubbe pencereleri aynı orta kubbeninki gibidir. Kuzey doğudaki kubbenin pencerelerinin, doğu kubbesininkilerden tek farkı, doğu tarafında, kare çerçeveli, yuvarlak dörde bölünmüş olduğu izlerden tahmin edilen bir pencere daha vardır. Güney doğudaki kubbenin pencereleri, beş tanedir, pandantif üzerine gelen üç kubbe yine küçük, yuvarlak, demir ile dörde bölünmüş, buzlu camlı, etrafı dört taş ile çevrilerek kare içine çerçevelenmiştir, kubbenin güneybatısındaki dördüncü pandantif üzerindeki pencere ise, uzun dikdörtgen biçimlidir, demir profil ile altıya bölünmüştür ve buzlu camlıdır ve en alttaki iki bölmesi kapatılmıştır, beşinci pencere ise bunun aynısıdır ve kubbenin tam doğusunda yer alır. Güney batıdaki kubbe pencerelerinin batı kubbedekinden tek farkı, kubbenin tam güneyinde beşinci bir pencere daha vardır, bu, uzun dikdörtgen biçimlidir, demir profil ile altıya bölünmüştür ve buzlu camlıdır (Şekil 5.20).

İlk ve son olarak vakıflar tarafından 1975 yılında ciddi bir restorasyon geçirmiştir. Bu dönem, orta bölüme, günümüzde de hala mevcut olan, ahşap profilli dükkanlar ilave edilmiştir. Bunların, her birisi, kare planlı, yaklaşık 8m², 16 adet, 12x12 ahşap dikmelerin taşıdığı, ahşap profillerin aralarına cam vitrinler yerleştirilerek ve yerden 20 cm yükseltilerek yapılmıştır. Bu dükkanların kimisinin arası sonradan açılarak birleştirilmiş ve büyütülmüştür. Dükkanların döşemelerde, aynı orta ana mekandaki gibi 2 cm derzli, 90x45 boyutlarında, iri dikdörtgen yonu taşı kullanılmıştır. Tavanlarında, ahşaptır ve her 10 cm'de bir 2cm'lik profiller bulunmaktadır ve ayrıca bu profiller tüm tavanın etrafını dolaşmaktadır. Bedestenin ana beden duvarına dayanan duvarları ve aralarındaki ahşap bölücüler ise tamamen halı kaplıdır. Günümüzde bu dükkanlardaki tüm esnaflar, halıcı ve kilimci olarak faaliyet göstermektedirler fakat burası hiç faal değildir, sadece kapalı çarşıya geçiş olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.21).

Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan “**Rölöve çizimlerinde**” gösterilmiştir (Ek 7).

5.3.1.3 Güney Yan Bölüm

İki başta iki yüksek sivri tonozu ve ortada bir kubbesi bulunan bölüm, yaklaşık, 730x1965 cm ebatlarında dikdörtgen planlıdır. Kemerleri ve kubbeleri taşıyan ayakların bitiminde, hem doğu hem batı taraflara, kuzeyden güneye doğru, duvar örülerek burasının; orta bölüm, doğu

kanat ve batı kanat olmak üzere üç bölüme ayrıldığı bu bölümün, tekrar yerinde birlikte gidilip incelediğimiz tarihçi Mehmet Çayırdağ tarafından 19. yüzyılın 2. yarısı yapıldığı söylenmiştir. Bu üç bölüm hem birbirleriyle irtibatlıdır, hem de dışarı ile irtibatlıdır. Kubbe ve tonozlar ince kesilmiş taşlarla, yan duvarlar sıralı moloz taşlarla inşa edilmiştir bazı yerler sıvanmıştır. Döşemede ise şap betonu kullanılmıştır.

Bu bölümde en son bedestenle birlikte 1975 yılında vakıflar tarafından onarılmış, daha sonra içindeki kiracıların kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda burayı zaman, zaman gelişigüzel onarıp ilaveler yaptıklarından, burası bedestenin en kötü haldeki bölümü haline gelmiştir. Günümüzde yün alım satımı yapılmaktadır. Pek faal olamayan cansız mekâna sadece, düşük gelirli yardıma muhtaç insanların, yardım istemek için geldiği gözlemlenmiştir.

Güney bölümün orta bölümü :

720x914 cm boyutlarında, kareye yakın planlıdır. Dört sivri kemere oturan orta kubbe, bedestenin en büyük ve en yüksek kubbesidir. Sade kubbe pandantiflerindeki, kesme taşlardan sonra, bir kademeli keskin, dikdörtgen hatlı silmeye geçilmektedir. Bu silmeden sonra, bedestenin diğer kubbelerinininki gibi, tuğlayı andıran, boyutları ve şekilleri arasında ufak tefek farklılıklar olan yaklaşık, 8x18 cm'lik kesme taşların oluşturduğu kubbeler başlar. Diğerleri gibi bu kubbe de dışta da ince kesme taşla örülmüştür fakat içtekine göre daha iridir. Duvarda kimi yerde moloz, kimi yerde kesme taş kullanılan duvarın bir kısmı sıvanmış ve sıvaları dökülmüştür. Döşemede ise şap betonu kullanılmıştır.

Kubbe pencereleri, dört tanedir ve duvarın hizasına yapılmıştır. Uzun dikdörtgen biçiminde üzeri içten ve dıştan yuvarlak kemer ile bitirilmiş pencerelerin etrafı kemer kısmında iki, diğer kenarlarında yek pare konulan toplam beş taşla dikdörtgen şeklinde çerçevelenmiştir. Demir profil ile üç pencerede altıya, kuzey yöndeki dördüncü pencerede sekize bölünen pencerelerde buzlu cam kullanılmıştır (Şekil 5.22).

Kemerleri taşıyan ayakların tamamı neredeyse duvara gömülmüştür çok az bir kısmı dışarı çıkmıştır ve yaklaşık olarak 108 cm kalınlığındadır.

Kemerler iki kademelidir, üstteki kemerler pandantiflerle aynı hizada ve daha büyük, daha az miktarda, dikdörtgen formdayken, 15 cm kadar içeride olan kemerler, daha küçük, fazla miktarda ve kareye yakın biçimdedir.

Bedestenin güney bölümün, orta kısmının güney duvardaki kemerin altında, ince, uzun, dikdörtgen biçimli, demir parmaklıkla altıya bölünmüş pencere bulunmaktadır. 110 cm

kalınlığındaki duvarda mekân içine doğru dört yönünden eğimli açıyla gelerek büyüyen ve burada daha geniş ve büyük bir şekil alan pencere, iç içe iki kemerden oluşmuştur. Pencerenin sağ, sol yanı ve üstüde iri kesme taşlarla çerçevelenmiştir. Bu duvarda geçirdiği onarımlar sonucu hem moloz hem de kesme taş kullanılmıştır ve duvar tamir edilmek için yer, yer sıvanmıştır ama bugün bu sıvalar dökülmektedir.

Bedestenin güney bölümün, orta kısmının, kuzeyde; orta ana bedesten bölümüne, doğuda; tonozlu doğu kanata ve batıda; tonozlu batı kanata açılan toplam 3 kapısı vardır. Daha öncede bahsedilen bu bölümün kuzeye bakan yuvarlak basık kemerli kapısı, orta ana bölüm ile bağlantıyı sağlamaktadır. Rahatça görülebilen, mevcut izlerden bu kapının biraz daraltılıp, kısaltıldığı anlaşılmaktadır. Burada bulunan kemere, sonradan alüminyum profiller arası camlı kapı yapılmıştır ve şimdi sadece kasaları mevcuttur kanatları çıkartılmıştır. Yuvarlak kemerin üzerinde birde sivri bir kemer vardır ve bu iki kemer arasında, asıl kitabeye simetrik olarak sonradan konulmuş, mermer kitabe taşı üzerinde kazınmak üzere çizilmiş “Ashab-ı kehf”in ve hattatın isimleri bulunduğu bir kitabe daha vardır. Fakat bu kitabe bulunduğu sivri kemerden taşmıştır ve kemer, kitabenin köşesiyle birleştiği yerde hafiften çitilmiştir. Bu kapının bulunduğu duvarın üst yarısı kesme taş örgülüken, alt yarısı sıvanmıştır (Şekil 5.23).

Orta kısmın doğusunda 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen 20 cm kalınlığındaki duvarın bu orta kısma bakan yüzünün üzeri, üçgene benzer biçimde kemerin bittiği yerden başlayarak, duvarın yarısına kadar düzgün, dikdörtgen, kesme taş ile çerçevelenmiştir ve içindede iri, düzgün kesme dikdörtgen taş görünmektedir. Bu duvarın alt yarısı ise sıvanmıştır. Bu duvara açılan kapıdan ise, iki basamakla, 20 cm daha yüksek olan, güney yan bölümün doğu kanadına geçilmektedir. Bu kapı çok sade dikdörtgen şekildedir ve kenarını ters U şeklinde çevreleyen sade, basit profili ve ayrıca üzerinde kapının eni kadar yuvarlak hatlı bir silme vardır. Bu kapının doğu tarafındaki diğer yüzü ise, yüksek, sivri kemerlidir. Bu taraftan sonradan demir kasa ve kanatlı arası buzlu camlı kapı takılmıştır. Ayrıca bu kapının üzerinde büyük dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır ve bu pencerede kapı gibi, duvarın diğer doğu tarafında, dört tarafından da eğimli açı yaparak genişletilerek, iç içe iki yuvarlak kemerlidir (Şekil 5.24).

Orta kısmın batısına, mescit yapmak için, 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen 20 cm'lik, sıvalı, bir kapısı ve üç penceresi bulunan duvar, 638cm yüksekliğindeki kemer bitimine kadar çıkmamaktadır sadece 444 cm yüksekliğindedir ve yuvarlak hatlı bir silmeyle bitirilmiştir. Bu sayede duvarın arkasındaki batı kanadın tonozu orta bölümden görülebilmektedir. Zaten batı kanadın üzeri kapatıldığından bu tonoz sadece buradan görülebilmektedir. Bir dönem mescit

duvarı olarak kullanılan duvarın tam ortasındaki kapıdan, güney yan bölümün batı tonozlu kanadına geçilir. Bu kapı basık yuvarlak kemerlidir ve kenarını ters U şeklinde çevreleyen sade, basit, dikdörtgen profili vardır. Bu kapının sağında ve solunda uzun, üzeri yuvarlak kemerli, demirle küçük kare, kare bölümlendirilmiş iki pencere ve birde kapının üzerinde, enine yerleştirilmiş, dikdörtgen, demirle küçük kare, kare bölümlendirilmiş bir pencere daha olmak üzere toplam üç pencere bulunmaktadır (Şekil 5.25). Günümüzde bu mekanda, yüncünün tartısı ve yünleri bulunmaktadır.

Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** gösterilmiştir (Ek 7).

Güney bölümün batı kanadı:

Yukarı kısımda da bahsedildiği üzere, mescit yapmak için, 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen, bir kapılı ve üç pencereli duvar yapılarak oluşturulan bu bölüm, 745x500 cm boyutlarında, bu ilave duvarın girintili olması nedeniyle kareye yakın yamuk planlıdır. Bu bölümün üzerinde 2, 2.5 cm yüksekliğinde, demir ızgaraların taşıdığı, ahşap beyaza boyanmış kontrplak ile kapatılıp, tüm duvarları da beyaza boyanmış ahşap kontrplakla kaplanarak, beyaz küçük bir kutuyu andırmaktadır. Ayrıca yer döşemesi de, 50x50 ince, basit ahşap bir kontrplaktır. Bu kaplamaların açıklıklarından dikkatle bakınca, duvarlar zaman, zaman tamir gördüğünden, moloz ve iri kesme taş kullanılmıştır.

Batı kanadın üzeri tamamen ince tuğlayı andıran, boyutları ve şekilleri arasında ufak tefek farklılıklar olan yaklaşık, 8,5x14 / 8.5x29 cm’lik ince kesme taşların oluşturduğu, sadece orta bölümden görülebilen tonoz ile örtülüdür.

Güney bölümün, batı kanadının, moloz taşla örülmüş batı duvarında, günümüzde önünü Hilmi Paşa Mescidinin kapattığı, dışarıya açılan kapının üst kısmı ve hatta kenarlarındaki, yuvarlak hatlı, volüt şeklindeki süs, kontrplakların kapatmadığı küçük bir yerden görülebilmektedir. Ayrıca, burasının üzeri kapatıldığından sadece, orta kısımdan görülebilen bir pencerede bu kapının üzerinde bulunmaktadır. Bu pencere, üzeri yuvarlak kemerli, demir parmaklıklarla küçük karelere bölünmüş ve kemerin üzeri dikine yerleştirilmiş, ince uzun dikdörtgen taşlarla, diğer kenarları da iri kareye yakın şekilli, kesme taşlarla çerçevelenmiştir ve içeri doğru eğimli açıyla genişleyerek büyümüştür. (Şekil 5.26).

Batı kanadın doğusundaki, 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen, bir kapılı ve üç pencereli duvarın buradaki yüzeyi de aynı orta bölüme bakan yüzeyi gibidir sadece pencerelerin kenarları hariç, ahşap beyaza boyanmış kontrplakla ile kaplıdır. Günümüzde burası yüncünün deposu olarak kullanılmaktadır. Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan **“Rölöve**

çizimlerinde” gösterilmiştir (Ek 7).

Güney bölümün doğu kanadı:

Yukarıda da bahsedildiği gibi, 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen, bir kapılı, üç pencerele duvar yapılarak oluşturulan bu bölüm, 723x500 cm boyutlarında, kareye yakın planlıdır. Yer döşemesinde şap betonu kullanılmıştır. Çoğunlukla moloz taş kullanılan duvarın bir kısmı sıvanmış ve sıvaları dökülmüştür.

Doğu kanadın üzerindeki tonoz da, batı kanadınki gibi, tamamen ince tuğlayı andıran, boyutları ve şekilleri arasında ufak tefek farklılıklar olan yaklaşık, 8,5x14 / 8.5x29 cm'lik ince kesme taşlardan oluşmuştur.

Güney bölümün, doğu kanadının, moloz taşla örülmüş sıvanmış fakat sıvaları günümüzde dökülmüş, kalın doğu duvarında, bir kapı ve bunun üzerinde bir pencere bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere; ahşap çerçeveli, ahşap profillerle dörde bölünmüş dikdörtgen biçimli, demir parmaklıkla küçük karelere bölünmüş biçimdedir. 112 cm kalınlığındaki duvarda mekân içine doğru dört yönünden eğimli açıyla gelerek büyüyen ve burada daha geniş ve büyük bir şekil alan pencere, iç içe iki kemerden oluşmuştur. Bu pencerenin altında bulunan dikdörtgen kapıyla Vezir Hanının 3. avlusuna çıkılmaktadır. Bu çıkışın Vezir Hanı tarafına alüminyum profil aralarına camların yerleştirildiği, iki kanattan oluşan bir kapı sonradan takılmıştır. Ayrıca bu kapıdan avluya çıkınca, kuzey taraftaki bedestene bitişik üç eyvandan sonra buradan 82 cm yüksek olan, Kapalı Çarşının Sipahi Pazarı Sokağına girilen geçiş vardır. Bu geçiş, üç kademeli, iç içe iki yuvarlak kemerden oluşmaktadır. Avlu tarafındaki kesme taşı, yuvarlak kemer orta kademeli olanıdır buradan en yüksek kademedeki, iki kemeri kesme taşların yuvarlak bir kemerle birleştirdiği aralığa geçilir. Birinci kemerin bu aralık taraftaki taşlara açılan deliklere yerleştirilen, orijinal çift kanatlı kapılar açılınca, tam kendi ölçülerinde olan iki kemer arasındaki bu aralıktaki nişe saklanmaktadır. Kapı kanatları ahşaptır ve kapalı çarşıya bakan yüzeyleri, demir çivilerin tuttuğu demir plakalar ile kaplanmıştır. Yine demirden uzun, ince kapı çekecekleri vardır. Buradan sonrada en düşük kademedeki kesme taş, yuvarlak kemerli kapı gelir. Buraya da, alüminyum profil aralarına camların yerleştirildiği, iki kanattan oluşan, bedestenden Vezir Hanının 3. avlusuna çıkan kapıya çok benzer bir kapı sonradan takılmıştır. Buradan sonra gelen üç basamaktan çıkınca da Sipahi Pazarına girilmiş olunur (Şekil 5.27).

Doğu kanadın güney tarafındaki, moloz taşla örülmüş sıvanmış fakat sıvaları günümüzde dökülmüş, kalın doğu duvarında, bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere; ahşap çerçeveli,

ahşap profille ortadan ikiye bölünmüş dikdörtgen biçimli, demir parmaklıkla küçük karelere bölünmüş biçimdedir. 100 cm kalınlığındaki taş duvarda mekân içine doğru dört yönünden eğimli açıyla gelerek büyüyen ve burada daha geniş ve büyük bir şekil alan pencere, iç içe iki kemerden oluşmuştur.

Doğu kanadın batısındaki, 19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen, bir kapılı ve üç pencereli duvarın buradaki yüzeyi, diğer yüzeye göre çok farklıdır. Bu duvar bu kanat yönünde, 50 cm daha kalınlaştırılarak üç sivri kemer üzerine oturtulmuştur. Bu üç kemerden, ikisi bu duvarın kenarlarından ortadaki kapıya kadar gelen sivri ve geniş kemerlerdir. Üçüncüsü ise iki sivri kemerin ortasında, bunlardan daha kısa ve dar, daha öncede orta bölümden buraya çıkıştan bahsedilirken anlatılan kapının üzerindeki sivri kemerdir. Bu kapının üzerindeki, mekân içine doğru dört yönünden eğimli açıyla gelerek büyüyen ve burada daha geniş ve büyük bir şekil alan pencere, iç içe iki kemerden oluşan pencereden de orta kısım anlatılırken bahsedilmiştir. Görüldüğü gibi hem kapı, hem pencere duvarın iki tarafında çok farklı şekildedirler. Sadece her iki büyük kemerin içinde de bulunan, ikisinde de kapı tarafına yaslanan, dikdörtgen şekilli, demir lokmalı parmaklıklarla küçük karelere bölünmüş, pencereler her iki tarafta da aynı şekildedir fakat günümüzde orta kısımda bu pencerelerin önü ahşap bir kontrplak ile kapatılmıştır (Şekil 5.28).

Bedestenin orta bölümüne bitişik, kuzey duvar önüne, ahşap dikmelerin taşıdığı ve aralarını ahşap profillerin böldüğü, neredeyse ana mekanın yarısı yüksekliğinde camlı bir oda gelişigüzel ilave edilmiştir. Günümüzde bu oda, kiracının yazıhane olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yine burada tavana kadar yığılı yünler bulunmaktadır.

Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan “**Rölöve çizimlerinde**” gösterilmiştir (Ek 7).

5.3.1.4 Kuzey Yan Bölüm

Halk arasında ve bazı kayıtlarda “Bedesten Ardı” diye de geçen bölüm, güney yan bölümün simetriğidir. İki başta iki yüksek sivri tonozu ve ortada bir kubbesi bulunan bölüm, yaklaşık, 600x1992 cm ebatlarında dikdörtgen planlıdır (Şekil 5.29). Bu bölümün dört yana açılan dört kapısı bulunmaktadır. Bunlardan güneydeki bedestenin ana orta bölümüne, kuzeydeki Kapalı Çarşının Terziler Sokağına, doğudaki Kapalı Çarşının Sipahi Pazarı Sokağına, batıdaki kapı ise, tam karşısındaki Pamuk Hanı girişiyle arasındaki, Ulu Sokağa, çapraz tonozlarla açılmaktadır. Bu bölümde duvarlarda 30x60 cm ebatlarında kesme taş kullanılmıştır. Yer döşemesi olarak ise; 2cm derzli, 90x45 ebatlarında yonu taşı kullanılmıştır. Çok küçük bir kısım kullanıcısı tarafından karo ile kaplanmıştır. Bu bölümün sonradan yıkılan doğu ve batı

duvarları, 1989 kapalı çarşı restorasyonunda aslına uygun olmayarak yeniden yapılmışlardır.

Kemerleri taşıyan ayaklar, 115 cm kalınlığındaki duvara gömülmüştür ve günümüzde bu ayakların çok az dışarı çıkan kısımları da önüne ilaveler yapıldığından, gözükmemektedir.

Kemerler iki kademelidir, üstteki kemerler pandantiflerle aynı hizada ve daha az miktarda, dikdörtgen formluyken, 15 cm kadar içeride olan kemerler, fazla miktarda ve kareye yakın biçimdedir.

Dört sivri kemere oturan orta kubbesinin bedestenin “Dua Kubbe” si olabileceği düşünülmektedir. Kubbe, pandantiflerindeki, kubbe başlangıcındaki silmesi, kubbe ve pandantifinin taşları sıvandığından buradaki malzemeler gözükmemektedir ama mevcut izlerden, simetriği olan güney bölümle aynı şekilde olduğu düşünülmektedir. Kubbe pencereleri, dört tanedir ve duvarların hizasına yapılmışlardır. İçte uzun dikdörtgen biçiminde, dışta ise çatı döşemesi yükseltildiğinden bir kısmı kapanan pencereler kare şeklindedir ve demir profillerle sekize bölünmüşlerdir.

İki sivri yüksek kemerin taşıdığı, batı ve doğudaki her iki tonozda birbirinin aynısıdır. Tonoz tamamen sıvanmıştır fakat mevcut izlerden, güney kısımdaki tonozlar gibi olduğu anlaşılmaktadır. Tonozların tam ortasında, doğuda yatay, batıda dikey dikdörtgen formu, iki kademedan oluşup dışarı doğru darlaşan, birer tane havalandırma pencereleri bulunur ve çatı kısmında bunların üzerinde piramit şeklinde bir demir iskeletler vardır.

Bu bölümün güney duvarı, farklı boyutlardaki iri kesme taşlardan yapılmıştır ve kubbeyi taşıyan sivri kemerden yukarısı sıvanmıştır. Bu duvarının tam ortasında, daha öncede bahsedilen, yuvarlak kemerli kapısı, buradan 20 cm daha düşük olan orta ana bölüm ile bağlantıyı sağlamaktadır ve sonradan yapılan iki parçadan oluşan demir kapı bu tarafa yerleştirilmiştir. Kapının diğer tarafında olduğu gibi bu tarafında da günümüzde bu kapı önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılmamaktadır ve iki bölüm arasındaki bağlantı böylelikle kesilmiştir. Yuvarlak kemerin üzerinde birde sivri bir kemer vardır ve bu iki kemer arasında Bedestenin asıl kitabesi bulunmaktadır ve üzerinde, yukarıdaki bölümlerde detaylıca bahsedildiği gibi; II. Beyazıt döneminin Kayseri valisi Mustafa Bin Abdulhay tarafından 1497 M.(903 H.) tarihinde yaptırıldığı arapça olarak yazmaktadır. Yine bölüm 5.1’de yapının tarihçesi anlatılırken, orjinal olan bu kitabe bulunduğu sivri kemerden taşıdığından ve sivri kemerin, kitabenin köşesiyle birleştiği yerde hafiften çitilmiş olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuyla ilgili ya 1975 tamiri sırasında kapı kemeri onarılırken, kitabenin dikkate alınmadığı, ya da kitabenin yapının başka bir kapısının üzerinde olabileceği düşünülmektedir.

Bu bölümün kuzey duvarı, çift sivri kemerleri hariç tamamen sıvanmıştır. Bu duvarının tam ortasında, çarşıyla bağlantı için sonradan yapılmış, iki kademeli, yuvarlak kemerli kapısından, 134 cm daha yukarda olan Kapalı Çarşının Terziler Sokağına geçilir. Kuzey taraftaki kalın, yuvarlak kemer en yüksek kademeli olandır ve bu kemer bitimine, sonradan yapılan iki parçadan oluşan demir kapı yerleştirilmiştir. Buradan sonra daha düşük kademeli, ince 20 cm kalınlığındaki yuvarlak kemerli kapı gelir ve buradan sonra gelen 8 basamakla çarşıya çıkılır. Çarşı tarafındaki kemerin üste yakın kısmında sade, volüt şeklinde bir süsleme vardır ve yine bu üzerinde ters U şeklinde sade, iki kademeli profil vardır (Şekil 5.30).

Bu bölümün doğu, dar duvar tonozu, 1976'da görülen eski fotoğraflardaki gibi yıkılmış olduğundan, 1989 Kapalı Çarşı restorasyonunda iri, dikdörtgen, kesme taşlarla yeniden yapılmıştır. Bu duvarın tam ortasında, önünde dört basamağı olan, yuvarlak kesme taş kemerli, iki kademeli, yuvarlak kemerli kapısından, 128 cm daha yukarda olan Kapalı Çarşının Sipahi Pazarı Sokağına geçilir. Bu bölümdeki kalın, yuvarlak kemer en yüksek kademeli olandır ve bu kemer bitimine, sonradan yapılan iki parçadan oluşan demir kapı yerleştirilmiştir. Buradan sonra daha düşük kademeli, ince 20 cm kalınlığındaki yuvarlak kemerli kapı gelir. Bu kemerin çarşı tarafına, sonradan demir kasalı, kanatlı ve profilli, araları camlı kapılar takılmıştır ve girişteki 4 basamağa ilaveten, buradan sonra gelen 5 basamakla çarşıya çıkılır. Kapı kapalı çarşının tarafında, buradaki teşhir yüzünden çok zor algılanmaktadır (Şekil 5.31).

Bu bölümün batı, dar duvar tonozu da diğer tonoz gibi, 1976'da eski fotoğraflarında görüldüğü üzere yıkılmış olduğundan, 1989 Kapalı Çarşı restorasyonunda dikdörtgen kesme taşlarla yeniden yapılmıştır. Bu duvarın tam ortasında, önünde dıştan 2, içten 4cm'lik yuvarlatılmış tümseği olan, iki kademeli iki kemerli kapısı vardır. Bu bölümdeki kalın, yuvarlak kemer en yüksek kademeli olandır ve bu kemere, iki parçadan oluşan demir kapı yerleştirilmiştir. Buradan sonra daha düşük kademeli, ince 20 cm kalınlığındaki yuvarlak kemer gelir ve bu kemerin hemen bitiminde sade, küçük, yuvarlak hatlı volit şeklinde bir süsleme vardır. Buradan da sonradan ilave edilen, kesme taşla yapılan, çapraz tonozlu revakla en dıştaki kemere gelinerek, tam karşısındaki Pamuk Hanı girişiyle arasında bulunan, Ulu Sokağına çıkılmaktadır. Ayrıca bu duvarın üzerinde, sonradan yapılan tonozla altı kapanmış bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere, içten iki bölümden oluşur, önce dikdörtgen bir boşluk önünde, araları demir parmaklıklarla küçük karelere bölünmüş demir profilli çerçeve ve daha sonra, aynı şekilde ama üzerinde yuvarlak kemeri olan kısım yer almaktadır. Dıştan ise ilave edilen revak yüzünden alt yarısı kapatılmıştır ve üst kısmına da bir tahta çakılmıştır. Bu

pencerenin asıl orijinal hali, güney bölümdeki, tam simetriğindeki gibi olması gerekirken tonoz yenilenirken bu şekilde yapılmış olmalıdır fakat daha sonra önüne revak ilave edip bu sonradan yapılan pencerede kullanılmaz hale getirilmiştir(Şekil 5.32).

Bu bölüm en son 1989 Kapalı Çarşı restorasyonunda onarılmıştır ama neredeyse her yeri sıvanmış, pencereler kapılar aslına uygun yapılmayarak özelliğini yitirmiştir. Bu onarım sırasında buraya, alüminyum profilli dükkanlar ilave edilmiştir. Bunların, her birisi, ana beden duvarı eşit parçalara bölünerek, kimi dikdörtgen, kimisi kare şeklinde yaklaşık 6m², 16 adet, alüminyum profillerin aralarına cam vitrinler yerleştirilerek ve yerden 20 cm yükseltilecek yapılmıştır. Dükkanların bazılarının arası sonradan açılarak birleştirilmiş ve büyütülmüştür. Dükkanların döşemelerinin çoğu, aynı orta ana mekandaki gibi 2 cm derzli, 90x45 boyutlarında, iri dikdörtgen yonu taşlı iken bir tanesi asıl döşemenin üzerini karo kaplatmıştır. Maalesef bu kadar kontrolsüz ve içindeki kiracının kendine göre yaptığı değişimler bu gibi tarihi eserlere büyük zararlar vermektedir. Kuyumcular çarşısı olarak yapılan ve daha sonra kürkçüler olan bu bölüm günümüzde bu küçük dükkanların, bir tanesi çayocağı ve kebapçı olarak, diğerleri depo olarak kullanılmaktadır. Depo olduğundan bedestenin en terkedilmiş ve izbe kalmış bölümü burasıdır. Tüm bu anlatılanlar detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** gösterilmiştir (Ek 7).

5.4 Yapının Geçirdiği Değişiklikler ve Onarımlar

Yapı hem ticari doku bütününde çevresiyle (Şekil 5.33, 5.34) hem yapı bazında; bir bütün ve bölüm, bölüm olarak, farklı dönemlerde hem işlevsel, hem fiziksel bakımdan, ihtiyaçlar, istekler ve değişen koşullar neticesinde, değişimler ve onarımlar geçirmiştir.

İlk yapıldığında tüm dış cephe, iç güney ve kuzey bölümlerin doğu ve batı duvarları moloz taş, iç orta bölümün, iç güney ve kuzey bölümlerin kuzey ve güney duvarları kesme taş olarak yapılan yapı, farklı dönemlerde onarım ve tamirler gördüğünden bu durum değişmiş ve yapıda çok çeşitli, farklı malzemeler kullanılmıştır.

Yapının geçirdiği tüm bu onarımlar ve değişiklikler detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** (Ek 7) belirtilmiştir.

1497 – 19.yüzyılın sonları

Yapı 1497 yılında ilk yapıldığında, orta bölümün; değerli kumaşların satıldığı yer, kuzey bölümün; Külhançılar çarşısı (kuyumcular) ve güney bölümün; Haffaflar (dericiler, ayakkabıcılar) çarşısı olarak kullanıldığı şer’i mahkeme sicillerinden, bedestenle ilgili

vakıflarda bulunan dosyalardan ve vakfiyelerden* öğrenilmektedir. Kuzey bölümde, 1497'den 1727'ye kuyumcular bulunuyordu. Sonra daha önceki bölümlerde de bahsedilen, Nevşehirli Damat İbrahim Paşanın zorunlu fermanıyla bu kuyumcular Vezir Hanına taşındı. 1731'de ferman kalkınca da kuyumcular eski yerleri olan bedestenin kuzeyine dönmüşlerdir ve burası tekrar kuyumcular olarak kullanılmıştır.

Bedesten ilk yapıldığında, giriş revağının önünde, öne doğru bir revak daha olduğu mevcut izlerden**, birebir görüşülen kişilerden ve tarihçi Mehmet Çayırdağ'dan öğrenilmiştir. Bedestenin batı ön cephesinin giriş revağının sağında 5 ve solunda 5 toplam 10 tane tek katlı, dükkanlar olduğu yine vakfiyelerden öğrenilmektedir.

Ayrıca, bedestenin kuzey bölümünün kuzey duvarındaki kapalı çarşının terziler çarşısı sokağına açılan kapısı, bedestenden sonra oluşan kapalı çarşıyla bağlantı sağlamak için sonradan yapılmış olmalıdır.

5.4.1 Vakfiyelerde Adı Geçen Mescit ve Altındaki Çeşmesinin Yerinin Tespiti

Bedestenin 1501 tarihli vakfiyesinde geçen çeşme üzerindeki mescit günümüze gelememiştir ve yeri tam olarak tespit edilememiştir. Vakfiyede “Mescit” diye bahsedilen yapı her ne kadar vakfiyede bu isimle geçse de, buranın bir tür “darülkurra” kuran öğretilen, dini sohbetler edilen küçük bir oda şeklinde olduğu çeşitli belgelerde anlatılanlardan burada yapılan faaliyetlerden anlaşılmaktadır. Her ne kadar, Mehmet Çayırdağ, bu mescidin, bedestenin giriş revaklarının üzerinde, olduğunu söylese de, 1501 tarihli vakfiye, diğer vakfiyeler ve çevre doku dikkatle incelendiğinde, asıl çeşme üzerindeki mescidin, bedestenin güney duvarının batı köşesinde, günümüzde baraka dükkanların bulunduğu, Vezir Hanıyla arasındaki boşlukta yer aldığı tarafımdan tespit edilerek restitüsyon planında gösterilmiştir.

İlk olarak incelenen Osmanlı dönemi bedestenlerinde, Çayırdağ'ın söylediği gibi bir olguya hiç rastlanmamıştır.

İkinci olarak çevre doku dikkatle incelenince; Vezir Hanının Bedesten istikametinde giden kuzey duvarının, bedesten hizasında değil de biraz daha geriye çekilerek bitirildiğinden burada küçük bir yapı olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Üçüncü olarak; Bedestenin asıl vakfiyesi olan Mustafa Bey Vakfiyesinde “...Buk'anın (bina)

* Bölüm 5.1.1 de bu vakfiyeler ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir.

** Hilmi Paşa mescidinin tam revak uzantısındaki çıkıntı bunun bir kanıtıdır.

yanındaki çeşme üzerine bina ettiği Mescine yazı ettiği otuz cüz Kuran-ı Kerim'den...Bezzaz Hanı kurbunda (yakınında) vaki (olan) olan Boyacı dükkanı namıyla meşhur ve iki kısma münkasim (bölünmüş) dükkanın tamamını ve bu dükkanın şimal (kuzey) tarafında kain(bulunan) ve iki taraftan tarik(yol) ve Haffaflar çarşısına muttasıl (bitişik), çeşme ile mahdut (sayısı belli) üç bap(bölüm) dükkanla birlikte vakfetti ve kezalik mezbur beldede Sultan Camii mahallesinde...Kuran-ı mescidin kıraatı ile meşgul bulunan ve mezbur vakıfa mübarek vakitlerde dua eden muallim ve müteallimler mesalihine vakfetti ve bu vakıf onun dükkanlarının icaresinin hacet ve zaruret zuhunununda evvele rekabe ve tamirlerine sarf olunmasını ve eğer hacet zuhur etmez ise mezkur icarenin tamamen talimi Kur'an hususunda kamil ve mükemmel muallim ve muteallim mesahiline sarf olunmasını şart kıldı... ” cümlelerinden, “...Bedestenin yanında bulunan çeşmenin üzerine yaptırdığı mescide yazdırıp koyduğu 30 cüz Kur'an-ı Kerim olduğu...Bedestenin yakınında olan Boyacı Dükkanı adıyla bilinen, ikiye bölünmüş dükkanın tamamını ve bu dükkanın kuzey tarafında bulunan ve iki taraftan yolu olan ve Haffaflar çarşısına bitişik çeşme ile üç bölüm dükkanla birlikte vakfetti...Mustafa Bey, çarşıdan ve dükkânlardan alınan gelirin, öncelikle tamir bakım için kullanılmasını, eğer buna ihtiyaç duyulmazsa, bu çeşme üzerindeki mescide yazdırıp koyduğu 30 cüz Kur'an-ı Kerim'i okuyacak 30 hafıza verilmesini söylemiştir...”dediği anlaşılmaktadır.

Altı çizili cümle ile çeşme ve üzerindeki mescidin yeri kesin olarak anlaşılmaktadır. Var olan bir çeşmenin yanına, bedesten yapılırken bu çeşme üzerine mescit de yapılmıştır. Daha öncede bahsedildiği gibi Haffaflar çarşısı bedestenin güney bölümü olmaktadır ve çeşme buraya bitişiktir ve biri önünden diğeri yanından geçen iki yolu vardır. Önünden geçen, günümüzde de olan Ulu Cami sokaktır, diğeri ise vakfiyenin yazıldığı dönemde henüz yapılmamış olan Vezir Hanının yerinde olan yoldur, han yapınca o yol ortadan kalkmıştır.

Vakfiyelerde bedestenin ön cephesinin, kuzey tarafının önünde olan dükkanların, çeşmenin etrafındaki bahsettiği dükkanların yerinden diğer vakfiyelerden , güney tarafında da olduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü olarak; daha öncede bahsedilen Bedestenin çok yakınında yer alan Asmalı Çeşmenin her ne kadar, sol üstündeki kitabede, 1390 tarihinde Kayseri Emiri Şeyh Muayyed tarafından yaptırıldığı yazmakta olsa da, Albert Gabriel, çeşmenin mimari öğelerinin ve stiline, çeşmenin 18. yüzyıla ait olduğunu gösterdiğini ve kitabede belirtilen çeşmenin bu olmadığı, bu kitabenin yakınlardaki yıkılmış başka bir çeşmeye ait olabileceğini söylemiştir. Ayrıca bu tip çeşmelerde kitabe ya eyvan içinde ya kemer üzerinde bulunmaktadır, kitabenin sol köşede oluşu da kitabenin bu çeşmeye ait olmadığını bir ispatıdır (Gabriel, 1954,

s.98,99). Buradan da, bu kitabenin, Mustafa Bey Vakfiyesinde geçen, günümüzde olmayan, bedestenin çok yanındaki çeşmeye ait olduğu kesinlik kazanmıştır.

Bütün bunların neticesinde; 1390 tarihinde yapılmış bir çeşmenin kuzey duvarına, güney ucundan bitişik olarak 1497 yılında üç bölümlü Bedesten ve bedestenle birlikte burada var olan çeşmenin üzerine bir de mescit yaptırılmıştır. O dönemde henüz Vezir Hanı yoktu yerinde dükkanlar vardı ve ortasından yol geçmekteydi. 1723 yılında Vezir Hanı yaptırılınca çeşmenin yanındaki yolda ortadan kalktı ve sadece önünden geçen bir yolu kaldı. Zamanla çeşmenin yıpranıp yıkılmasıyla, bu boşluğa iki baraka dükkan yapıldı. Daha sonra çok yakınındaki pamuk hanının önüne, terziler sokağının ucuna 18 yüzyılda bir çeşme yaptırılarak yıkılan çeşmenin kitabesi, o yeni yapılan “asmalı çeşme” isimli çeşmenin sol ucuna yerleştirilmiştir. Eski çeşmenin görünüşüyle ilgili hiçbir belge bulunmamaktadır. Eski çeşmenin yıkılmasıyla üstündeki mescit de yıkılmıştır ve bu mescit Çayırdağ’ın da bahsettiği gibi bedestenin, günümüzde biri mevcut olmayan ön iki giriş revağının üzerine küçük bir oda ilave edilerek taşınmıştır. Bu küçük odanın, batıya bakan ön cephesinde bir penceresi ve önündeki küçük balkonuna çıkan kapısı olduğu, bu odanın güneye bakan ana giriş kapısı ve buraya çıkan merdivenleri olduğu bilinmektedir.

19. yüzyılın sonları – 1950

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise bedestenin batı ön cephesinin güney duvarının yarısına bitişik olarak Hilmi Paşa Mescidi* yapılmıştır. O dönemdeki, revakların üstünde bulunan mescidin girişi ve merdivenleri, Hilmi Paşa mescidi içerisine kalmıştır ve bunlar günümüzde öndeki tek katlı dükkanların çatısına çıkmaktadır. Ayrıca bu mescit, bedestene bitiştiği duvarda, bedestenin bir penceresini ve birde kapısını kapatmıştır. Hilmi Paşa, giriş revağının üzerindeki darülkurra olarak kullanılan odaya ilave olarak Hilmi Paşa Mescidini yaptırmış olabilir. Daha sonra en öndeki revak ve üstteki mescit tamamen yok olmuştur ve bu mescitteki kitapların bir bölümü kayıpken bir bölümü de günümüzde yakınlardaki Raşit Efendi kütüphanesinde bulunmaktadır.

Ayrıca daha önceki bölüm 5.3.1.3’de detaylıca bahsedilen, bedestenin güney bölümün kemerleri ve kubbesini taşıyan ayaklarının bitimine, hem doğu hem batı taraflara, kuzeyden güneye doğru, duvar örülerek burasının; orta bölüm, doğu kanat ve batı kanat olmak üzere üç bölüme ayrıldığı bu bölümün, tekrar yerinde birlikte gidilip incelediğimiz tarihçi Mehmet

* Bölüm 5.2’ de bu mescitle ilgili detaylı bilgi verilmiştir.

Çayırdag tarafından 19. yüzyılın 2. yarısı yapıldığı söylenmiştir. Bu bölümlerden batı kanadı duvarın biçiminden de anlaşılacağı üzere, mescit olarak kullanmak için yapılmıştır halen bu ilave edilen mescit duvarı ve üzerindeki kapı ve pencereler mevcuttur. Günümüzde burası bedestenin güney bölümünü kullanan yüncünün deposu olarak kullanılmaktadır.

1950 - 1974

1950 yılına gelindiğinde ise, orta bölümün; kasaplar, kuzey bölümün; kürkçüler ve güney bölümün; yüncüler tarafından kullanıldığı vakıflarda bedestenle ilgili 1974 yılında başlayan bedesten ile ilgili yazışmaların olduğu dosyalardan ve 1924 doğumlu, bu çevreyi iyi bilen Nuh Conağasından öğrenilmektedir.

Kuzey bölümde, yuvarlak kemerli, eyvan şeklindeki, birbirine bitişik, karşılıklı dizilmiş küçük dükkânlarda, 20. yüzyılda kürkçülerin faaliyet gösterdiği ve 1974-80 yıllarına gelindiğinde de, çarşıyla birlikte buradaki dükkanların harap olmasına hatta bir kısmının yok olmasına rağmen, kürkçülerin faaliyet göstermeye devam ettikleri yine, 1924 doğumlu, bu çevreyi iyi bilen Nuh Conağasından öğrenilmiştir(Şekil 5.35). Bu bilgilerden günümüze ulaşamayan bu yuvarlak kemerli küçük dükkanların, çeşitli vakfiyelerde detaylıca anlatılan ve tarif edilen kuyumcular* olduğu anlaşılmaktadır. Fakat 1989 Kapalı Çarşı restorasyonunda, ana beden duvarının önüne alüminyum profilli dükkanların yapılmasıyla, günümüzde bu ana duvarlarda eski taş dükkanların izleri varsa bile görülmesi mümkün değildir.

1974-1979

Bedestenle ilgili çeşitli yazışmaların olduğu dosyalarda, kasapların kullanımıyla iyice harap hale gelen bedestenin bir an önce kasapların elinden alınıp, iyileştirilmesi ve işlevinin değişmesinin istenmesi bu kararın çıkmasına rağmen kasapların ısrarla bir türlü bedestenden ayrılmayışları, bu yüzden devamlı aldıkları uyarı kağıtları, çeşitli kira anlaşmaları ve sözleşmeleri, kasapların ısrarla çıkmamasına rağmen tamirin başlaması, mütahitin bu konuyla ilgili endişesi gibi çok çeşitli evraklar yer almaktadır.

İlk defa 1974-1979 yıllarında vakıflar tarafından resmi onarım ve restorasyon kararının alınma süreci şu şekilde gerçekleşmiştir (Ek 5) ;

* Mustafa beyin vakfiyesindeki; "...Bedestenin kuzey kapısından çıkınca sağ ve solda bulunan kuyumcu dükkanlarından, Kuyumculardan da Pamuk Hanı tarafına çıkılacak kapının sağ tarafındaki su terazisinden..." cümlesiyle, Bedestenin kuzey yan bölümünün kuyumcular çarşısı olduğu, buradan da Pamuk Hanı önüne bir kapı ile çıktığı anlaşılmaktadır.

07-03-1974' de; bedestenin boşaltılıp, bu yapı için uygun görülmeyen ve yapıya çok zarar veren sakatatçı esnafının çıkarılması ve bedestene zarar verdiğiinden, bir daha sakatatçılara kiraya verilmeme kararı alınmıştır.

03-07-1974' de; Yapıya ilave edilecek dükkanlara ait projeler hazırlanmıştır (Şekil 5.36-5.39).

28-05-1974' de; Bedestenin onarımı için başvuruldu. Bu başvuruda, statik olarak sağlam olan bedestenin, sıva badana elektrik tesisatı ve kubbe örtülerinin yenilenmesi gibi basit onarımlara ihtiyacı olduğu ve ayrıca iç kısma ait yapılacak projelerin hazırlanmış olduğu, bu eksikler tamamlandıktan sonrada, kuyumcu, halıcı veya turistik eşya satan esnafa kiraya verilmesinin kararlaştırılmış olduğu belirtilmiştir (Şekil 5.40-5.44). Bu dönemde tamir edilmeden önceki hali fotoğraflarla belgelenmiştir (Şekil 5.45-5.50).

21.03.1975' de; Onarım isteği kabul edildi, onarıma başlandı fakat içi boşaltılmadı. Ayrıca, sıva badana elektrik tesisatı ve kubbe örtülerinin yenilenmesi gibi basit onarımlara ihtiyaçlarının yanında, eskileri temizlenip, yenileri yapılacak iç kısımdaki dükkanlara ait önerilen projelerin tamamen ahşap olması ve vitrin açıklıklarının önerilenden daha küçük ölçüde ait yapılmasına karar verilmiştir.

16.09.1975' de; Bedestenin kubbelerinin bulunduğu çatısında derz açma çalışmaları ve toprak hafriyatının devam etmesine rağmen, içerisi boşaltılmamış ve oturan esnafın çıkarılması içinde herhangi bir tebligat gönderilmemiştir. Müteahhit bu yüzden edişe duyduğunu, tamir esnasında olması muhtemel kötü bir olayda sorumluluk almadığı ve esnafın çıkarılması ya da tamirin durdurulmasını istemiştir.

3.11.1975'te; Bedestenin hazırlanan tescil fişi onaylanmıştır.

1976' da; Kiracı olan sakatatçılar bedestenden çıkartılarak, onarımlara devam edilmiştir.

25.02.1977' de; Onarımın biteceği taahhüt edildi. İç kısma yapılacak dükkanlar bitti, elektrik çekildi ve verildi fakat tüm eksikler tamamlanamadı. Kiraya verilebileceği ama eskisi gibi kasaplara verilmeyeceği söylendi.

16.11.1978' de; Geçici kiralama ihalesi yapılmaya başlandı fakat onarımlar tamamlanamadığından kiraya verilmedi.

1979' da; 1976'dan beri boş olan bedestenin, onarımı tamamlanarak kiraya verildi. Bu onarım esnasında; bedestenin sıvası, badanası, elektrik tesisatı yapıldı, bozulmuş olan kubbe örtüleri yenilendi, çatı demir mozaik ile kaplanarak sağlamlaştırıldı ve kubbe döşemesi yükseltildi,

kapalı çarşıya, birbirlerine çıkan merdivenleri yapıldı, değişmesi zorunlu bedesten kapıları değiştirildi ve onarımdan önce kasapların kullandığı 24 adet baraka dükkan kaldırılarak, yerlerine günümüzde de var olan, 16 adet ahşap dikmeli ve profilli, cam vitrinli dükkanlar* bedestenin orta kısmının etrafına yapıldı. Bu onarım sonunda; orta bölüm: turistik - halı kilim çarşısı yapılırken diğer bölümlerin işlevi değiştirilmeyerek, kuzey bölümün; kürkçüler ve güney bölümün; yüncüler olarak kalmıştır.

1989

25.09.1989'da; Kayseri Kapalı Çarşısı restorasyonunda Terziler sokağıyla birlikte, bedestenin kuzey kısmı onarıldı (Şekil 5.51-5.54). Bu onarımda, hem içten, hem dıştan aslı moloz taş olan bu bölümün yıkılmış olan doğu ve batı duvarları iri, dikdörtgen, kesme taşlarla yeniden yapıldı, bu duvarlardaki kapılar, pencerelerin bir kısmı aslına pek uygun olmayarak yeniden yapıldı (Şekil 5.55). Duvarlar, kubbe ve tonozlar sıvanarak boyandı sadece kemerler boyanmadı (Şekil 5.56). Kuzey bölümün içerisindeki, yuvarlak kemerli, eyvan şeklindeki, birbirine bitişik, karşılıklı dizilmiş ve son dönemlerde iyice harap olmuş küçük dükkânlar tamamen ortadan kaldırılarak yerlerine 16 adet araları camlı, alüminyum profilli dükkanlar** ilave edildi (Şekil 5.57).

Yine bu restorasyon esnasında, bedestenin Ulu Cami sokağına bakan, batı ön duvarına bitişik tek katlı, dört adet dükkân bedestenin ana giriş kısmından, kuzey bitimine kadar yapılmıştır. İlk yapıldığında var olan (vakfiyelerden anlaşılmaktadır) sonradan yok olan ve yerlerini seyyar bıçakçı tezgâhlarının aldığı bu dükkânlar***, çevrenin bir düzene girmesi için, 1989 kapalı çarşı restorasyonu sırasında çarşıya uyum sağlayacak şekilde, çarşının terziler sokağının devamı gibi yapılmıştır fakat aslına uygun değildir. Günümüzde bıçakçı olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler (Şekil 5.58).

Bu onarım sırasında bedestenin güney bölümünü de tamir etmek istemişlerdir ancak bu gerçekleşmemiştir. Sadece sağlamlaştırmak adına, güney tarafın batı kanadın altındaki, bodrum doldurularak kapatılmıştır. Bu bodruma batı kanatta yerde bulunan kapaktan inilmekteymiş, günümüzde de bu iniş yeri durmakta ve kapak yerine Vezir Hanının olduğu düşünülen orjinal bir kapı konulmuştur.

* Bu sonradan ilave edilen, ahşap profilli dükkanlar ile ilgili detaylı bilgiler, bölüm 5.3.1.2' de verilmiştir.

** Bu sonradan ilave edilen, alüminyum profilli dükkanlar ile ilgili detaylı bilgiler, bölüm 5.3.1.4' de verilmiştir.

***Bedestenin önündeki dükkanların varlığı özellikle bölüm 5.1.1'de anlatılan Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakfiyesinde net olarak anlaşılmaktadır.

1989 - 2007

Daha sonra bedestenin içindeki kiracıların kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yaptığı ilaveler ve onarımlar hariç günümüze kadar, bunlardan başka hiç bir ciddi bir onarım görmemiştir. Örneğin bedestenin güney tarafının batı kanadını kullanan kiracı tarafından 6m² lik ahşap profilli bir dükkan gelişi güzel ilave edilmiştir ve yazı hane olarak kullanılmaktadır.

Günümüzde, orta bölüm; halı, kilim çarşısı olarak, kuzey bölüm; 1 birim çay ocağı ve kebabçı diğerleri depo olarak, güney bölüm; yüncü olarak faaliyet göstermeye devam etmektedir.

Fakat günümüzde, kahve gibi sadece esnafın sohbet ettiği, çok az satış olan ve genelde kapalı çarşıya geçiş olarak kullanılan bu bölüm, bu şekilde kullanıldığından insanların hatta Kayseri halkının özellikle genç nüfusun bilmediği, görmediği, tanımadığı bir mekân halini almıştır. Ayrıca, statik olarak henüz sağlam olduğundan, öncelikli çevresinde Pamuk Hanı, Vezir Hanı, Gön Hanı gibi daha kötü durumda ve acilen müdahale edilmesi gereken yapılar olduğundan, şimdilik bedestene hiç bir müdahale yapılması maalesef düşünülmediği vakıflar tarafından söylenmiştir. Henüz aciliyeti olan yapılara bile müdahale edilmeye başlanmamıştır, son üç yıldır ticari dokuda, tek yapılan müdahale Vezir Hanının içinin boşaltılmasıdır ve buraya üç yıldır müdahale yapması beklenmektedir.

5.5 Yapının Bozulmaları ve Sorunları

Yapı, farklı dönemlerde, doğal koşulların yarattığı etkenler ve insanların neden oldukları etkenler yüzünden, hem işlevsel, hem fiziksel yönden bozulmuştur ve sorunları vardır. Yapının çevresi de dönem, dönem yapılan ilaveler yüzünden bozulmuştur.

Farklı dönemlerde tamir gören yapının bazı bölümlerde moloz bazı bölümlerde kesme taş kullanılırken, bazı bölümleri ise sıvanmıştır. Fakat sonradan kullanılan bu malzemeler, yapıya uygun değildir. Tamirler esnasında, tüm yapıda sağlamlaştırmak için kullanılan çimento harçı, zamanla taşların arasından püskürerek hem kötü bir görünüm oluşturmuş hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır.

Yer döşemesinde de, genelde yonu taşı kullanılırken bazı yerlerde şap kullanılmış, çok azda olsa bazı yerler ise sonradan karo ile kaplanarak kiracılar tarafından bozulmuştur.

Kubbelerde ve tonozlarda bazı yerler sıvanarak taşlarının üzeri örtülmüştür. Ayrıca, yine buralarda da tamir esnasında kullanılan çimento harçı püskürmüştür. Kubbeler ve tonozlar, çok bakımsız ve pistir. Farklı dönemlerde yapılan tamirlerle farklı şekil ve sayıda olan, kubbe

pencerelerinin camları kırılmış, otlamalar, örümcek ağları gibi birçok kirlilikle dolmuştur. Şekli değiştirilen pencerelerin, orijinal halleri yükselen çatı döşemesinin altında kaldığından ışık almasının sağlanması için büyütülüp şeklinin değiştirildiği, bazı kubbelerde dört pencereden sonra ilave edilen beşinci pencerelerin ise yine çatı döşemesinin yükselip tamamen kapattığı pencerelerin azalan ışığını telafi etmek için açıldığı düşünülmektedir.

Onarımlarda, kubbelerin oturduğu çatı döşemesi demir mozaik ile kaplanarak sağlamlaştırılmış ve yükseltilmiştir. Bunun sonucunda kubbelerin eteği ve bazı pencereleri bu döşemenin altında kalarak kapanmıştır. Ayrıca, çatı parapeti de yükseltilmiştir ve buda pencerelerin görünüşte boyunu kesmekte ayrıca, kuzey bölümüm kuzey penceresini neredeyse tamamen kapatmaktadır. Günümüzde de çatı döşemesinde çatlama, bozulmalar ve otlamalar gibi sorunlar ve bozulmalarda mevcuttur. Çatının kenarındaki parapet yapının tüm etrafında uygulanmamıştır. Ayrıca sonradan kalınlaştırılan batı ön duvarı yüzünden çatı parapeti de kademelenmiştir

Orijinal, ahşap ve bir yüzü demir ile kaplı kapılarında, ahşap kısımlarında bozulmalar görülürken, demir kısımlarında da paslanma, kopma gibi sorunlar mevcuttur. Kenarlarındaki silmelerinde, profillerinde hatta kemerlerinde kopmalar, eksikler vardır. Sadece güney ve kuzey bölüm duvarının bazılarında üst kısımlarda görülen pencereler kimi yerlerde bozularak şekli değiştirilmiş, kimi yerlerde bambaşka şekilde yeniden yapılmış kimi yerlerde de kapanmıştır. Pencerelerin kasalarında, demirlerinde, camlarında birçok problemler mevcuttur.

Yapıdaki çeşitli bezemelerde kopmalar, çatlama gibi sorunlar, bozulmalar oluşmuştur.

Sonradan yapılan ilavelerde bozulmalara ve sorunlara neden olmaktadır. Bedestenin iç kısımlara sonradan dükkanlar ilave edilerek özellikle kuzey kısımda bu dükkanlardan dolayı mekanın algılanması güçleşmiştir. Ayrıca güvenlik nedeniyle, orijinal kapıların önüne sonradan ilave edilen kapılar da, kapatılınca orijinal kapıların görünmesini engellemektedirler.

Ayrıca yanlış aydınlatma armatürlerinin seçiminden doğan problemler vardır. Pek çok nedenden dolayı da görüntü kirliliği mevcuttur. Bütün bunlar tarihi mekânda pek çok soruna ve bozulmalara neden olmaktadır. Yapının tüm bu bozulmaları ve sorunları detaylıca hazırlanan **“Rölöve çizimlerinde”** (Ek 7) belirtilmiştir.

5.5.1 Çevresindeki Bozulmalar ve Sorunlar

Dört tarafı kuşatılmış yapının, neredeyse hiç cephesi yoktur ve giriş revağı bile çok zor algılanmaktadır.

Vakfiyelerde geçen, mescit, çeşme ve ön cephesindeki dükkanlar tamamen yok olmuştur ve yerlerine dükkanlar ve mescit yapılarak önü tamamen kapatılmıştır. Bir tek batı ön cephesinde, sonradan aslına uygun yapılmayan tek katlı dükkânların bittiği yerde biraz cephesi gözükmektedir ve bu görünen kısımda da farklı dönemlerde tamirler yapıldığından yer, yer moloz ve yer, yer yapıya uygun olmayan kesme taş kullanılmıştır.

Vakfiyelerden, bedesten ilk yapıldığında var olduğu anlaşılan, sonra yıkılıp yerlerini seyyar bıçakçı tezgâhlarının aldığı dükkânlar, çevrenin bir düzene girmesi için, 1989 kapalı çarşı restorasyonu sırasında, bedestenin giriş revağının kuzey tarafında, batı ön duvarına bitişik olarak yapılmışlardır. Fakat çarşıya uyum sağlayacak şekilde, çarşının terziler sokağının devamı gibi yapıldığından, aslına uygun olmamışlardır. Buda yapının farklı algılanmasını sağlayarak sorun oluşturmaktadır.

Yine bu dükkanların simetriğindeki, bedestenin batı ön duvarındaki revağın güney tarafında bulunan dükkanların yerinde, bu duvara bitişik olarak 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olan Hilmi Paşa mescidi, bedestenin bu cephesini tamamen kapatarak, bedestenin güney tarafının batı cephesindeki pencere ve kapısını da kullanılamaz hale getirmiştir. Zaten bu mescit çok yakıncada Ulu Camii olduğundan kullanılmamaktadır ve bu yüzden bakımsız ve pistir. Ayrıca mimari bir özelliği olmayan mescit, önemli bir ticaret yapısı olan Bedesteni birçok yönden engellemektedir (Şekil 5.59).

Ayrıca bulunduğu dokudaki yapıların işlevleri yüzünden de halkın çok uğramadığı, daha çok oradaki esnafın bulunduğu ya da arada düşük gelirli kişilerin, kapalı çarşıya geçerken uğradığı bir çevresi olduğundan yapı özelliğini kaybetmiş ve tanınmamaktadır. Yakınında bulunan Hanlar kullanılmamakta, sadece alt katları veya önlerine yapılan ilavelerle “kelleci-paçacı” olarak yemek hizmeti vermektedirler. Bu da çevrenin daha da salaş bir hal almasına neden olmaktadır.

Bedestenin bulunduğu, bu ticari doku hanlarıyla, kapalı çarşısıyla, sokağıyla, meydanıyla bir bütün olarak ele alınıp iyileştirilip, aynı zamanda hak ettiği tarihi doku özelliğini de kazanmalıdır.

5.5.2 Giriş Revağındaki Bozulmalar ve Sorunlar

Daha öncede bahsedilen, günümüzde bulunan bedestenin giriş revağının önünde, çıkış istikametinde, günümüzde var olanla aynı boyutta olan revak maalesef yıkılarak günümüze ulaşamamıştır.

Kayseri’de olmasına rağmen duvarlarında, tavanında rutubetlenme görülmektedir ve bu yüzden yer, yer çatlama, bozulmalar meydana gelmiştir. Özellikle beşik tonozlu tavanında rutubet izleri dikkat çekmektedir. Yapılan onarımlarda kullanılan çimento sıva tüm taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratmış hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca giriş revağının kemerlerindeki taşlarda ve içteki kemer ve ayaklardaki taşlarda da kopmalar, yıpranmalar, tabakalaşma, bozulmalar görülmektedir. İçteki giriş revağının üzerindeki zincir motifli süs iki yerinden çatlayarak üçe bölünmüştür. Yer döşemesindeki yonu taşında da kirlenmeler gözlenmektedir. Ayrıca, revağın hem dışından hem içinden, gelişigüzel geçirilen elektrik kabloları, tabelalar, yazılar görüntü kirliliği yapmaktadır.

Revağın güneyindeki, beşik tonozlu eyvan: buranın öncelikle işlevsel olarak sorunu vardır, günümüzde, işlemeyen küçük bir büfedir.

Buranın duvarları sıvanarak taşların görülmesi engellenmiştir. Üstü ahşap kontrplak ile kapatılarak tonozu algılanamaz hale gelmiştir. Girişine gelişigüzel, çirkin, alüminyum profilli kapı ve demir sürgü takılmıştır. Kayseri’de olmasına rağmen duvarlarında, tavanında rutubetlenme görülmektedir ve bu yüzden yer, yer çatlama, bozulmalar meydana gelmiştir. Yine gelişigüzel takılan aydınlatma armatürü ve kabloları görüntü kirliliği yapmaktadır.

Revağın kuzeyindeki, beşik tonozlu eyvan: buranın da öncelikle işlevsel olarak sorunu vardır, günümüzde, tornacı tezgahı olarak kullanıldığından, diğer eyvan göre daha çok yıpranmıştır.

Mekan küçük olup işlevinden dolayı gereken aletler buraya doldurulduğundan ve yine gelişigüzel dolaşan elektrik kabloları yüzünden mekan zor algılanmaktadır. Duvarlarında kimi yerlerde taşlar görülürken kimi yerlerde özellikle rutubetten dolayı bozulmuş sıvalar görülmektedir. Ayrıca rutubetten dolayı, tonozda da bayağı bozulmalar mevcuttur. Mozaik yer döşemesinde de bozulmalar vardır. Buranında girişine gelişigüzel, çirkin, alüminyum profilli kapı ve demir sürgü takılmıştır (Şekil 5.60).

5.5.3 Ana Orta Bölümdeki Bozulmalar ve Sorunlar

En başta işlev bozukluğu vardır, günümüzde, halı - kilim çarşısı olarak kullanılan bölüm hiç faal değildir, sadece kapalı çarşıya geçiş olarak kullanılmaktadır.

Fiziksel olarak da çok bakımsızdır. Genel olarak rutubet en büyük sorunlarından birisidir. Bundan dolayı bedestenin içi dalga, dalga görünmektedir. İkinci en büyük sorun ise sonradan sağlamlaştırmak için kullanılan çimento sıvanın, günümüzde tüm taşların arasından

püskürmüş olmasıdır. Yer döşemesinde de çok azda olsa yıpranmalar vardır. Kubbe döşemesinin yükseltilmesi de kubbelerde ve buradaki pencerelerde çok sorunlara ve bozulmalara neden olmuştur (Şekil 5.61).

Kapının girişinden başlayıp tüm yapının hem duvarlarından hem ortalarından gelişigüzel dolaştırılarak geçirilen elektrik kabloları, bunların üzerine asılan bedesteni aydınlatma için kullanılan, büyük florasanlar, ilave dükkanların reklam tabelaları, teşhir için bedestenin ayaklarına duvarlarına asılan, yığılan halı ve kilimlerin bütünü büyük bir karmaşa, çirkinlik içerisinde görüntü kirliliği yapmaktadır .

Bedestenin aydınlatılması için kullanılan, büyük, çirkin görümlü ve etraftaki kablolarla asılan florasanlar aşırı parlak olup ışığı yansıtmakta ve mekanın algılanmasını güçleştirmektedirler.

Bedestenin dört ana beden duvarına dayanarak, yükseklikleri kemerlerin bitiminden başlayan, 1975 yılında ilave edilen dükkanlar, bedestenin genel şeklini bozarken, dayandığı duvarları, buradaki taşları, kemerlerin bitimini ve kemerlerin oturduğu ayakları, buradaki taşları, silmeleri tamamen kapatmaktadır. Yine orijinal kapıların önüne güvenlik nedeniyle sonradan ilave edilen kapılar kapatılınca orijinal kapıların görünmesini engellemektedirler.

Duvarlardaki, kemerlerdeki, ayaklardaki ve pabuçlardaki sorunlar ve bozulmalar;

Farklı dönemlerde tamir gören iç duvarlarda çoğunlukla kesme taş kullanılmıştır. Kemerler, bunları taşıyan ayaklar, bu ayakların oturduğu pabuçlar tamamen iri kesme taştan yapılmıştır fakat bütün bu taşlarda, zamanla başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Bazı yerlerde yine zamanında yapılan tamirlerde taşların üzeri sıvanmıştır fakat günümüzde bu sıvalar bozulup döküldüğü için, buralar yamalı bir hal almıştır. Ayrıca farklı dönemlerde yapılan sağlamlaştırma çalışmaları esnasında kullanılan çimento harcı püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır.

Kubbe pandantifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Küçük ve orta boy kesme taştan yapılmış olan kubbe pandantiflerindeki taşlarda da, taşmış çimento harcı, aşırı rutubet, bozulmalar, aşınmalar, kopmalar ve kirlenmeler olduğu görülmektedir. Sadece orta kubbe pandantifinde bulunan mukarnaslarda da yıpranmalar ve bozulmalardan dolayı silinmeler kaybolmalar başlamıştır. Pandantiflerin bitiminde de

kubbelerin yuvarlak hatlı yine kesme taştan ama eni dar olan çift silmeleri yer alır ve bu silmelerde de tüm taşlarda görünen problemler mevcuttur.

Kubbelerdeki sorunlar ve bozulmalar;

İnce kesme taştan yapılan kubbelerin içerideki, en büyük sorunlardan biri; aşırı derecede rutubet, ikincisi de; sonradan yapılan onarımlarda kullanılan çimento harcının taşların arasından püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır. Bu sorunları neticesinde taşlarda çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir.

Kubbelerin dıştan en büyük sorunu ise, taşlardaki yıpranmalar, eksilmeler ve aşırı derecede otlanmadır ve onarım sırasında döşemenin yükselmesiyle kapanan yerlerdir.

Kubbe pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Farklı dönemlerde tamir ve ilave görerek bugünkü haline gelen kubbe pencerelerinden;

Orta kubbedekilerin: içten, kenarlarındaki taşlar aşırı yıpranarak eksilmeler meydana gelmiş ve pencere boyutları azda olsa değişmiştir. Pencereyi bölen demirler paslanmış bazı yerlerde koparak açılmalar meydana gelmiştir. Ayrıca aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri sarmıştır. Dıştan ise, yine kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür ve en önemlisi çatı döşemesinin yükseltilmesiyle pencere bitimi aynı hizaya gelmiştir ayrıca kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir.

Kuzeydeki kubbelerin pencereleri: içtende, dıştan da ortadaki kubbeye aynı sorunlara sahiptir.

Güneydeki kubbelerin pencereleri: ve güneyindeki yuvarlak, küçük, demir ile dörde bölünmüş, yerleştirilme şekli ve biçimi dikkate alınınca, sonradan ilave edildiği düşünülen, beşinci penceresi de yine içtende, dıştan da ortadaki kubbeye aynı sorunları varken birde camlarında çatlaklar bulunmaktadır.

Doğudaki kubbelerin pencereleri: içten kenarlarını çerçeveleyen taşlar aşırı yıpranmıştır, zor algılanmaktadır, aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri sarmıştır, demirleri paslanmıştır dıştan da; diğerleriyle aynı sorunlara sahiptir fakat çatı döşemesinden çok yukarda olduğundan yükselen çatı döşemesi bunu etkilememiştir.

Batıdaki kubbelerin pencereleri: içtende, dıştan da ortadaki kubbeye aynı sorunlara sahipken birde güney batı penceredeki hariç, penceredeki demirlerini tamamen koparak yok olmuştur.

Kuzeybatıdaki kubbelerin pencereleri; içtende, dıştan ortadaki kubbeyle aynı sorunlara sahiptir fakat çok daha fazla yıpranmıştır ve pencerelerin alt kısımları yükselen çatı döşemesinin altında kalmıştır.

Kuzeydoğudaki kubbelerin pencereleri; içten, kenarlarını çerçeveleyen taşlar aşırı yıpranmıştır, zor algılanmaktadır, aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri neredeyse tamamen sarmıştır, demirleri paslanmıştır ayrıca kuzey doğudaki ve sonradan ilave edilen aslında olmayan doğudaki pencerelerin üzerleri içtende dıştada harçla kapatılmıştır, ayrıca hem içten hem dıştan pencerelerin neredeyse alttan yarıları yükselen çatı kotunun altında kalmıştır. Ayrıca dıştan, kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür, kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir.

Güneydoğudaki kubbelerin pencereleri; diğerlerine göre çok daha fazla yıpranmıştır. İçten, kenarlarındaki taşlar aşırı yıpranarak eksilmeler meydana gelmiş ve pencere boyutları değişmiştir, pencereyi bölen demirler paslanmıştır ve camları kırılmıştır, aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri sarmıştır. Ayrıca farklı dönemlerde tamir gördüğünden, güney batıdaki pencerenin şekli tamamen bozularak, yuvarlak pencere büyütülüp dikdörtgen hale getirilerek tamamen değiştirilmiştir ve bu pencerenin en alttaki iki bölmesi yükselen çatı döşemesiyle kapatılmıştır. Bu pencerenin aslının yükselen çatı döşemesinin altında kaldığından ışık almasının sağlanması için büyütülüp şeklinin değiştirildiği düşünülmektedir. Bu tamirlerde bir de doğuda sonradan dikdörtgen bir pencere açılıp üzeri daha sonradan da tamamen harçla kapatılmıştır. Bununda orijinal olamadığı için eldeki imkânlarla gelişigüzel kapatıldığı düşünülmektedir. Dıştan ise, yine kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür ve en önemlisi çatı döşemesinin yükseltilmesiyle pencere bitimi döşemeyle aynı hizaya gelmiştir ayrıca kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir.

Güneybatıdaki kubbelerin pencereleri; içten, kenarlarını çerçeveleyen taşlar aşırı yıpranmıştır, zor algılanmaktadır, aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri neredeyse tamamen sarmıştır, demirleri paslanmıştır. Ayrıca çatı döşemesi yükseldiğinden olduğu tahmin edilerek, kuzeydoğudaki ve kuzeybatıdaki pencerelerin üzerleri tamamen harçla kapatılmıştır. Sonradan diğer iki pencere kapatıldığından azalan ışığı telafi etmek için açıldığı tahmin edilen, tam güneye dikdörtgen bir pencere açılmıştır fakat bununda yarısı çatı döşemesinin altında kalmıştır. Dıştan ise, yine kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür, kapatılan pencerelerin bulunduğu yerlere de kare pencere korumalığı yapıldığından dışarıdan kapatıldığı anlaşılmamaktadır burada da pencere var gibi

görülmektedir. En önemlisi çatı döşemesinin yükseltilmesiyle pencerelerin bir kısmının bitimleri döşemeyle aynı hizaya gelirken, kuzeydeki sonradan açılan pencerenin yarısı döşemenin altında kalmıştır, ayrıca kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir.

Kapılardaki sorunlar ve bozulmalar;

Orta bölümün dört kapısında ve bu kapıların etrafında çeşitli bozulmalar ve sorunlar mevcuttur ve bunlar detaylıca şu şekildedir;

Bedestenin orta bölümünün batı yönündeki orijinal ana giriş kapısının iki parça taştan oluşan, dilimli, sivri kemerlerinden güney taraftaki tamamen düşmüştür ve arkasındaki yuvarlak kemer ortaya çıkmıştır. Buradaki orijinal ahşap kapı zamanla bozularak kısalmıştır ve arkasındaki kemeri örtmemektedir. Ayrıca kapıyı taşıyan demirlerin içinden geçtiği, kapının duvara oturmasını sağlamlaştırmak için sonradan konulan ahşap hatıl gergide de eğilerek bozulmuştur. Bu kapının ahşap kısmında bozulmalar, yıpranmalar mevcuttur ayrıca demir kısımlarında da paslanmalar oluşmuştur. Bu kapının önündeki sonradan yapılan demir kapı ise yer, yer paslanmıştır. Kapının etrafı çok harap görünmektedir. Mevcut izlerden, bu kapının etrafında da, kuzey ve güneydeki kapıların üzerindeki gibi öne doğru çıkıntılı, ters U şeklindeki profilin olduğu fakat günümüzde bunun yok olduğu anlaşılmaktadır.

Bedestenin orta bölümünün doğu yönündeki kapısının etrafı çok bozulmuştur. Buradaki kemerin oturduğu plasterler ayaklar aşırı derecede yıpranmış bozulmuştur ve sıvaları dökülerek yamalı bir görünüm almışlardır. Çimento harç kapının etrafındaki her bir taştan püskürmüştür ve bu taşlarda yıpranmalar, bozulmalar, tabakalaşma, aşınmalar, kopmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Çarşıya çıkan merdivenlerinde de ufak bozulmalar vardır. Orijinal kapısının, ahşap kısmında bozulmalar, yıpranmalar mevcuttur ayrıca demir kısımlarında da özellikle paslanmalar oluşmuştur. Bu kapının önündeki sonradan yapılan demir kapının camı kırılmıştır ve yer, yer paslanmalar meydana gelmiştir.

Günümüzde bedestenin orta bölümünün kuzey yönündeki kapısının önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılmaya kapatılarak, iki bölüm arasındaki bağlantı kesilmiştir hatta kapının algılanması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Diğerleri kadar olmasa da etrafındaki taşlarda hafif bozulmalar görülmektedir.

Bedestenin orta bölümünün güney yönündeki kapısının önüne sonradan yapılan demir sürgü, kapının iki parça taştan oluşmuştur, dilimli ve sivri kemerini tamamen kapatmıştır. Sonradan sıvanan kapının etrafındaki sıvaların bir kısmı bozulmuş ve buralar yamalı bir hal almıştır.

Ayrıca kapının etrafındaki taşlarda diğer kapılardaki gibi aşınmalar bozulmalar gözlemlenmektedir (Şekil 5.62).

5.5.4 Güney Yan Bölümdeki Bozulmalar ve Sorunlar

Burada da öncelikle işlev bozukluğu vardır, günümüzde yün alım satımı yapılmaktadır ve bundan dolayı da bedestenin en bozulmuş ve sorunları olan bölümüdür. Neredeyse hiç faal olmayan cansız mekânda çok ender satış yapılmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısında, ilave edilen iki duvarla mekân; orta bölüm, doğu kanat ve batı kanat olmak üzere üç bölüme ayrılarak tamamen orijinal planı bozulmuştur. Yine sonradan kiracı tarafından zaman, zaman gelişigüzel onarımlar ve ilaveler yapıldığından bedestenin en kontrolsüz değişerek bozulmaları ve sorunları olan kısmı haline gelmiştir.

Rutubet bu bölümde büyük sorunlara neden olmaktadır. Orijinal ve sonradan ilave tüm taşlarda rutubetin neden olduğu problemler ve onarım esnasında kullanılan çimento harcı taşması gözlemlenmektedir.

Yapının üç bölümünde de, her yerinden dolaşan ve sarkan, elektrik kabloları ve bunların üzerine bedesteni aydınlatma için asılan, aşırı parlaklığından, ışığı yansıtıp ve mekanın algılanmasını güçleştiren büyük florasenlar, kiracının ortaya gelişigüzel atılarak koyduğu eşyaları, üç bölümde de kimi orta yerde, kimi duvarlara dayalı yerden tavana kadar yığılan yünler büyük bir karmaşa, çirkinlik içerisinde görüntü kirliliği yapmaktadır. Ayrıca bu yünlerin yaptığı ağır koku, nedeniyle daha da salaş bir hal almaktadır.

19. yüzyılın sonunda güney bölümün batı duvarına bitişik yapılan Hilmi Paşa mescidiyle yapının bir duvarı tamamen kapandığından, bu duvardaki dışarı açılan kapısı ve penceresi de kapanarak kullanılamaz hale getirilmiştir.

- **Bu üç bölümden orta bölümdeki bozulmalar ve sorunlar (Şekil 5.63) :**

Kubbedeki sorunlar ve bozulmalar;

Bedestenin en büyük ve en yüksek kubbesi bu bölümde yer almaktadır ve bu kubbe yüksek olduğundan, çatı döşemesinin düşürülmesi büyük sorunlar yaratmamıştır sadece dıştan kubbe eteğinin çok az bir kısmı kapanmıştır. Ayrıca kubbenin dışardan bir başka problemi de, taşlardaki sorunlar, aşırı derecede otlanma ve kubbe tepesindeki kapağın harçla sıvanarak kapatılıp neredeyse görünmeyecek hale gelmesidir. Bedestenin en sorunlu ve en çok yıpranmış kubbesi içeriden, dışarıya göre daha ince kesme taştan yapılmıştır ve kubbenin

taşları, ayrıca pandantiflerindeki taşları, pandantiften sonra gelen silmedeki taşları çok bozulmuş hatta bazı taşların yüzeyi taşlar algılanamayacak kadar aşınmıştır. Bununda nedenlerinden biri; aşırı derecede rutubet, ikincisi de; sonradan yapılan onarımlarda kullanılan çimento harcının taşların arasından püskürerek hem kötü bir görünüm vermesi hem de işlevini kaybetmeye başlamasıdır.

Kubbe pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

İçten, kenar çerçevesini oluşturan taşlar aşırı yıpranarak eksilmeler meydana gelmiş ve pencere boyutları değişerek farklılaşmıştır. Pencereyi bölen demirler paslanmış. Ayrıca aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri sarmıştır. Dıştan ise, yine kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür ve en önemlisi çatı döşemesinin yükseltilmesiyle pencere bitimi aynı hizaya gelmiştir ayrıca kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir.

Duvarlardaki sorunlar ve bozulmalar;

Orijinal olan kuzey duvarların iri, dikdörtgen kesme taştan yapılan duvarı, kapının kenarları hariç, buradaki kemerin bitiminden itibaren gelişigüzel sıvanarak taşların üzeri kapatılmıştır. Açıkta kalan kesme taşlarda ise, rutubetten kaynaklanan bozulmalar görünmektedir. Ayrıca sağlamlaştırma çalışmalarında kullanılan çimento harcı püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır.

Orijinal olan güney duvarlarda da farklı dönemlerde yapılan tamirler sonucu hem moloz hem kesme taş kullanılmıştır. Bu taşlarda, zamanla başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Bazı yerlerde yine zamanında yapılan tamirlerde taşların üzeri sıvanmıştır fakat günümüzde bu sıvalar bozulup döküldüğü için, buralar yamalı bir hal almıştır. Ayrıca farklı dönemlerde yapılan sağlamlaştırma çalışmaları esnasında kullanılan çimento harcı püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır.

19. yüzyılın 2. yarısı ilave edilen doğu yan duvar, iri dikdörtgen kesme taşlarla yapılmıştır. Bozulmaları ve sorunları, diğerleriyle aynı fakat onlara göre yeni olduğundan daha azdır. Alt kısım sıvandıği için taşlar gözükmemektedir, ayrıca sıvanın bozulmasıyla dalgalanmalar görülmektedir.

Yine 19. yüzyılın 2. yarısı mescit yapmak için ilave edilen batı yan duvarda, iri, dikdörtgen, kesme taştan yapılmıştır fakat bu yüzü tamamen sıvanmıştır. Rutubetten dolayı bozulan sıva,

duvarda dalgalı bir hal almıştır. İlave edilen bu niteliksiz duvarın hiç bir orijinalliği yoktur ve plan şemasını bozmaktadır.

Kemerlerindeki ve ayaklarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Çift kemerini ve ayaklarını oluşturan kesme taşlarda da başta rutubet ve onarım sırasında kullanılan çimento sıva yüzünden hemen, hemen aynı bozulmalar ve sorunlar mevcuttur.

Kapılarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Burada bulunan üç kapıda da bozulmalar mevcuttur. Bedestenin orta bölümüne çıkan kapının kenarındaki taşların ve kemerlerin bir kısmının üzeri sıvalı, bir kısmının açık ve bir kısmınıninde sıvaları bozulmuş vaziyette çok bulaşık bir görünümündedir. Mevcut izlerden bu kapının aslının bozularak, sonradan biraz daraltılıp, kısaltıldığı anlaşılmaktadır. Yine bu kapıya sonradan gelişigüzel alüminyum profilli kapı takılıp daha sonra da kasaları duvarda bırakılarak sökülüp, kapının aslı iyice bozulmuştur. Yuvarlak ve sivri kemer arasına sonradan yerleştirilen, kitabe sivri kemerden taşmıştır ve kemerdeki taş, kitabenin köşesiyle birleştiği yerde çitilerek kitabe buraya yerleştirilmiştir. Bu kapının bulunduğu duvarın üst yarısı kesme taş örgülüken, alt yarısı sıvanmıştır.

Bu orta bölümün 19. yüzyılın 2. yarısında ilave edilen doğu duvarındaki kapının etrafındaki profil ve üzerindeki silme tamamen sıvanmıştır fakat, günümüzde bu sıva bozularak burası dalgalı, bulaşık bir hal almıştır. Ayrıca etrafındaki profilde deformasyonlar ve yer, yer kopmalar mevcuttur. Buraya sonradan gelişigüzel demir kasa ve kanatlı arası buzlu camlı kapı takılarak iki bölüm birbirinden ayrılmıştır

Bu orta bölümün 19. yüzyılın 2. yarısında ilave edilen batı duvarındaki profilli kapı tamamen sıvalıdır bu sıvalarda bozulmalar oluşmuştur ayrıca profillerde bozulmalar hatta çatlamlar ve kopmalar oluşmuştur.

Pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Bu bölümde beş tanede pencere vardır. Orijinal güney duvardaki dar pencereyi oluşturan taşlardaki bozulmalar duvarın dış tarafına doğru daha da artmaktadır ve duvarın sonunda oluşan dar pencerenin kenarlarındaki deformasyon, pencerenin şeklini bozmaktadır. Ayrıca pencerenin demirinde paslanmalar gözlenirken altıda pislikle kaplanarak kapanmıştır.

Sonradan ilave edilen doğu duvarındaki pencerenin, hiçbir özelliği ve işlevi yoktur.

Yine sonradan ilave edilen batı duvarında ikisi kapının yanında biri üzerinde üç pencere

vardır. Dikdörtgen, sade pencerelerin kenarları bozularak, ufak kopmalar oluşmuştur ayrıca demirlerinde paslanmalar vardır.

Yer döşemesindeki sorunlar ve bozulmalar;

Günümüzde döşemesi şap olan mekanın, döşemesinin aslının diğer bölümlerdeki gibi yonu taş olduğu fakat yer döşemesinde problemler olunca kiracı tarafından üzerine şap döküldüğü tespit edilmiştir.

- **Doğu kanat bölümdeki bozulmalar ve sorunlar (Şekil 5.64) :**

Her yönden tüm bedestendeki en bozulmuş, en sorunlu ve en yıpranmış bölüm burasıdır.

Duvarlarındaki sorunlar ve bozulmalar;

19.yüzyılın 2. yarısı duvar ilave edilerek oluşturulan ve doğu kanat tarafında 50 cm kalınlaştırılan batı duvarın bu yüzü ise, moloz taştan yapılarak sıvanmıştır fakat günümüzde de özellikle rutubetten dolayı, buradaki sıvalarda, soyulma, kopma, çatlama başlamış, daha önceki dönemlerde yapılan sıvalar kat kat çıkmış hatta bazı yerlerde moloz taşlar ortaya çıkarak, duvar yamalı bir hale gelmiştir.

Moloz taşla örülmüş sıvanmış fakat sıvaları günümüzde dökülmüş, kalın doğu, güney ve kuzey duvarlarında, sıvaların bir kısmı dökülünce alttan taşlar çıkmış, taşlarda başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Sağlamlaştırma çalışmaları esnasında kullanılan çimento harcı püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamış ve bazı taşların aralarında boşluklar oluşmuştur.

Tonozlarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Kubbelerden daha kalın ince kesme taşların arasına çakıl taşları konularak yapılmıştır.

Buradaki taşlar, bozulmuş hatta bazı taşların yüzeyi taşlar algılanamayacak kadar aşınmıştır. Bununda nedenlerinden biri; aşırı derecede rutubet, ikincisi de; sonradan yapılan onarımlarda kullanılan çimento harcının taşların arasından püskürerek hem kötü bir görünüm vermesi hem de işlevini kaybetmeye başlamasıdır. Çimento kaybı yüzünden bazı taşların arasında gözle görülebilir boşluklar oluşmuştur buda ileride büyük problemlere neden olabilir.

Kapılarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Bu kanatta iki kapı bulunmaktadır ve ikisinde de sorunlar vardır. Doğu duvarındaki, 1723

yılında yapılan Vezir Hanının 3. avlusuna çıkan kapının kenarlarında bozulmalar, yıpranmalar ve hatta kopmalar meydana gelmiştir. Ayrıca rutubetten dolayı bozularak lekelenmeler olmuştur. Bu çıkışın Vezir Hanı tarafına alüminyum profil aralarına camların yerleştirildiği, iki kanattan oluşan bir kapı sonradan takılmıştır ve yapıyla hiç uyum sağlamamaktadır.

Bu bölümün sonradan yapılan batı duvarındaki ikinci kapının etrafında da bozulmalar, eksilmeler mevcuttur.

Pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Bu bölümde beş tanede pencere vardır. Doğu duvarının üzerindeki, pencerenin etrafı zamanında sıvanmıştır fakat günümüzde de özellikle rutubetten dolayı, buradaki sıvalarda, soyulma, kopma, çatlama başlamış, daha önceki dönemlerde yapılan sıvalar kat kat çıkmış hatta bazı yerlerde moloz taşlar ortaya çıkmıştır. Pencerenin ahşap profilleri ve çerçevesi bozulmuş hatta yer, yer açılmıştır. Ayrıca demirleri paslanan pencere her yönden duvardan kopmaya başlamıştır.

Güney duvardaki pencerede, doğu penceredeki sorunların aynısı görülmektedir ayrıca üstü yıprandığından iyice oyularak ahşap lentosu ortaya çıkmıştır.

Batı taraftaki sonradan yapılan duvardaki üç pencere vardır. Üstteki pencere boşluğunun etrafındaki sıvalar soyulmaya başlayarak bazı yerlerde kopmuştur. Kapının iki yanındaki pencereler ise önleri yün ve sonradan yapılan odayla kapatılmışlardır.

Yer döşemesindeki sorunlar ve bozulmalar;

Ortadaki gibi, yer döşemesi şap olan mekanın, döşemesinin aslının diğer bölümlerdeki gibi yonu taş olduğu fakat yer döşemesinde problemler olunca kiracı tarafından üzerine şap döküldüğü tespit edilmiştir.

Diğer: Kuzey duvardaki sivri büyük kemerin önüne, ahşap dikmelerin taşıdığı ve aralarını ahşap profillerin böldüğü, neredeyse ana mekanın yarısı yüksekliğinde camlı bir oda gelişigüzel ilave edilerek mekanın genel planı daha da bozulmuştur.

1989'da güney tarafın batı kanadın altındaki, bodrum doldurularak kapatılarak kullanılamaz hale getirilmiştir.

• Batı kanat bölümdeki bozulmalar ve sorunlar (Şekil 5.65) :

19. yüzyılın 2. yarısı, mescit yapmak için ilave edilerek oluşturulan bu bölümün duvarları,

tavanı ve yer döşemesi ahşap kontrplaklarla kaplanarak, bir kutuya benzemiştir. Bunun sonucunda, orijinal duvarlar, tonoz tavan ve yer döşemesi görülememektedir. Ancak bu kaplamaların açıklıklarından dikkatle bakınca ve orta kısma çıkıp geriye çekilip bakınca, orijinal duvarlar ve tonoz birazda olsa görülebilmektedir.

Duvarları sorunlar ve bozulmalar;

Beyaza boyanmış ahşap kontrplakla kaplanmıştır fakat bu kaplamaların açıklıklarından dikkatle bakınca, duvarlar zaman, zaman tamir gördüğünden, çoğunlukla moloz taş kullanıldığı anlaşılan kuzey, güney ve batı duvarlarındaki taşlarda yine rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Sağlamlaştırma çalışmalarında kullanılan çimento harcı püskürerek hem kötü bir görünüm vermiştir hem de işlevini kaybetmeye başlamıştır.

Sonradan ilave edilip bu bölümü oluşturan doğu duvarının hiç bir işlevi olmadığı gibi mimari özelliği de yoktur hatta klasik plan şemasını da bozmaktadır. Pencerelelerin etrafı hariç kaplanan kaplamaların arasından bu duvarın iri, dikdörtgen kesme taştan yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu taşlarda da çeşitli deformasyonlar ve çimento harcı püskürmesi gözlemlenmektedir.

Tavanı ve Tonozu sorunlar ve bozulmalar;

Tavanı 2 m. yüksekliğinde ahşap kontrplakla kaplanarak tonozun görülmesi engellenmiştir ve tonoz ancak orta bölüme çıkılıp geriye çekilince görülebilmektedir. Doğu kanattaki tonozun simetriği olan bu tonoz, onunla aynı şekilde yapılmıştır ve aynı sorun ve bozulmalara sahiptir.

Kapılarındaki sorunlar ve bozulmalar;

İki kapı bulunmaktadır. Moloz taşla örülmüş batı duvarında, günümüzde içten kontrplakların, dışarıdan önünü 19. yüzyılın sonunda yapılan Hilmi Paşa Mescidinin kapattığı, dışarıya açılan kapının üst kısmı ve hatta kenarlarındaki, yuvarlak hatlı, volüt şeklindeki süs, kontrplakların kapatmadığı küçük bir yerden görülebilmektedir. İki taraftan da kapalı olduğundan kapının taşları rutubet başta olmak üzere çok bozulmuştur ve havasız kalmıştır.

Bu bölümü oluşturan doğu duvarının üzerindeki kapının özelliği yoktur ve pek bir sorunda yoktur sadece taşlarında biraz aşınma başlamıştır.

Pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Bu bölümde dört tanede pencere vardır. Batı duvardaki pencere, içten, bu bölümün tavanı

kapatıldığından, dıştan Hilmi Paşa mescidinin duvarıyla kapatılıp örüldüğünden, sadece içten, orta bölümde geriye doğru çekilince görülebilmektedir. Pencerenin etrafındaki ve pencereyi oluşturan taşlarda başta rutubetin ve onarımda kullanılan çimento sıvanın neden olduğu bozulmalar mevcuttur. Ayrıca pencere demirleri de paslanmıştı.

Tam simetriğindeki doğu kanadının güney duvarının üzerindeki gibi burada da güney duvarın üstünde bir pencere bulunduğu düşünülmektedir fakat sonradan yapılan kaplamalar bunun görünmesini engellemektedir.

Sonradan yapılan hiçbir işlevi ve özelliği olmayan, mescit duvarındaki üç pencerenin de bir özelliği ve işlevi yoktur ve bedestenin görünüşünü bozmaktadır.

Yer döşemesindeki sorunlar ve bozulmalar;

Üzeri ince basit ahşap bir kontrplak ile kaplanan yer döşemesinin aslı yine diğerleri gibi yonu taşı olmalıdır.

5.5.5 Kuzey Yan Bölümdeki Bozulmalar ve Sorunlar

En başta işlev bozukluğu olan bu bölüm depo olarak kullanılırken, çok küçük bir kısmı (1/8'i) çay ocağı ve kebabçı olarak kullanılmaktadır. Depo olduğundan bedestenin en terkedilmiş ve izbe kalmış bölümü burasıdır (Şekil 5.66).

Bu bölümde de rutubet en başta gelen sorunlardandır ayrıca içten tonozların, kubbenin ve duvarların büyük bir kısmı sıvandığından yapının ve buradaki malzemelerin özelliği saklanarak kaybolmuştur ve bazı yerlerde ise bu sıva bozulmuştur. Sıvanmayan yerlerde de, yine onarım sırasında kullanılan çimento harç püskürerek sorun yaratmıştır. Bütün bunlar sonucunda bu bölüm, içi dalga, dalga görünmektedir. Tamir esnasında çatı döşemesinin yükseltilmesi de kubbelerde ve buradaki pencerelerde çok sorunlara ve bozulmalara neden olmuştur.

Bu bölümde de, duvarlarından ve ortadan gelişigüzel dolaştırılarak geçirilen elektrik kabloları, bunların üzerine bedesteni aydınlatma için asılan, aşırı parlaklığından, ışığı yansıtıp ve mekanın algılanmasını güçleştiren büyük florasanlar, depo olarak kullanıldığından çevredeki esnafın gelişigüzel atarak ve yığarak koyduğu tüp, boru, lastik, koli gibi her türlü karsamba, büyük bir karmaşa, çirkinlik içerisinde görüntü kirliliği yapmaktadır.

İlavelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Bu bölümün dört duvarına dayanarak, yükseklikleri kemerlerin bitiminden başlayan, 1989

yılında ilave edilen dükkanlar, buranın genel şeklini bozarken, dayandığı duvarları, buradaki taşları, kemerlerin bitimini ve kemerlerin oturduğu ayakları, buradaki taşları, silmeleri tamamen kapatmaktadır. Depo olarak kullanılan bu ilave dükkanların, depo harici çalışan tek birim olan çay ocağı- kebabçı, burada bulunan 16 dükkandan ikisini birleştirerek sadece mutfak gibi kullanıp iş yerlerine hizmet vermektedir.

Ayrıca bazı kapıları sonradan açılarak, ilave edilmiş veya yenilenmiştir.

Duvarlarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Farklı boyutlardaki iri kesme taşlardan yapılan güney duvarının kubbeyi taşıyan sivri kemerden yukarısı sıvanmış, kuzey duvarın ise çift sivri kemerleri hariç her yeri sıvanmıştır. Buralarda rutubetin oluşturduğu sorunlar nedeniyle dönem, dönem tamir görerek kalınlaşan sıva günümüzde de çatlama ve rutubetin yarattığı renk değişimiyle bulaşık bir görünüm almıştır. Sıvanmayan kısımlardaki taşlarda onarılrken kullanılan çimento harç gelişigüzel sürüldüğünden ve bu taşlara uygun olmadığı için püskürdüğünden, taşların yüzeyini hem bozmuş hem de algılanmasını güçleştirmiştir.

Yıkılan ve 1989'da iri, dikdörtgen, kesme taşlarla yeniden yapılan doğu ve batı duvarlarında kullanılan çimento harç gelişigüzel sürüldüğünden ve bu taşlara uygun olmadığı için püskürmüştür ve taşların yüzeyini hem bozmuştur. Ayrıca bu duvarda rutubette çeşitli bozulmalara neden olmuştur ve duvar dalga, dalga görünmektedir.

Kemerlerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Çift kemerini oluşturan kesme taşlarda da başta rutubet ve onarım sırasında kullanılan çimento sıva yüzünden, bedestendeki tüm taşlarda görülen bozulmalar ve sorunlar vardır.

Kubbe ve kubbe pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Kubbe, pandantiflerindeki, kubbe başlangıcındaki silmesi, kubbe ve pandantifinin taşları sıvandığından buradaki malzemeler gözükmemektedir ama mevcut izlerden, simetriği olan güney bölümle aynı şekilde olduğu düşünülmektedir. Sıvanan yerlerde rutubetten kaynaklanan çatlama, dökülmeler, renk bozulmalarından kaynaklanan dalga, dalga görünüm meydana gelmiştir. Dışta ise çatı döşemesi yükseltildiğinden kubbe eteğinin bir kısmı kapanmıştır, taşlarında bozulmalar oluşmuştur, aşırı derecede otlanma ve kubbe tepesindeki kapağın harçla sıvanarak kapatılıp neredeyse görünmeyecek hale gelmesidir.

Kubbe pencereleri içten, kenarları aşırı yıpranarak eksilmeler meydana gelmiş ve pencere

boyutları azda olsa değişmiştir. Pencereyi bölen demirler paslanmış ve tüm camları kırılmıştır, aşırı kirlilik ve örümcek ağları pencereleri sarmıştır. Ayrıca hem içten hem dıştan pencerelerin neredeyse alttan yarısı, yükselen çatı kotunun altında kalmıştır ve içten dikdörgen olan pencereler dışarıdan kare gibi görünmektedir. Ayrıca dıştan, kenarındaki taşlarda yıpranmalar vardır, önlerini otlar bürümüştür, kubbe tepesindeki kapak harçla sıvanarak kapatılmış neredeyse görünmeyecek hale gelmiştir. Dıştan kuzeydeki pencerenin etrafındaki çıkıntılı taşı tamamen bedestenin çatısının kuzey parapet duvarına dayandırıldığından bu pencere kapanmıştır ve işlevini yitirmiştir.

Tonozlar ve tonoz pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Batı ve doğudaki her iki tonozda birbirinin aynısıdır ve ikisi de sıvanmıştır fakat mevcut izlerden, güney kısımdaki tonozlar gibi olduğu anlaşılmaktadır. Sıvalarda, rutubetten kaynaklanan çatlamlar, dökülmeler ve renk bozulmalarından kaynaklanan dalga, dalga görünüm meydana gelmiştir.

Tonozların tam ortasında, birer tane doğuda yatay, batıda dikey şekilde bulunan havalandırma pencereleri tam simetriğindeki güney tonozlarda yoktur. Bu pencerelerin sonradan mı açıldığı yoksa orijinalinde mi olduğu bilinmemektedir. Dıştan kenar taşlarında bozulmalar ve ufanmalar görülürken demirlerinde de paslanmalar vardır.

Kapılarındaki sorunlar ve bozulmalar;

Dört kapısında da bozulmalar ve sorunlar vardır. Bu bölümün güneyindeki bedestenin orta bölümüne çıkan kapının kenarlarındaki taşlarda, çok az aşınmalar ve kirlenmeler oluşmuştur. Yuvarlak ve sivri kemer arasına sonradan yerleştirilen, kitabe sivri kemerden taşmıştır ve kemerdeki taş, kitabenin köşesiyle birleştiği yerde çitilerek kitabe buraya yerleştirilmiştir. Buda ilk halinin böyle olmadığını, kitabenin bedestenin ya başka kapısına ait olduğunu yada bu duvarları onarım esnasında kitabeye dikkat edilmeden kapının değiştirildiği göstermektedir. Ayrıca, sonradan yapılan iki parçadan oluşan demir kapı bu tarafa yerleştirilmiştir. Kapının diğer tarafında olduğu gibi bu tarafında da günümüzde bu kapı önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılması engellenmiştir.

Kuzeydeki kapısı ise kapalı çarşıya bağlantı için sonradan açılmıştır. Bu kapının etrafı tamamen sıvanmıştır ve sıvada, başta rutubetten kaynaklanan çatlamlar, dökülmeler, renk bozulmaları oluşmuştur. Kapının kapalı çarşıya bakan yüzeyi çarşıdaki teşhir yüzünden çok zor algılanmaktadır.

Doğu kapısı, yıkıldığı için tekrar yapılan duvarda yeniden yapıldığından asıl halinin nasıl olduğu konusunda tam bir bilgi yoktur. Bedestenin bu bölümdeki diğer kapılarına benzetilerek yapılmıştır. Bu kapının etrafındaki taşlarda da aşınmalar, bozulmalar tabakalaşma ve çimento harcın püskürmesi gibi sorunlar vardır. Çarşıya çıkan merdivenlerinde de ufak bozulmalar vardır. Buradaki iki kanatlı demir kapıda da yer, yer paslanmalar mevcuttur ve sonradan bu kapının önüne, demir camlı bir kapı yapılmıştır ve bununda camları çatlamış, kırılmış, demirlerinde paslanmalar meydana gelerek çirkin ve bakımsız bir hal almıştır. Bu kapının da, kapalı çarşıya bakan yüzeyi çarşıdaki teşhir yüzünden çok zor algılanmaktadır.

Ön cepheye çıkan batı kapısı da, batı duvarı yıkıldığı için bedestenin bu bölümdeki diğer kapılarına benzetilerek tekrar yapılmıştır. Bu kapının orijinal şekli, simetriği olan güney bölümün batı duvarındaki, günümüzde önü Hilmi Paşa Mescidiyle kapanmış kapısı gibi olmalıdır. Burada bir kapı olduğu 1501 tarihli vakfiyede bile geçmektedir. Bu kapının sonradan yapıldığı malzemelerden ve işçilikten bariz belli olmaktadır fakat kapının yapıya biraz daha uygun ve yakışır bir malzeme ve işçilikle yapılması gerekmektedir. Yine aslının nasıl olduğu bilinmeyen demir kapısını da üzerinde bozulmalar paslanmalar mevcuttur. Ayrıca bu kapının çıkışına sonradan çapraz tonozlu iri kesme taşlı bir revak eklenerek, bu giriş aslından iyice uzaklaştırılmıştır.

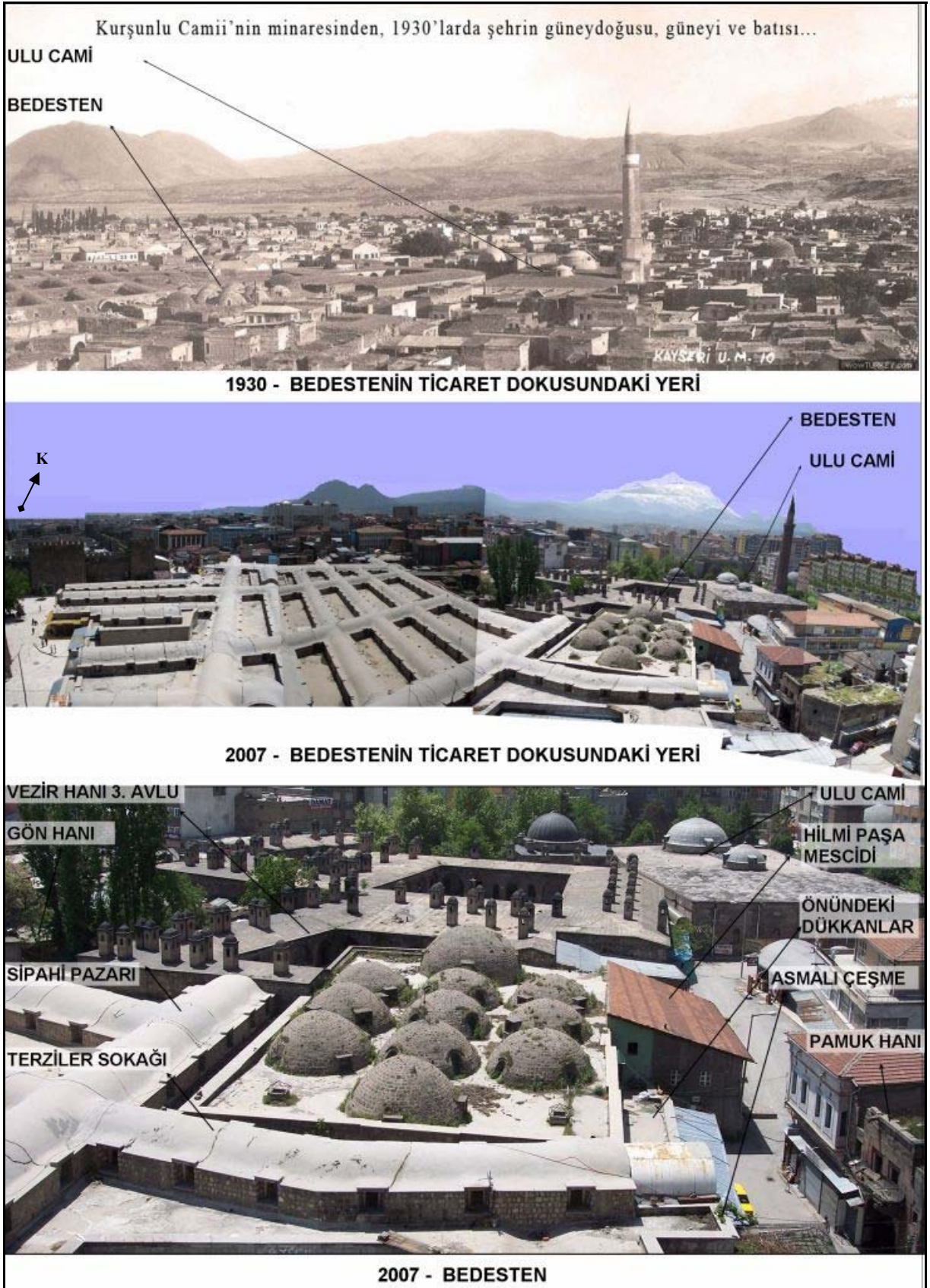
Pencerelerindeki sorunlar ve bozulmalar;

Bu bölümde yine yıkılıp sonradan yapılan batı tonozunun üzerinde bir tane pencere vardır. Fakat bu pencere aslına sadık kalarak yapılmamıştır. Asıl hali, simetriği olan güney bölümün batı tonozlarındaki gibidir. Yaklaşık olarak eni ve boyu asıl haline göre ayarlanmış olsa da, şekli malzemeleri, işçiliğiyle bambaşka ve özensiz yapılmıştır. Ayrıca bu pencere, hem sonradan aslına benzetilmemesine rağmen buraya yapılmış hem de daha sonra bu duvara çıkış istikametinde bir çapraz tonozlu revak yapılarak bu pencere yarısından itibaren kesilmiştir. Bu kesilen kısmın altta kalan yerine bir sürü pislik dolmuştur ve birde bu pencerenin önüne paslanmış demir konulmuştur. Sonradan ilave edilen revakla yarı altta kala pencerenin dıştan da kalan yarısının ve üst kısmına hiç bir fonksiyonu olamayan gelişigüzel bir tahta çakılmıştır. Yıkıldığı için tekrar yapılan doğu duvara tekrar pencere bile açılmamıştır. Fakat burada da, simetriği olan güney bölümün doğu tonozlarındaki gibi bir pencere olmalıdır.

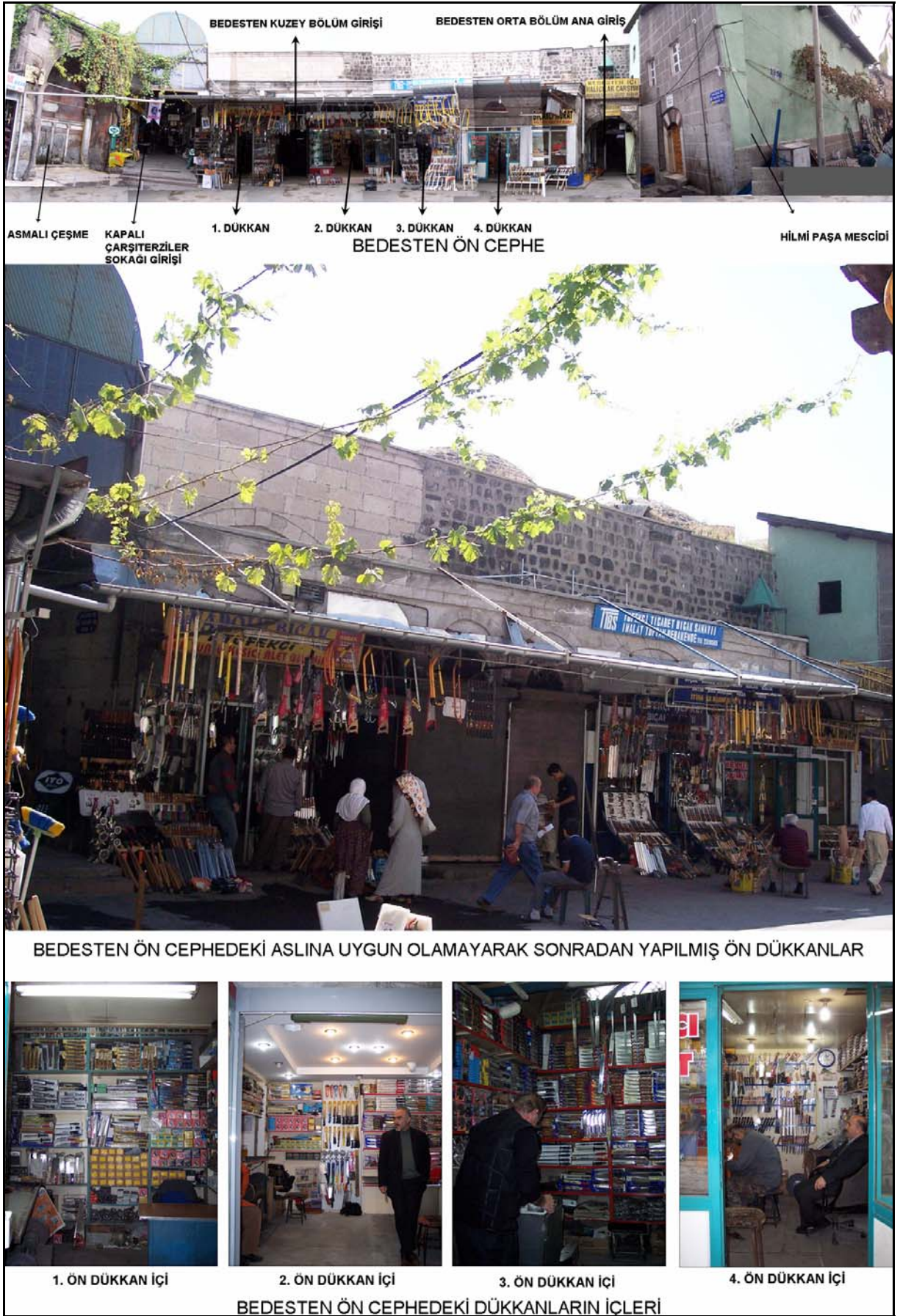
Yer döşemesindeki sorunlar ve bozulmalar;

Genel bedestende kullanılan yonu taşı kullanılmıştır fakat burası çok hor ve özensiz

kullanıldığından yer döşemelerindeki taşlarda çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma ve kirlenmeler meydana gelmiş ve bazı taşları yüzeyleri iyice yok olarak algılanamayacak hale gelmiştir. Ayrıca burada iki dükkanı kullanan çay ocağı-kebabçı ise, yonu taşın üzerini kendi isteğiyle karo kaplamıştır ve maddi imkanı el verirse bu bölümün tamamını karo kaplatacağını söylemiştir. Böyle kimsenin kontrol etmediği, kiracıların kendi istek ve ihtiyaçlarına göre kimseye danışmadan yaptığı ilaveler onarımlarla yapı orijinalliğini kaybederek bozulmaktadır.

Şekil 5.4 Bedestenin ticari dokudaki yerine ve bedestene panoramik bakışlar.

Şekil 5.5 Bedestenin batı ön cephesini saran dükkanlar.

Şekil 5.6 Beğesten'in batı ön cephesindeki dükkanların üzeri.

Şekil 5.7 Hilmi Paşa Mescidinin cepheleri ve günümüze ulaşamayan eski mescit girişi.

Şekil 5.8 Hilmi Paşa Mescidinin içi ve günümüze ulaşamayan eski mescit kapısı.

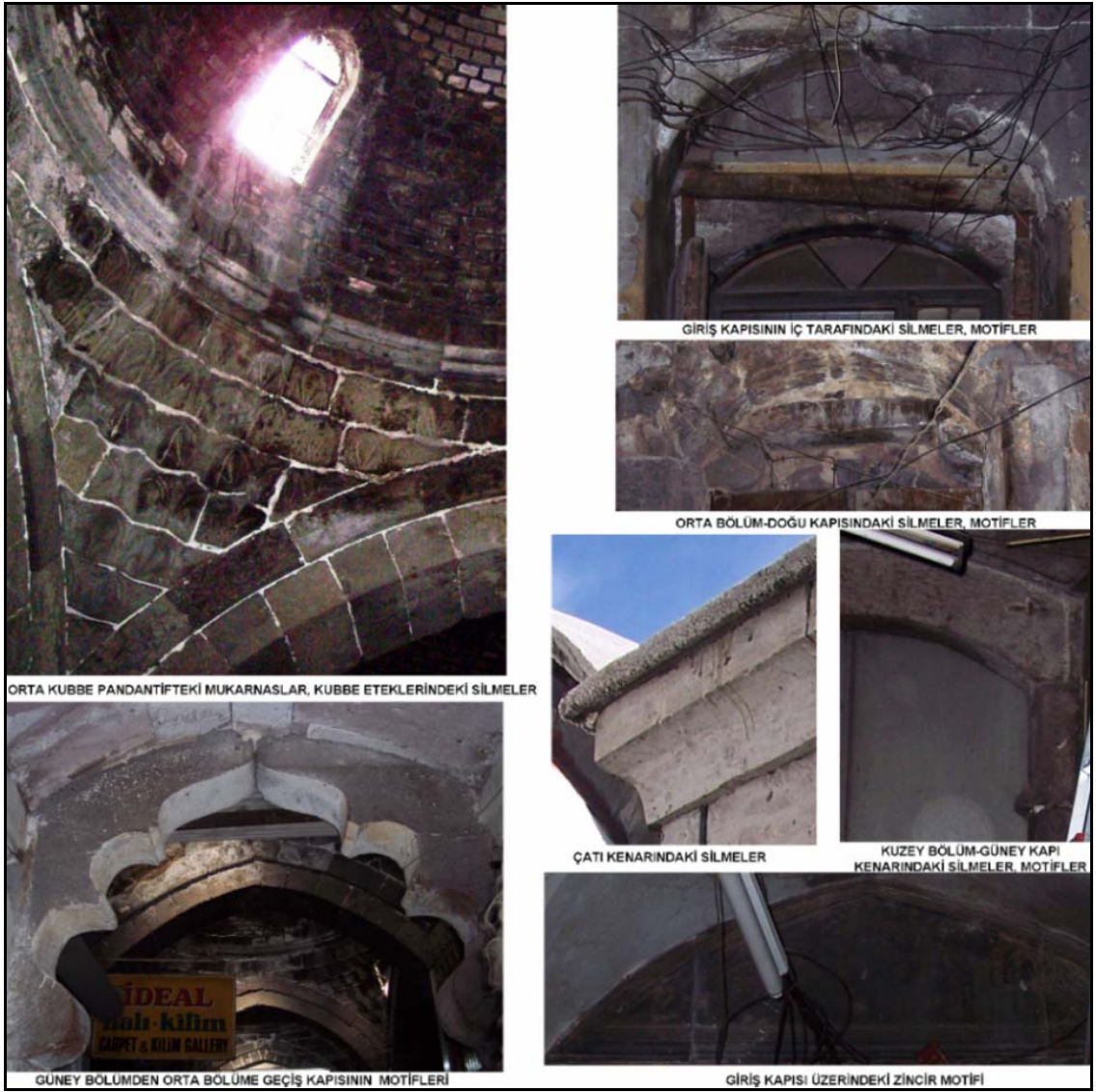
Şekil 5.9 Bedesten “halı kilimci çarşısı” olarak kullanılan orta bölüm.

Şekil 5.10 Bedesten depo olarak kullanılan kuzey bölüm.

Şekil 5.11 Bedesten yüncü olarak kullanılan güney bölüm.

Şekil 5.12 Bedestendeki çeşitli süslemeler, bezemeler.

Şekil 5.13 Bedesten çatı döşemesinin, kubbelerinin ve kubbe pencerelerinin üstten görünümü.

Şekil 5.14 Bedesten giriş revağı.

Şekil 5.15 Bedesten giriş revağındaki güney eyvan.

Şekil 5.16 Bedesten giriş revağındaki kuzey eyvan.

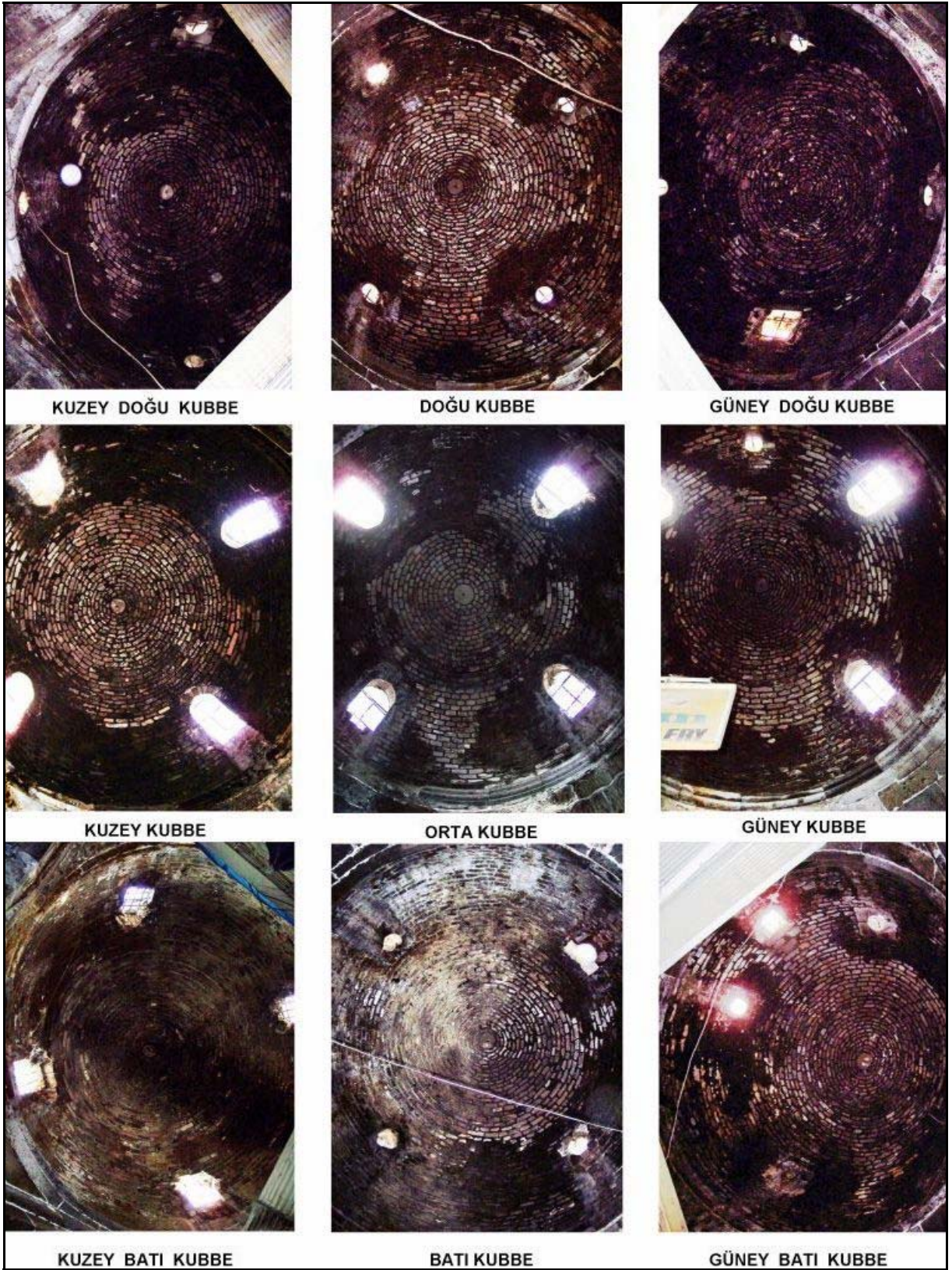
Şekil 5.17 Bedestenin orta bölümünden kuzey ve güney bölümlerine açılan kapılar.

Şekil 5.18 Bedestenin orta bölümünden kapalı çarşı sipahi pazarına açılan doğu kapısı ve batı ön cepheye açılan ana giriş kapısı.

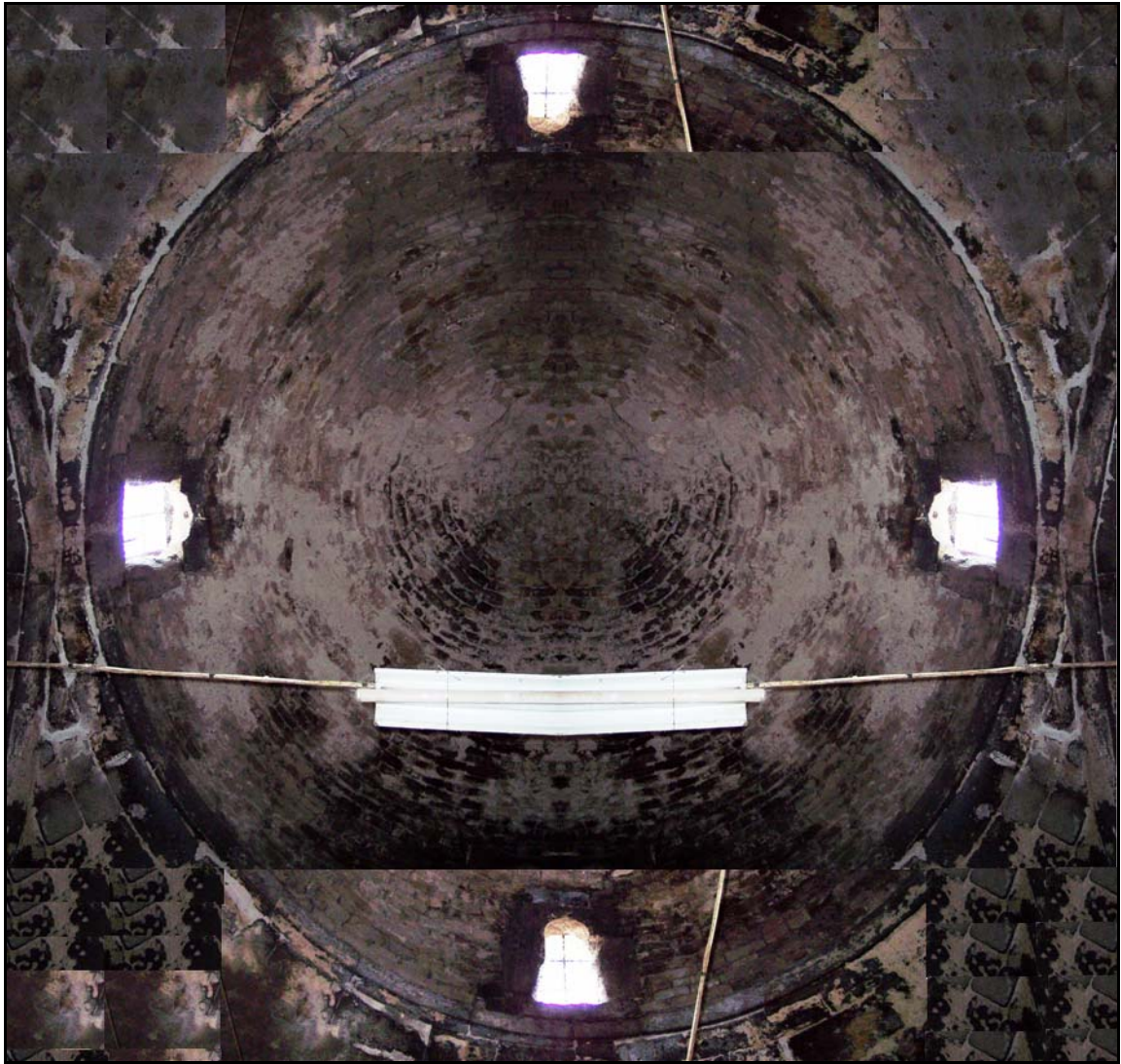
Şekil 5.19 Bedestenin orta bölümünün batısındaki, orijinal ana giriş kapısı.

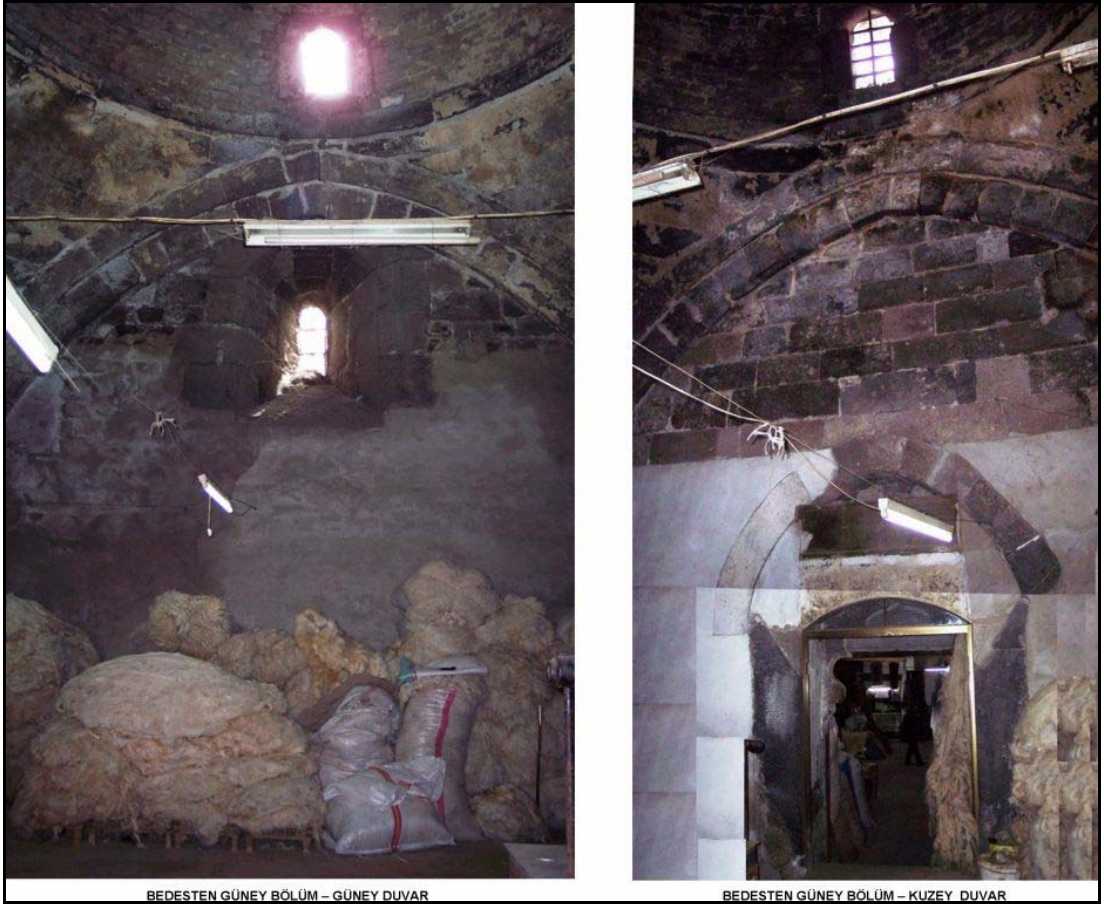
Şekil 5.20 Bedestenin orta bölüm kubbeleri.

Şekil 5.21 Bedestenin orta bölümüne sonradan ilave edilen dükkanlar ve içi.

Şekil 5.22 Bedestenin güney bölümünün kubbesi.

Şekil 5.23 Bedestenin güney bölüm, güney ve kuzey duvarları.

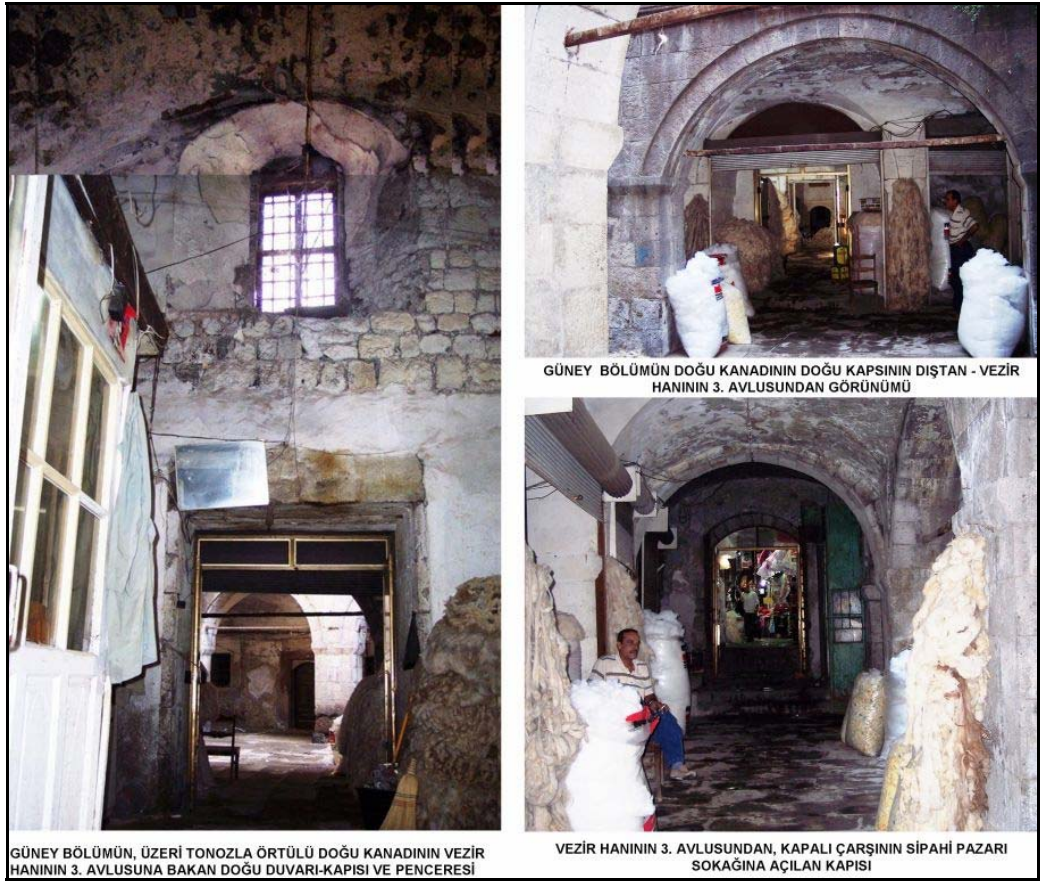
Şekil 5.24 Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı ilave edilen doğu duvarı.

Şekil 5.25 Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı mescit yapmak için ilave edilen batı duvarı.

Şekil 5.26 Bedestenin güney bölümüne, 19. yüzyılın ikinci yarısı mescit yapmak için bölünen batı kanadı.

Şekil 5.27 Bedestenin güney bölümünün doğu kanadının doğu duvarı, penceresi ve kapısı.

Şekil 5.28 Bedestenin güney bölümünün doğu kanadının güney duvarı, penceresi, batı duvarı, pencereleri ve kapısı ve tonozu.

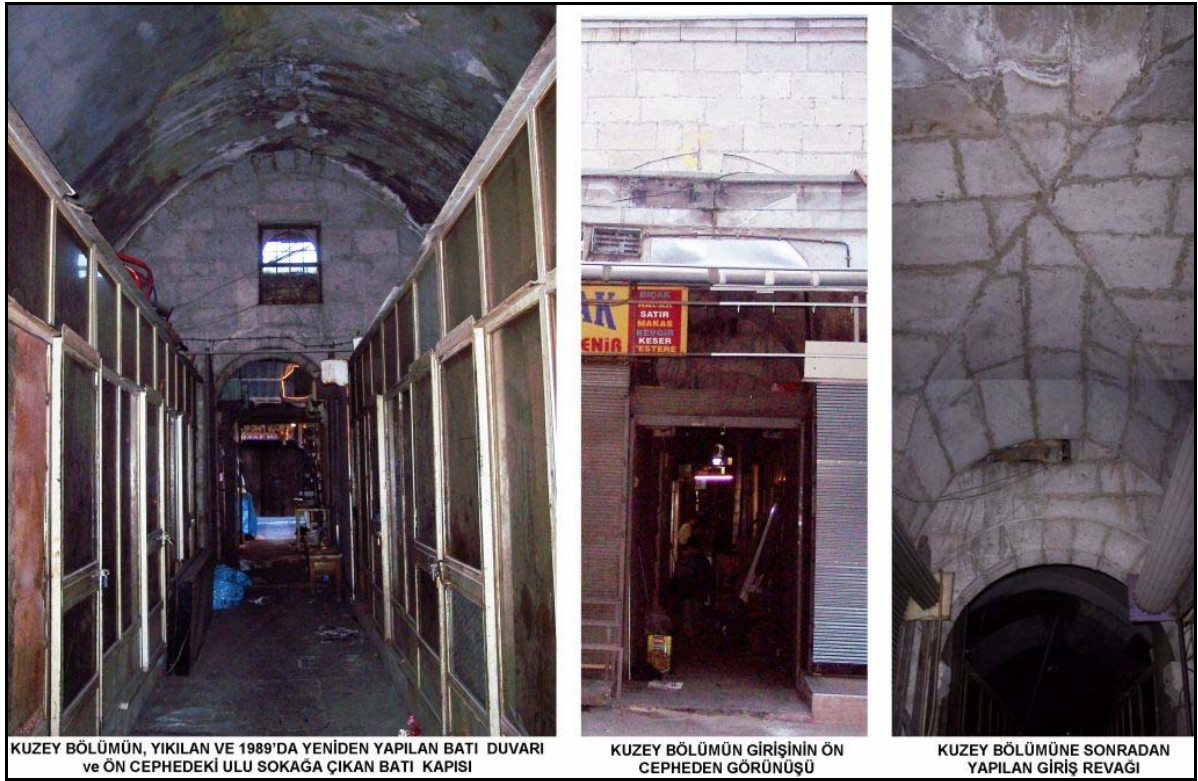
Şekil 5.29 Bedestenin kuzey bölümünün iki başında bulunan iki yüksek sivri tonozu ve ortasındaki kubbesi.

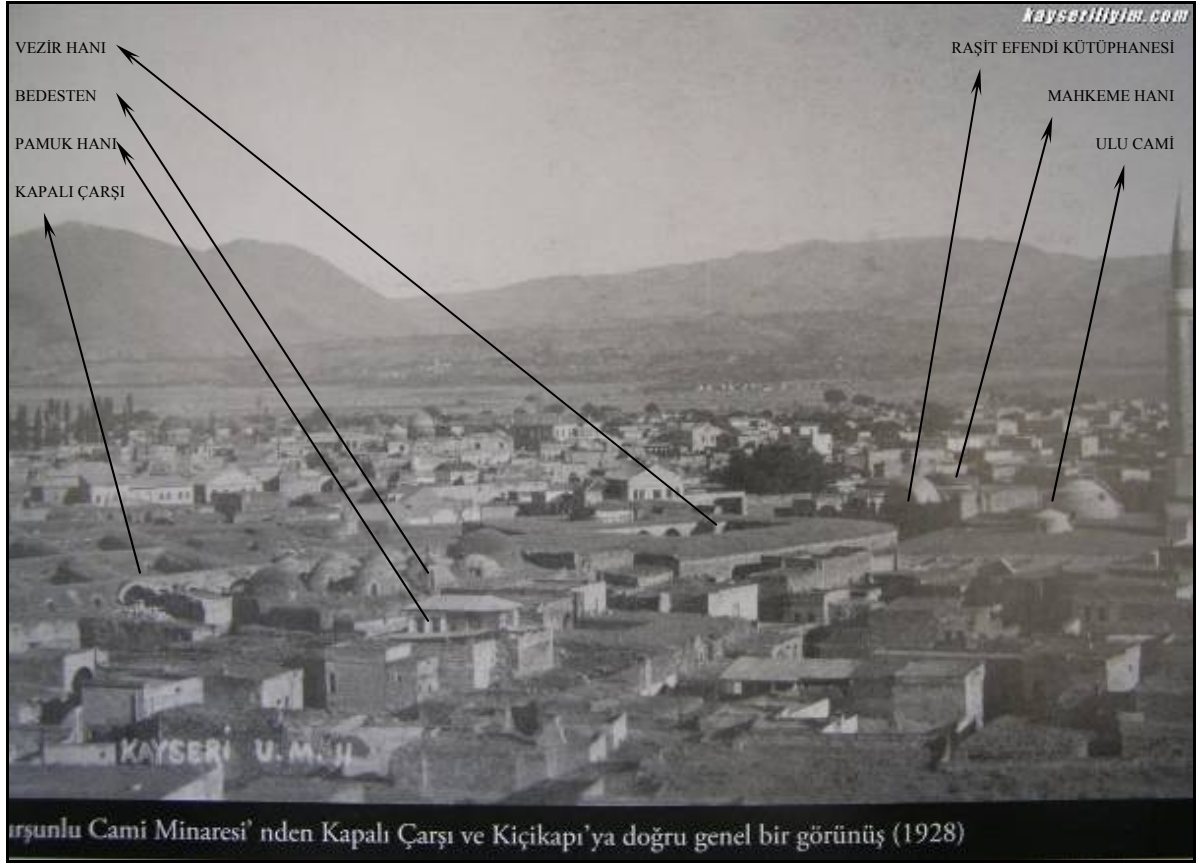
Şekil 5.30 Bedestenin kuzey bölümünün güneyindeki üzerinde asıl kitabenin bulunduğu, bedestenin orta bölümüne açılan kapı ve yine kuzey bölümün kuzeyindeki kapalı çarşının Terziler sokağına açılan kapısı.

Şekil 5.31 Bedestenin kuzey bölümünün doğusundaki, yıkılan ve 1989'da yeniden yapılan duvarı ve bu duvardaki kapalı çarşının sipahi pazarı sokağına açılan kapısı.

Şekil 5.32 Bedestenin kuzey bölümünün batısındaki, yıkılan ve 1989'da yeniden yapılan duvarı ve bu duvardaki, bedestenin ön cephesindeki Ulu sokağına açılan kapısı.

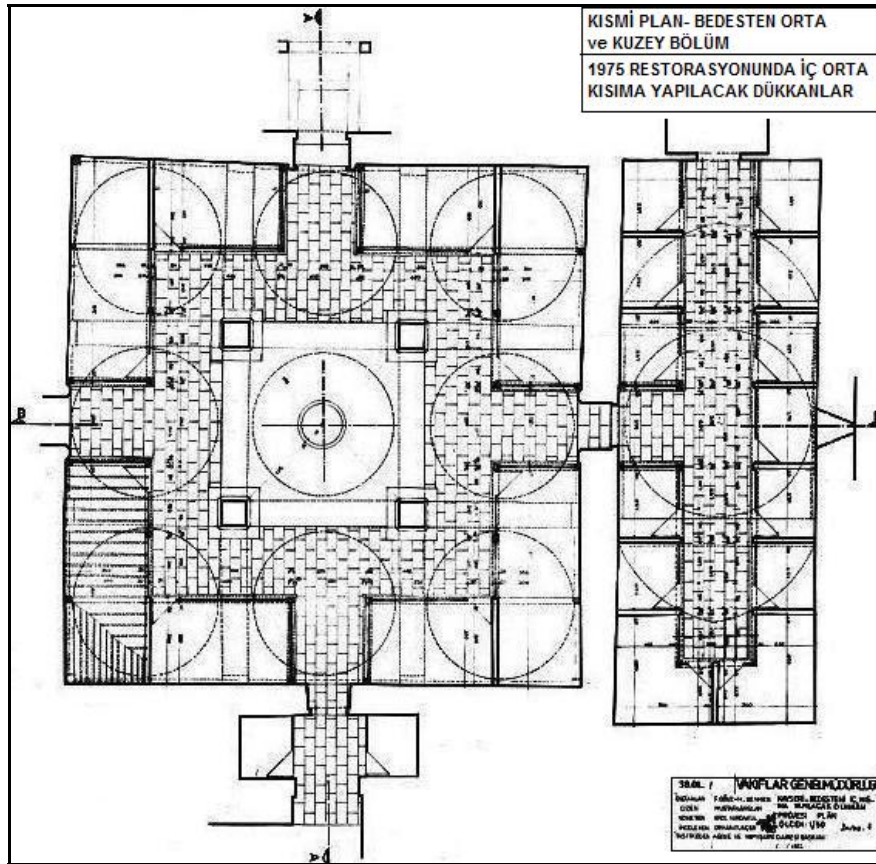
Şekil 5.33 Bedestenin 1928 yılında ticari dokudaki genel görünüşü. Yapı çevresiyle, ticari doku bütününde de değişikliklere uğramıştır.

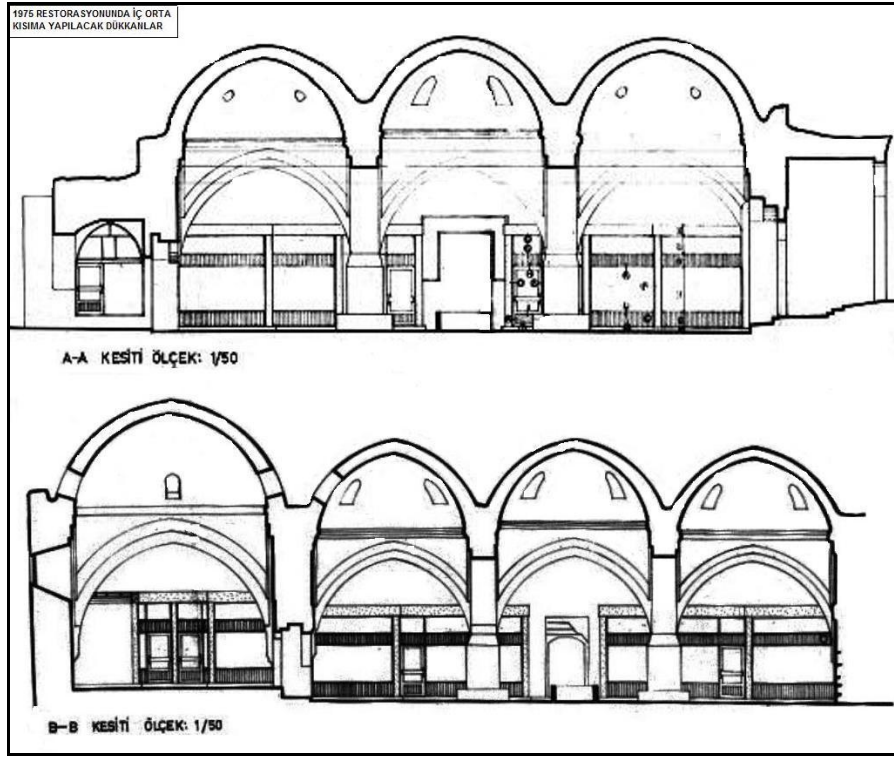
Şekil 5.34 Bedestenin 1970 yılında ticari dokudaki genel görünüşü. Yapı çevresiyle, ticari doku bütününde de değişikliklere uğramıştır.

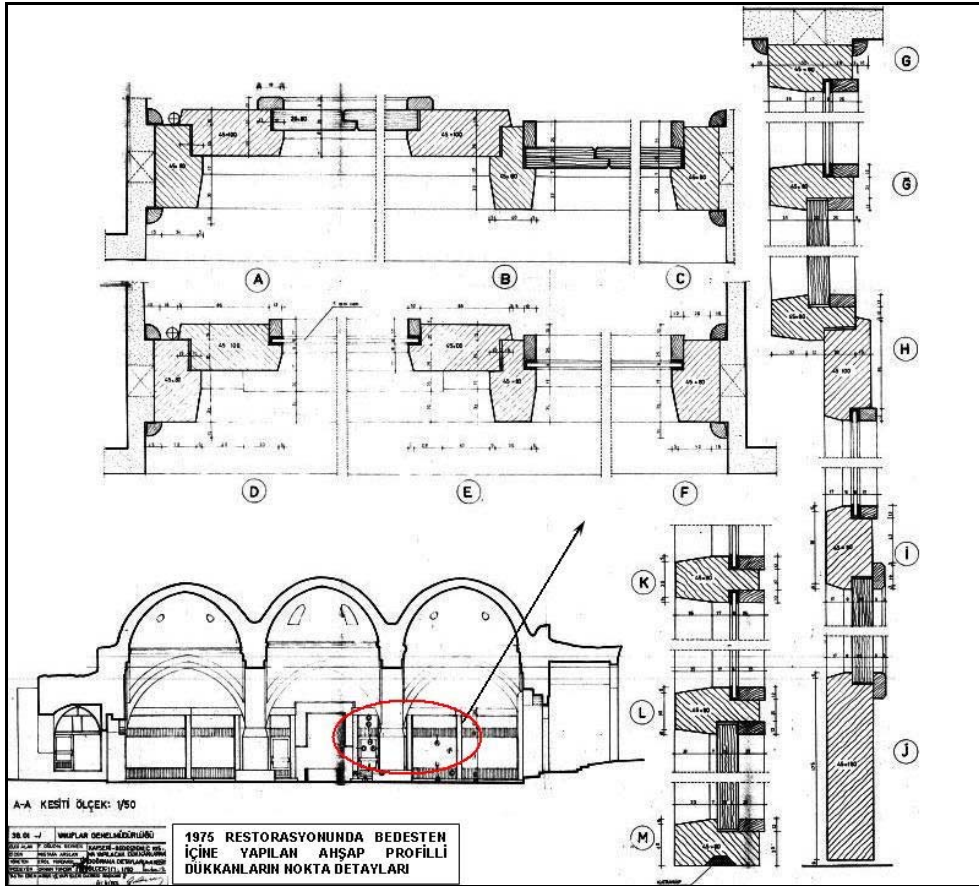
Şekil 5.35 1974 yılındaki Bedestenin kuzey bölümünün çarşı ile birlikte harap halinin kuzey bölümün batı ucundan görünümü.

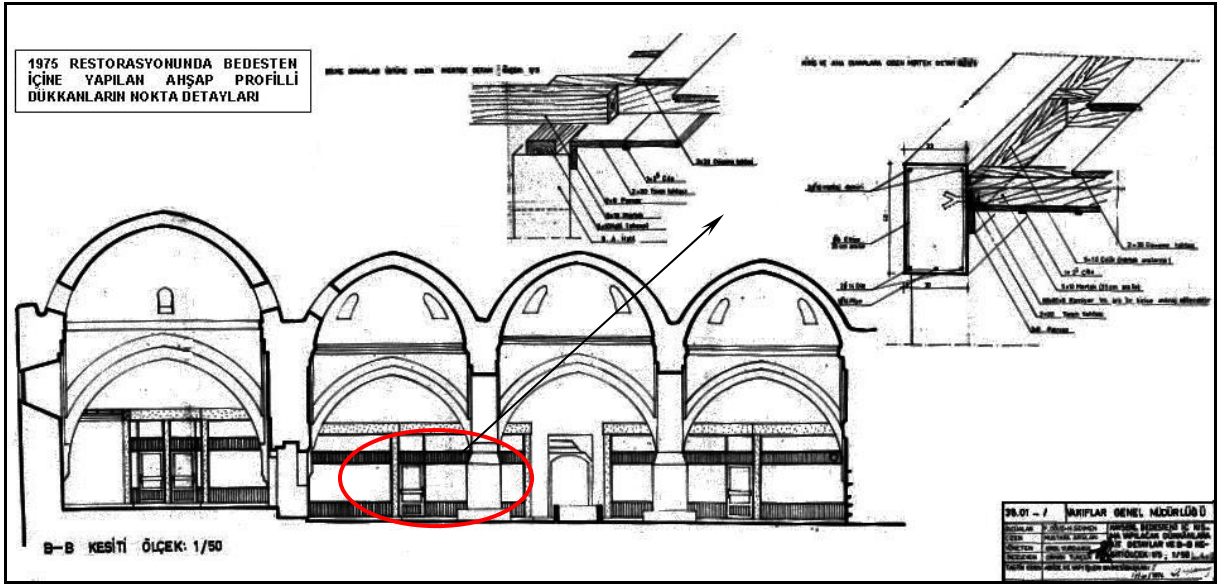
Şekil 5.36 1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanlar için hazırlanan planı (KKTVKK'dan alınmıştır).

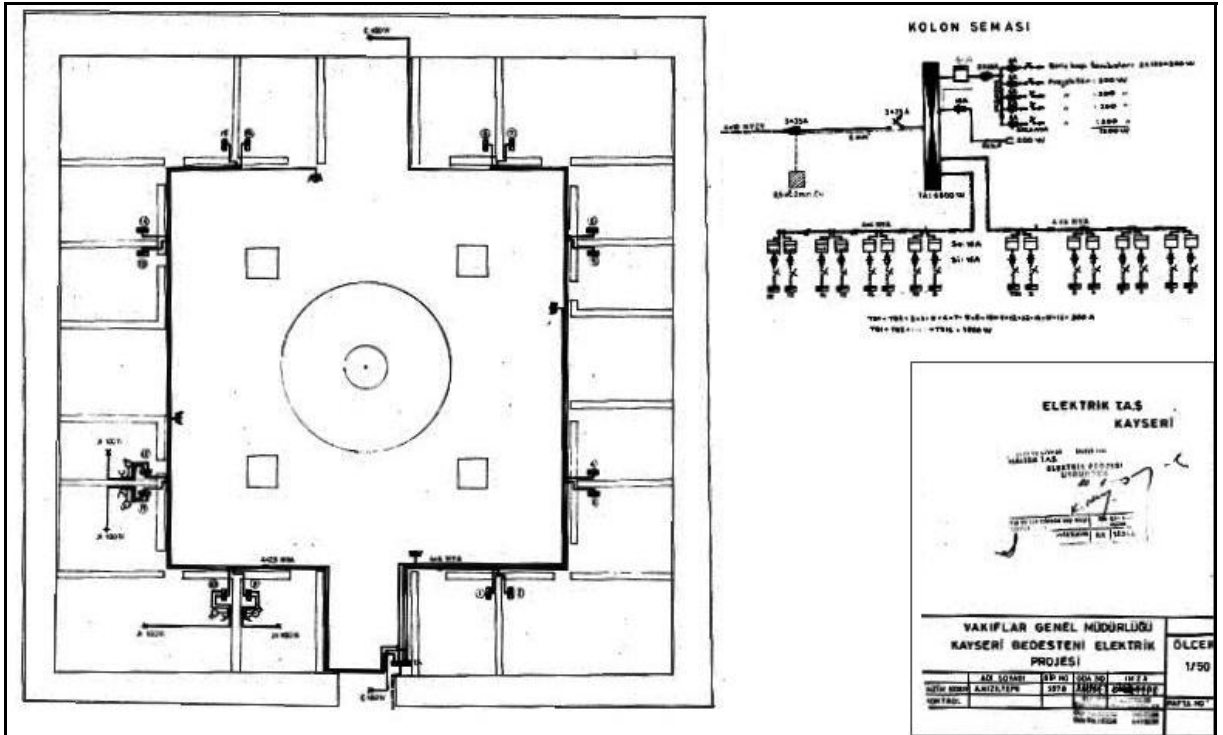
Şekil 5.37 1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanlar için hazırlanan kesitler (KKTVKK'dan alınmıştır).

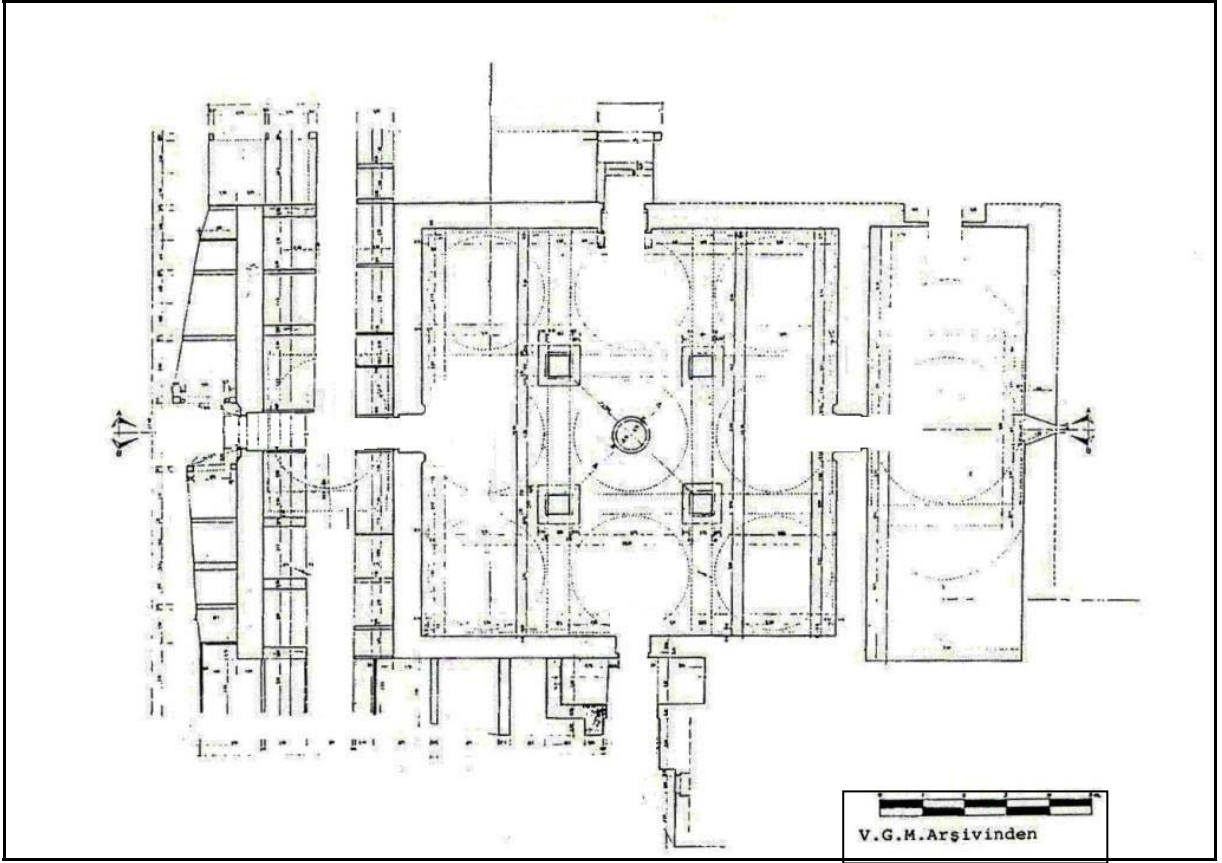
Şekil 5.38 1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanların detayları (KKTVKK'dan alınmıştır).

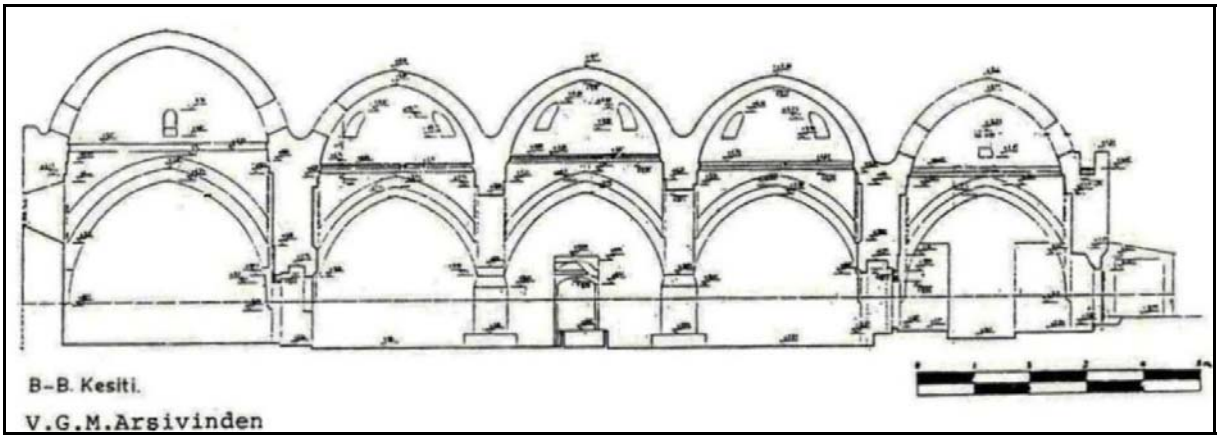
Şekil 5.39 1974 yılındaki Bedestenin iç kısmına yapılacak dükkanların detayları (KKTVKK'dan alınmıştır).

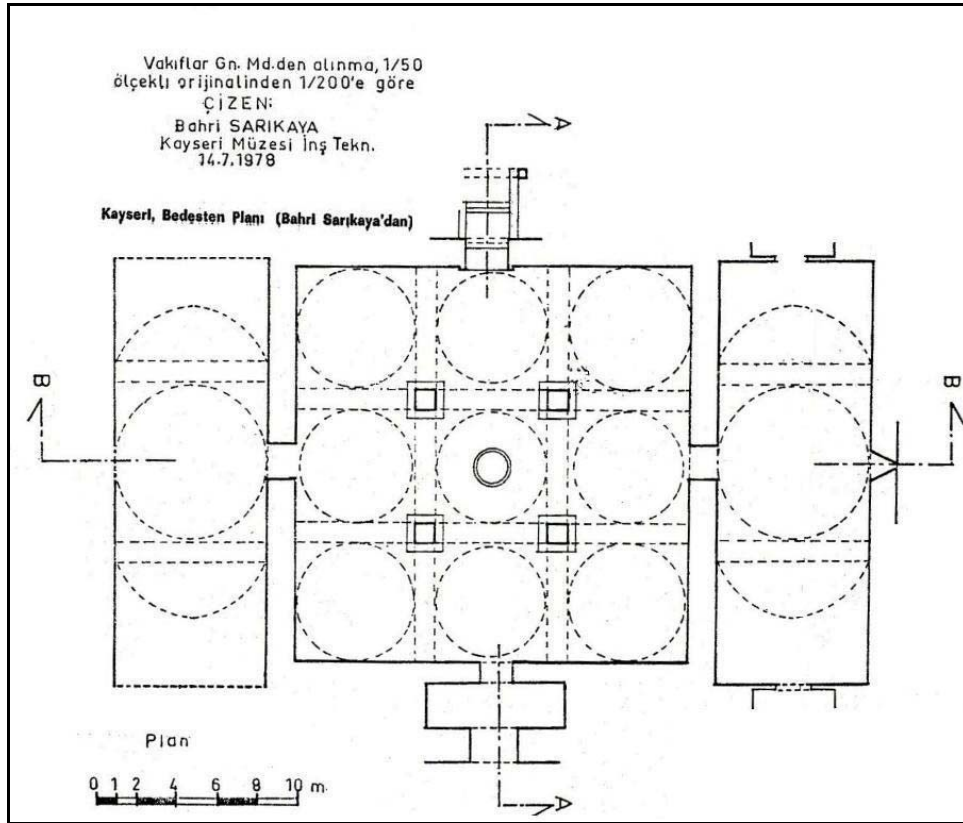
Şekil 5.40 1974 yılındaki Bedestenin onarımında yenilenecek elektrik tesisatının projesi (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).

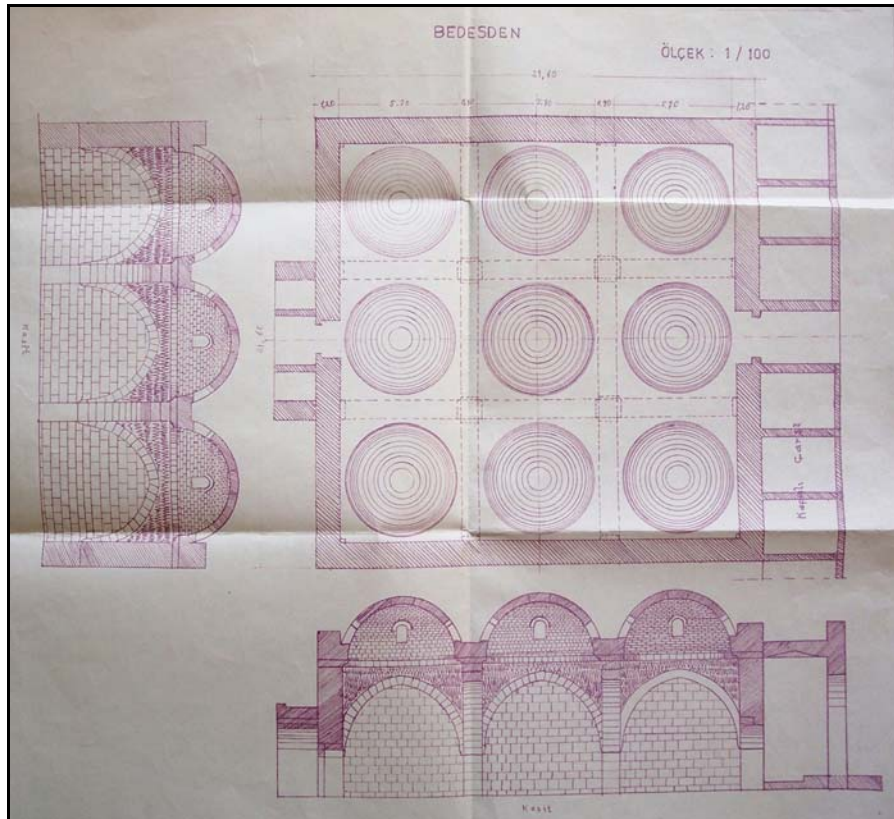
Şekil 5.41 Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin planı (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).

Şekil 5.42 Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin B-B kesiti (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).

Şekil 5.43 Bedestenin 1970'li yıllarda hazırlanan rölöve projesinin planı (Kayseri Vakıflar bölge müdürlüğünden alınmıştır).

Şekil 5.44 Bedestenin eski dönemlerde hazırlanan planı ve kesitleri (Kayseri Müzesinden alınmıştır).

1960 – BEDESTEN KUBBELERİ

2007 – BEDESTEN KUBBELERİ

Şekil 5.45 Bedestenin kubbelerinin batıdan, 1960-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.

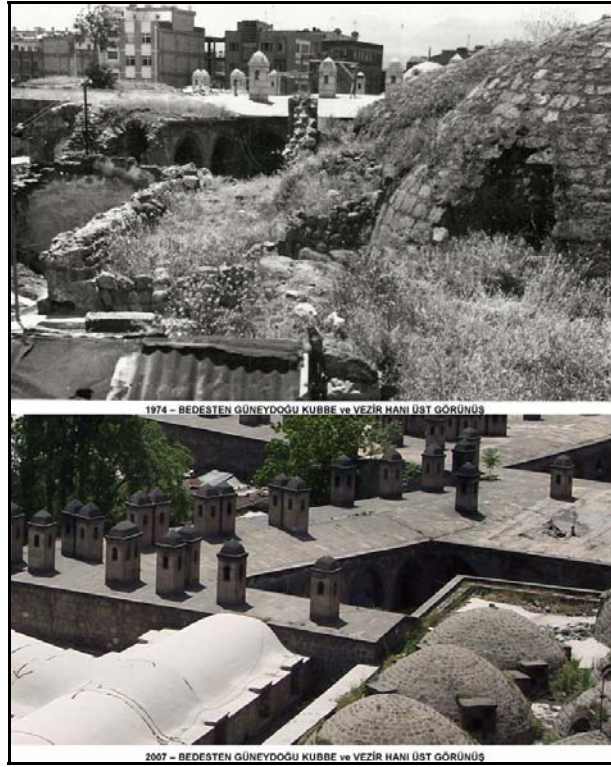

1974 – BEDESTEN KUBBELERİ

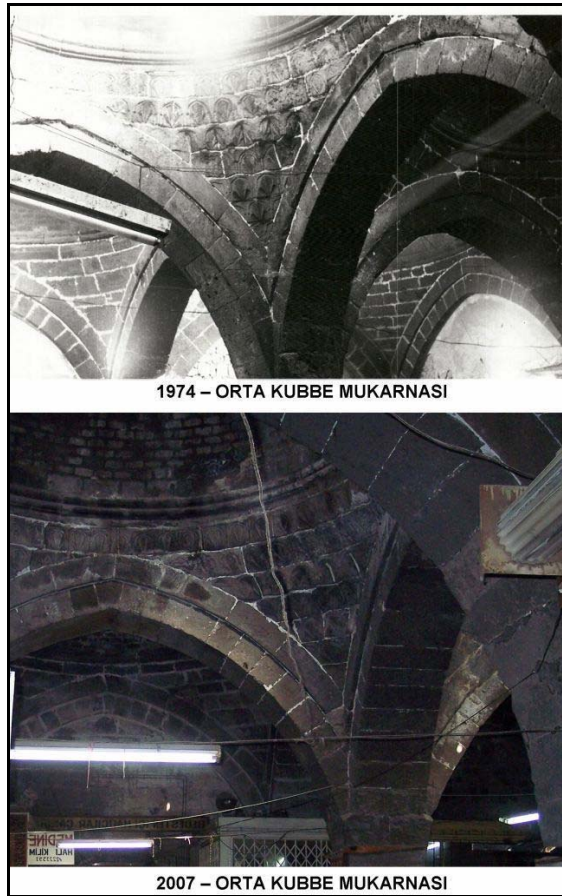

2007 – BEDESTEN KUBBELERİ

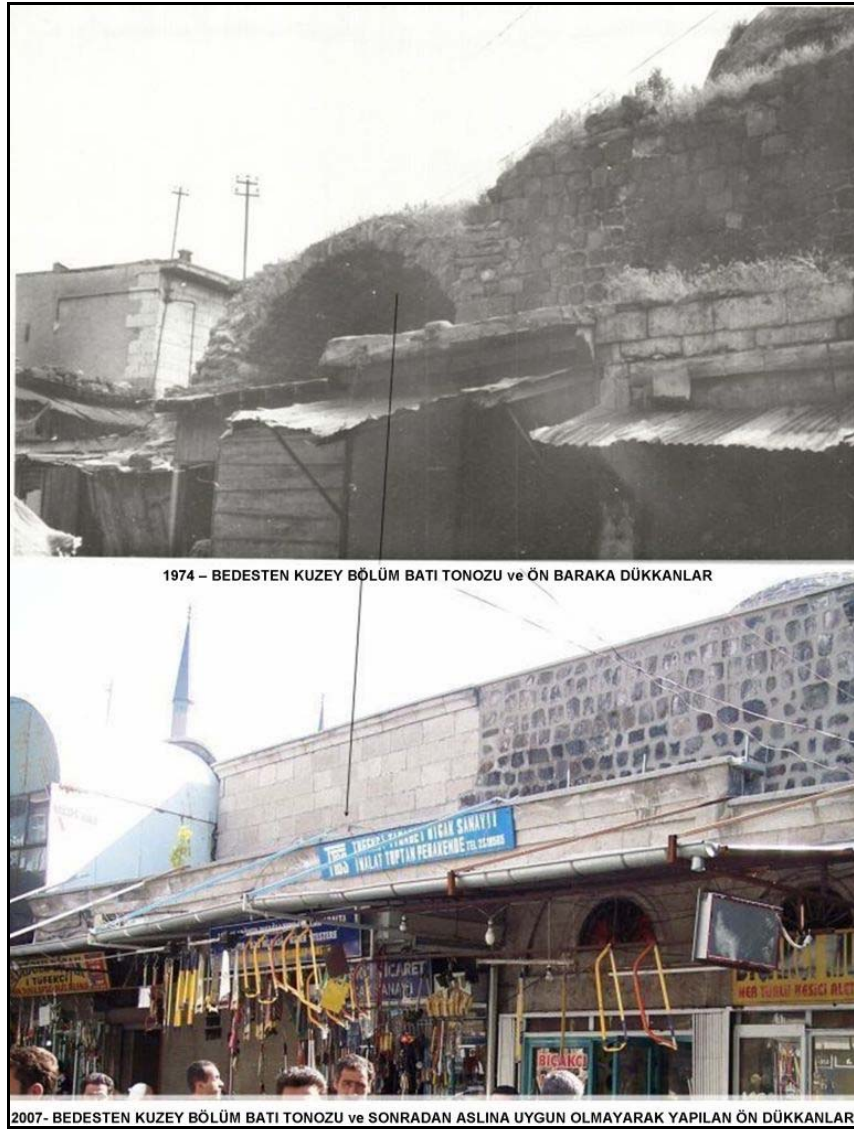
Şekil 5.46 Bedestenin kubbelerinin, 1974-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.

Şekil 5.47 Bedestenin güneydoğu kubbelerinin ve Vezir Hanının üstten, 1974-2007 yıllarındaki durumlarının karşılaştırılması.

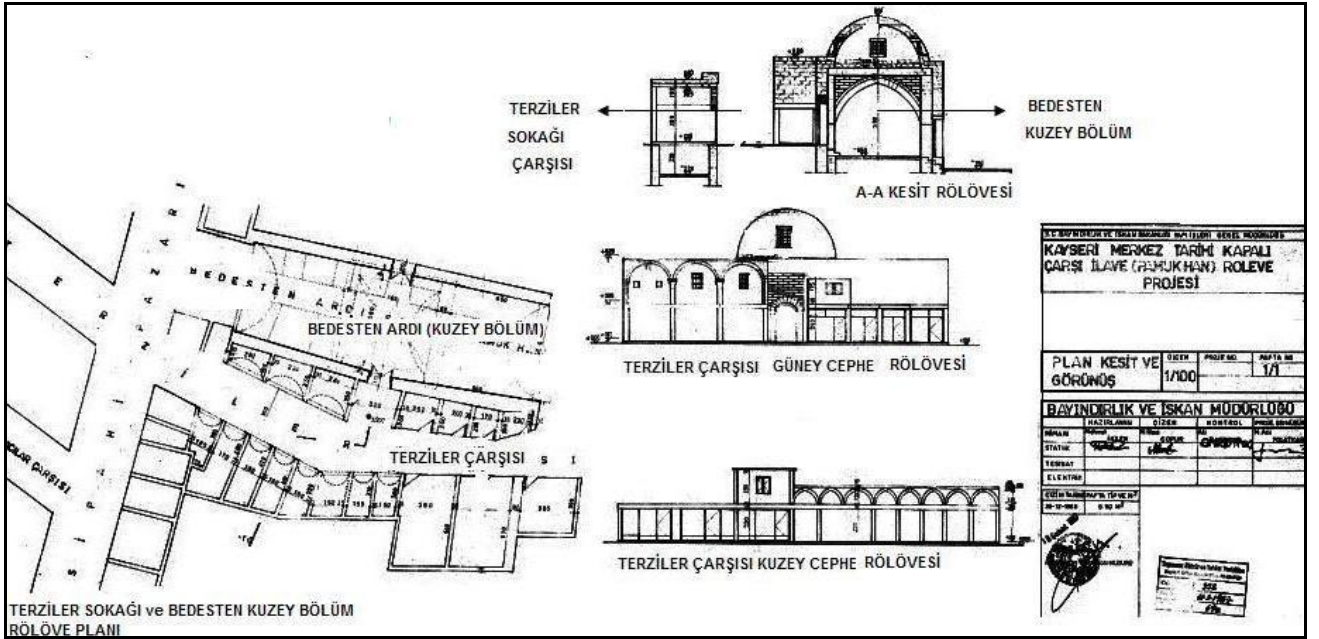
Şekil 5.48 Orta kubbe pandantiflerindeki mukarnasların 1974- 2007'deki görünüşleri.

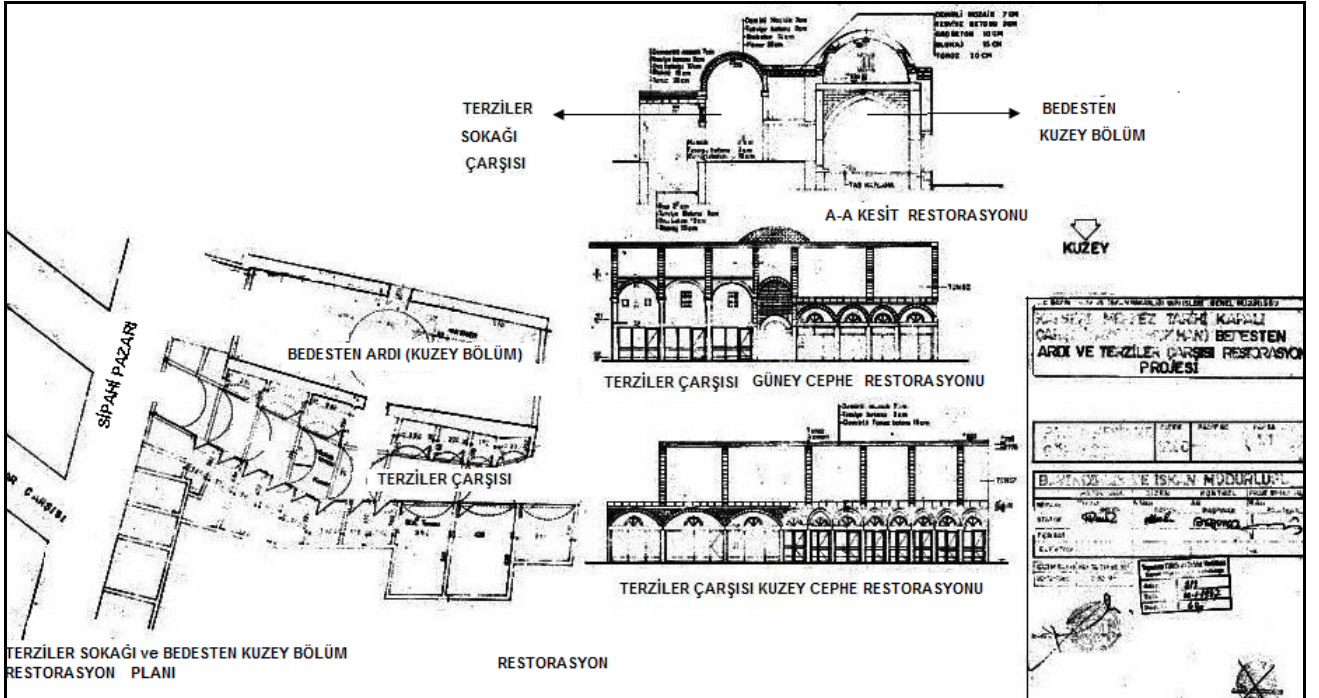
Şekil 5.49 Bedesten kuzey bölüm batı tonozu ve önündeki dükkanları 1974-2007'deki görümlerinin karşılaştırılması.

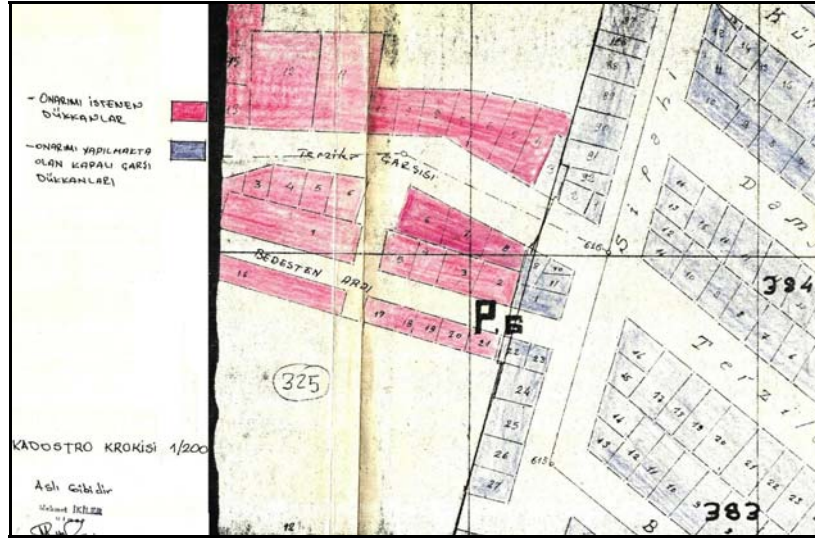
Şekil 5.50 Orta bölüm doğu kapısının 1974- 2007'deki görünümlerinin karşılaştırılması.

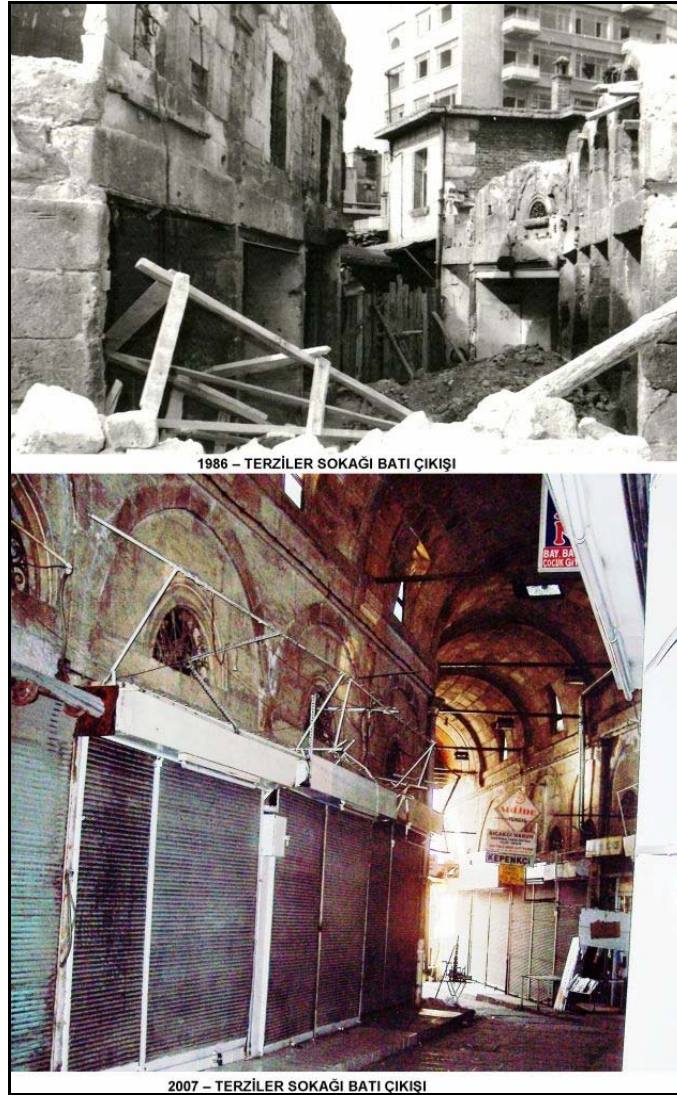
Şekil 5.51 1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün onarılması için hazırlanan rölöve projeleri.

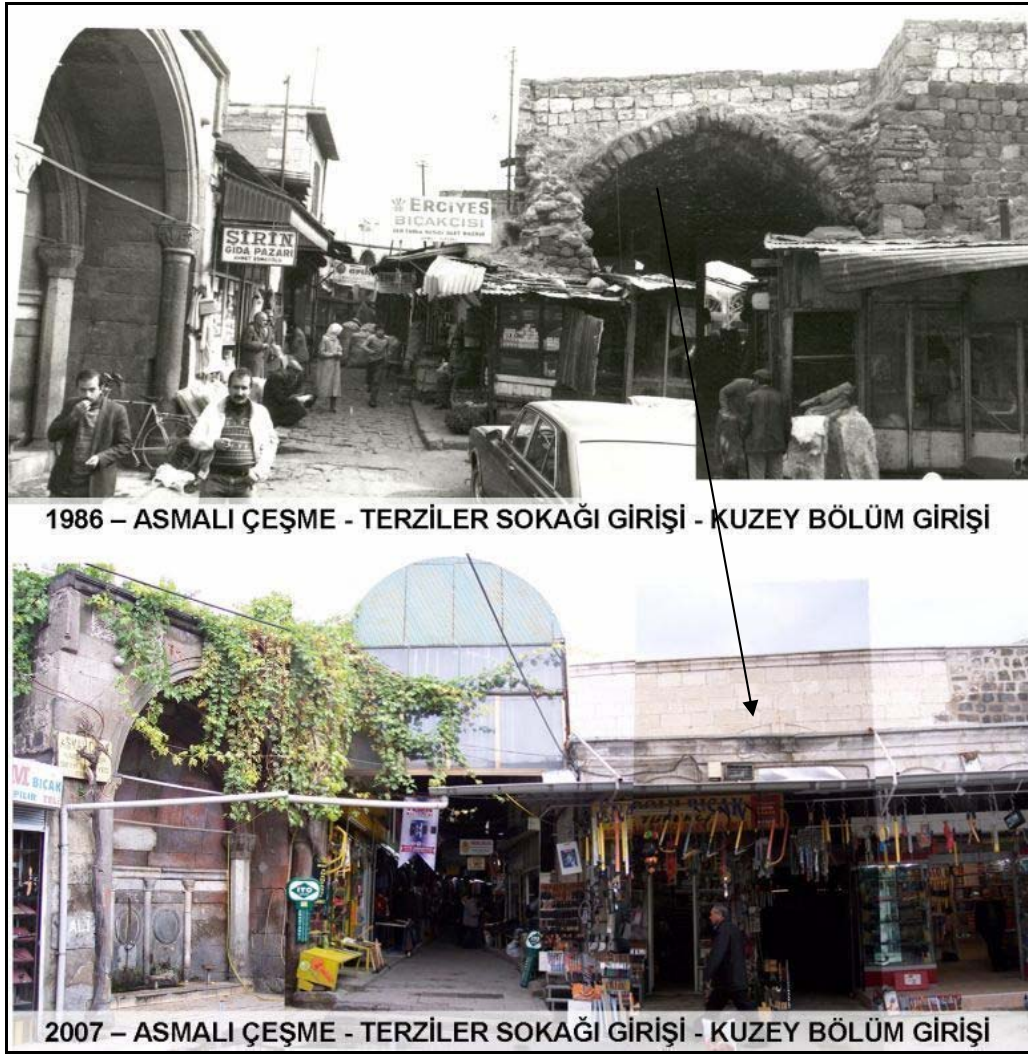
Şekil 5.52 1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün onarılması için hazırlanan restorasyon projeleri.

Şekil 5.53 1989 Kapalı Çarşının Terziler Sokağıyla birlikte bedestenin kuzey bölümünün onarılması istenen yerleri.

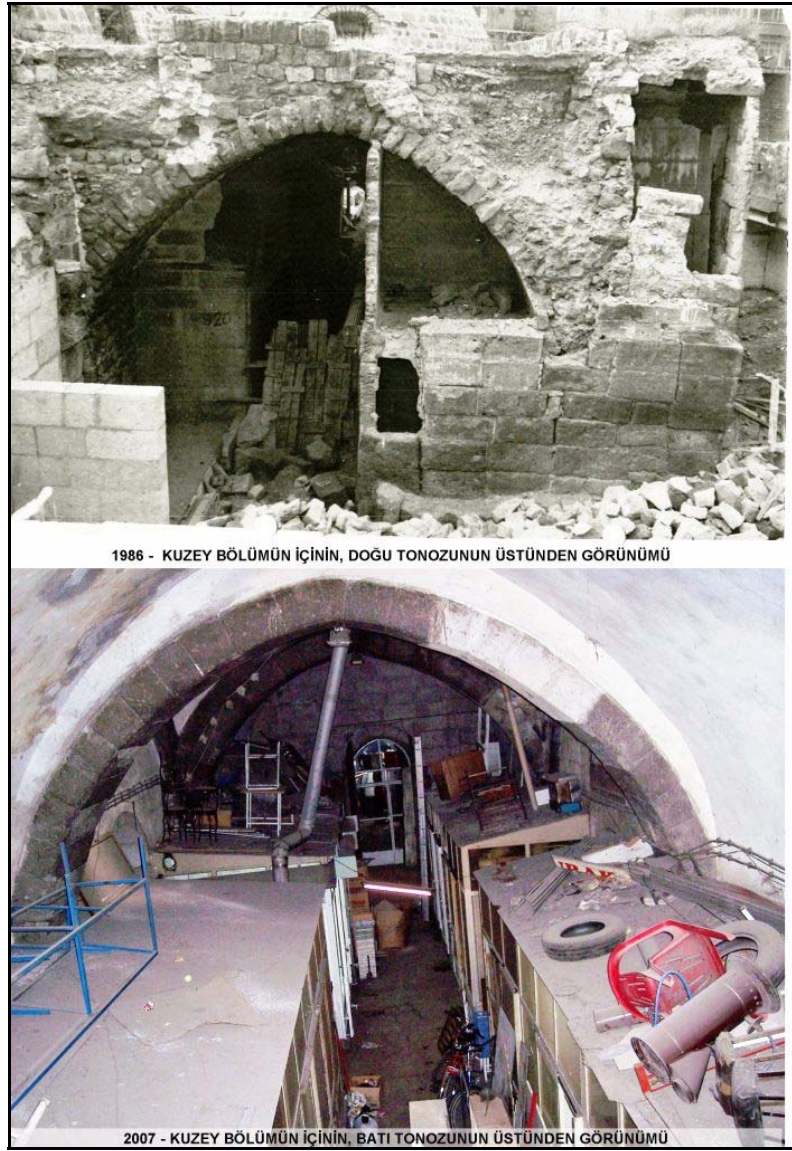
Şekil 5.54 Kapalı Çarşının Terziler Sokağının 1986-2007'deki görünülerinin farkı.

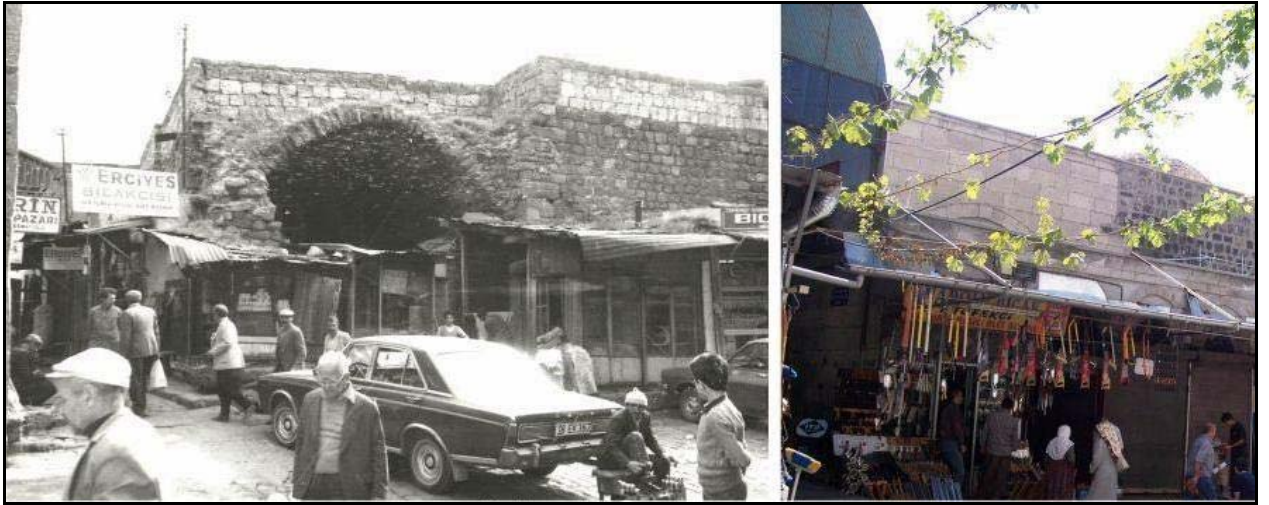
Şekil 5.55 Asmalı çeşme, Kapalı Çarşının Terziler Sokağı ve Bedestenin kuzey bölüm girişinin 1986-2007'deki görünülerinin farkı.

Şekil 5.56 Bedestenin kuzey bölümünün kubbesinin ve doğu tonozunun 1986-2007 yıllarındaki görünülerinin farkı.

Şekil 5.57 Bedestenin kuzey bölümünün üstten görünümünün 1986-2007'deki farkı (ilave edilen dükkanlarla bu bölüm orijinalliğini iyice kaybetmiştir).

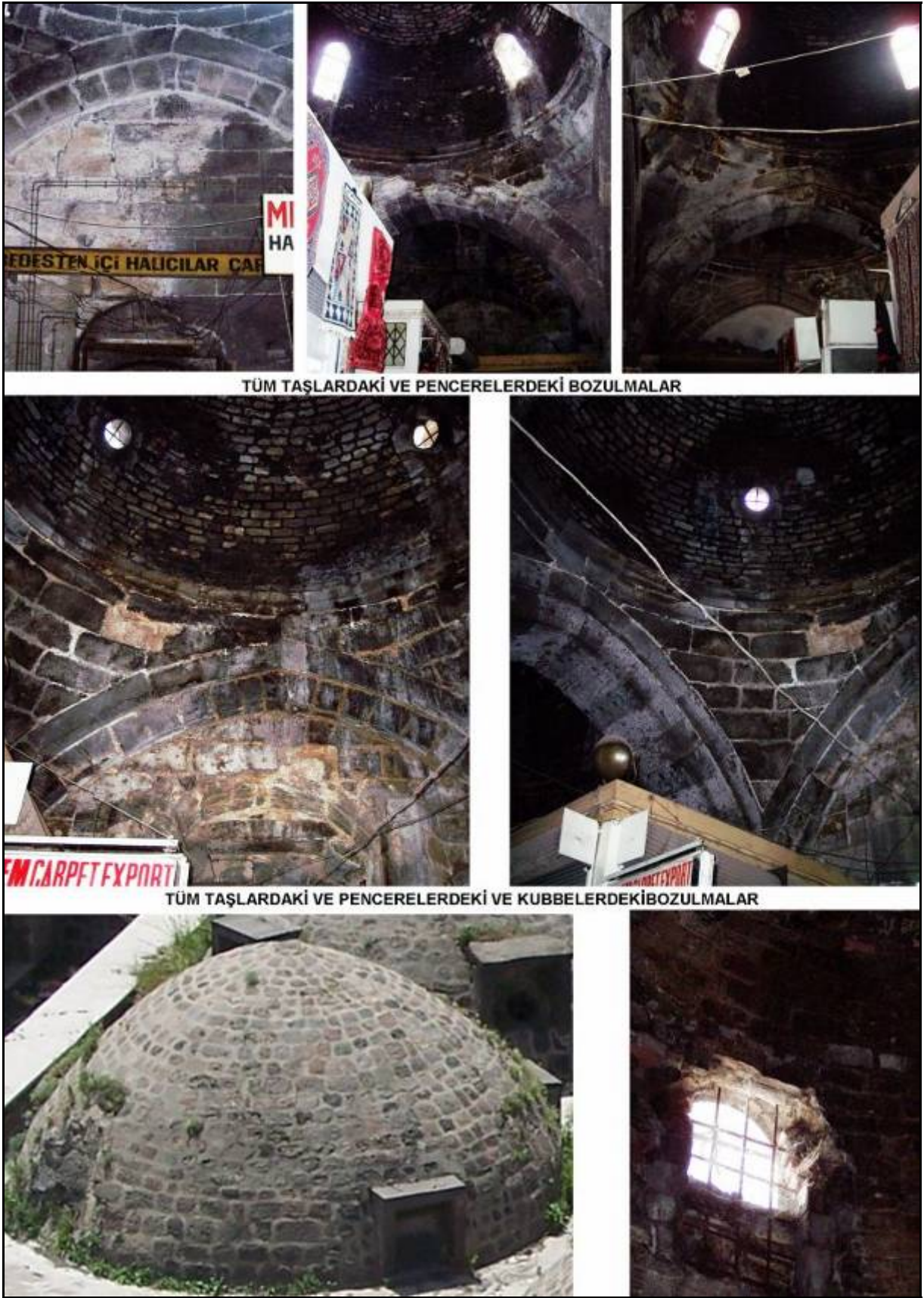
Şekil 5.58 Kapalı Çarşının Terziler Sokağı ve Bedestenin kuzey bölüm girişinin 1986-2007'deki görünümünün farkı (barakalar düzenlenerek ön kısımda dükkan yapılmıştır).

Şekil 5.59 Bedestenin çevresindeki bozulmalar ve sorunlar.

Şekil 5.60 Bedestenin giriş revağındaki ve buranın eyvanlarındaki bozulmalar ve sorunlar.

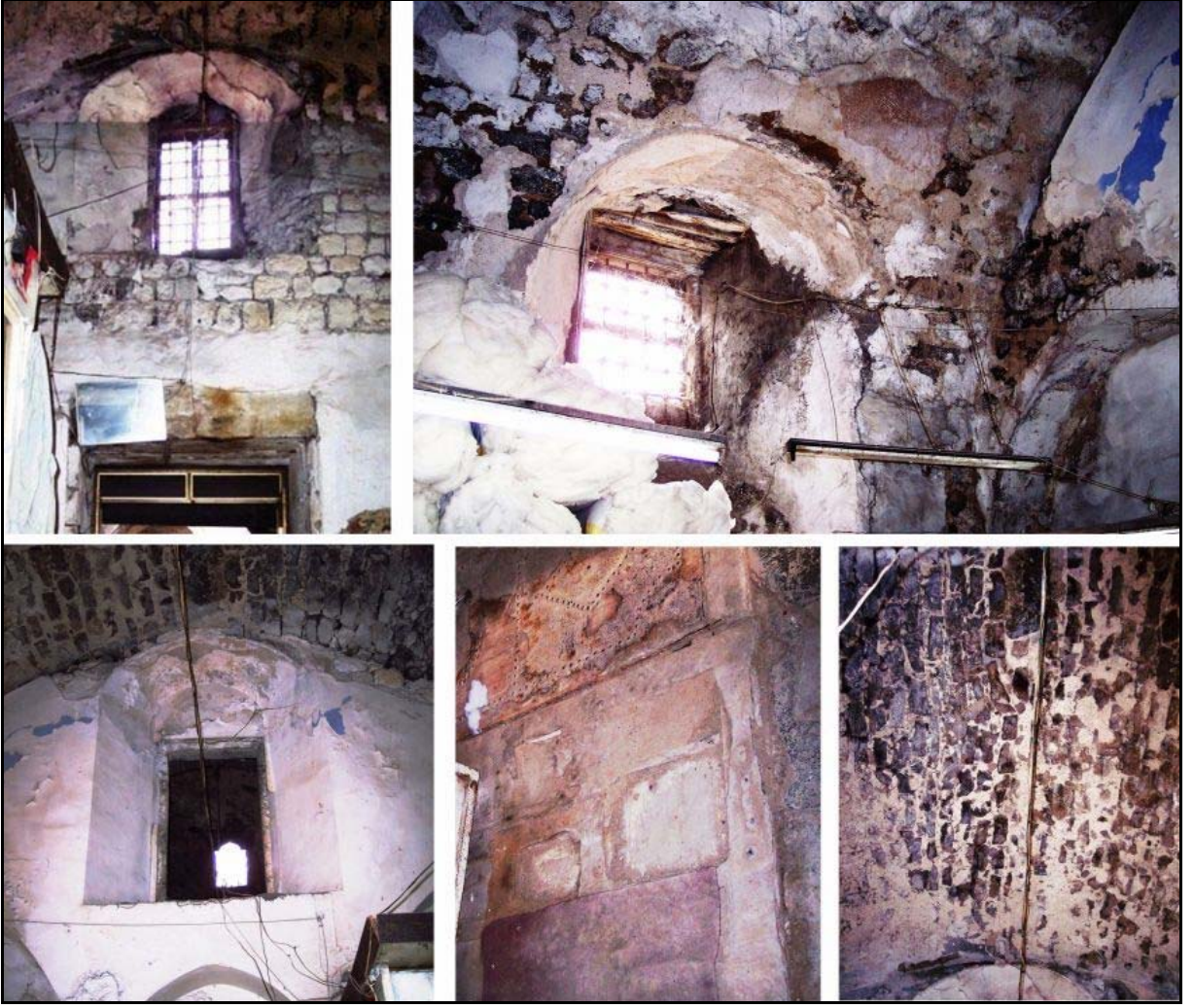
Şekil 5.61 Bedestenin orta bölümünün tüm taşlarındaki, kubbelerindeki kubbe pencerelerindeki bozulmalar ve sorunlar.

Şekil 5.62 Bedestenin orta bölümünün dört yöne açılan dört kapısındaki bozulmalar.

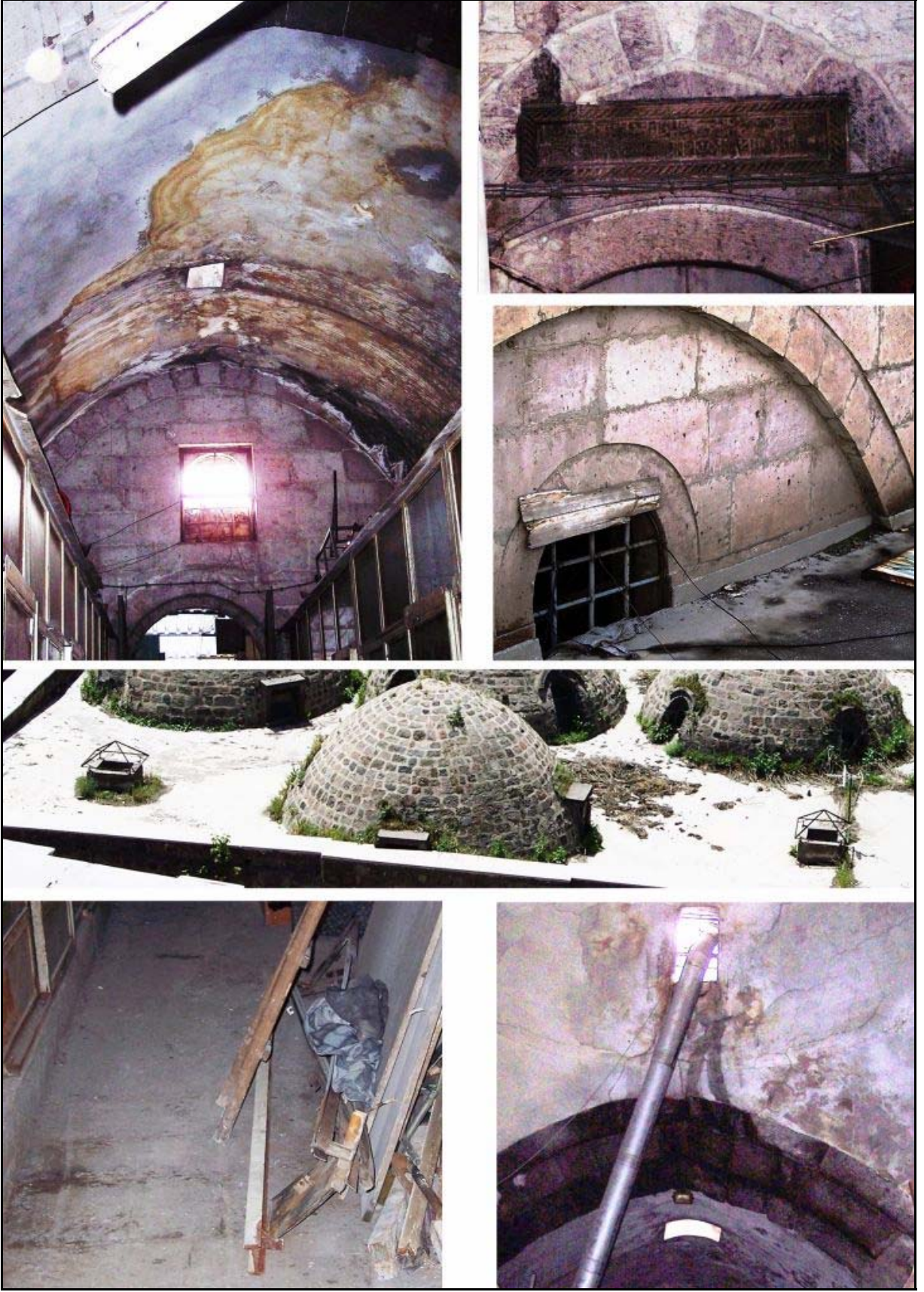
Şekil 5.63 Bedestenin güney bölümünün orta kısmındaki bozulmalar.

Şekil 5.64 Bedestenin güney bölümünün doğu kanadındaki bozulmalar.

Şekil 5.65 Bedestenin güney bölümünün batı kanadındaki bozulmalar.

Şekil 5.66 Bedestenin kuzey bölümündeki bozulmalar ve sorunlar.

6. KARŞILAŞTIRMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1 Osmanlı Dönemi Bedestenleri İçinde “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin Yeri

Sonuçta hazırlanacak restitüsyon ve restorasyon projeleri için, “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin, diğer Osmanlı Dönemi Bedestenleri içindeki yeri incelenmiştir. Tüm bedestenlerin ortak karakteristik özellikleri olduğundan, Kayseri Bedesteni, diğer Osmanlı dönemi bedestenleriyle de az da olsa bir noktada buluşup ortak özellik göstermektedir. Kayseri bedesteni mimari biçim ve plan şeması olarak en çok, aynı Kayseri’nin ki gibi dokuz kubbesi ve yanlarda iki kanadı ve dört kapısı olan Tokat Bedestenine benzemektedir. Yine dokuz kubbeli ve dört kapılı Galata, Kastamonu, Merzifon, Şam bedestenlerini ve günümüze ulaşmamış, dört ayaklı, dokuz kubbeli ve dört kapılı Konya Bedestenini de andırmaktadır.

Kayseri bedestenin diğer bedestenlerden en büyük farkı kubbelerinde bulunan pencereleridir. Buna benzer bir uygulamaya sadece Makedonya’daki “İştîp Bedesteni”nde rastlanılmaktadır. Bayburt bedestenindeki kubbe pencereleri ise orijinal değildir, sonradan açılmıştır.

Ayrıca, malzeme kullanımı yönüyle de, dışarıda moloz taş, iç cephelerin bazı bölümlerinde, ayaklarda, pencere kenarlarında, silmelerde ve kemer örgülerinde kesme taş kullanılarak ufak tefek farklılıklar olsa da İştîp Bedestenine benzemektedir.

Sabahları çarşı esnafının dürüst iş yapacağına dair yemin ettiği, en güzel örnekleri Edirne Selimiye ve Payas arastalarında görülen, “dua kubbesi”, bedestenlerin arasında sadece Kayseri ve Tokat bedesteninde de görülmektedir.

• Günümüzde Mevcut Olan Bedestenler

Tokat Bedesteni:

16. yüzyılın sonlarında yapılan üç bölümden oluşan bedesten, plan tipi başta olmak üzere birçok bakımdan, *Kayseri bedestenine* benzemektedir. Ortada dokuz kubbeli ana bölümü, bunun iki yanında ana beden duvarlarına bitişik, ortada “dua kubbesi” gibi küçük kubbeli ve kubbenin iki yanı tonoz ile örtülü iki arastasıyla *Kayseri bedestenine* benzemektedir. Fakat bunda farklı olarak, kubbeleri çift ayaklar taşıdığından, toplam sekiz ayağı mevcuttur, arastalar ana bölümden dışarı çıkmıştır ve duvarların üst kısmında pencereler bulunmaktadır (Seçgin, 1993, s.94-96). Orta bölümde dört tarafında birer kapısı olan yapının iki kapısı, yanlarına bitişik yapılan arastalarına çıkmaktadır ve bu arastalar, Kayseri Bedesteninden farklı

olarak, içleri taş duvarlarla küçük hacimlere bölünmüştür ve bu arastalarda da yine **Kayseri Bedesteninki** gibi dar cephelerinden dışarıya bir kapı ile çıkış verilmiştir. Kayseri bedestenine bitişik iki bölümün ise içlerinde günümüzde hiç bölücü duvarlar yoktur fakat vakfiyelerden anlaşıldığı üzere, Kayseri Bedestenin kuzey tarafına bitişik bölümünün de içi eskiden, şimdi Tokat'ta olduğu gibi taş duvarların ve tonozların oluşturduğu küçük dükkanlardan oluşmaktaydı (Şekil 6.1).

Galata Bedesteni:

Dokuz kubbenin oturduğu kesme taştan yapılmış dört ayaktan oluşan, dört tarafında birer kapısı bulunan, **Kayseri bedesteniyle** neredeyse aynı ölçülerde, 20x20 kare planlı ve moloz taştan yapılan yapı, 16. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılmıştır (Ayverdi, 1953, s.408). Günümüzde yıkılmış, mevcut izlerden anlaşıldığı kadarıyla, dış duvarının etrafına bitişik olarak yapılan dükkanlarıyla, çevresindeki dükkanlarıyla, hanlarıyla ticaret dokusunu oluşturmuştur ve bazı farklılıkları olmasına rağmen bu özellikleriyle **Kayseri bedesteni** andırmaktadır. Aydınlatması, duvarların üstündeki küçük pencerelerle sağlanmaktadır ve bunlara içinde döner merdivenle çıkılan asma bir kattan ulaşılmaktadır (Bilecik, 1980, s.767), (Şekil 6.2).

Kastamonu Bedesteni:

15. yüzyılda yapıldığı düşünülen bedestenin, **Kayseri Bedesteninki** gibi 3x3 dokuz kubbenin oturduğu dört ayağı olan, dört tarafında birer kapısı olan kare planlı, sade bir yapıdır. Ayrıca çevresinde de dükkanlar mevcuttur (Eyice, 1991, s.307).

Merzifon Bedesteni:

1666-1667 yıllarında Merzifonlu Kara Mustafa tarafından yaptırılan, sekizgen kasnaklı dokuz kubbenin oturduğu dört ayakları olan ve dört kapısı bulunan bedesten, üç sıra tuğla bir sıra kesme taştan yapılmış olup kare planlıdır ve dıştan etrafı tonozlu dükkanlarla sarılıdır (Eyice, 1991, s.308). Bedesten bu özellikleriyle, **Kayseri bedesteni** benzemektedir (Şekil 6.3).

Şam Bedesteni:

1752'de Esat Paşa tarafından yaptırılan büyük hacimli ve iki katlı bu yapı bedesten ve han arası bir plan tipine sahiptir. **Kayseri Bedesteninki** gibi kare planlı, dört ayağa ve yan duvarlara oturan, dokuz kubbeden oluşan yapının farklı olarak, ortası avlu gibi yapılandır ve ortasında bir havuzu vardır. Ayrıca hem kubbe kasnaklarında pencereleri vardır hem de ortalarında aydınlık fenerleri vardır (Eyice, 1991, s.309).

Amasya Bedesteni:

1483'te Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır ve vakfiyesi mevcuttur. Aslında 2x3 altı kubbeli olan bedesten dönem, dönem uğradığı tahribatlar sonucu günümüze dört kubbeli olarak ulaşabilmiştir ve kubbeleri kurşun kaplamalıdır. Ayrıca *Kayseri bedestenininki* gibi dört tarafına açılan dört kapısı vardır fakat bunlar kubbelerin altına getirilmek için kenarlara yakın yerlerden açılmıştır (Cezar, 1985, s.290), (Şekil 6.4).

Ankara Bedesteni:

1464 ve 1467 yıllarında Sadrazam Mahmut Paşa tarafından yaptırılan bedesten, tüm bedestenler gibi 18. yüzyıla kadar ticaret merkezinin çekirdeği olmuştur.

Yapı dört ayağa oturan on kubbeden oluşmaktadır, dikdörtgen planlıdır ve *Kayseri bedestenininki* gibi dört tarafına açılan dört kapısı vardır (Eyice, 1991, s.304). Dışında ise, yine *Kayseri bedestenininki* gibi, bedestenin ana duvarına bitişik olarak yaklaşık bedestenin yarı boyu yüksekliğindeki küçük hacimli dükkanları vardır fakat bunlar günümüze şekilleri değişerek gelmişlerdir ve bu dükkanların karşısındaki dükkanlar günümüze ulaşamayıp, yapılan restorasyon çalışmalarında da yeniden yapılmamıştır. Ayrıca dört sokağın iki yanına ulaşan arastaları günümüze gelememiştir. Yine *Kayseri bedestenin* yanında Vezir Hanı olduğu gibi, Ankara bedesteninde hemen yanında inşa edilmiş büyük bir han vardır. Vakfiyeler de bedestenin birde günümüze ulaşamayan bir mescidi olduğunun geçmesi de *Kayseri bedesteniyle* olan diğer bir benzerliğidir (Şekil 6.5).

1933'ten sonra yeniden ele alınarak, Anadolu Medeniyetleri Müzesi yapılmıştır. Bu tezin konusu olan "*Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesten*"in de sonuç olarak içerisinde sergilerin düzenlendiği sanat galerisinin de bulunduğu bir "Kültür Merkezi" olması düşünülmüş olarak restorasyon çizimlerine bu yansıtılmıştır.

Bayburt Bedesteni:

Ne zaman ve kim tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte, 16. yüzyıl sonları, 17. yüzyıl başlarında yapıldığı düşünülmektedir. Kare planlı bir ana bölüm ve buna bitişik dikdörtgen planlı iki kısımdan oluşmuştur. Yapının, kare ana bölümün üzerleri yuvarlak kasnaklı, dört kubbenin oturduğu dört kemeri taşıyan duvarlardan ve ortada bir ayaktan, yan bölümün üzeri ise kubbe ve tonozlardan oluşan beş farklı örtüsü olan, dar uzun dikdörtgen planlı ender görülen L şeklinde bir plan şeması vardır. Bu tip plan şeması bir de Vezir Köprü Bedesteninde görülmektedir(Tuncel, 2001, s.559-564). Genel olarak kare plana bitişik bir

dikdörtgen yan bölümüyle *Kayseri Bedestenini* hatırlatmaktadır. Ayrıca *Kayseri Bedestenin* ki gibi kubbe pencereleri vardır fakat bunlar orijinal değildir, sonradan açılmıştır. Günümüzde etrafı dıştan orijinal olup olamadığı bilinmeyen dükkanlarla çevrilidir ve içi sonradan bölünüp depo olarak kullanıldığından harap vaziyettedir (Eyice, 1991, s.305), (Şekil 6.6).

Bergama Bedesteni:

Yapım tekniğinden 16. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen yapının, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Altı kubbenin oturduğu iki ayaktan oluşan yapının etrafı orijinal olup olamadığı bilinmeyen dükkanlarla çevrilidir. Günümüze ulaşabilen yapı harap ve bakımsız durumdadır (Eyice, 1991, s.305), (Şekil 6.7).

Beyşehir Bedesteni:

Kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen yapının kitabesinden, 1589- 1590 yılları arasında yaptırıldığı öğrenilmektedir. Altı kubbenin oturduğu, tuğla iki ayaktan oluşan, üç kapılı yapının, eskiden etrafının, *Kayseri Bedesteni* gibi dışarıdan yapının ana duvarlarına bitişik dükkanlarla çevrili olduğu mevcut izlerden anlaşılmaktadır. Ayrıca bu dükkanlara geçilecek kapıların üzerine de kubbe yapılarak bu kapılar belli edilmiştir (Eyice, 1991, s.305). Kubbelere geçiş köşelerinde üçgen, küçük açıklıkları vardır (Cezar, 1985, s.217), (Şekil 6.8).

Bursa Bedesteni:

Osmanlı klasik bedesten tipinin ilk örneklerinden olan bu bina, 1400 yılında I.Beyazıt tarafından yaptırılmıştır. Altı ayağın taşıdığı, iki sıra halinde sıralanan on dört kubbeden oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Dört tarafında birer tane olmak üzere, *Kayseri Bedestenin* ki gibi toplam dört kapısı vardır. İçeriden, eskiden kuyumcu olarak kullanılan ana beden duvarlarına bitişik dükkanları vardır. Ayrıca dışından da yine *Kayseri Bedestenin* ki gibi beden duvarına bitişik dükkanların olduğu öğrenilmiştir fakat bunlar 1958 onarımından sonra beton ile yapılarak eski haline getirilmiştir (Eyice, 1991, s.305). Ayrıca *Kayseri Bedestenin* ana giriş revağının içindeki gibi, dört giriş revağında da küçük tonozlu eyvan şeklinde dükkanlar vardır (Şekil 6.9).

Edirne Bedesteni:

1417-1418 yıllarında Çelebi I. Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Aynı Bursa'nınki gibi altı ayağın taşıdığı on dört kubbeden oluşan dikdörtgen planlı ve içeriden "mahsenli" yani; ana beden duvarlarına bitişik dükkanları bulunan, tuğla ve taştan yapılmış bir yapıdır. Ana beden duvarlarının üzerindeki küçük pencerelerle aydınlatma sağlanmaktadır. Ayrıca mahsenlerin

tonozlarının üzerindeki delikten de havalandırma sağlanmaktadır (Cezar, 1985, s.235; Eyice, 1991, s.305), (Şekil 6.10).

Edirne Bedesteni de, *Kayserininki* gibi Osmanlı dönemi bedestenlerinin genel oluşum sisteminde, etrafına yapılan bir çok dükkanın, hanların, çarşıların bir araya gelmesiyle ticari dokuyu oluşturmuştur.

Gelibolu Bedesteni:

15. yüzyılda, Bergama ve Beyşehir Bedestenleri gibi, Altı kubbenin oturduğu iki ayaktan oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır(Eyice, 1991, s.306). Mevcut izlerden, eskiden etrafında, *Kayseri Bedesteninki* gibi dışarıdan yapının ana beden duvarlarına bitişik dükkanların olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 6.11).

İstanbul Büyük (Cevahir - İç) Bedesteni:

Fatih Sultan Mehmet tarafından 1453-1481 yılları arasında yaptırılmıştır. Tuğladan yapılan 3x5 on beş kubbenin oturduğu, kesme taştan yapılan sekiz ayaktan oluşan, duvarları bir sıra tuğla, bir sıra düzgün moloz taştan yapılan, iç duvarlarına bitişik, 44 “mahzen” denilen hücre dükkanları bulunan, “dolap” denilen tezgahları olan ve kalın dövme demirli kapısı olan bir yapıdır. Bu mahzenlerin aydınlatması yoktur, havalandırması ise tonozların üzerlerine açılmış olan deliklerden sağlanmaktadır. 1959 yılına kadar içerisinde “dolap” denilen tezgahlar kullanılırken bu tarihten sonra bunlar kaldırılıp yerlerine yapıya uygun olmayan ve plan şemasını bozan takı, gümüş satan küçük dükkanlar yapılarak yapının algılanması engellenmiştir (Ayverdi, 1953, s.402; Eyice, 1991, s.306). Günümüzde olmayan, eskiden etrafında, *Kayseri Bedesteninki* gibi dışarıdan yapının ana beden duvarlarına bitişik dükkanlarının olduğu bilinmektedir fakat farklı olarak bu dükkanların üzerleri de kubbeyle örtülüdür. Ayrıca yine *Kayseri Bedesteninki* gibi, dört yönünde birer tane olmak üzere toplam dört girişi mevcuttur ve ana beden duvarlarının üzerindeki küçük pencerelerle aydınlatılmaktadır ve bu pencerelere ulaşabilmek için üstte basit ahşaptan bir gezinti yeri yapılmıştır. Ayrıca girişinin üzerinde Roma döneminden kalma kartal kabartması vardır ve başka bir yapıya ait olan bu kabartmanın sonradan buraya konulduğu düşünülmektedir (Eyice, 1991, s.306), (Şekil 6.12).

İstanbul Yeni (Sandal) Bedesteni:

1520-1566 yıllarında Kanuni Sultan Süleyman tarafından değerli kumaşların satıldığı yer olarak yaptırılmıştır (Ayverdi, 1953, s.408). Tuğladan yapılmış yirmi kubbenin oturduğu,

moloz duvarlardan ve kesme taştan yapılmış on iki ayaktan oluşan, ve **Kayseri Bedesteninki** gibi, dört yönünde birer tane olmak üzere toplam dört girişi olan bir yapıdır ve ana beden duvarlarının üzerindeki küçük pencerelerle aydınlatılmaktadır. Cevahir bedestenindeki gibi mahzenleri ve hücreleri yoktur fakat aynı onunki gibi kalın dövme demirli kapıları vardır (Şekil 6.13), (Ayverdi, 1974, s.569). Ayrıca, **Kayseri Bedesteninde de** olduğu gibi içte dükkanları yoktur ve girişteki iki revağının her iki yanında toplam dört adet tonozlu küçük eyvanları vardır. Kayseri bedesteninin ön revağı ise yıkılarak günümüze ulaşamamıştır fakat günümüzdeki revağının iki yanında iki adet tonozlu küçük eyvanları mevcuttur.

İstanbul Cevahir bedesteninki kadar olmasa da buranında içi sonradan takı, giysi gibi eşyaların satıldığı küçük dükkanlarla doldurularak zor algılanır bir hale getirilmiştir. Ayrıca ortasında mermer bir çeşmesi vardır ve dıştan etrafı da dükkanlarla sarılıdır.

Kahramanmaraş Bedesteni:

Dört ayak ile dokuz bölüme ayrılan, dört tarafında birer kapısı olan ve üzerleri çapraz tonozlarla örtülmüş bir yapıdır (Eyice, 1991, s.307). **Kayseri Bedesteniyle** tek benzerliği dokuz bölümden oluşmasıdır.

İştîp Bedesteni:

XVI. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir. Makedonya’da bulunan dikdörtgen planlı, dıştan çift kademeli görünen bu bedesten, kemerleri taşıyan iki ayakla, yan yana dizilmiş üç bölüme ayrılmıştır. Orta bölüm büyük bir kubbeye, yan bölümler ise çapraz tonozla örtülen dıştan iki gibi dursa da tek katlı bir yapıdır. Yapının yapımında çoğunlukla moloz ve kesme taş, çok az tuğla ve örtü elemanı olarak ta büyük taş levhalar kullanılmıştır (Tunçel, 2002, s.327-332; Eyice, 1991, s.307). Dış cephede **Kayseri Bedesteninki** gibi moloz taş, kullanıp kesme taşı ise, dış köşelerde ve yine **Kayseri Bedesteninki** gibi iç cephelerde, ayaklarda, pencere kenarlarında, silmelerde ve kemer örgülerinde kullanmışlardır. Osmanlı bedestenlerinde çok ender rastlanan kubbe ve tonoz pencereleri bir bu bedestende birde **Kayseri Bedesteninde mevcuttur** (Şekil 6.14).

Bedestenin içinde küçük dükkanları bulunan yapı günümüzde “sanat galerisi” olarak kullanılmaktadır. Bu tezin konusu olan “**Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesten**”in de sonuç olarak içerisinde sergilerin düzenlendiği sanat galerisinde bulunduğu bir “Kültür Merkezi” olması düşünülecek restorasyon çizimlerine yansıtılmıştır.

Üsküp Bedesteni:

Gazi İshak Bey tarafından 1445 yıllarında, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı, dört kapılı ve zemini günümüzdekinden bir metre aşağıda olarak yapılmış olan yapını etrafında da çarşılar bulunmaktaymış. *Kayseri Bedesteniyle* tek benzerliği, her cephesinin ortasında birer toplam dört kapısının olmasıdır. Fakat geçirdiği felaketler ve sorunlar neticesinde bedestene ait kalıntılar yenilenmeyip buraya eski yapının bütünlüğü kullanılarak L şeklinde, üstü açık, aralarında dar geçitler bulunan dükkanlar yapılarak çarşıya katılmıştır. (Tunçel, 2002, s.332-337; Eyice, 1991, s.310), (Şekil 6.15).

Saraybosna Bedesteni:

1551'de Sadrazam Rüstem Paşa tarafından yaptırılan bedesten, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Eyice, 1991, s.308). Ayrıca *Kayseri Bedesteninki* gibi dıştan ana beden duvarlarına bitişik, bazıları yıkılmış kalanların orijinalliğini kaybettiği dükkanlarının olduğu mevcut izlerden anlaşılmaktadır.

Selanik Bedesteni:

1481-1512 yıllarında Sultan II. Beyazıt tarafından yaptırılan yapı, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı, taş ve tuğla kullanılarak yapılan bir yapıdır. Kubbelelerinde kurşun kullanılırken diğer yerlere kiremit döşenmiştir. Ayrıca sonradan yarım yuvarlak kemerli ikiz pencereler açılmıştır (Eyice, 1991, s.308).

Serez Bedesteni:

1493-1497'de Çandarlı İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, iki ayağa ve yan duvarlara oturan, alaturka kiremitle kaplı altı kubbeden oluşmuştur. Moloz taşla yapılan iç duvarların altında dolap yerleri bulunmaktadır ayrıca bu duvarların üst kısmında ise düzenli olarak dizilmiş klasik tipte pencereler bulunmaktadır (Eyice, 1991, s.308). Ayrıca *Kayseri Bedesteninki* gibi dört tarafında birer toplam dört kapısı bulunmaktadır ve yine *Kayseri Bedesteninki* gibi olduğu düşünülen dış dükkanlar günümüze ulaşamamıştır (Şekil 6.16).

Tekirdağ Bedesteni:

XVI. yüzyılda Rüstem Paşa tarafından yaptırılan yapı, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Eyice, 1991, s.309). Eskiden dıştan etrafının, *Kayseri Bedesteni* gibi dışarıdan yapının ana duvarlarına bitişik dükkanlarla çevrili olduğu mevcut izlerden anlaşılmaktadır.

Tire Bedesteni:

Ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı tam olarak bilinmeyen yapı, aynı sıradaki üç ayağa ve yan duvarlara oturan sekiz kubbeden oluşan dikdörtgen planlı ve içi iki taraftan mahzenli bir yapıdır. Mevcut izlerden, dıştan etrafını *Kayseri Bedesteni* gibi ana beden duvarlarına bitişik dükkanların sardığı anlaşılmaktadır. Ayrıca içinde de bölünmüş küçük dükkanların olduğu bilinmektedir (Eyice, 1991, s.309), (Şekil 6.17).

Trabzon Bedesteni:

16. yüzyılda Gülbahar Hatun vakfiyesine ait olan yapı günümüze bozularak gelmiştir ve harap haldedir. Kareye yakın planlı, dört kapısı ve içindeki duvarlarda dolap nişleri olan yapının örtü sistemi tam olarak çözülemese de, köşelerde dört büyük trampon, ortadaki payelere atılmış kemerleri vardır ve mevcut izlerden tramponların arasında beşik tonozların uzandığı bilinmektedir. Eskiden iki katlı günümüzde tek katlı olan yapının, dört ayağı ve duvarları günümüze ulaşabilmiştir (Eyice, 1991, s.309). *Kayseri Bedesteninde de* olduğu gibi plan şeması dokuz kubbeli bedestenlere çok benzemektedir fakat örtü sistemi farklıdır (Şekil 6.18).

Vezir köprü Bedesteni:

Sadrazam Ahmet Paşa tarafından 17. yüzyılda yaptırılmıştır. Ortasındaki tek ayağına ve duvarlarına oturan dört kubbeli, *Kayseri Bedesteninki* gibi dıştan etrafı bedestenin ana beden duvarlarına bitişik dükkanlarla çevrili ve etrafını arastaların çevrelediği bir yapıdır (Eyice, 1991, s.310), (Şekil 6.19).

Yanbolu (Bulgaristan) Bedesteni:

XVI. yüzyılın başlarında Atik Ali Paşa tarafından yaptırılan bedesten, dikdörtgen planlı, üzerlerinde aydınlık fenerleri olan sıralı dört kubbeden oluşan, *Kayseri Bedesteninki* gibi dört kapılı ve dıştan etrafı bedestenin ana beden duvarlarına bitişik yeniden yapılan fakat mevcut izlerden aslındada olduğu anlaşılan dükkanlarla çevrili olan bir yapıdır (Eyice, 1991, s.310).

Yenişehir (Larissa) Bedesteni:

XV. yüzyılda Ömer Bey tarafından yaptırılan, *Kayseri Bedesteninki* gibi dört kapılı bedesten günümüzde çok harap halde olduğundan plan tipi, yapım tekniği net anlaşılamamaktadır. Fakat mevcut izlerden, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı bir yapı olduğu düşünülmektedir (Eyice, 1991, s.311).

Zile Bedesteni:

1494 yılında Tacaettin Paşa tarafından yaptırılan bedestenin günümüzde bir bölümü yıkıldığından mevcut değildir ve cami olarak kullanılmaktadır. Mevcut izlerden, iki ayağa ve yan duvarlara oturan altı kubbeden oluşan dikdörtgen planlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır (Eyice, 1991, s.311).

- **Günümüzde Mevcut Olmayan Bedestenler**

Kasıtlı ya da çevresel faktörler yüzünden birçok bedesten günümüze ulaşamamıştır. Bunlardan plan şeması incelenip gerçekten bedesten olarak yapıların dört tanesi incelenmiştir.

Konya Bedesteni:

Kitabesine göre, 1538-1539 yıllarında, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılp, 20.yüzyılın başlarında yıkılan yapının, *Kayseri Bedestenin* ki gibi dokuz kubbesi ve dört kapısı olduğu ve dışında beden duvarına bitişik tonozlu kagir dükkanların olduğu fotoğraflardan tespit edilmiştir (Eyice, 1991, s.307,308), (Şekil 6.20).

Sofya Bedesteni:

Tam olarak ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmeyen bu yapının önceden, *Kayseri Bedestenin* ki gibi dokuz kubbeli olduğu söylenmektedir (Eyice, 1991, s.309), (Şekil 6.21).

Filibe (Plovdiv) Bedesteni:

Yakın zamanda ortadan kalkan bu bedesten, iki büyük kare ayağın taşıdığı altı kubbeye oturmaktadır (Eyice, 1991, s.305).

Urfa Bedesteni:

1568-1569 yıllarında Behram Paşa tarafından yaptırıldığından ve başka hiçbir bilgi yoktur (Eyice, 1991, s.310).

- **Diğer**

Bazen ticari yapıların birbirlerine karıştırılması sonucu oluşan karmaşıklıklar olmuştur. Aslında bedesten olmayıp han, medrese, kervansaray ya da arasta olarak yapılan yapılar halk arasında “bedesten” diye adlandırılarak günümüze “bedesten” ismiyle gelmiş, işlevi ve mimari biçimi birbirini andıran ya da ne plan tipiyle, ne yapım tekniğiyle, ne işleviyle, ne konumuyla bedestenle uzaktan yakından ilgisi olmaya yapılar mevcuttur. Evliya Çelebinin de,

bedesten dediği fakat bedesten olmayan yapılar vardır. Kayseri’de de eski fotoğraflarından tespit edildiği kadarıyla medrese, han veya kervansaray olduğu düşünülen Selçuklulardan kalan bir yapı, Evliya Çelebi tarafından da “bedesten” diye adlandırılmıştır.

Özellikle arasta olarak yapılan birçok yapıya bedesten denilmiştir. Adları bedesten diye geçip bedesten olamayan bu yapılar;

Kütahya Bedesteni: tonozlu, üç kapılı, dikdörtgen planlı yapı tam arasta düzenindedir (Cezar, 1985, s.265), (Şekil 6.22).

Ereğli (Konya) Bedesteni: altı ayağın ve altı kemerin taşıdığı tonozlu, dar dikdörtgen planlı yapının özelliklede yapım tekniği ve plan şeması bakımından arasta olduğu düşünülmektedir fakat içerisinde arasta gibi küçük dükkanları yoktur.

Isparta Bedesteni: tonozlu dikdörtgen yapının, yapım tekniği ve plan şeması bakımından arasta olduğu düşünülse de içerisinde bölünmüş küçük dükkanları yoktur.

Manisa (Rum Mehmet Paşa) Bedesteni: Bedestenden daha çok arastaya benzeyen beşik tonozlu dikdörtgen yapının, içerisi arastalarda olduğu gibi küçük dükkanlara bölünmemiştir (Ayverdi, 1961, s.40).

Niğde Bedesteni: tonozlu, dikdörtgen planlı, üç kapılı ve içinde beden duvarlarına bitişik dükkanlarıyla tam bir arastadır (Cezar, 1985, s.265).

Şumnu (Kolarovgrad) Bedesteni: Dikdörtgen planlı, dört kapılı, sivri kemerli girişli, ortada ayakları sıralanan, çatısı iki tarafa meyilli olan yapı daha çok kervansaraya benzemektedir.

Mardin Bedesteni: On altı ayağın taşıdığı aydınlık menfezleri olan tonozlarla örtülü, dikdörtgen planlı yapı, plan şeması yapım tekniği bakımından ne arastaya nede bedestene benzemektedir ve daha çok Arap şehirlerindeki Kaysariyyelere benzemektedir.

Murat Paşa Bedesteni: Şam’da, 1608-1609 yıllarında, L plan şemalı ve üzeri yarı küre şeklindeki dokuz kubbeyle örtülü yapı özellikle plan şeması bakımından arastayı andırmaktadır (Weber, 1999, s.232).

Bu adı bedesten olup aslında farklı bir yapı olan yapıların arasında Kozan,Gümüşhacıköy, Gaziantep, Adana, Afyonkarahisar gibi bedestenlerde mevcuttur.

Ayrıca, Belgrattaki iki bedesten gibi sonradan bedestene çevrilen, aslında kilise olarak yapılan yapılarda mevcuttur (Eyice, 1991, s.311).

6.2 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin Restitüsyon Önerisi

Bedesten, çevresiyle birlikte yapıldığı zamandan itibaren, farklı dönemlerde hem işlevsel, hem fiziksel bakımdan, doğal koşulların yarattığı dış etkenler ve insanların neden oldukları etkenler yüzünden, bozulmalar ve sorunlar yaşamış, bunun sonucunda da ihtiyaçlar, istekler ve değişen koşullar neticesinde, değişimler ve onarımlar geçirmiştir. Bütün bu geçirdiği onarımlar ve değişimler incelenerek, günümüze ulaşamayan bölümleri, ekleri, parçaları günümüzde olan nitelikli ve niteliksiz muhdes ekleri tespit edilip, 18.y.y. başı esas alınarak, yapının gelişimini gösteren farklı dönemki restitüsyonları da hazırlanmıştır (Ek 8).

Yapıya ait daha önce hiç bir restitüsyon çalışması yapılmamıştır ve ilk defa bu tezde bedestenin restitüsyon önerisi hazırlanarak, çizime yansıtılmıştır (Ek 8).

Yapı ilk ve tek ciddi resmi onarımını 1975 yılında geçirmiştir ve daha sonra bedestenin içindeki kiracıların kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yaptığı ilaveler ve onarımlar hariç günümüze kadar, bundan başka hiç bir ciddi bir onarım yapılmamıştır. Onarım sırasında yapılan değişikliklerin tespiti için, yapının tarihi, yapı hakkındaki vakfiyeler, şeriye sicilleri incelenerek, Kayseri Osmanlı tarihi hakkında detaylı araştırma yapan Mehmet Çayırdağ, Erciyes Üniversitesi Sanat tarihi, mimarlık ve şehir bölge planlama bölümleriyle, Kayseri Vakıflar Bölge Müdürü ve sorumlu kişilerle, Kayseri KTVKK. ile ve çevreyi ve eski halini hatırlayıp, iyi bilen kişilerle görüşülmüştür. Ayrıca Mehmet Çayırdağ ile bedestene gidilerek, yapı kendisiyle de incelenmiştir.

Daha sonra yapının günümüzdeki bozulmaları ve sorunları nedenleriyle incelenerek tespit edilerek rölöve çizimlerinde gösterilmiş ve taranarak belirtilmiştir. Tüm bedestenlerin ortak karakteristik özellikleri olduğundan, diğer Osmanlı dönemi bedestenleri incelenip, restitüsyon projenin hazırlanması için eksik kalan bilgiler bu incelemeler sonucu tamamlanmıştır. Bütün bunlar neticesinde; yapının tüm muhdes ekleri ayıklanarak, bozulmaları düzeltilerek, eksikleri tamamlanarak yapının geçirdiği değişimleri daha iyi anlatmak için yapının; 15. y.y ve 18. y.y başı vaziyet planı ve planına, 18.y.y. tavan, çatı planlarına ve kesitlerine, 15. y.y. ve 18. y.y. başı, 18.y.y ve 19.y.y sonu görünüşlerine ait farklı dönem restitüsyonları hazırlanmıştır(Ek 8).

Bunlar yapılırken bedestenin günümüzde yok olmuş, vakfiyede geçen çeşme üzerindeki mescidinin kaynaklarda geçen yerinin asıl yeri olmadığı fark edilerek, bütün bu araştırmalar sonucunda onunda gerçek yeri kesin ve doğru olarak tespit edilmiştir ve bu da yapının ilk defa hazırlanan restitüsyonun da çizime yansıtılmıştır (Ek 8).

Çevresine Yapılan Restitüsyon Önerileri

Dört tarafı kuşatılmış yapının çevresindeki niteliksiz muhdes ekler temizlenerek, varsa yerlerinde olması gerekli önemli, yok olmuş yapılar çeşitli belgelerden öğrenilerek aslına uygun olarak yeniden yapılarak, mimari yapı elemanlarında çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilerek, yapının farklı dönemlerde hazırlanan restitüsyon çizimlerinde gösterilmiştir (Ek 8).

- Vakfiyelerdeki günümüzde yok olan çeşme mescid çizildi, 1390 kitabeli Albert Gabriel tarafından aslında 18. yüzyıla ait olduğu tespit edilen pamukhanı çeşmesi ve baraka dükkanlar kaldırılmıştır:

Vakfiyelerde* geçen çeşme ve üzerindeki mescidin yerinin daha öncede bölüm 5.4.1’de detaylıca anlatıldığı gibi, bedestenin güney duvarının batı köşesine bitişik olduğu tespit edilmiştir. 15. y.y. ve 18. y.y. başı vaziyet planlarının restitüsyon çizimlerinde, günümüzde terziler sokağının çıkışında bulunan, 1390 kitabeli fakat Albert Gabriel tarafından aslında 18. yüzyıla ait olduğu tespit edilen pamukhanı çeşmesi kaldırılarak çizime yansıtılmamıştır. Bu kitabenin ait olduğu tespit edilen bedestenin vakfiyesinde adı geçen çeşme yerine sonradan yapılmış iki baraka kaldırılıp temizlenerek, çeşme bedestenin güney duvarının batı köşesine bitişik olduğu tespit edilen yerine çizilmiştir ve üzerine de yine vakfiyelerde geçen bedesten yapılırken yapılan mescidi çizilmiştir. Fakat yeri tam olarak tespit edilen çeşmenin yapım tekniği ve mimarisi hakkında hiç bir bilgi bulunmadığından sembolik olarak çizilmiştir. Bu çeşme üzerindeki bedesten yapılırken sonradan yapılan mescide 15. y.y başında yapının arkasından dolanan muhdes bir merdivenle ulaşılırken, 18. y.y başına gelindiğinde, yapılan Vezir Hanı için bu merdiven çeşmenin yanına alındığı mevcut dokudan, yapının ve çevrenin gelişiminden anlaşılmaktadır.

- Günümüzde ön cephede bulunan ve 1989 Kapalı Çarşı Restorasyonunda aslına uygun olmayarak yapılan dükkanlar kaldırılarak, vakfiyelerden edinilen bilgilerle aslına uygun olarak yeniden yapıldı ve bedestenin kuzey bölümünün batı cephesi ortaya çıktı:

Vakfiyelerden**, bedesten ilk yapıldığında var olduğu anlaşılan, sonra yıkılıp yerlerini seyyar bıçakçı tezgâhlarının aldığı, çevrenin bir düzene girmesi için, 1989 kapalı çarşı restorasyonu

* Bedestenin yanındaki çeşme üzerindeki mescidinin bölüm 5.1.1’de anlatılan Mustafa Bey Vakfiyesinde geçmektedir.

** Bedestenin önündeki dükkanların varlığı özellikle bölüm 5.1.1’de anlatılan Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakfiyesinde net olarak anlaşılmaktadır.

sırasında, bedestenin giriş revağının kuzey tarafında, batı ön duvarına bitişik olarak, çarşıya uyum sağlayacak şekilde, çarşının terziler sokağının devamı gibi yapıldığından aslına uygun olmayan, yeniden yapılan dükkanlar kaldırılarak vakfiyelerde geçtiği gibi, aslına uygun olarak yapılarak, restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır. Fakat yerleri tam olarak tespit edilen bu dükkanların mimari biçimi hakkında hiçbir bilgi olmadığından, Osmanlı döneminde yapılan önu dükkanlı bedestenler detaylıca incelenerek, yapının mimari tarzı ve yapım tekniği de göz önüne alınarak çizime yansıtılmışlardır.

- Hilmi Paşa Mescidi kaldırıldı ve yerine vakfiyede geçen günümüzde yok olmuş dükkanlar aslına uygun olarak yapıldı ve bedestenin güney bölümünün batı cephesi ortaya çıktı:

Bedestenin batı ön duvarındaki revağın güney tarafına bitişik olarak bulunan ve vakfiyelerde geçen dükkanların yerinde, bu duvara bitişik olarak 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olan Hilmi Paşa mescidi, bedestenin bu cephesini tamamen kapatarak, bedestenin güney tarafının batı cephesindeki pencere ve kapısını da kullanılamaz hale getirmiştir. Hilmi Paşanın, sonradan yapılan, revakların üzerindeki mescid olarak kullanılan odaya ilave olarak bu mescidi yaptırdığı düşünülmektedir. Ama zaten bu mescit çok yakıncada Ulu Camii olduğundan kullanılmamaktadır ve bu yüzden bakımsız ve pistir. Ayrıca mimari bir özelliği olmayan mescit, önemli bir ticaret yapısı olan Bedesteni birçok yönden engellemiştir. Bütün bunlardan dolayı Hilmi Paşa mescidi kaldırılarak, bedestenin güney bölümünün batı kapısı ve penceresi önu açılarak ortaya çıkmıştır ve Hilmi Paşa mescidi yerine vakfiyede adı geçen dükkanlar, bedestenin orijinaline uygun olarak restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır. Fakat diğerleri gibi yerleri tam olarak tespit edilen bu dükkanların mimari biçimi hakkında hiçbir bilgi olmadığından, Osmanlı döneminde yapılan önu dükkanlı bedestenler detaylıca incelenerek, yapının mimari tarzı ve yapım tekniği de göz önüne alınarak çizime yansıtılmışlardır.

- Yapının ve çevresinin değişimi, 15. y.y ve 18.y.y başı restitüsyon vaziyet planı, plan ve görünüşlerde 18. ve 19. y.y sonu restiütsyon görünüşlerinde gösterilmiştir (Ek 8) :

Görünüşlerde, 15.y.y başı çeşme ve asıl mescit mevcutken ve Vezir hanı yapılmadan önceki hali, 18. y.y başı Vezir hanı yapıldıktan sonraki hali, 18.y.y sonu zamanla yıpranıp yıkılan çeşme yerine yapılan iki baraka dükkan, daha sonra çok yakınındaki pamuk hanının önüne, terziler sokağının ucuna 18 yüzyılda yaptırılarak, yıkılan çeşmenin kitabesinin konulduğu “asmalı çeşme”, eski çeşmeyle birlikte yıkılan ve günümüzde bedestenin biri mevcut olmayan ön iki giriş revağının üzerine, batıya bakan ön cephesinde bir penceresi, önündeki küçük

balkonuna çıkan kapısı, güneye bakan ana giriş kapısı ve buraya çıkan merdivenleri olan küçük bir oda ilave edilerek, Tarihçi Çayırdağ'ın ve buranın eski esnaflarından Conağasının da bahsettiği, revakların üzerine taşınan bu mescidin bu dönemki hali ve 19. y.y. sonu Hilmi Paşa Mescidi yapıldığı dönemki hali görünüş restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır (Ek 8).

- Ön cephe dış duvar taşları aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır:

Farklı dönemlerde yapılan tadilatlar sonucu ön batı cephenin dış duvarında hem moloz hem de iri dikdörtgen kesme taş kullanılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, yapının kuzey bölümünün batı duvarının yıkılan tonozları 1989'da yeniden yapılırken, iri dikdörtgen kesme taş kullanıldığı aslının moloz taş olduğu tespit edilerek aslına uygun şekilde restitüsyon çizimlerinde gösterilmiştir.

- Dış cephe elemanlarındaki kirlenmeler, bozulmalar, otlanmalar, aşınmalar gibi çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilerek restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.
- Çevreye gelişigüzel ilave edilen baraka dükkanlar kaldırılmıştır.

Çatısına Yapılan Restitüsyon Önerileri

Onarımlar esnasında yükseltip pek çok soruna yol açan çatı döşemesi ve çatı parapeti aslına uygun olarak düşürülmüş ve yarattığı sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Çatı döşemesindeki bozulmalar, kirlenmeler temizlenerek düzeltilmiştir. Çatı parapeti düzeltilen duvarlarla birlikte yapının tüm etrafını çerçeveleyecek şekilde yapılmıştır. Ayrıca parapet silmesi de aslına uygun olarak yenilenmiştir (Ek 8).

Giriş Revağına Yapılan Restitüsyon Önerileri

- Giriş revağının önündeki yok olmuş revak aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır ve çizme yansıtılmıştır:

Daha öncede bölüm 5.5.2'de bahsedilen, günümüzde bulunan bedestenin giriş revağının önünde, çıkış istikametinde, günümüzde var olanla aynı boyutta, günümüze ulaşamamış bir revak daha olduğu, tarihçi Mehmet Çayırdağ'dan ve çevreyi, eski halini iyi bilen kişilerden öğrenilmiştir. Ayrıca mevcut izlerde bu kanıtlanmaktadır. Bedestenin giriş revağının güney ayağının uzantısının, mevcut revak yüksekliğinde ve eninde 23 cm kadar dışarı çıkıntılı devam eden, yıkılmış revağın güney duvarının kalıntısı bunun en büyük ispatıdır (Ek 8).

- Duvarlardaki, tavandaki, taşlardaki, yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle olan bozulmalar

düzeltilmiştir ve görüntü kirliliğine neden olan her şey temizlenmiştir:

Duvarlardaki, tavanındaki başta rutubetlenme yüzünden oluşan yer, yer çatlama, bozulmalar düzeltilmiştir. Dönem, dönem onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Ayrıca kemerlerin, ayakların, bezeme elemanlarının taşlarındaki, kopma, yıpranma, tabakalaşma, çatlama, bozulma gibi problemler düzeltilmiştir. Yer döşemesindeki kirlenmeler ve tabakalaşma temizlenerek restitüsyon çiziminde gösterilmiştir (Ek 8).

- Görüntü kirliliği yapan, elektrik kabloları, tabelalar, yazılar temizlenerek çizime yansıtılmıştır .
- Revağın güneyindeki, beşik tonozlu eyvandaki sorunlar ve bozulmalar düzeltilmiştir ve ayıklanması gerekli elemanlar ayıklanmıştır:

Sıvanan duvarların üzeri açılmıştır. Tonozun görünmesini engelleyen kontrplak ve eyvanın önüne sonradan ilave edilen kapı ayıklanarak temizlenmiştir. Başta rutubetlenme yüzünden meydana gelen taşlardaki problemler düzeltilmiştir. Görüntü kirliliğine neden olan, gelişigüzel takılan aydınlatma armatürü ve kabloları ayıklanarak temizlenmiş ve bütün bunlar restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Revağın kuzeyindeki, beşik tonozlu eyvandaki sorunlar ve bozulmalar düzeltilmiştir ve ayıklanması gerekli elemanlar ayıklanmıştır:

Duvarlarda ve tonozda başta rutubetten dolayı oluşan tüm problemler düzeltilerek, kirlenmeler tabakalar ayıklanarak taşların üzerleri açılarak görünmesi sağlanmıştır. Mozaik yer döşemesi kaldırılarak, bedestenin genelinde görülen yonu taşı döşenmiştir. Eyvanın önüne sonradan ilave edilen kapı ayıklanarak temizlenmiştir. Görüntü kirliliğine neden olan, her şey ayıklanarak temizlenmiş ve bütün bunlar restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

Ana Orta Bölümüne Yapılan Restitüsyon Önerileri

Yapının bu bölümüne yapıldığı ilk dönemdeki işlevi olan, değerli kumaşların satıldığı yer işlevi verilerek, restitüsyon çizimlerinde gösterilmiştir. Restitüsyonda bu bölümde, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taşı, duvarlarda 30x60 ebatlarında kesme taş ve kubbelerde ortalama 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 8).

- Bedestenin içindeki tüm taşlarda çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Duvarlardaki, kemerlerdeki, ayaklardaki, pabuçlardaki, kubbe pandantifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki taşlarda zamanla başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler düzeltilmiştir. Dönem, dönem onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Sonradan sıvanan yerlerin üzerleri açılmıştır. Yer döşemesinin taşlarındaki kirlenmeler ve tabakalaşma temizlenerek restitüsyon çiziminde gösterilmiştir.

- Kubbelerdeki, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Kubbelerdeki en büyük sorun, onarım esnasında yükseltilen kubbe döşemesi eski kotuna düşürülerek kapanan bazı kubbe pencereleri ve dıştan kubbe etekleri açılarak ortaya çıkmıştır.

Kubbe taşlarının içindeki en büyük problem olan rutubetin yarattığı sorunlar düzeltilmiştir. Burada da onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Dışında ise taşlardaki yıpranmalar, eksilmeler ve aşırı derecede otlanmalar temizlenerek düzeltilmiştir. Harçla sıvanarak hem görünüşte hem işlevsel olarak kapatılan kubbe tepesindeki kapağın üzerindeki harç kaldırılarak kapak ortaya çıkarılmıştır.

Kubbe pencerelerinin boyutlarını değiştirecek kadar yıpranıp, bozulan taşlar onarılmıştır. Paslanan ya da tamamen yok olan pencere demirleri yenilenmiş kırılan, çatlayan camlar yenilenmiştir. Pencere önlerindeki aşırı kirlilik temizlenmiştir. Dışta yine pencere kenarlıklarındaki bozulan taşlar düzeltilmiştir, buranın önündeki otlanmalar pislikler temizlenmiştir. Yükselen çatı döşemesiyle bazı yerlerde, tümü ya da bir kısmı kapanarak ışık alması azalan ya da yok olan kubbe pencerelerinin, bazıları şekli değiştirilip büyütülüp döşemenin üzerine çıkarılarak, bazılarının sayısı ya aslı gibi ya gelişi güzel şekilli bir pencere ilave ederek arttırılarak ışık alması sağlanmıştır. Fakat sonuçta farklı şekillerde, boyutlarda, sayılarda kimi orijinal kimi sonradan yapılmış, kubbe pencereleri ortaya çıkmıştır. Kubbe döşemesi düşürülüp eski haline getirilince ışık problemi ortadan kalkmış ve değişen, bozulan pencereler düzeltilmiş yok olanlar yeniden yapılmış ve sonradan ilave edilenler ise kaldırılarak kubbeler aslına uygun olarak yapıp çizime yansıtılmıştır.

- Görüntü kirliliği yapan her şey ayıklanarak temizlenmiştir:

Büyük bir karmaşa, çirkinlik içinde görüntü kirliliğine neden olan, dolaştırılarak geçirilen elektrik kabloları, bunların üzerine asılan aydınlatma armatürleri, ilave dükkanların reklam tabelaları, teşhir için bedestenin ayaklarına duvarlarına asılan, yığılan halı ve kilimlerin bütünü ayıklanarak temizlenmiş ve bütün bunlar restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Muhdes ekler ayıklanmıştır:

Bedestenin genel şeklini bozan, dayandığı duvarları, buradaki taşları, kemerlerin bitimini ve kemerlerin oturduğu ayakları, buradaki taşları, silmeleri tamamen kapatan, 1975 yılında ilave edilen dükkanlar ilk dönemi yansıtan restitüsyon çizimlerinde tamamen kaldırılmıştır. Orijinal kapıların önüne sonradan ilave edilen, kapatılınca orijinal kapıların görünmesini engelleyen kapılar kaldırılarak orijinal kapının önü açılmıştır.

- Kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir:

Bedestenin orta bölümünün batı yönündeki ana giriş kapısının düşen, iki parça taştan oluşan, dilimli, güney taraftaki sivri kemer; simetriğindeki gibi yeniden yapılarak yerine konularak tamamlanmıştır. Bedestenin orijinal kapısını taşıyan ahşap hatıl sağlamlaştırılmıştır. Ahşap kapılardaki bozulmalar düzeltilerek, kapılar sağlamlaştırılmıştır. Demir kısımlarındaki paslanmalar düzeltilmiştir. Bu kapının etrafındaki günümüzde olamayan fakat mevcut izlerden var olduğu anlaşılan kuzey ve güneydeki kapıların üzerindeki gibi öne doğru çıkıntılı, ters U şeklindeki profilin orijinali gibi yapılarak yerine yerleştirilmiştir. Bu orijinal kapının önüne sonradan ilave edilen, kapatılınca kapının görünmesini engelleyen kapılar kaldırılarak orijinal kapının önü açılmıştır.

Bedestenin orta bölümünün doğu yönündeki kapısının etrafındaki yıpranan, bozulan ve sıvaları dökülen plasterler ayaklar onarılarak düzeltilmiştir. Onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Ahşap kapılardaki bozulmalar düzeltilerek, kapılar sağlamlaştırılmış ve demir kısımlarındaki paslanmalar düzeltilmiştir. Çarşıya çıkan merdivenlerinde ki bozulmalar düzeltilmiştir. Bu orijinal kapının da önüne sonradan ilave edilen, kapatılınca kapının görünmesini engelleyen kapılar kaldırılarak orijinal kapının önü açılmıştır.

Bedestenin orta bölümünün kuzey yönündeki kapısının önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılma kapatılan kapının önü temizlenip, açılarak iki bölüm arasındaki bağlantı yeniden sağlanmıştır ve kapı ortaya çıkmıştır. Etrafındaki bozulan, yıpranan taşlar temizlenip sağlamlaştırılarak düzeltilmiştir.

Bedestenin orta bölümünün güney yönündeki kapısının önüne sonradan yapılan demir sürgü kaldırılarak, kapının iki parça taştan oluşan, kapanan dilimli ve sivri kemeri ortaya çıkmıştır. Sonradan sıvanan sıvalar kaldırılmıştır ve kapını etrafındaki taşlardaki bozulmalar düzeltilmiştir ve karşı simetriğindeki gibi orijinal demir kapısı takılmıştır

Güney Yan Bölüme Yapılan Restitüsyon Önerileri

Bedestenin asıl vakfiyesinde de Haffaflar (dericiler, ayakkabıcılar) Çarşısı olarak geçen bu bölüme, restitüsyon çizimlerinde bu asıl işlevi verilmiştir. Özellikle kuzey bölümün kuyumcular olarak, birçok vakfiyeler ve yazılı belgelerde açık ve net olarak geçmesi buranın Haffaflar olduğunun açık bir kanıtıdır. Restitüsyonda bu bölümde, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taşı, duvarlarda çoğunlukla moloz taş, çok az kesme taş, tonozlarda ortalama 8,5x14 – 8,5x28 ebatlarında ince kesme taş ve kubbede 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 8).

- Muhdes ekler ayıklanmıştır:

19. yüzyılın ikinci yarısında, ilave edilerek, mekanı üç kısma ayıran, iki duvar kaldırılarak, plan şeması orijinaline uygun hale getirilmiştir ve böylece bu duvarların arkasında kalan, ayaklar ve pabuçlar ortaya çıkmıştır. Kiracı tarafından zaman, zaman gelişigüzel yapılan tüm ilaveler, kaplamalar ve onarımlar temizlenmiştir. Bütün bunlar yapının yapıldığı ilk dönemleri gösteren restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Taşlarda çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Çoğunlukla moloz taştan oluşan bu bölümün duvarlarındaki, kemerlerdeki, kubbe pandantifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki, ilave duvarlar yüzünden çok az görülebilen ayaklardaki ve pabuçlardaki taşlarda zamanla başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler düzeltilmiştir. Dönem, dönem onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Sonradan sıvanan yerlerin üzerleri açılmıştır. Farklı dönemlerde yapılan tamirler sonucu hem moloz hem kesme taş kullanılan duvarlar olduğu gibi muhafaza edilerek sadece bozulmaları düzeltilmiştir. Batı bölüm duvarlarına sonradan gelişigüzel kaplanan ahşap kontrplakların tümü sökülüştür.

- Görüntü kirliliği yapan her şey ayıklanarak temizlenmiştir:

Görüntü kirliliğine neden olan, her yerden gelişigüzel dolaştırılarak geçirilen elektrik kabloları, bunların üzerine asılan aydınlatma armatürleri, kiracının ortaya attığı eşyalar, kimi orta yerde, kimi duvarlara dayalı yerden tavana kadar yığılan ve ağır koku yapan yünlerin bütünü ayıklanarak temizlenmiş ve bütün bunlar restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Orta Kubbedeki, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Onarımlarda yükseltelen ve bu bölümdeki yüksek kubbede pek soruna neden olmayıp sadece dıştan kubbe eteğinin çok az kısmını kapatan kubbe döşemesi eski kotuna düşürülerek, kapanan kısımlar açılarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine kubbenin dışında, taşlardaki yıpranmalar, eksilmeler ve aşırı derecede otlamalar temizlenerek düzeltilmiştir. Harçla sıvanarak hem görünüşte hem işlevsel olarak kapatılan kubbe tepesindeki kapağın üzerindeki harç kaldırılarak kapak ortaya çıkarılmıştır. Kubbenin içindeki taşlarının en büyük problemi olan rutubetin yarattığı sorunlar düzeltilmiştir. Burada da onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmış ve aşırı aşınmadan neredeyse yüzeyi algılanamayan taşlar ortaya çıkmıştır.

Kubbe pencerelerinin boyutlarını değiştirecek kadar yıpranıp, bozulan taşlar onararak değişen bozulan pencereler orijinal haline getirilmiştir. Paslanan ya da tamamen yok olan pencere demirleri yenilenmiş kırılan, çatlayan camlar yenilenmiştir. Pencere önlerindeki aşırı kirlilik temizlenmiştir. Dışta yine pencere kenarlıklarındaki bozulan taşlar düzeltilmiştir, buranın önündeki otlamalar pislikler temizlenmiştir.

- Kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir:

Bedestenin güney bölüm tarafındaki orta bölümüne çıkan kapısının değiştirilerek küçültülen ölçüleri, tam karşı simetriğindeki kuzey bölüme çıkan kapının ki gibi aslına uygun olarak düzeltilmiştir. Kapının etrafındaki sonradan sıvanan sıvalar kaldırılmıştır ve etrafındaki taşlardaki bozulmalar düzeltilmiştir ve sonradan takılan kapı kaldırılmıştır.

Bu bölümün doğusundaki Vezir Hanının 3. avlusuna çıkan kapısının etrafındaki sonradan sıvanan sıvalar temizlenerek, etrafındaki taşlardaki bozulmalar düzeltilmiştir.

Sonradan yapılmış Hilmi Paşa Mescidiyle kapatılmış batı tarafındaki ön cepheye bakan, kapısının önü, çevresine yapılan restitüsyon önerilerinde, bu mescidin kalkmasıyla, açılarak ortaya çıkmıştır.

- Pencerelerdeki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir:

Pencerelerinin boyutlarını değiştirecek ve kimi yerlerde lentosunu ortaya çıkaracak kadar yıpranıp, bozulan etrafındaki ve pencere boşluğunu oluşturan taşlar onarılarak, aslına uygun şekilde düzeltilmiştir. Pencerelerin etrafındaki sonradan yapılan sıvalar kaldırılmıştır. Paslanan ya da tamamen yok olan pencere demirleri ve kırılan, çatlayan camlar yenilenmiştir. Pencerelerin bozulan ve yer, yer açılan ahşap profilleri ve çerçevelerinden düzeltilebilecek durumda olanlar düzeltilmiştir, diğerleri ise aslına uygun olarak yenilenmiştir. Pencere önlerindeki aşırı kirlilik temizlenmiştir. Dışta yine pencere kenarlıklarındaki bozulan taşlar düzeltilmiştir, buranın önündeki otlamalar pislikler temizlenmiştir.

Sonradan yapılmış Hilmi Paşa Mescidiyle kapatılmış batı tarafındaki ön cepheye bakan duvarının üst kısmındaki pencere, çevresine yapılan restitüsyon önerilerinde, bu mescidin kalkmasıyla, açılarak ortaya çıkmıştır. Bu pencerenin güneyindeki kaplamalar yüzünden görünemeyen duvarın üstündeki pencere de restitüsyon çizimlerinde gösterilmiştir.

- Yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, değişiklikler düzeltilmiştir:

Sonradan, problemler olunca kiracı tarafından üzerine şap dökülen yer döşemesi diğer bölümlerde orijinali görünen, aslına uygun olan yonu taşıyla yeniden kaplanmıştır. Batı tarafın yer döşemesinin üzerine sonradan kiracı tarafından konulan ince ahşap kontrplak sökülerek altındaki orijinal yonu taşı ortaya çıkarılarak bunun bozulan kısımları onarılmıştır.

- Yan tonozlardaki, tonozların taşlarındaki, pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Buradaki taşlarının en büyük problemi olan rutubetin yarattığı sorunlar düzeltilmiştir. Burada da onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, arasında boşluklar açılan taşlara uygun birleştirici malzeme kullanılarak sağlamlaştırılmış ve aşırı aşınmadan neredeyse yüzeyi algılanamayan taşlar ortaya çıkmıştır. Batı tarafının tonozunun görünmesini engelleyen, duvarın yarısından itibaren sonradan gelişigüzel yapılan ahşap kontrplak sökülerek tonoz ortaya çıkarılmıştır.

Kuzey Yan Bölüme Yapılan Restitüsyon Önerileri

Bedestenin asıl vakfiyesinde, “Külhançılar Çarşısı” diye adlandırılan, diğer vakfiyelerde, şer’i mahkeme sicillerinde, bedestenle ilgili vakıflarda bulunan dosyalarda “Kuyumcular” olarak

isimlendirilen bu bölüme, restitüsyon çizimlerinde bu işlevi gösterilmiştir.

Restitüsyonda bu bölümde, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taşı, duvarlarda çoğunlukla moloz taş, çok az kesme taş, tonozlarda ortalama 8,5x14 – 8,5x28 ebatlarında ince kesme taş ve kubbede 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 8).

- Görüntü kirliliği yapan her şey ayıklanarak temizlenmiştir:

Görüntü kirliliğine neden olan, her yerden gelişigüzel dolaştırılarak geçirilen elektrik kabloları, bunların üzerine asılan aydınlatma armatürleri, depo olarak kullanıldığından çevredeki esnafın gelişigüzel attığı ve yığıldığı her türlü karsambalar bütünü ayıklanarak temizlenmiş ve bütün bunlar restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Muhdes ekler ayıklanmıştır:

Bu bölümün genel şeklini bozan, dayandığı duvarları, buradaki taşları, kemerlerin bitimini ve kemerlerin oturduğu ayakları, buradaki taşları, silmeleri tamamen kapatan, 1989 yılında ilave edilen dükkanlar ilk dönemi yansıtan restitüsyon çizimlerinde tamamen kaldırılmıştır.

Girişinin önüne yine 1989'da aslına uygun olmadan yapılan ve girişini kapatan revak kaldırılmıştır.

Kiracı tarafından zaman, zaman gelişigüzel yapılan tüm ilaveler, kaplamalar ve onarımlar temizlenmiştir. Bütün bunlar yapının yapıldığı ilk dönemleri gösteren restitüsyon çizimlerine yansıtılmıştır.

- Vakfiyelerde geçen kuzey bölümün içindeki küçük kuyumcu dükkanları yeniden yapılmıştır:

Çeşitli vakfiyeler, şeriye sicilleri gibi belgelerde, bedestenin kuzey bölümünün içinde bulunan yuvarlak kemerli, eyvan şeklindeki, birbirine bitişik, karşılıklı dizilmiş küçük kuyumcu dükkanlarının mevcut olduğu geçmektedir. 1974 yılına gelindiğinde bir kısmının harapta olsa var olduğu ve o dönemlerde kürkçülerin faaliyet gösterdiği eski fotoğraflardan ve 1924 doğumlu, bu çevreyi iyi bilen Nuh Conağasından öğrenilen dükkanlar aslına uygun olarak yeniden yapılarak ilk dönemki restitüsyon çizimlerinde gösterilmiştir.

- Yıkılan ve daha sonra aslına uygun olmadan yapılan duvarlar aslına uygun yeniden yapılmışlardır:

İlk yapıldığında hem içten, hem dıştan moloz taş ile yapılan kuzey bölümün batı ve doğu

duvarları daha sonra yıkılmıştır ve 1989'da yapıya pek uygun olamayan, inceltilerek, kalitesiz, iri kesme taşlarla içten ve dıştan yeniden özensizce yapılmıştır. Yapının bütünlüğünün sağlanması ve orijinaline uygun olması için burası moloz taşla, kalınlaştırılarak yeniden aslına uygun şekilde yapılmıştır.

- Taşlarda çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Doğu ve batı iç duvarların, büyük bir kısmı, kubbe pandantiflerinin ve silmelerin tümü sıvandığından yapının ve buradaki malzemelerin özelliğı saklayan sıva kaldırılarak altındaki taşlar ortaya çıkarılmıştır. Sıvanmayan kemer ve diğer taşlarda zamanla başta rutubetten dolayı oluşmuş çok yıpranmalar, bozulmalar, aşınmalar, tabakalaşma, kopmalar ve kirlenmeler düzeltilmiştir. Dönem, dönem onarımlarda kullanılan ve taşların arasından püskürerek hem çirkin bir görünüm yaratan hem de işlevini kaybetmeye başlayan çimento sıva temizlenerek, yerine malzemeye uygun birleştirici kullanılarak sağlamlaştırılmıştır.

- Orta Kubbedeki, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Kubbedeki en büyük sorun, onarım esnasında yükseltilen kubbe döşemesi eski kotuna düşürülerek, alt kısmı kapanan kubbe pencereleri ve dıştan kubbe etekleri açılarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca dıştan taşlardaki yıpranmalar, eksilmeler ve aşırı derecede otlanmalar temizlenerek düzeltilmiştir. Harçla sıvanarak hem görünüşte hem işlevsel olarak kapatılan kubbe tepesindeki kapağın üzerindeki harç kaldırılarak kapak ortaya çıkarılmıştır. Rutubetin yarattığı sorunlar düzeltilmiştir. Sonradan tamamen sıvanan kubbe taşlarındaki sıva kaldırılarak altındaki taşlar ortaya çıkarılmıştır.

Dışında ise Kubbe pencerelerinin boyutlarını azda olsa değiştirecek kadar yıpranıp, bozulan taşlar onarılmıştır. Paslanan ya da tamamen yok olan pencere demirleri yenilenmiş kırılan, çatlayan camlar yenilenmiştir. Pencere önlerindeki aşırı kirlilik temizlenmiştir. Dışta yine pencere kenarlıklarındaki bozulan taşlar düzeltilmiştir, buranın önündeki otlanmalar pislikler temizlenmiştir.

Dıştan kuzeydeki pencerenin etrafındaki çıkıntılı taşı tamamen bedestenin çatısının kuzey parapet duvarına dayandırıldığından önü kapanan pencerenin, çatı döşemesiyle birlikte parapet duvarının da düşürülmesiyle önü açılmıştır.

- Yan tonozlardaki, tonozların taşlarındaki, pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir:

Sonradan tamamen sıvanan kubbe taşlarındaki sıva kaldırılarak altındaki taşlar ortaya çıkarılmıştır. Rutubetin yarattığı sorunlar düzeltilmiştir.

Tonozların ortasındaki, havalandırma pencerelerinin, dış kenar taşlarındaki ozulmalar düzeltilmiştir ve paslanan demirleri yenilenmiştir.

- Kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir:

Bedestenin kuzey bölüm tarafındaki orta bölümüne çıkan ve aynı diğer tarafında olduğu gibi önüne bir sürü karsamba yığılarak kullanılma kapatılan kapının önü temizlenip, açılarak iki bölüm arasındaki bağlantı yeniden sağlanmıştır ve kapı ortaya çıkmıştır. Etrafındaki bozulan, yıpranan taşlar temizlenip sağlamlaştırılarak düzeltilmiştir. Bu kapı üzerindeki, yuvarlak ve sivri kemer arasına bulunan bedestenin asıl kitabe sivri kemerden taşmıştır ve kemerdeki taş, kitabenin köşesiyle birleştiği yerde çitilerek kitabe buraya yerleştirildiğinden kitabenin bedestenin ya başka kapısına ait olduğunu ya da bu duvarları onarım esnasında kitabeye dikkat edilmeden kapının değiştirildiği göstermektedir fakat buna ait bir bilgi ve iz mevcut olmadığından olduğu gibi bırakılmıştır.

Doğudaki yıkılan ve 1989'da aslına uygun olmadan yapılan duvar restitüsyonda yeniden moloz taşla yapıldığından kapısı da aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır.

Bu bölümün kuzeyindeki Kapalı Çarşıya çıkmak için sonradan açılan kapısı, restitüsyonda yapının ilk dönemleri çizildiği için kaldırılarak, kapı boşlukları eskisi gibi duvarla örülmüştür.

Ön cepheye çıkan, yıkıldığı için sonradan tekrar yapılan batı duvarında aslına uygun yapılmayan batı kapısı da, güney bölümün batı duvarındaki günümüzde önü Hilmi paşa mescidiyle kapalı olup sadece içten üst kısmı görünen ve bu mevcut izlerden, üst kısmının bedestenin orta bölümün doğu kapısına benzediği tespit edilerek, restitüsyonda önü açılan kapıya benzetilip, aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Bu ön girişinin önüne yine 1989'da aslına uygun olmadan yapılan ve yapının görünümünü bozan revak kaldırılarak yapı orijinal görünümüne getirilmiştir.

- Yıkılan ve 1989'da yeniden aslına uygun olmadan yapılan doğu-batı duvarlarının üzerinde ki hiç yapılmayan ya da aslına uygun yapılmayan pencereler duvarlarla birlikte aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır:

Bu bölümde yine yıkılıp sonradan yapılan batı tonozunun üzerinde aslına sadık kalınmadan yapılan, asıl hali simetriği olan güney bölümün batı duvarındaki gibi olan pencere, orijinaline benzetilerek yeniden yapılmıştır.

Yıkıldığı için tekrar yapılan doğu duvara açılmayan fakat burada da, simetriği olan güney bölümün doğu duvarındaki gibi olmasına gereken pencere, orijinaline benzetilerek yeniden yapılmıştır.

- Yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, değişiklikler düzeltilmiştir:

Yer döşemesinin taşlarındaki kirlenmeler ve tabakalaşma gibi bozulmalar düzeltilmiştir. Ayrıca çok az bir kısma kiracı tarafından döşenen karolar kaldırılarak altındaki orijinal yonu taşı ortaya çıkarılmıştır ve bunun bozulan kısımları onarılmıştır.

6.3 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin Restorasyon Önerisi

Önerilen restorasyon projesinde, öncelikle en az müdahaleyle en iyi koruma yapılarak bedestenin orijinal halinin korunması amaçlanmıştır. Sonradan bedestenin aslını bozan, değişen ve bozulan kısımlar, aslına uygun olarak düzeltilmiştir eğer düzelmesi mümkün değil ve aslını yansıtmayıp yanıltıyorsa, yeniden yapılmıştır.

Restorasyon projesini hazırlanırken, yapının orijinal halini alması için, 18. y.y başı restitüsyon projesi esas alınmıştır. Fakat günümüz çevre koşulları ve yeni verilecek işlevi göz önünde tutularak bazı değişiklikler de yapılmıştır. Günümüzde bulunan fakat restitüsyonda ayıklanan bazı dönem ilaveleri, restorasyonun yeni işlevinde kullanılmak üzere korunmuştur (Ek 9).

Tarihi bir yapı için hiç uygun olmayan, günümüzdeki işlevleri, yapıyı daha da köhneleştirip, cansızlaştırıp her yönden bozmaktadır. Günümüzde bedestenin üç bölümünün de birbirinden farklı işlevleri olduğundan, bu işlevler yapının birbirleriyle bağlantısını kesip, bütünlüğünü ve plan şeması başta olmak üzere birçok niteliğini bozmuştur ve bedestenin her bir bölümünde kendi işlevine göre gelişigüzel değişiklikler ilaveler yapılmıştır. Bütün bunlar neticesinde, yapının günümüzdeki işlevi değiştirilerek yapıya uygun bir işlev verilmesi amaçlanmıştır.

Ticaret dokusunun çekirdeği olarak yapılan ve bugün unutulmuş bedestene, restorasyon projesinde işlevsel olarak içinde birçok birimin bulunduğu bir “**Kültür Merkezi**” yapılması önerilerek, eskiden ticari dokunun çekirdeği olduğu gibi, günümüzde de ticari dokunun önemli bir sosyal çekirdeği olarak tüm herkesi önce kendine toplayıp sonra çevresindeki ticaret yapılarına dağıtarak bu köhneleşmiş dokuyu, yeniden canlandıran bir yapı olması sağlanacaktır. Böylece zamanında ticari dokunun oluşmasını sağlayan ve çarşının en önemli ve kalabalık noktası olup herkesi buraya toplayan, ilk yapı olan, bedesten bu seferde bu ticari dokunun yeniden canlanmasını sağlayan ilk yapı olarak yüzyıllar önceki görevini yine üstlenecektir. Ayrıca bu önerilen işlevi yapıya ve plan şemasına uygun olup yapının orijinal

halini bozmadan yapının canlı tutarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Daha önce yapılan bedestenler incelenirken, restorasyon projelerinde genelde yeni işlev olarak “Sanat Galerisi”, “Müze” gibi işlevler verilerek hem günümüzde canlı bir şekilde faaliyet göstermektedirler hem de bu konseptte verilen yeni işlev yapının orijinal halini koruyabilmek için yansıtmakta ve genel plan şemasını bozmamaktadır.

Yeni işlevi verilmeden önce İstanbul’da birçok sanat galerilerine gidilip, yerinde incelemeler yapılarak, nasıl elemanlar kullanılıp, bunları nasıl düzenledikleri incelenmiştir. Ayrıca sanat galerilerinin yöneticileriyle görüşülüp, ne gibi faaliyetlerin yapıldığı, nasıl işlediği, nelere ihtiyaç duyulduğu gibi konular görüşülerek, böyle bir merkezin canlı bir şekilde nasıl yaşatılacağı hakkında detaylı bilgiler alınmıştır. Bu incelenen sanat galerilerinin kimisi tam adı gibi galeri olarak, sadece tefriş ve satış yapan küçük mekânlar iken kimisi de birçok faaliyetlerin yapıldığı kültür merkezleri şeklinde faaliyet göstermektedirler.

Restorasyon projesinde yapılan bu “Kültür Merkezi” içerisinde; danışma, güvenlik, küçük hediye eşya satış, yönetici, sürekli, periyodik ve açık sergi mekanları, projektör odaları, kütüphane, kafe, w.c., depo ve gerektiğinde portatif elemanlar kaldırılarak yada yer değiştirilerek, mekanlar daraltılıp, genişletilerek, seminerler, konferanslar, konserler, canlı sanat performansları gibi serginin içeriğine göre veya sergiden bağımsız faaliyetlerin yapılacağı çok amaçlı salon birimlerinin bulunması restorasyon projesinde önerilmiştir (Ek 9).

Ayrıca restorasyon önerisi yapılan bedesten çevresiyle birlikte düşünülmelidir. Bu bölgeyi Kültür Merkezi işleviyle canlandıran bedestenin çevresindeki yapılarda buna uygun işlevler olarak canlandırılıp tekrar hayata dönmelidir. Restorasyon önerisi çizime yansıtılan bedestenin etrafındaki yapılar için sadece yazılı olarak fikir aşamasında işlevler önerilmiştir;

Hemen yanındaki Vezir hanının bedestenle ortak olan 3. avlusunun da bedestenle ortak kullanılıp, gerektiğinde bedestende yapılan serginin bir kısmının sergilenebileceği, açık mekan sanat performans gösterilerinin sunulabileceği ve sabit olarak, çeşitli halk eğitim atölyelerinin ve kafelerin hizmet verdiği, yapının diğer avlularında da, farklı konseptte kafelerin, butik pastanelerin, butik lokantaların, kitapçıların, satış birimlerinin, çeşitli halk eğitim atölyelerinin bulunduğu bir mekan yapılması fikri düşünülmüştür.

Bedesteni iki taraftan saran kapalı çarşının; dükkanları ilk önce dış görünüş olarak ele alınıp, girişleri, kapıları, reklam panoları gibi elemanları aynı örnek yapılarak, görünüm karmaşası önlenmelidir. Ayrıca dükkanlarının içeriği zenginleştirilip, kalitesi artırılarak herkese hitap edecek şekilde tekrar canlandırılıp yaşayan bir mekan haline getirilmesi fikri düşünülmüştür.

Günümüzde sadece yıkıntı bir biçimde giriş kapısı bulunan Gön hanının, kafe ve pastane işlevleri verilmesi fikri düşünülmüştür.

Karşısındaki Pamuk Hanının ise butik otel işlev verilmesi fikri düşünülmüştür.

Böylece, günümüzdeki işlevleri yüzünden halkın çok uğramadığı, daha çok oradaki esnafın bulunduğu ya da düşük gelirlili kişilerin, kapalı çarşıya geçerken uğradığı bir yer olan, sadece alt katları veya önlerine yapılan ilavelerle “kelleci-paçacı” olarak yemek hizmeti veren hanlarla daha salaş bir hal alan bedestenin ve çevresindeki eski tarihi dokunun, yukarıda sunulan fikirlerle, bir bütün olarak canlanarak, eski günlerine dönmesi düşünülmüştür.

Bedestenin Kültür Merkezi Olarak İşlemesi

Bedestenin önündeki dükkanlar; hediyelik satış birimi, kafe hazırlama birimi, kafe oturma ve çeşitli firmaların yiyecek mekanlarının sadece satış olarak hizmet verdiği büfeler olarak ve ayrıca bu birimlerin önünde oturma yerleriyle Kültür Merkezine hizmet verecektir (Ek 9).

Giriş revaklarındaki dükkanlar; güvenlik ve danışma olarak Kültür Merkezine hizmet verecektir (Ek 9).

Kare planlı orta kısım; sergi mekanı - 1 olarak, gerektiğinde dinlenebilecek, sergi hakkında bilgi alabilecek ve ayrıca serginin sürekli kontrol merkezi olarak Kültür Merkezine hizmet verecektir (Ek 9).

Dikdörgen planlı güney kısım; gerektiğinde dinlenebilecek sergi mekanı - 3 veya ihtiyaç duyulduğunda portatif sergi elemanları kaldırılarak yada yer değiştirilerek, mekanlar daraltılıp, genişletilerek, seminerler, konferanslar, konserler, canlı sanat performansları gibi serginin içeriğine göre veya sergiden bağımsız faaliyetlerin yapılacağı çok amaçlı salon olarak hizmet verecektir (Ek 9) .

Portatif paravanla ayrılmış güney bölümün batı kısmı; sürekli slayt, projektör gösterimlerinin yapıldığı mekan olarak kullanılırken yine ihtiyaç duyulduğunda buradaki paravanlar kaldırılarak burası da çok amaçlı salona ilave edilerek hizmet verebilmektedir.

Bu bölümün doğu kısmı ise: Küçük bir araştırma kütüphanesi olarak kullanılacaktır.

Dikdörgen planlı kuzey kısım; sergi mekanı – 2 olarak kullanılacaktır (Ek 9).

Çevresindeki dükkanlar; w.c. , yönetici odası ve depo olarak kullanılacaktır(Ek 9) .

Vezer Hanının 3. avlusu: bedestenle ortak kullanılıp, gerektiğinde bedestende yapılan serginin

bir kısmının sergilenebileceği, açık mekan sanat performanslarının sunulabileceği ve sabit olarak, çeşitli halk eğitim atölyelerinin ve kafelerin hizmet verdiği mekanlar olarak kullanılacaktır.

Önündeki Meydan: oturma elemanları, sergi panoları gibi dış elemanlarla düzenlenerek bir meydan yapılmıştır. Bu elemanlar insanları bedestene doğru yönlendirmektedir. Ayrıca zaman, zaman bu meydan, hem sergiyle ilgili, hem de çeşitli kültür faaliyetleri ve etkinlikleriyle ilgili duyurular ilanlar için kullanılırken bazen de açık hava sergisi olarak kullanılacaktır (Ek 9).

Buradaki sergiler farklı konularda tek bir sanatçının yada farklı sanatçıların tek bir konuda sergileri olabileceği gibi devamlı değişik konseptler de olacaktır.

Yapılan faaliyete göre gerektiğinde bedestenin üç bölümü arasındaki kapılar kapatılarak farklı faaliyetlere hizmet vererek çok amaçlı bir kültür merkezi olacaktır. Mesela bir tarafta sergilerin sergilendiği, bir tarafta konferansların verildiği, bir tarafta araştırma yapılabilen ve bir tarafta canlı sanat performans gösterileri yapılabilen bir mekan olarak hizmet verecektir.

Yapının Çevresine Yapılan Restorasyon Önerileri

Restitüsyon projesinde yapının çevresine yapılan öneriler esas alınarak, bunların tümü günümüz çevre koşulları ve yeni işlevi göz önünde tutularak bazı değişiklikler yapılarak restorasyon projesinde de uygulanmıştır. Restitüsyon projesinden farklı olarak restorasyon projesinde yapının çevresine yapılan öneriler (Ek 9);

- Pamuk Hanı Çeşmesi korularak restorasyon çizime yansıtılmıştır:

Restitüsyon projesi, yapının ilk dönemlerine göre çizildiğinden henüz o dönemde yapılmamış olduğundan bu projede olmayan, bedestenin çok yakınındaki, 1390 kitabeli Albert Gabriel tarafından aslında 18. yüzyıla ait olduğu tespit edilen ve günümüzde de var olan “Pamukhanı Çeşmesi” yerinde korularak restorasyon çizimlerine yansıtılmıştır. Aynı zamanda günümüzde olmayan restitüsyon çizimlerinde gösterilen çeşmede yine asıl halini korumak ve yansıtmak için restorasyon çizimlerinde gösterilmiştir.

- Hilmi Paşa Mescidi ve baraka dükkanlar kaldırılarak “Meydan” düzenlenmiştir:

Hilmi Paşa Mescidi ve baraka dükkanlar kaldırılarak önü açılarak genişleyen alan, Ulu Cami meydanına kadar varan, büyük bir meydan olarak düzenlenmiştir. Buraya konulan oturma elemanları, sergi panoları gibi meydan elemanlarıyla ve ağaçlarla meydan düzenlenmiştir.

Buradaki sergi panoları, hem sergiyle ilgili, hem de çeşitli kültür faaliyetleri ve etkinlikleriyle ilgili duyurular ilanlar için kullanılırken bazen de açık hava sergisi olarak kullanılacaktır. Böylece yapı yeni işleviyle çevrenin gelişimine katkıda bulunacaktır.

- Aynı restitüsyon projesindeki gibi:

Vakfiyelerde geçen, günümüzde yok olan çeşme ve üzerindeki mescit çizilmiştir.

Günümüzde ön cephede bulunan ve 1989 Kapalı Çarşı Restorasyonunda aslına uygun olmayarak yapılan dükkanlar kaldırılarak, bu dükkanlar vakfiyelerden edinilen bilgilerle aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır ve bedestenin kuzey bölümünün batı cephesi ortaya çıkmıştır. Bu dükkanların, tavanı tonoz, duvarları taş ve yer döşemesi yonu taş malzeme ile yapılmıştır.

Hilmi Paşa Mescidi kaldırılarak ve yerine vakfiyede geçen günümüzde yok olmuş dükkanlar aslına uygun olarak yapıldı ve bedestenin güney bölümünün batı cephesi ortaya çıkmıştır. Bu dükkanların da, tavanı tonoz, duvarları taş ve yer döşemesi yonu taş malzeme ile yapılmıştır.

Ön cephe dış duvar taşlarının, onarımlar esnasında aslına uygun olmayarak değişen kısımları aslına uygun olarak yeniden moloz taşla yapılmıştır.

Bozulan, kirlenen dış cephe elemanları temizlenmiştir.

- Aslına uygun olarak yapılan ön dükkanlara, “Kültür Merkezi” ne hizmet veren yeni işlevler verilmiştir:

İlk yapıldığı dönemlerdeki gibi aslına uygun olarak yapılan, bedestenin batı duvarının önüne bitişik olarak, revağın kuzey ve güney tarafında beşer olmak üzere toplam on adet dükkanlardan, ikisi hediyelik satış birimi, biri kafe hazırlama birimi, üçü kafe oturma ve dört tanesi de büfe şeklinde çeşitli firmaların yiyecek satış mekanları olarak hizmet vermektedir. Ayrıca bu birimlerin önünde oturma yerleri de bulunmaktadır.

Çatısına Yapılan Restorasyon Önerileri

Onarımlar sırasında yükseltildiğinden sorunlara yol açan çatı döşemesi ve çatı parapeti düşürülerek yarattığı sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Çatı döşemesindeki bozulmalar, kirlenmeler temizlenerek düzeltilmiştir. Çatı parapeti düzeltilen duvarlarla birlikte yapının tüm etrafını çerçeveleyecek şekilde yapılmıştır. Ayrıca parapet silmesi de aslına uygun olarak yenilenerek, restitüsyon projesinde yapılanların aynısı uygulanmıştır (Ek 9) .

Yapının Giriş Revağına Yapılan Restorasyon Önerileri

Restitüsyon projesinde yapının giriş revağına yapılan öneriler esas alınarak, bunların tümü günümüz çevre koşulları ve yeni işlevi göz önünde tutularak bazı değişiklikler yapılarak restorasyon projesinde de uygulanmıştır. Restitüsyon projesinden farklı olarak restorasyon projesinde yapılan öneriler (Ek 9);

- Revağın güneyindeki, beşik tonozlu eyvana “Kültür Merkezi” ne hizmet veren yeni işlevi verilmiştir ve gerekli donanımlar ve elemanlar yapılmıştır:

Bedestenin girişinde bulunan bu birim, restorasyonda önerilen Kültür Merkezinin “danışması” olarak hizmet verecektir. Orijinal tonozu ve duvarları bozmayan, buranın işlevine uygun, noktasal raylı aydınlatma armatürü kullanılmıştır. Buranın girişinin önüne, hiç bölmesi olmayan kapının da bulunduğu tamamen cam takılarak, bu birimin bozulmadan, rahatça algılanarak, görünmesi sağlanmıştır. Bu dükkanların, tavanı tonoz, duvarları taş ve yer döşemesi yonu taş malzeme ile yapılmıştır.

- Revağın kuzeyindeki, beşik tonozlu eyvana “Kültür Merkezi” ne hizmet veren yeni işlevi verilmiştir ve gerekli donanımlar ve elemanlar yapılmıştır:

Bedestenin girişinde bulunan bu birim, restorasyonda önerilen Kültür Merkezinin “güvenliği” olarak hizmet verecektir. Ayrıca orijinal tonozu ve duvarları bozmayan, buranın işlevine uygun, noktasal raylı aydınlatma armatürü kullanılmıştır. Diğer taraftaki gibi, buranın girişinin önüne de, hiç bölmesi olmayan kapının da bulunduğu tamamen cam takılarak, bu birimin bozulmadan, rahatça algılanarak, görünmesi sağlanmıştır. Bu dükkanların da, tavanı tonoz, duvarları taş ve yer döşemesi yonu taş malzeme ile yapılmıştır.

- Elektrik tesisatı ve aydınlatma armatürleri yenilenerek, güvenlik sistemleri yapılmıştır:

Elektrik tesisatı yenilenerek, düzene sokulmuş ve ortadaki kablolar kaldırılmıştır. Giriş revağının orijinal tonozunu, duvarlarını ve ayaklarını bozmayan, buranın işlevine uygun, gizli noktasal aydınlatma armatürü kullanılmıştır. Ayrıca girişe güvenlik cihazı yerleştirilmiştir.

- Aynı restitüsyon projesindeki gibi:

Günümüzdeki giriş revağının önünde bulunan, yok olmuş revak aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır ve çizme yansıtılmıştır.

Duvarlardaki, tavandaki, taşlardaki, yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle olan bozulmalar düzeltilmiştir.

Görüntü kirliliği yapan, elektrik kabloları, tabelalar, yazılar temizlenmiştir.

Revağın güneyindeki, beşik tonozlu eyvandaki sorunlar ve bozulmalar düzeltilmiştir ve ayıklanması gerekli elemanlar ayıklanmıştır.

Ana Orta Bölümüne Yapılan Restorasyon Önerileri

Burada yine restitüsyondaki gibi orijinaline uygun olarak, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taşı, duvarlarda 30x60 ebatlarında kesme taş ve kubbelerde ortalama 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 9).

- Yeni işlevi verilmiştir:

Bedestenin asıl ana mekanı olan bu birim, restorasyonda önerilen Kültür Merkezinin “*Sergi Mekanı - I*” olarak kullanılacaktır. Gerektiğinde dinlenen, sergi hakkında bilgi alınabilen ve ayrıca serginin sürekli kontrol merkezi olarak Kültür Merkezine hizmet verecektir. Buradaki sergiler farklı konularda tek bir sanatçının, farklı sanatçıların tek bir konuda sergileri olabileceği gibi devamlı değişik konseptler de olacaktır (Ek 9).

- Tefriş elemanları yerleştirilmiştir:

Sergileme elemanları: Bu bölümün dört beden duvarının etrafında, orijinal duvarları bozmadan mümkün olduğunca az destek alarak, asılan dikdörtgen, şeffaf, dikine yerleştirilmiş sergileme panolarının ikisi veya üçü yan yana asılarak bunların uzunluğunda, dar, dikdörtgen, şeffaf, camdan sergileme konsolları bu sergileme panolarının altına yerleştirilmiştir. Yine bu bölümün dört köşesinde üst üste konulmuş iki şeffaf dikdörtgen prizma şeklinde sergileme elemanları mevcuttur.

Bedestenin tam ortasında şeffaf içi boş, dar, yüksek tezgahta, hem sergiyi denetlemekle hem de ziyaretçilere bilgi vermekle görevli sürekli bir personel durmaktadır. Ayrıca bu tezgahta sergiyle ve sanatçıyla ilgili çeşitli dergiler, broşürler, kitaplar gibi dokümanlar bulunmaktadır ve ziyaretçiler etrafındaki bar sandalyelerinde oturarak bunları incelebilmektedirler.

Buradaki dört ayağın önüne L şeklinde konulan, ziyaretçilerin dinlenebilecekleri ve aynı zamanda eseri de inceleyebilecekleri dinlenme pufları yerleştirilmiştir (Ek 9).

- Elektrik tesisatı yenilenerek, iklimlendirme sistemi ve güvenlik sistemleri yapılmıştır:

Elektrik tesisatı yenilenerek, düzene sokulmuş ve ortadaki kablolar kaldırılmıştır. Güvenlik sistemi, yangın alarmı ve yangın muslukları, iklimlendirme sistemi yapılmıştır.

- Sergileme salonuna uygun aydınlatma armatürleri uygulanmıştır:

Buradaki taşları bozmadan, kubbelerin algılanmasını engellemeden, buranın işlevine uygun, sergileme panolarına yönelik raylı noktasal aydınlatma ve sergileme elemanlarının içerisinde bulunan fotoselli aydınlatma armatürleri kullanılmıştır (Ek 9).

- Aynı restitüsyon projesindeki gibi:

Duvarlardaki, kemerlerdeki, ayaklardaki, pabuçlardaki, kubbe pandantifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki taşlarda çeşitli nedenlerle olan bozulmalar düzeltilmiştir.

Kubbelerin içinde ve dışında, kubbe döşemesinde, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, büyük sorunlara neden olan yükselen çatı döşemesi düşürülerek tüm sorunlar düzeltilmiştir.

Görüntü kirliliği yapan, elektrik kabloları, tabelalar, yazılar gibi her şey temizlenmiştir.

1975 yılında ilave edilen dükkanlar, orijinal doğu ve batı kapıların önüne sonradan ilave edilen kapılar kaldırılmıştır.

Kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir.

Güney Yan Bölüme Yapılan Restorasyon Önerileri

Burada yine restitüsyondaki gibi orijinaline uygun olarak, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taş, duvarlarda çoğunlukla moloz taş, çok az kesme taş, tonozlarda ortalama 8,5x14 – 8,5x28 ebatlarında ince kesme taş ve kubbeye 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 9).

- Yeni işlevi verilmiştir:

Güney yan bölümün orta kısmı: restorasyonda önerilen Kültür Merkezinin “*Sergi Mekanı -3*” olarak, dinlenebilme imkanı da bulunan bir yer olarak hizmet verecektir. Buradaki sergiler farklı konularda tek bir sanatçının, farklı sanatçıların tek bir konuda sergileri olabileceği gibi devamlı değişik konseptler de olacaktır.

Ayrıca gerektiğinde, portatif sergi elemanları kaldırılarak ya da yer değiştirilerek, mekanlar daraltılıp, genişletilerek, seminerler, konferanslar, konserler, canlı sanat performansları gibi serginin içeriğine göre veya sergiden bağımsız faaliyetlerin yapılacağı “*Çok Amaçlı Salon*” olarak hizmet verecektir. Bu bölümün dışarıdan ayrı giriş kapısının olması da gerektiğinde sergiden bağımsız ya da sergiye bağlı ama sergi mekanından bağımsız bir “*Çok Amaçlı*

Salon” olarak kullanılmasına çok uygundur (Ek 9).

Güney bölümün batı kısmı; portatif paravanla ayrılmıştır ve sürekli “*slayt, projektör gösterimlerinin*” yapıldığı mekan olarak kullanılırken yine ihtiyaç duyulduğunda buradaki paravanlar ve portatif eşyalar kaldırılarak burası da çok amaçlı salona ilave edilerek hizmet verebilmektedir (Ek 9).

Güney bölümün doğu kısmı ise: 19. yüzyılda yapılan buradaki duvar korunarak, küçük bir araştırma kütüphanesi olarak kullanılacaktır (Ek 9).

- Tefriş elemanları yerleştirilmiştir:

Güney yan bölümün orta kısmındaki tefriş elemanları:

Sergi mekanı – 3 olarak kullanıldığında, sergileme elemanları olarak, batıdaki portatif paravanlara, doğu ve güneydeki iki duvara, bunları bozmadan, mümkün olduğunca az destek alarak asılan dikdörtgen, şeffaf, dikine asılmış sergileme panoları yan yana asılarak yerleştirilmiştir. Yine bu bölümün iki köşesinde birer tane ve ortasında dört tane üst üste konulmuş şeffaf dikdörtgen prizma şeklinde sergileme elemanları mevcuttur. Ayrıca iki tane birbirlerine çapraz karşılıklı L şeklinde konulan, ziyaretçilerin dinlenebilecekleri ve aynı zamanda eseri de inceleyebilecekleri dinlenme pufları yerleştirilmiştir.

Gerektiğinde “Çok Amaçlı Salon” olarak kullanmak için, buradaki portatif tefriş elemanları kaldırılarak buraya yapılacak faaliyete göre sandalyeler, projektör makinesi, perdesi, hitap kürsüsü, gösteri platformu gibi gerekli portatif tefriş elemanları yerleştirilecektir (Ek 9).

Güney bölümün batı kısmındaki tefriş elemanları:

Sürekli slayt, projektör gösterimlerinin yapıldığı bu mekan, güney bölümün orta kısmından katlanabilir, iki portatif paravanla ayrılmıştır. Batı cephesindeki güney bölüme dışarıdan girişin önünü kesmemek içinde bu kanadı orta kısım ile ayıran paravanlara dik, katlanabilir, iki portatif paravanla üç bölüme ayrılarak, ortada bir giriş koridoru ve iki tane ayrı slayt ve projektör gösterimlerinin yapıldığı bu mekan oluşturulmuştur. Bu iki mekan aynı şekilde düzenlenmiş olup, her ikisi de, 11 sandalyenin sıralandığı, projektör makinesi ve perdesi bulunana mekanlardır.

Ayrıca ihtiyaç duyulduğunda, buradaki paravanlar ve tefriş elemanları kaldırılarak burası da çok amaçlı salona ilave edilerek hizmet verebilmektedir (Ek 9) .

Güney bölümün doğu kısmındaki tefriş elemanları:

Kütüphane olarak kullanılan bu mekana, her birinin etrafında dört sandalye bulunan dört tane dikdörtgen, şeffaf, cam okuma-çalışma masaları ve bilgisayarların bulunduğu altı bilgisayar masası yerleştirilmiştir (Ek 9).

- Elektrik tesisatı yenilenerek, iklimlendirme sistemi ve güvenlik sistemleri yapılmıştır:

Elektrik tesisatı yenilenerek, düzene sokulmuş ve ortadaki kablolar kaldırılmıştır. Güvenlik sistemi, yangın alarmı ve yangın muslukları, iklimlendirme sistemi yapılmıştır.

- İşlevlere uygun aydınlatma armatürleri uygulanmıştır:

Buradaki tüm mekanlarda taşları bozmadan ve kubbenin ve tonozları algılanmasını engellemeden, yapılan işlevlere uygun, raylı noktasal aydınlatma armatürleri kullanılmıştır. Ayrıca sergileme elemanlarının içerisinde de fotoselli aydınlatma armatürleri kullanılmıştır.

- 19. yüzyılın ikinci yarısı yapılan doğu duvar korunmuştur:

19. yüzyılın ikinci yarısında, ilave edilerek, mekanı üç kısma ayıran, iki duvardan nitelikli olan doğu taraftaki duvar korunarak mekan iki kısım haline getirildi. Bu bölüm restorasyon projesinde, Kültür Merkezinin küçük bir “araştırma kütüphanesi” olarak hizmet verecektir. Bu korunan duvarın doğu yüzündeki iki büyük, derin kemerin içlerine kitap, dergi gibi dokümanların konulabileceği şeffaf raflar yerleştirilerek korunan bu duvar hem bu şekilde hem de bu mekanı diğer mekanlardan ayırma görevi üstlenerek kullanılacaktır (Ek 9).

- Aynı restitüsyon projesindeki gibi:

19. yüzyılın ikinci yarısında, ilave edilen batı duvarı ve kiracı tarafından zaman, zaman gelişigüzel yapılan tüm ilaveler, kaplamalar ayıklanarak temizlenmiştir.

Duvarlardaki, kemerlerdeki, ayaklardaki, pabuçlardaki, kubbe pandantifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki taşlarda çeşitli nedenlerle olan bozulmalar düzeltilmiştir.

Kubbelerin içinde ve dışında, kubbe döşemesinde, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir.

Yan tonozlardaki, tonozların taşlarındaki, çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir.

Görüntü kirliliği yapan, elektrik kabloları, tabelalar, yazılar gibi her şey temizlenmiştir.

Kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir.

Pencerelerdeki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir.

Yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, değişiklikler düzeltilmiştir.

Kuzey Yan Bölüme Yapılan Restorasyon Önerileri

Burada da yine restitüsyondaki gibi orijinaline uygun olarak, döşemede 2 cm derzli 90x45 ebatlarında yonu taşı, duvarlarda çoğunlukla moloz taş, çok az kesme taş, tonozlarda ortalama 8,5x14 – 8,5x28 ebatlarında ince kesme taş ve kubbede 8x18 ebatlarında ince kesme taş kullanılmıştır (Ek 9).

- Yeni işlevi verilmiştir:

Bedestenin kuzey bölümü önerilen restorasyon projesinde, “*Sergi Mekanı - 3*” olarak kullanılacaktır. Buradaki sergiler farklı konularda tek bir sanatçının, farklı sanatçıların tek bir konuda sergileri olabileceği gibi devamlı değişik konseptler de olacaktır. Genelde diğer bölümlerdeki sergilerden bağımsız, güncel ve sık değişen periyodik sergilerin yapıldığı bir sergi salonu olarak hizmet verirken gerektiğinde de diğer bölümlerdeki sergileri destekleyen bir sergi salonu olarak hizmet verecektir (Ek 9).

- Tefriş elemanları yerleştirilmiştir:

Bu bölümün dört beden duvarının etrafında, orijinal duvarları bozmadan, duvarlardan mümkün olduğunca az destek alarak asılan dikdörtgen, şeffaf, dikine yerleştirilmiş sergileme panolarının ikisi yan yana asılarak bunların altına iki pano uzunluğunda, dar, dikdörtgen, şeffaf, camdan sergileme konsolu ve bundan sonra bu iki panoya 90 derece dik, ayaklı diğer panolarla aynı boyutta sırt sırta iki sergileme panosu konularak bu şekil yapının dört duvarında tekrar edilmiştir (Ek 9).

- Elektrik tesisatı yenilenerek, iklimlendirme sistemi ve güvenlik sistemleri yapılmıştır:

Elektrik tesisatı yenilenerek, düzene sokulmuş ve ortadaki kablolar kaldırılmıştır. Güvenlik sistemi, yangın alarmı ve yangın muslukları, iklimlendirme sistemi yapılmıştır.

- İşlevlere uygun aydınlatma armatürleri uygulanmıştır:

Buradaki tüm mekanlarda taşları bozmadan ve kubbenin ve tonozları algılanmasını engellemeden, buranın işlevine uygun, sergileme panolarına yönelik raylı noktasal aydınlatma armatürleri kullanılmıştır (Ek 9).

- Bu bölümün kuzeyindeki Kapalı Çarşıya sonradan açılan çıkış kapısı korunmuştur:

Bedesten ilk yapıldığında bulunmayan fakat Kapalı Çarşı yapıldıktan sonra açılan ve

günümüzde de bulunan kuzey çıkışı korunmuştur. Bu çıkış; Kapalı Çarşının Terziler Sokağına çıkmaktadır. 18.-19. yüzyıllara da çarşı oluştuktan sonra açıldığı düşünülen günümüzde de bulunan çıkış, korunarak buradaki bozulmalar düzeltilmiştir. Burada bulunan demir kapının bozulmaları düzeltilip temizlenerek yerine takılmıştır (Ek 9).

- Günümüzde bulunmayan, ilk yapıldığında var olan kuzey bölümün içindeki küçük kuyumcu dükkanları yapılmamıştır:

Günümüzde de bulunmayan, vakfiyelerde geçen kuzey bölümün içindeki küçük kuyumcu dükkanlarının hiç mevcut izleri olmadığından bedestenin günümüzdeki durumu ve restorasyon projesinde önerilen işlevi için olmaması daha uygun olduğundan yapılmamıştır fakat aralara konulan “sergi panolarıyla” burada eskisi gibi bölüm, bölüm hissi verilmiştir.

- Aynı restitüsyon projesindeki gibi:

Bedesten ilk yapıldığında var olan daha sonra yıkılan ve 1989 kısmi onarımında aslına hiç uygun olmadan yapılan kuzey bölümün doğu ve batı duvarları, aslına uygun şekilde moloz taşla, eskisi gibi kalın olarak yeniden yapılmıştır.

Duvarlardaki, kemerlerdeki, ayaklardaki, pabuçlardaki, kubbe pendentifleri ve buradaki bezemelerdeki ve silmelerindeki taşlarda çeşitli nedenlerle olan bozulmalar düzeltilmiştir.

Kubbelerin içinde ve dışında, kubbe döşemesinde, kubbe taşlarında, kubbe pencerelerindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, büyük sorunlara neden olan yükselen çatı döşemesi ve bununla birlikte çatı parapeti de düşürülerek tüm sorunlar düzeltilmiştir.

Yan tonozlardaki, tonozların taşlarındaki, çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar düzeltilmiştir.

1989 yılı onarımında ilave edilen dükkanlar, yine aynı tarihte bu bölümün dışarı çıkış kapısının önüne aslına hiç uygun olmayan sonradan yapılan revak ve kiracı tarafından zaman, zaman gelişigüzel yapılan tüm ilaveler, kaplamalar ayıklanarak temizlenmiştir.

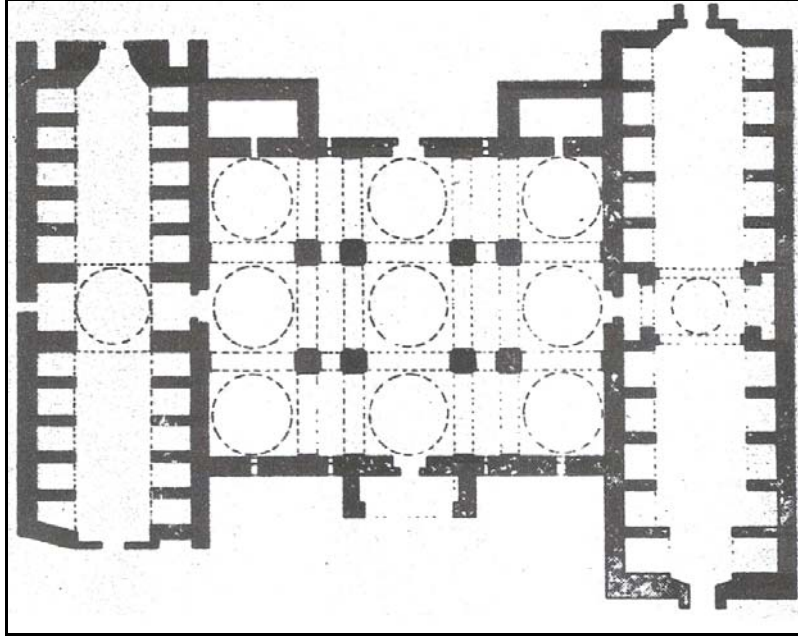
Görüntü kirliliği yapan, elektrik kabloları, depo olarak kullanıldığından çevredeki esnafın gelişigüzel attığı her türlü karsambalar gibi her şey temizlenmiştir.

Doğu, batı ve güney kapılardaki sorunlar, bozulmalar, eksikler tamamlanarak düzeltilmiştir.

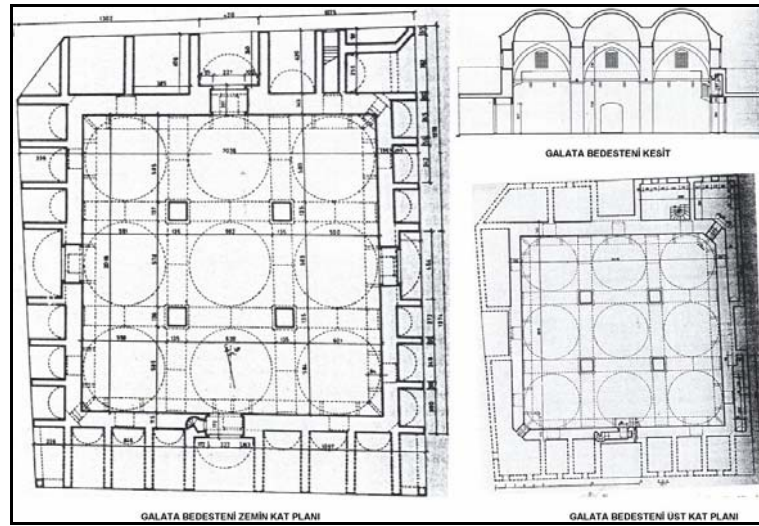
Restorasyon projesinde de yeniden yapılan doğu ve batı duvarlarının üzerindeki pencereler restitüsyonda da anlatıldığı gibi aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır.

Yer döşemesindeki çeşitli nedenlerle oluşan bozulmalar, değişiklikler düzeltilmiştir.

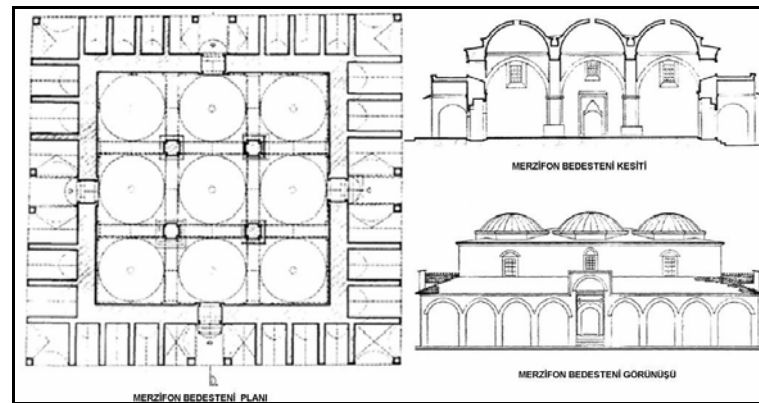
Sonuç olarak, “Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni” hem ticari doku bütününde çevresiyle, hem yapı bazında, farklı dönemlerde işlevsel ve fiziksel bakımdan, değişimler ve onarımlar geçirip bozularak cansız, salaş bir mekan haline gelmiştir. Bu tezde bütün bunlar rölöve projesinde gösterilmiştir. Bu tespit edilen değişimler ve bozulmalar incelenip, eksik kalan bilgiler, tüm bedestenlerin belirli ortak karakteristik özellikleri olduğundan, diğer Osmanlı dönemi bedestenleri incelenip, tamamlanarak yapının farklı dönem restitüsyonları hazırlanmıştır. Buna bağlı olarak hazırlanan restorasyon projesinde, en az müdahaleyle en iyi koruma yapılarak bedestenin gelecek nesillere doğru bir şekilde ulaşması amaçlanarak yeni işlevi önerilmiştir. Buna göre yapının plan şemasına uygun, orijinal halini bozmadan, canlı tutularak kullanılabilmesi içinde birçok birimin bulunduğu bir **“Kültür Merkezi”** işlevi verilmesi önerilmiştir. Ayrıca “Kültür Merkezi” işleviyle canlandırılan bedesten, çevresiyle birlikte düşünülmelidir. Restorasyon önerisi çizime yansıtılan bedestenin etrafındaki yapıların işlevi içinde yazılı olarak fikir aşamasında öneriler sunulmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada bedesten ele alınarak, hem işlevsel hem de fiziki olarak bu bölgenin bütünüyle iyileştirip, canlandırılıp, herkesin gelebileceği bir yer yapılması ve gelecek nesillere ulaşması amaçlanmıştır.

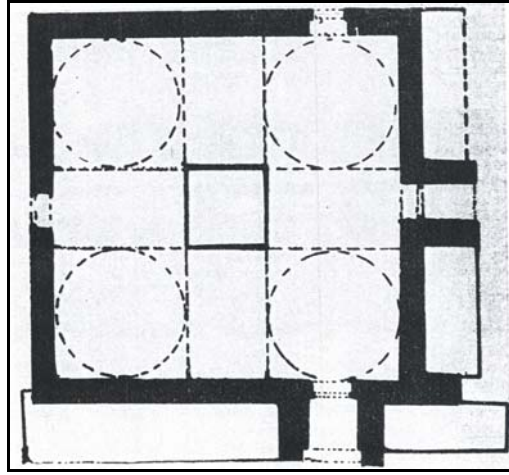
Şekil 6.1 Tokat Bedesteni (M. Cezar'dan alınmıştır).

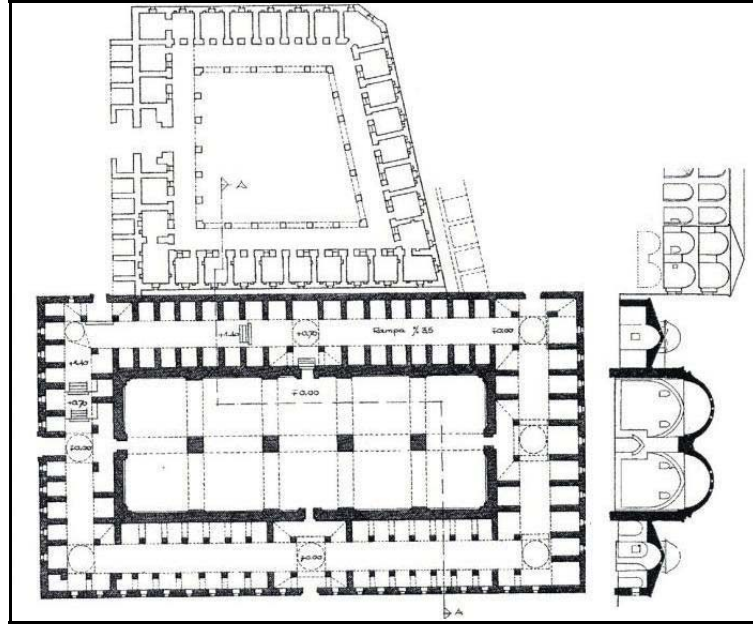
Şekil 6.2 Galata Bedesteni (M. Cezar'dan alınmıştır).

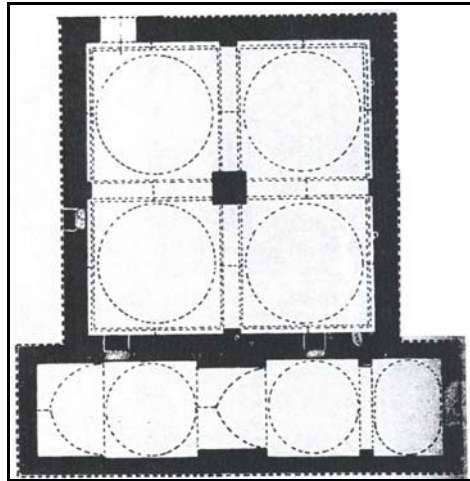
Şekil 6.3 Merzifon Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).

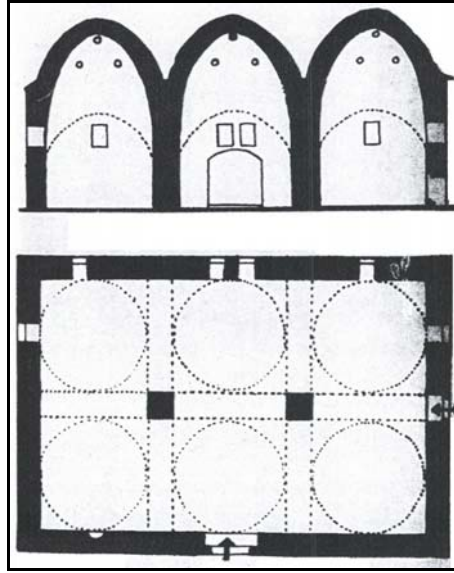
Şekil 6.4 Amasya Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

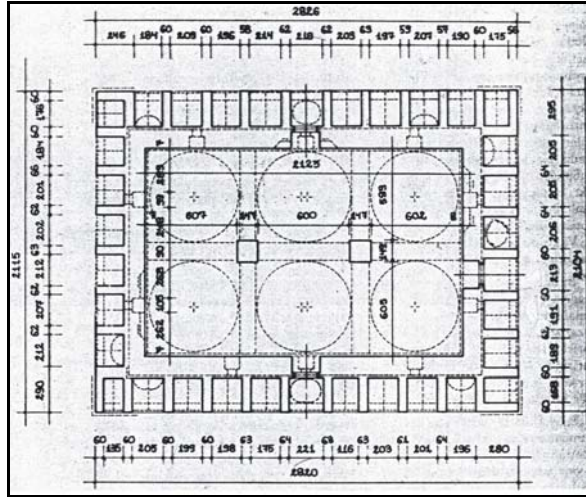
Şekil 6.5 Ankara Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

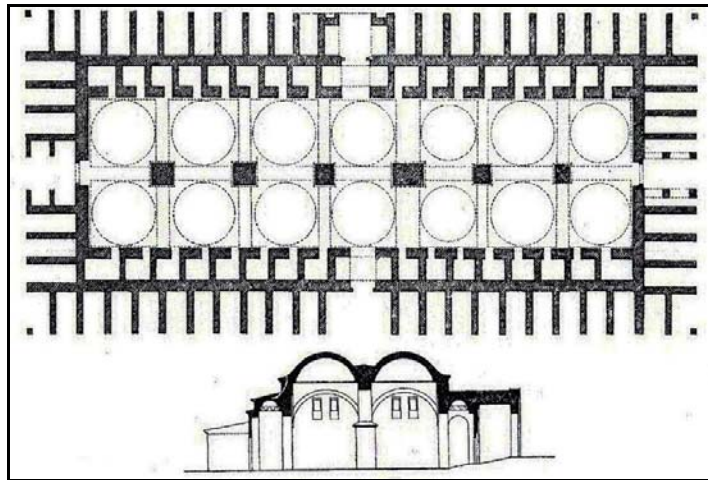
Şekil 6.6 Bayburt Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

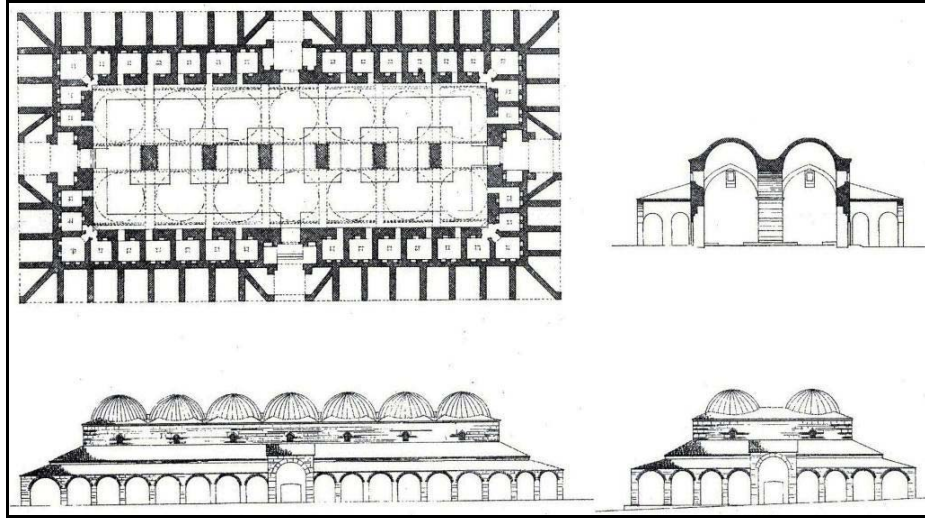
Şekil 6.7 Bergama Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

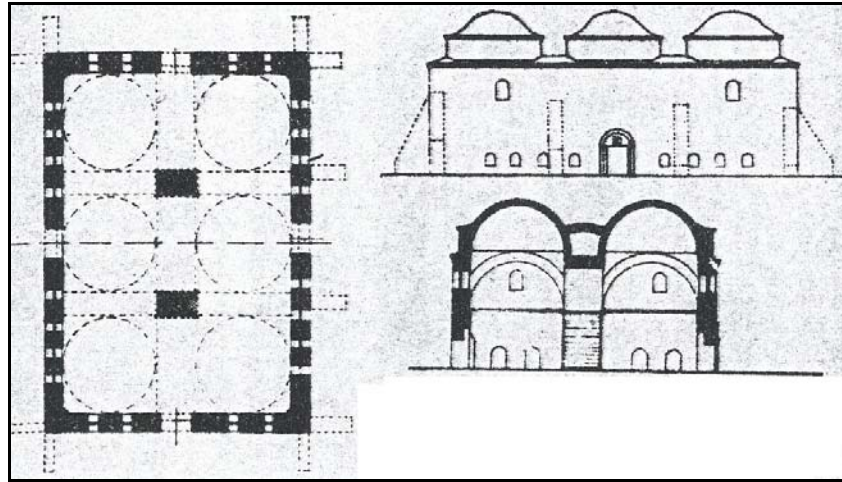
Şekil 6.8 Beyşehir Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

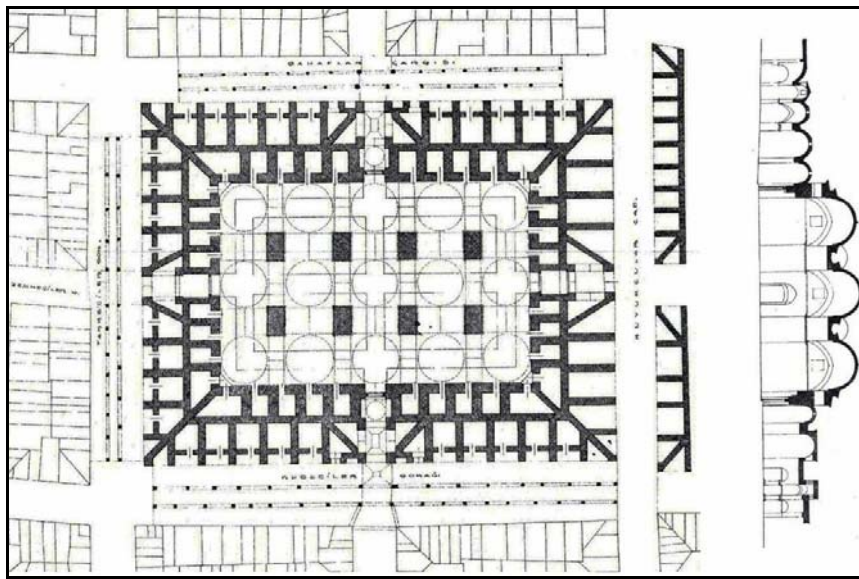
Şekil 6.9 Bursa Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

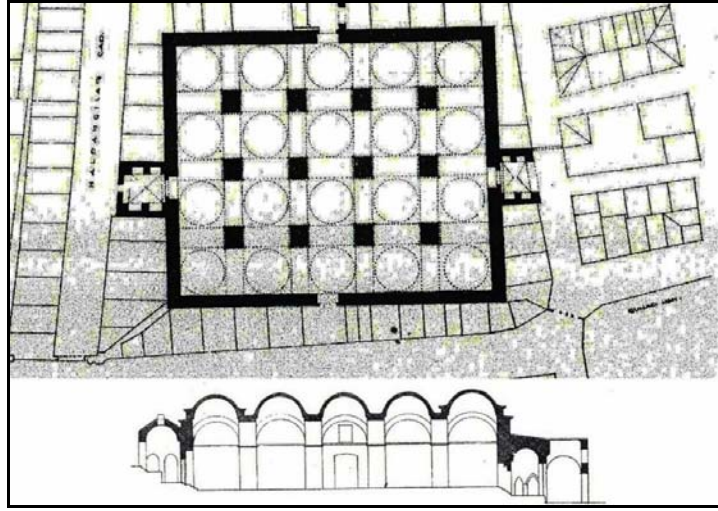
Şekil 6.10 Edirne Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

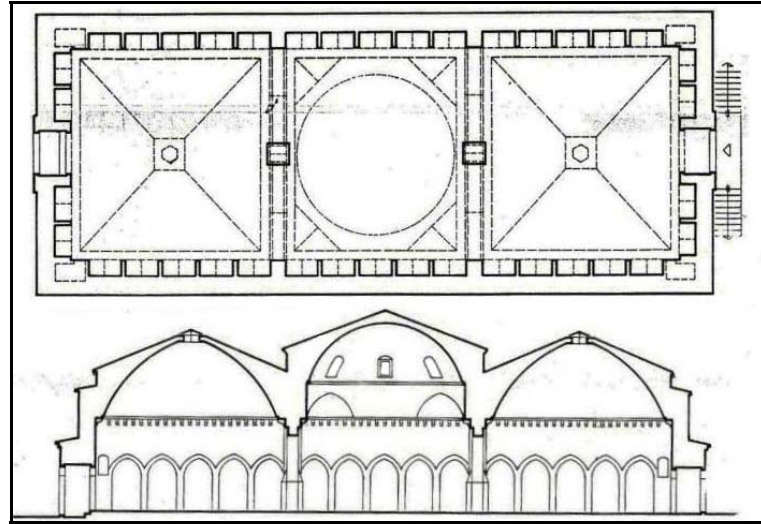
Şekil 6.11 Gelibolu Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

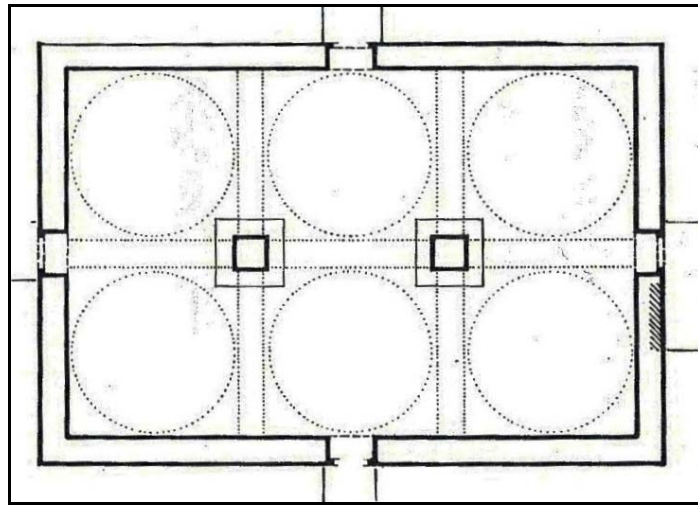
Şekil 6.12 İstanbul Cevahir (eski) Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

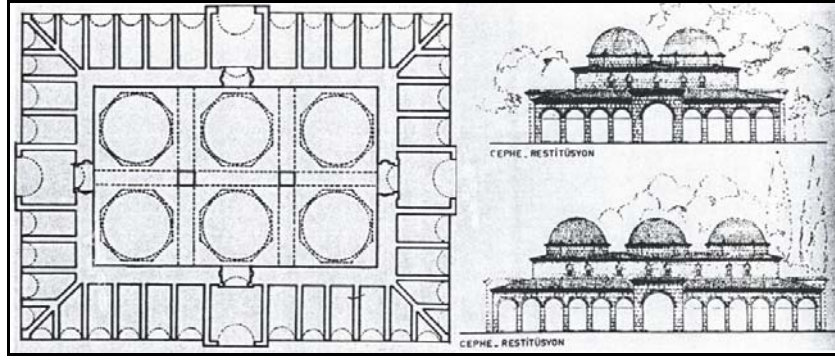
Şekil 6.13 İstanbul Sandal Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

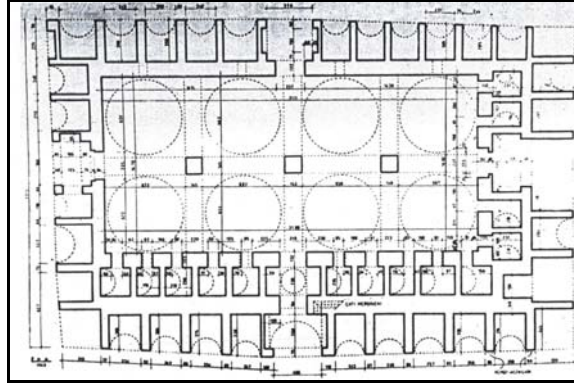
Şekil 6.14 Makedonya İştip Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).

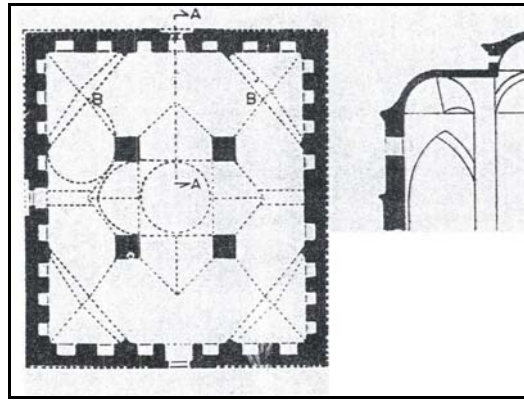
Şekil 6.15 Üsküp Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).

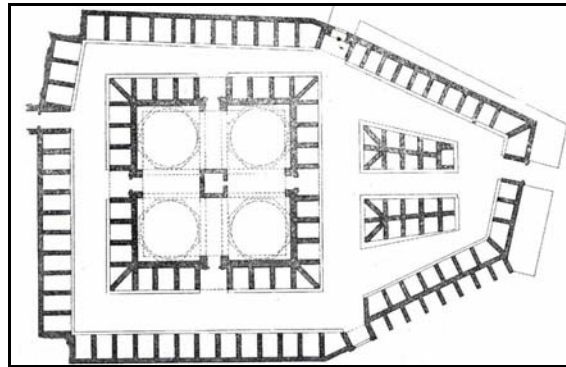
Şekil 6.16 Serez Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

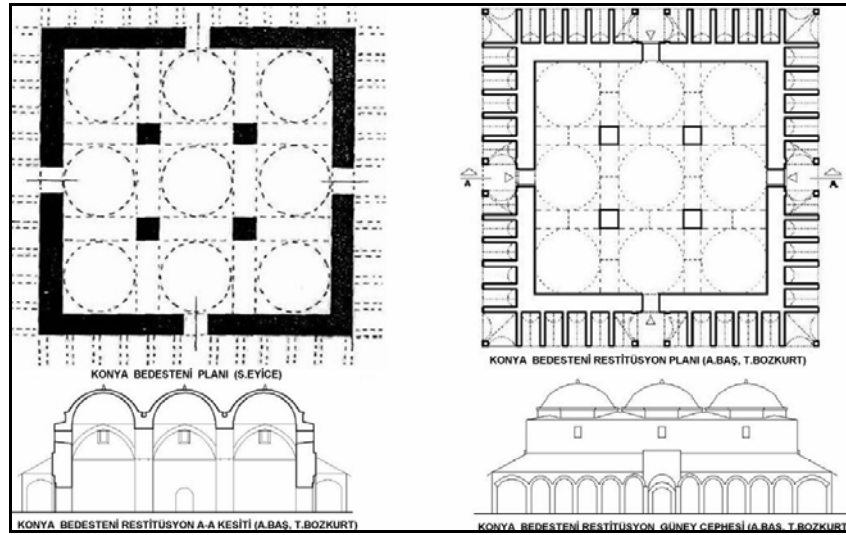
Şekil 6.17 Tire Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

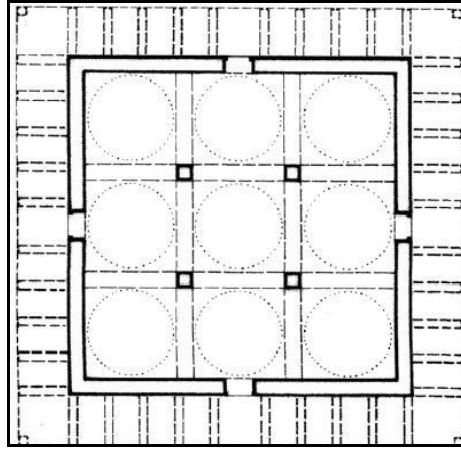
Şekil 6.18 Trabzon Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

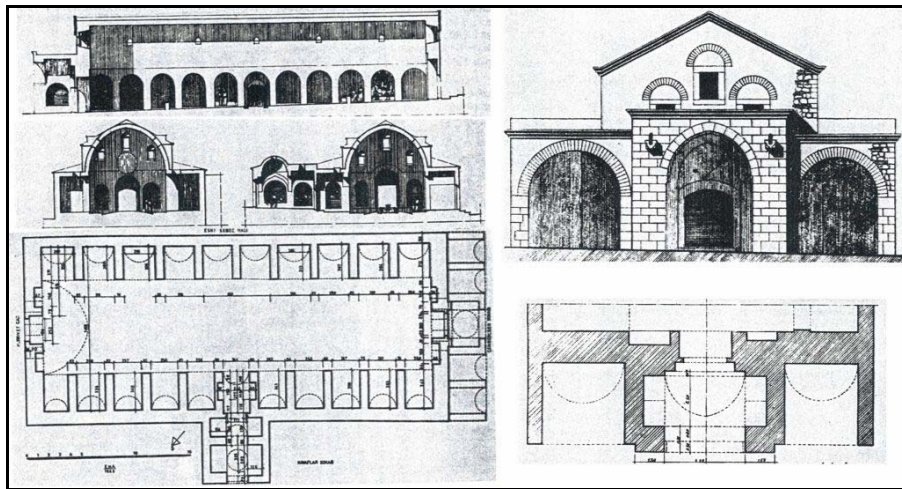
Şekil 6.19 Vezirköprü Bedesteni (G. Özdeş'ten alınmıştır).

Şekil 6.20 Konya Bedesteni (A. Baş, T. Bozkurt'tan alınmıştır).

Şekil 6.21 Sofya Bedesteni (M. Tuncel'den alınmıştır).

Şekil 6.22 Kütahya Bedesteni (M.Cezar'dan alınmıştır).

KAYNAKLAR

- Akdağ, M., (1979a), Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, Cilt I, İstanbul.
- Akşit, A., (1996), Türkiye Selçuklular Devrinde Kayseri Şehri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (yayımlanmamış), Kayseri.
- Akşit, A., (1998) "Selçuklular Devrinde Kayseri Şehrinin Fiziki Yapısı", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 36,43,44,251.
- Aktüre, S., (1975), "17. Yüzyılın Başlarından 19. Yüzyılın Ortasına Kadar ki Dönemde Anadolu Osmanlı Şehirlerinde Şehrsel Yapının Değişim Süreci", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.1, s.1, Ankara, s.101-128.
- Alptekin, C., (1987), "Selçuklular Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri, 7-13 Nisan 1987, Kayseri, s. 16-18.
- Andreasyan, H.D., (1964), Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1073, Baha Matbaası, İstanbul.
- Ayverdi, E.H., (1953), Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481), c.4, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Ayverdi, E.H., (1961), Fatih Devri Mimarisi Zeyl, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Ayverdi, E.H., (1974), Fatih Devri Mimarisi, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Baydur, N., (1970), Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İ.s. 395 Yılına Kadar, İstanbul.
- Bayram, M., (1991), Ahi Evran Teşkilatının Kurulması, Konya.
- Bayram, S., (1998) "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Kültepe'nin Hukuki Manzarası", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 76.
- Bayram, S., (2000), "Koloni Çağında Kayseri'nin Ticari Hayatı", I. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 11-12 Nisan 1996, 2. baskı, Kayseri, 35.
- Baş, A., (1996), Kayseri Ticaret Yapıları Üzerine Bir Araştırma, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, No: 15, Türkuvaz Grafik, Kayseri.
- Beyoğlu, S., (1998) "1914-1922 Yıllarında Kayseri'de Yaşanan Bazı Sıkıntılar", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 85.
- Bilecik, G., (1980), "Fetihten Sonra İstanbul'da Ticaret Yapılarının Gelişimi", Türkler Ansiklopedisi, c.10, s.767.
- Bildik, S., (1998), Değişen Alışveriş Alışkanlıkları ve Kapalı Çarşı, YTÜ Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul.
- Bilgiç, E., (1987), "Kapadokya Tabletleri, Bunlardan Koloni ve Anadolu Tarihi Hakkında Çıkan Neticeler", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri, 7-13 Nisan 1987, Kayseri, s. 1-2.
- Bulduk, Ü., (1998), "Halil Abbazi'ye Göre XIX.YY.'da Kayseri", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 96.
- B. Joseph V. Hammer, (1983), Osmanlı Devleti Tarihi, Üçdal Neşriyat, c.I, İstanbul.

- Cahen, C., (1979), Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, (Çev: Yıldız Moran), İstanbul.
- Cantay G., (1998), "Kayseri ve Kervanyolları I", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 102,104,106.
- Cantay G., (2000), "Kayseri Kervanyolları II", III. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 06-07 Nisan 2000, Kayseri, s.73,77,78.
- Cantay, G., (2002), "Türk Mimarisinde Kervansaraylar", Türkler Ansiklopedisi, c.6, s.77.
- Cemal, A., (1982), Kayseri, İstanbul.
- Cerasi, M.M., (1999), Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, İstanbul.
- Cezar, M., (1985), Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, MSÜ yayını, No: 9, İstanbul.
- Çay, N., (1991), "Arasta", İslam Ansiklopedisi, c.3, s.335.
- Çayırdağ, M., (1981), "Kayseri'de Kitabelerinden XV. VE XVI. yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları", Vakıflar Dergisi, sayı: 13, Ankara, s.546.
- Çayırdağ, M., (1987), "XV. Asırda Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri, 7-13 Nisan 1987, Kayseri, s. 21-22.
- Çayırdağ, M., (1988), "Kayseri'de vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi", Vakıflar Dergisi, sayı: 20, Ankara, s.47.
- Çayırdağ, M., (1988a), "Kayseri'de Osmanlı Eserleri", Kayseri Müzesi 1987 Yıllığı, Ankara.
- Çayırdağ, M., (1988b), "Kayseri'de Tarihi Binalar", IX. Türk Tarih Kongresi, 21-25 Eylül 1981, c. 2, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, dizi: 9, sayı: 9a, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.723,724.
- Çayırdağ, M., (2001), Kayseri Tarihi Araştırmaları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, no:38, Kayseri.
- Çayırdağ, M., (2002), Kayseri'de Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakıfları (1806-1814), Mira Ofset, Kayseri.
- Çayırdağ, M., (2003), Kayseri'de Kadı Mahmut Vakfı, Doğu Ofset, Kayseri.
- Çayırdağ, M., (2006), "Kayseri Kapalı Çarşısı", Türk Dünyası Araştırmaları, Mart-Nisan 2006, İstanbul, s. 219-226.
- Çelebi, Ö., (1970), Kayseri İli Yakın Çevre İncelemeleri, Töyko Matbaası, Ankara.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Kayseri, (1973), Kayseri Valiliği, Kayseri.
- Cumhuriyetin 75. Yılında Kayseri, (1998), Kayseri Valiliği, Kayseri.
- Darkot, B., (1991), "Kayseri", İslam Ansiklopedisi, c.25, s.484-491.
- Denktaş, M., (2005), Kayseri'de Türk Dönemi'nde İnşa Edilen ve Günümüze Ulaşamayan Anıtlar, Kıvılcım Yayınları, Kayseri.
- Döğüş, S., (1998) "Kayseri'nin 25 numaralı Şer'iyye Siciline Göre Şehrin Sosyo-Ekonomik Hayatı ve Abaza Mehmed Paşa İsyanının Şehra Tesirleri", II. Kayseri ve Yöresi Tarih

sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 115-119.

Durukan, A., (1987), "Alaaeddin Keykubat döneminde Antalya", Antalya 2. Selçuklu Eserleri Semineri, 26-27 Aralık 1987, Antalya, 26,27.

Ecer, A.V., (1987a), "Milli Mücadelede Kayseri", Kültür ve Sanat Haftası Tebliğleri, s.44.

Ecer, A.V., (1987b), "Mustafa Kemal Paşanın Heyeti Temsiliye Reisi Olarak Kayseri'ye Gelişi", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 4, s.99.

Edhem, H., (1982), "Kayseri Şehri", 20, Kayseri şehri-Selçuklu Tarihinden Bir Bölüm-, K. Göde (Haz.) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 524, 1000 Temel Eser Dizisi: 93, Eylül 1982.

Eravşar, O., (1998), Ortaçağda Kayseri Kent Dokusunun Gelişimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi (yayımlanmamış), Konya.

Eravşar, O., (2000), Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası, Dergah Ofset, Kayseri.

Ergin, O., (1939), Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi, İstanbul.

Erkiletlioğlu, H., (1996), Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri.

Erkiletlioğlu, H., (2006), Geniş Kayseri Tarihi, CanMatbaası, Kayseri.

Eyice, S., (1991), "Bedesten", İslam Ansiklopedisi, c.5, s.302, 303.

Faroqhi, S., (1993), Osmanlıda Kentler ve Kentliler, (Çev: N.Kalaycıoğlu), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, Numune matbaacılık, İstanbul.

Gabriel, A., (19??), Monuments Turcs D'anatolie - Tome Premier - Kayseri-Niğde, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Tıpkı basım dizisi:6, İstanbul.

Gabriel, A., (1954), Kayseri Türk Anıtları, (Çev: A.A.Tüfenk), Güneş Matbaası, Ankara.

Göde, K., (1987), "Beylikler Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri, 7-13 Nisan 1987, Kayseri, s. 18-19.

Göde, K., (1991), Tarih İçinde Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Erciyes Ün. Basım Evi, Kayseri.

Gökbilgin, M.T., (1950), 16. Asır Başlarında Kayseri Şehri ve Livası, Z.V. Togan'a Armağan, İstanbul.

Gökçek, L.G., (1998), "Kültepe Vesikalarında Geçen Nesnelere Fiyatları", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 155.

Güçlüay, S., (1996), "Selçuklular Dönemi Kayseri'nin Ticari İmkanlar", I. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 11-12 Nisan 1996, Kayseri, 103.

Gülersoy, Ç., (1979), Kapalı Çarşının Romanı, İstanbul Kitaplığı Ltd. Yayını, İstanbul.

Günbatı, C., (1998), "Mezopotamya İle Anadolu Arasındaki İlişkilere IşıkTutan Yeni Bir Belge", II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, 182.

Gündüz, A., (1998), XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (yayımlanmamış), Kayseri.

- Hoca Sadedin, (1979), Tac'üd-Tevarih, İ. Parmaksızoğlu (Der.), c.3, İstanbul.
- Hülagü, K. ve Keskin, M.M., (2006), Geçmişteki İzleriyle Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Mgrup Matbacılık, Kayseri.
- İbni Batuta, Seyehatname I, s.202,203.
- İlter, İ., (1969), Tarihi Türk Hanları, Kgm Matbaası, Ankara.
- İmamoğlu, V., (1992), Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Laga Basım –Yayın Ltd. Şti., Ankara.
- İnalcık, H., (1991), “Murat II.”, İslam Ansiklopedisi, c: 8, s.606.
- İnbaşı, M., (1992), XVI.Y.Y. Başlarında Kayseri, Kayseri.
- İpşişli, M., (1991), “Kayseri”, İslam Ansiklopedisi, c.25, s.96,99.
- İslam Ansiklopedisi, (1949), C. 25, M.E.B., İstanbul.
- Kalaç, A.H., (1960), Kendi Kitabım, Ankara.
- Karagöz, M., (1998), “XVI-XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Şehrinin Fiziki Görünümü ve Mahallelerin Durumu”, ”, II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, s.249-250.
- Kayseri Şer. Sic.No: 126/20-1; 126/22-1; 126/86-1; 129/3-2; 129/6-3; 129/43-2; 129/148-1; 134/9-3; 147/119-1; 147/119-2.
- Kılıç, E., (1998) “Gravür ve Eski Fotoğraflarla Kayseri”, II. Kayseri ve Yöresi Tarih sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan 1998, Kayseri, s.299, 301.
- Kılıç, A., (2006), Kayseri – Tarih – Sanat – Kültür, Kayseri Kocasınan Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, Türkuaz Grafik, istanbul.
- KKTVKK., Kapalı Çarşı Envanter Fişi, tescil tarihi ve no: 9.7.1976-A/75.
- K.K.T.V.K.K., Vezir Hanı Envanter Fişi, tescil tarihi ve no; 9.7.1976-A/75.
- K.K.T.V.K.K., Gön Hanı Envanter Fişi, tescil tarihi ve no: 4.3.1988-139.
- Kuban, D., (1965), Sanat Tarihimizin Sorunları, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D., (1968), “Anadolu Türk Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, Vakıflar Dergisi, Sayı 7, İstanbul, s.71.
- K.V.B.M, Piri Paşa Vakfı Dosyası, Defter No: 747.
- Meşhur, M.Ç., Uysal, M., (2004), “Çarşının Kurduğu Kentler-Ticaret Fonksiyonlarını Osmanlı Kent Mekanları Üzerindeki Etkileri”, Tol Dergisi, Yıl:3, Sayı: 4, yaz 2004, Mimarlar Odası Kayseri Şubesi.
- Nazif, A., (1987), Kayseri Tarihi, (Çev: M. Palamutoğlu), Kayseri Özel İdare ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları-2, Kayseri.
- Oğuzoğlu, Y., (1987), “17. Yüzyılda Kayseri”, I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987, s.41.

- Önsoy, R., (1987), “19. Yüzyılın Sonunda Kayseri’nin İktisadi ve Ticari Durumu”, I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987, s.41-43.
- Özbek, Y., (2005), Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- Özdeş, G., (1953), Türk Çarşıları, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Özdoğan, K., (1948), Kayseri Tarihi Kültür ve Sanat Eserleri, Cilt 1, Erciyes Matbaası, Kayseri.
- Özkaya, Y., (1985), XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara.
- Özkeçeci, İ., (1997), Tarihi Kayseri Cami ve Mescitleri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Yayınları, Türkuvaz Grafik, Kayseri.
- Sakaoğlu, N., (1993), “Bedesten Esnafı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c.2, İstanbul, s. 180-188.
- Satoğlu, A., (1995), Kayserililerin Ticaretteki Başarı Sırları, Beğendik Kültür Yayınları, No:12, Ankara.
- Satoğlu, A., (2002), Kayseri Ansiklopedisi, T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri/377, Ankara.
- Seçgin, N., (1993), Tokattaki Türk Mimari Eserleri, MSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Türk ve İslam Sanatları Programı, Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul.
- Sevgen, N., (1959), Anadolu Kaleleri, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara.
- Solakzade, M.H., (1987), Solakzade Tarihi I, (Çev: Vahit Çabuk), Ankara.
- Subaşı, M.İ., (1986), Dünden Bugüne Kayseri, Se-Da selçuklu yayın dağıtım, Eldim Ofset, Kayseri.
- Sümer, F., (1970), “Anadoluda Moğollar”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, s.7.
- Sümer, F., (1985), Yabanlu Pazarı – Seluklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar, Türk Dünyası Araştırmaları Yayını : 14, Afşin Matbaası, İstanbul.
- Süslü, A., (1990), Ermeniler ve 1915 Techir Olayları, Ankara.
- Tanyeli, U., (1987), Anadolu - Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.yy), İTÜ Fen Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Tekeli, i., (1982), Anadolu’daki Kentsel Yaşamın Örgütlenmesinde Değişik Aşamalar, Türkiye’de Kentleşme Yazıları, Turhal Kitabevi, Ankara.
- Tekindağ, A., “Karamanlılar”, İslam Ansiklopedisi, c.6, s.325.
- Tuncel, M., “Kayseri”, İslam Ansiklopedisi, c.25, s.101.
- Tuncel, M., (2001), “Bayburt Bedesteni”, Prof. Dr. Zafer Bayburtlıoğlu Armağanı, Kayseri, s.559-564.
- Tuncel, M., (2002), “Osmanlı Mimarisinde Makedonya’daki Arasta ve Bedesten Binaları”,

Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı, Ankara, s.319,323,324.

Turan, O., (1971), “Selçuklu Kervansarayları”, Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul, s.96,97.

Turan, O., (1993), Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul.

Tural, O., (1999), “Osmanlı Kentinde Çarşı Mekanı ve Üsküp Türk Çarşısı”, Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı “Uluslararası Bir Miras”, 25-26-27 Kasım 1999, İstanbul, YEM Yayın, s.244.

Tuzcu, A., (2000), “19.yy’ın Başlarından-20.yy’ın İlk Çeyreğine Seyyahların Gözüyle ve Konsolosluk Raporlarında Kayseri’nin İktisadi Yapısı”, III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, 06-07 Nisan 2000, Kayseri, s.527,539.

Uğur, A., (1989), Yavuz Sultan Selim, Kayseri.

Uzunçarşılı, İ.H., (1968), “Sivas-Kayseri Dolaylarında Eratna Devleti”, Belleten XXXII, s.183-185.

Uzunçarşılı, İ.H., (1984), Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu devletleri, Ankara.

Vergi Kayıt Defteri, (1872), KAYTAM Arşivi, Defter no: 182, s.230.

Weber, S., (1999), “Bir Arap-Osmanlı Kurumunun Değişimi: 16.YY’dan 20.YY’a Kadar Şamda Çarşı (Suq) Oluşumu”, Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı “Uluslararası Bir Miras”, 25-26-27 Kasım 1999, İstanbul, YEM Yayın, s.230, 231, 232.

Yeğen, A., (1993), Kayseri’de Tarihi Eserler, İl Kültür Müdürlüğü, Kayseri.

Yücel, Y., (1970), Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

[1] www.kayseriliyim.com.

[2] www.kenthaber.com.

[3] www.wowturkey.com/forum/viewtopic.

EKLER

- Ek 1 Terimler sözlüğü
- Ek 2 Bedesten tanımı çeşitleri ve oluşumu
- Ek 3 Kayseri eski bedesteni
- Ek 4 Hilmi Paşa Mescidi içinde bulunan kitabe
- Ek 5 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni” ile ilgili belgeler
- Ek 6 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni” nin ve çevresindeki tarihi ticaret yapılarının envanter fişleri.
- Ek 7 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin rölöve projesi
- Ek 8 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin restitüsyon projesi
- Ek 9 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin restorasyon projesi

Ek 1 Terimler Sözlüğü

Arastalar: Bir seferde, planlı olarak, tek veya çift sokakta, aynı mesleği icra edenlerin bir arada bulunduğu sokaklar olarak yapılan yapılardır.

Bab: Bölüm, oda.

Bedesten dellallı: Bedesten esnafının ticari faaliyetlerinde aracılık yapan kişilerdir.

Bedesten Hacıları: Bedestende bulunan esnafa verilen isimdir.

Bölük Başı: Bedestenlerin on iki kişilik koruyucu ekibi.

Bezzaz: Arapçada bez satan kişi demektir.

Bezzaziye Bezistan: Arapçada, bez satılan yer demektir.

Bezistan – Bezzazistan: Bedesten

Buk'a: Bina

Cenuben: Güney yönünden.

Darülkurra: Kuran öğretilen yer.

Debbağcılık: Deri işletmeciliği.

Dolap: Eskiden bedestenlerdeki satış tezgahlarına verilen isim.

Duacı Başı: Bedestenin bölükbaşlarının içindeki, bedesteni her sabah dua ile açıp, dua ile kapayan kişi.

Dua Kubbesi: Sabahları çarşı esnafının dürüst iş yapacağına dair yemin ettiği kubbenin altındaki yer.

Funduk: Toptan ticaret yapılan çarşıdır.

Güherçile: Toz halindeki ince topraktan kâl elde edilip, atölyelerde işlenerek, barut ve patlayıcı üretmek için kullanılan güvercin dışkısı.

Hacegan: Bedestende alışveriş yapan halk (tacir anlamına da kullanılmaktadır)

Haffaf: Ayakkabıcı deri satıcıları

Han: Anadolu Selçukluları zamanında belirli plan şemalarına göre gelişen yapılar, bir yol üstü kuruluşu olarak menzillerde inşa edilmişlerdir. Osmanlı Beyliği kurulmaya başladığından

itibaren ise; menzillerde veya şehirlerde inşa edilen külliyelerde fonksiyonel bir yapı birimi olarak yer almışlardır

Havayıcı: Ambar memuru.

Kadı: Hakim

Kain: Bulunan.

Kapalı Çarşılar: 18.yüzyıldan itibaren genellikle tonozla veya ahşapla kapatılıp kapalı çarşıya dönüştürülen, kare veya dikdörtgen planlı dükkanlar, çarşmayı oluşturup, devamlılığını sağlarlar ve bu kapalı çarşıların belirli bir plan şeması yoktur.

Kapan hanları: Tek cins malların toptan satışını ve dağıtımının yapıldığı yerlerdir.

Karum: Pazar yeri. Büyük ve önemli şehirlerdeki ticaret merkezleri.

Kaysariyye: Arap şehirlerinde ve İslam aleminde, çeşitli kamu binalarının tümü için kullanılmaktadır. Mimari olarak farklı olsa da işlev olarak bedestene benzer, yapılar içinde kullanılmaktadır. / İslam şehirlerindeki ticari yapılardan birisidir ve günümüzdeki antrepolar (depo ve biraz alışveriş yapılan yer) gibi işlevleri vardır.

Kervansaray: Şehirlerarası veya ülkelerarası ticaretin en önemli yapılarıdır. Anadolu Selçukluları döneminde ticari gelişmeye bağlı olarak inşa edilen eserlerin başında gelirler. Bu yapılar, kervanın bir günde alabileceği mesafeye göre yapılmıştır. Bu mesafede arazi şartları ön planda olsa da genelde 20-40 km arasında değişmektedir.

Kethuda: Bedestenden sorumlu olan ve bedesteni yöneten ve devletin lonca ile olan ilişkilerini düzenleyen kişilerdir.

Kurbundaki: Yakınındaki.

Külhancılar: Kuyumcular.

Mahdut: Etrafı çevrili, sayısı belirli.

Mahzen: Bodrum.

Muallim: Hoca, öğretmen.

Muhtesip: Kuyumcu, Sarraf.

Mutasarrıf: Bir sancağın en büyük idare amiri.

Muttasıl: Bitişik.

Münkasım: Bölünmüş.

Müteallim: Herkesçe bilinen

Nazır: Müdür.

Resülküttap: Dış işleri bakanı.

Ribat: Han.

Sarraflar: Kuyumcu.

Suk ve Suvevkalar: Küçük birer çarşılardır.

Şimal: Kuzey.

Tarik: Yol.

Vaki: Olan.

Vartabum (wabartum): Küçük şehirlerdeki ticaret merkezleri, ara kontak noktaları.

Zebun: Entari.

Ek 2 Bedesten Tanımı Çeşitleri ve Oluşumu

İlk olarak Osmanlılar* zamanında bir yapı türü olarak karşımıza çıkan ve Osmanlı şehirlerinde ticaret dokusunun çekirdeğini oluşturan Bedestenler, “Bezistan”, “Bezzazistan” kelimelerinden gelmektedir. Arapça olarak da, bez satılan yer demek olan, “bezzaziye bezistan” kelimesinden gelmektedir. Ayrıca Arapça’da “bezzaz” bez satan kişi demektir. Ahmet Vefik Paşa ise bedesteni, “*bez satılan bezzaz mahali, akmişe-i nefise satılan çarşı*” olarak tanımlamaktadır (Özdeş, 1953, s.17; Eyice, 1991, s.302).

İlk yapıldıklarında bez ve kumaş satılan yerler olarak yapılan daha sonra, plan tipleri itibariyle de güvenli ve korunaklı olan bedestenler antikalının, kıymetli ve değerli malların satıldığı yerler olarak, XIV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar ticari hayatın canlı merkezleri olmuşlardır. Osmanlılarda bedestenlerle birlikte ticaret yapıları şehrin içine girmişlerdir. Osmanlı şehirleri, iki önemli odak noktası olan, ulu camiler ve bedesten etrafında kurularak gelişmişlerdir. Genellikle kale duvarının yakınında yer alan bedestenlerin duvarlarına bitişik olarak yapılmaya başlanıp, sonra bir sokağın iki tarafına dizilen dükkanlar daha sonraki dönemlerde üzereleri kapatılarak kapalı çarşığı oluştururken, yine bedestenin etrafında yapılan hanlarla, çarşılarla ticari doku meydana gelmektedir (Tekeli, 1982, s.15; Cezar, 1985, s.90). Böylece şehrin ilk kapalı alışveriş merkezleri bedestenler olmuştur.

Sattıkları malın değerine göre yerleşen ticaret yapılarından, en değerli malı satanlar bedestene en yakında konumlanmışlardır ve buna göre en yakında hanlar, sonra dükkanlar, zanaat yerleri ve en uzakta deri atölyeleri ve pazarlar yer almışlardır (Cerasi, 1999, s.115-127). Aynı zamanda belirli esnaf gurupları bedestenin çevrelerinde toplanarak kendi faaliyetlerini yaptıkları sokakları oluşturmuşlardır (Aktüre, 1975, s.101-128). Tüm şehirlerde genel de kuyumcu esnafı bedestenlerde ya da bedestene yakın yerlerde konumlanmışlardır.

Vakıf malı olarak yapılan bedestenler, gelişmiş ve ticari faaliyetleri yoğun olan şehirlerde, genellikle birer tane, ancak ticaret açısından önemli bazı büyük şehirlerde, iki veya en fazla üç adet bulunurlar. Bedestenlerin boyutları da, yine buldukları şehrin ticari kapasitesine göre değişmektedir (Cezar, 1985, s.19). Çok ender olarak bedestenler kişisel mülk olarak da yaptırılmıştır (Faroqhi, 1994, s.34,35).

Batıda 19. yüzyılda yaşanan sanayi devrimi Osmanlıların ekonomisini de etkilemiştir.

* Osmanlılardan önce Selçuklular da geçen “bezzaz çarşısı-pazarı” sadece pazar ya da çarşı isminden ibarettir (Cezar, 1985, s.14).

Özellikle bankalar ve yeni yapılan ticari yapılar bedestenin işlevini yitirmesine sebep olarak bedestenin esnaf yapısının da bozulmasına neden olmuşlardır (Tekeli, 1982, s.44). 20. yüzyıla gelindiğinde ise bedestenler işlevini tamamen kaybetmiştir. Hatta daha sonraki dönemlerde bazı bedestenlere uygun olmayan işlevler verilerek hızla tahrip olmasına neden olunarak cansız unutulmuş yapılar haline getirilmiştir.

Bedestenin İşleyişi:

Bütün bedestenlerin “bölük başı” denilen, on iki kişilik koruyucu ekibi vardır. Bu bölükbaşlarının içindeki “duacı başı” her sabah dua ile açtığı, işleyiş saatleri çarşıdan farklı olan bedesteni yine dua ile kapatırdı. Ayrıca, bedestenin itibarlı esnafları içinden seçilip kadının onayladığı, bedestenden sorumlu olan, bedesteni yöneten, bedestende çalışan tüm elemanların başı olan ve bedesten esnafının sözcüsü olan ve onları denetleyen kişilere “kethuda” adı verilirdi. Ayrıca devletin esnaf kuruluşlarıyla olan ilişkilerini düzenlemekte rol oynayan kethüdalar bir çeşit resmi devlet görevlisi olup gerektiğinde bilirkişilikte yapıyorlardı ve böylece bedestenler sadece özel değil aynı zamanda yarı resmi binalarda olmaktadır.

Bedestende bulunan esnafa, “Bedesten Hacıları” denirken, bedestende alışveriş yapan halka da, tacir anlamına da kullanılan “hacagan” denmektedir. Bedesten esnafının ticari faaliyetlerinde bir çeşit emanet komisyoncusu gibi aracılık yapan kişilere ise, “Bedesten dellalı” denilmiştir ve bunlar “bedesten içi dellalı”, “bedesten dışı dellalı” diye ikiye ayrılmıştır. Aynı zamanda bunlar bedestenin güvenliğinden de sorumluydular ve “bedesten kethudalarının” denetimindeydiler. Ayrıca bedesten dellalı olan bir kişi esnaf olamıyordu. Bunların dışında bedestenin ekibinde ekipte, bedesten bekçileri, bedesten hamalları gibi farklı alanlarda hizmet veren kişiler de bulunmaktadır. Ayrıca bedestenin özelliğine, bulunduğu yere ve faaliyetine göre, Bursa bedestenindeki kumaş damgacısı gibi özel elemanları da olabiliyordu. Tüm toplumlarda doğru, güvenilir olarak tanınan” bedesten esnafı” diğer esnaflardan daha farklı ve özel bir yerdediler (Bildik, 1998, s.94,95; Cezar,1985, s.307). Aynı zamanda bir çeşit müzayede vazifesi de gören bedestenlerde, tüm kıymetli eşyalar, halkın aralarında önemli kişilerinde bulunduğu herkesin katıldığı bir ortamda, perşembe günleri öğle namazından önce satılırdı. Bunlardan da anlaşıldığı üzere, bedestenler sadece satış yapılan, üretim yapılmayan yapılardır.

Bedestenlerin dört ana fonksiyonu vardır;

- Borsa vazifesi görürler; malların fiyatlarının belirlendiği yerdir. Para borsası takibi özellikle İstanbul bedesteninde görülmektedir.

- Vergi Dairesi vazifesi görürler; vergilendirilme yapılır ve vergi tahsil edilir.
- Banka vazifesi görürler; kamuya ve tüccar, çarşı esnafı gibi özel şahıslara ait, altın-elmas, mücevherler, kıymetli vesikalar, kasalar, evraklar, defterler yada manevi değeri olan bazı eşyalar gibi önemli, değerli ve kıymetli malların, belli bir miktar para karşılığında devlet teminatı altında, emniyet içinde depolandığı, saklandığı ve korunduğu yerlerdir. Buraya konulan emanet paraların burada kalması için sınırlı bir süre yoktur. Gereklğinde ölen bir kişinin de paralarının ve değerli mallarının saklandığı yerlerdir. Buraya emanete konulan her şey mahkeme sicil kayıtlarına işlenmiştir.
- Müzayede Salonu vazifesi görürler; Belirli günlerde halkın aralarında önemli kişilerinde bulunduğu herkesin katıldığı bir ortamda, tüm kıymetli eşyaların satışa sunulduğu yerlerdir.
- Kapalı Pazar-Dükkan vazifesi görürler; Yerleşik tâcirlerin ticarî faaliyetlerini yürüttüğü ve sınır ötesi ticaret için kervanların hazırlandığı yerlerdir. (Cezar, 1985, s.306-319).

Mimari olarak bedestenler;

Sağlam kalın taş duvarlı, kare veya dikdörtgen planlı olan yapıların karakteristik örtü sistemi kubbelerdir. Öncelikle vakıf malı olduklarından sonsuza kadar ayakta kalabilsin diye, sonrada banka, kasa gibi vazifeleri olduğundan sağlam taş malzemeye yapılmışlardır. Genellikle sayıları yapının büyüklüğüne göre, 3 ve 20 arasında değişen üzerleri demir kapaklı kubbelerle örtülerek, yaklaşık aynı büyüklükte olan kare şeklindeki hacimlerin yan yana gelmesiyle oluşmaktadırlar. Bu kubbeleri taşıyan kalın duvarları, kemerleri, kemerleri taşıyan ayakları, ayakları taşıyan pabuçlarıyla, kapıları, pencereleri, bezeme elemanlarıyla yapı bir bütün olarak oluşmaktadır.

Genellikle kurşun kaplı olan kubbeler çok nadiren tuğla gibi ince kesme taşlıda olabilmektedir. Ayrıca yanında arastası da olan yapılarda tonoz da bulunmaktadır, tonoz bazen dışarıdan algılanırken bazen dışarıdan düz teras çatı yapılarak algılanamayacak şekilde yapılabilmektedir. Bu arastaların üzeri kimisinde de tonoz-kubbe-tonoz şeklinde düzenlenerek ortada bir dua kubbesi oluşturulmuştur.

Aydınlatma, duvarların üst kısmında veya kubbelerde ya da her iki yerde birden, açılan önü demirli, küçük pencerelerle sağlanmaktadır. Bunlar güvenlik nedeniyle sayıca az, küçük ve demirli yapılmışlardır. Tonozu bulunan bazı yapılarda ise tonozdan küçük havalandırma pencereleri açılarak havalandırma ve aydınlatma sağlanmaktadır.

Genellikle her duvarında birer kapı bulunan yapılarda, kapı sayıları, yapının şekline ve konumuna göre değişebilmektedir ve genelde küçüklerde iki, büyüklerde dört kapı bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kapılar oluşturdukları ticari dokudaki yapılarla bağlantıyı sağlamaktadırlar. Kapıları demirden veya abanoz ağacından olup, mutlaka demir veya ahşap süslemelidir. Bazılarının ki de ahşaptır ve bir tarafı iri demir çivilerin tuttuğu demir levhalarla kaplıdır.

Bedestenlerin bazılarının içine “mahsen” adı verilen küçük dükkanlar yapılırken, bazı bedestenlere bu yapılmayıp açık bırakılarak, eskiden, içlerinde “dolap” diye tabir edilen satış tezgahları bulunmaktadır ve bu tezgahlar, sağlam kalın ahşaptan yapılan, yarısı aşağıya, yarısı yukarı açılan ve sonra ikiye katlanabilen, içinde oyma hücreleri olan camekanlı, taşınabilir dolaplardır (Sakaoğlu, 1993, s.180-188; Eyice, 1991, s.303). Ayrıca yine bazı bedestenlerin iç duvarında gizli hücreler bulunmaktadır ve buralarda, emanet olarak verilen kıymetli değerli eşyaların saklandığı düşünülmektedir.

Bedestenlerin dıştan etrafı, genellikle yarı boylarında, ana beden duvarına bitişik dükkanlarla çevrilmiştir. Bunlar yan yana eyvanlar biçiminde sıralanırlar ve iç mekanla bağlantıları yoktur.

Bedestenler, boyutlarına, plan tiplerine, işlevlerine, konumlarına gibi kriterlere göre farklılık gösterirler;

Her ne kadar Mustafa Cezar bedestenleri, “*Mahzenli Bedestenler ,Dıştan dükkanlı Bedestenler, Arasta Bedestenler, Arastalı Bedestenler, Kat Bedestenleri, Sade tek hacimli Bedestenler*” diye kategorize edip, Kayseri Bedestenini de bunlardan arasta bedesteni grubunda sınıflasa da, öncelikle Kayseri bedesteni kendisinin tanımladığı sınıflama da dahi, hacmiyle, plan şemasıyla, kesinlikle arasta bedesten olmamaktadır ve böylece kendisiyle çelişmektedir. Ayrıca bedestenleri bu kadar detaylıca sınıflamak doğru değildir, her bir bedesten kendine özgü ufak farklılıklar gösterebilir. Örneğin Kayseri bedesteninde kubbelerde pencere bulunmaktadır bunun için, “kubbeleri pencereli bedestenler” diye bir sınıflandırma başlığı daha yapmak doğru değildir. Ana hatlarıyla, “Bedestenler, Arastalı Bedestenler” diye kategorize edilerek belirgin farkı olan bu iki tip ayrılmalıdır. Bunlar tekrar kendi içlerinde, iç hacimleri “mahsen” adı verilen küçük dükkanlara bölünerek, açık alan olarak bırakılarak, katlı olarak, dıştan dükkanlı olarak ufak tefek farklılıklar göstererek çeşitlendirilebilmektedir.

• **Bedestenler:**

Tek bir hacimden oluşurlar yanlarında ek hacimleri yoktur. Bunlar kendi içinde, kimisinin iç

hacimleri taş ile küçük dükkanlara bölünerek, kimisi açık alan olarak bırakılarak, kimisi katlı olarak ufak tefek farklılıklar göstererek çeşitlendirilebilmektedir.

- **Arastalı Bedestenler:**

Bir ana bedesten hacminin yan duvarlarına bitişik bir veya iki çarşının, arastanın bulunduğu bedestenlerdir. Bunlar kendi içinde ufak tefek farklılıklar gösterebilmektedir. Kimisinin iç hacimleri taş ile küçük dükkanlara bölünür, kimisi açık alan olarak bırakılır, kimisi katlıdır gibi çeşitlenebilirler.

Dıştan Dükkanlı Bedestenler: Genelde tüm bedestenlerin kuruluşu itibariyle çoğunda görülen, bedestenin ana beden duvarlara yapışık olan, yarı boylarındaki dükkanlar çevrede oluşacak ticari dokunun bedestenden sonraki ilk adımlarıdır. Bunlarda aynı diğerleri gibi, iç hacimleri taş ile küçük dükkanlara bölünerek, açık alan olarak bırakılarak, katlı yapılarak farklılıklar göstererek çeşitlendirilebilmektedir. Çok azda olsa bazı bedestenler ise bağımsız ve tek başına yapılırlar.

İçten Dükkanlı Bedestenler: İç hacimleri, bedestenin ana beden duvarına bitişik ve bu duvarın etrafında küçük taş dükkanlara bölünerek, yaklaşık bedestenin yarı boyu yüksekliğinde oluşturulurlar.

Katlı Bedestenler: Kimi bedestenler tek hacimliken kimileri iki katlı yapılırlar.

Bedestenle Karıştırılan Ticari Yapıları:

Ayrıca, bazen ticari yapıların birbirlerine karıştırılması sonucu oluşan karmaşıklıklar olmuştur. Aslında bedesten olmayıp han, kaysariyye*, medrese, kervansaray ya da arasta olarak yapılan yapılar halk arasında “bedesten” diye adlandırılarak günümüze “bedesten” ismiyle gelmiş, işlevi ve mimari biçimi birbirini andıran ya da ne plan tipiyle, ne yapım tekniğiyle, ne işleviyle, ne konumuyla bedestenle uzaktan yakından ilgisi olmaya yapılar mevcuttur. Özellikle arasta olarak yapılan birçok yapıya bedesten denilmiştir.

*Genellikle Arap şehirlerinde görülen ve İslam aleminde, çeşitli kamu binalarının tümü için kullanılan “Kaysariyye” kelimesi, Anadolu’nun güneydoğusundaki, mimari olarak farklı olsa da işlev olarak bedestene benzer, yapılar içinde kullanılmaktadır (Eyice, 1991, s.303).

Ek 3 Kayseri Eski Bedesteni

Eski Bedesten, 13. yüzyılda, Selçuklular döneminde yapılmıştır ve Eski Bedesten mahallesinde, Kiçikapıdan Düvenönüne giden, İnönü bulvarının ortalarında, Onbaşı sokakta pafta no: 67, ada no: 336, parsel no: 25’de yer almaktadır. 1543 yıllarında, yapının isminin mahalleye verilmesi o dönemde Kayseri’nin ticarete verdiği önemi göstermektedir (Çayırdağ, 2006, s.220). Yapıdan geriye kalan, Sahabiye Medresesininkine benzeyen, tipik Selçuklu tipindeki taç kapılı giriş portalı’de 1980’lerin başında belediye tarafından otopark açmak için yıktırılarak yerine otopark yaptırılmıştır. Yapının bulunduğu parselde bulunan binanın sahibi olan, 1924 doğumlu Nuh Conağası, kapıyı bildiğini ve gördüğünü hatta oradaki bir evin avlusuna geçiş olarak kullanıldığını, daha sonra belediyenin istimlak çalışmaları sırasında, bedestenin bulunduğu parselin bölüşülebilmesi için sahiplerinin yıkılmasını çok istediği belirtmiştir.

Yapının kitabesi yoktur. Her ne kadar envanter fişinde “bedesten” diye geçip ve halk arasında “bedesten” diye anılsa da, yapıldığı dönem ve elde edilen fotoğraflar neticesinde, daha çok hana veya medreseye benzemektedir. Nitekim Eravşar da Selçuklular zamanında bedestenin bulunmadığını ve bu yapının Pervane Bey Medresesi olduğunu söylemiştir (Eravşar, 1998, s.359). Bütün bunların neticesinde, o yapının heybetli bir yapı olduğundan halk arasında o şekilde anılıp, envanter fişine bedesten diye kaydedildiği düşünülmektedir.

Ek 4 Hilmi Paşa Mescidi İçinde Bulunan Kitabeye*

İlim ve marifet kutbesinin öz temeli (Kur si-si) olan Hilmi Paşayı bu Mabeti (Camiyi-Mescidi) tamir ve ihya etmeyi Cenabı Allah muvaffak etti.

Mimarlık elbisesinden geççe bir müddet soyunmuş ise de, onun bu ihlas ve halis temelli yapısı aşşağıya yukarıya (Göklere ve arz küre) sine revnak verdi. (Şan ve Şeref-mesutluk) verdi.

İbret gözü ile bak ki o Cami şekillenmiş bir nurdur.Bu güzel konumlu binanın mimarına binlerce aferin olsun.

Gökteki yıldızlar onun içinde kendi ile gıpta ediyorlar.(Haset ediyorlar) Onun içindeki Avizeler Musa Peygamberin beyaz elini bile hayrette bırakıyor. Bu Cami Hazret'i Hızır'ın güzergahıdır (Resmi geçit)yeridir.Onun için genç ve ihtiyarların kalplerine hal (Uyanıklık, hidayet)bağışlayıcıdır.

Çamurdan yapılmış direklerin tümünü hal ve esrar dili olarak, kullansanız onların her biri mübarek olsun demekle vazifesini ifa etmeye (Yerine getirmeye) alısın.

Bu havalide kurallar vardır.Bu gözle görmek, mümkün olmaz ,ancak şehla göz(mana gözü)sahibine görünmüştür. Caminin tam önünde insana sürur ve ferah verici bir bahçe yaparak aynı zamanda bu büyük hayrata ekledi.

Bütün zevk ve şavk esvapları o bahçede duruşurdu ki ,bağ-bahçe ve yalıya,yaylaya gitme zorluğu yoktur.

Bütün güzel sesli kuşlar orada söyledi öttü.Bülbülün sesi ta gök kubbeye kadar yükseldi.Doğrusu Hilmi Paşa bu yolda bütün gayret ve himmetini ortaya koymuş ki her iki dünyada onun mükafatı Allah ın lütfu keremine bağlıdır.

Şimdi Kayseri vilayeti bu hükümdarı bulmuşken çok seneler o zatın hayatı bu şehir e refah ve saadet versin. Feyz bağışlayan iltifatınla ölü diller dirildi. Ben kül senin , seninde o mesiheye (İsa Peygambere) denktir desem acep mola?

Nazm ve Nasr kaidelerini bir kaç zaman unutmuştum. Senin şiir ve yazıya olan rağbet ve hırsın bu nazmı yazmaya sebep oldu.

*Bölüm 5.2 Hilmi Paşa Mescidinde de bahsedildiği üzere bu kitabe bu mescide ait değildir.

Her iş ve görüşünde geçmişine iyi bir onu basar olan o Hilmi paşanın bütün fikir ve davranışlarında dua ve hayır kazan fikri hakimdi.

Allah ta ala günden güne ömrünü ziyade etsin , Bütün tedbir ve faaliyetlerinizi Allah ta ala kendi taktirine muvaffak kılsın.

Ey kalem zorlukları bırak ! Asla kendini yorma ,onun vasıf ve sıfatlar sayı levhalarına sığmaz.

Ama ey mesut sen söyle ki tam tarihimiz ne ola? Bu camide namaz kıl ve Hilmi Paşaya dua eyle.1287 yazanı Allah affeylesin. Çeviren Mehmet CANTÜRK Doğu Türkistan İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde.

Ek 5 "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni" İle İlgili Belgeler

Bedestenin tapu senedi ve çaplı tasarruf vesikası Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğünde bulunmaktadır (Şekil Ek 5.1 – Ek 5.2).

Yine Kayseri V.B.M.'den alınan bedestenin ilk ve bugüne kadar yapılan tek onarım kararıyla ilgili resmi belgeler incelenerek yapılan onarımlar, değişimler, kullanım şekilleri tespit edilerek bedestenin restitüsyon projesi hazırlanırken bu bilgilerden faydalanılmıştır (Şekil Ek 5.3 – Ek 5.8).

İli	Kayseri	Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ			FOTOĞRAF		
İlçesi	Melikgözi						
Bucağı							
Mahallesi	Camikebir						
Köyü							
Sokağı							
Mevkii	Ulu						
Eml. Vergi. Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü		
		6	1510	12	He.	M ² .	Dm ² .
					696		
Vasfı	Kargir kasebhane						
Sınırı	PAPASINDA						
İktisabı	SURETTİR 27 OCAK 1993						
Sahibi	VAKIFLAR İDARESİ						
GELDİSİ		Yevmi. No.	Cilt No.	Sayfa No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ
Cilt No.			4	396		13.4.94	Cilt No.
Sayfa No.		Siciline Uyundur.					Sayfa No.
Sıra No.		Süleyman Tapu					Sıra No.
Tarihi		NOT: Mülkiyet, satış, tasarruflar için tapu siciline kaydedilmelidir.					Tarihi

Ambar Stok No: 129

14.09.2008

Şekil Ek 5.1 "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Tapu Senedi.

Çaplı Tasarruf Vesikası									
Mahalle	Katık No	Pafte No	Ada No	Parşel No	Yüz ölçümü m ²	Kayıt No	Genel No	Kıymetli	İradet
Cami Kebir	396	5	372	12	696,00	5/26	15/118	L. K. 1924 ad	
Cinsi		Sığır Kasaphane							

Şekil Ek 5.2 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteninin” çaplı tasarruf vesikası.

Emlak
Maz.Ak:55- 1010

28.5.1974

Vakıflar Genel Müdürlüğüne
Ankara

Emlak Da.Bek.
İlgi:14.Mayıs.1974 gün ve A-1-14/1-4-2212 sayılı emirleri
Kayseri-Sarraflar Derneğinin,30.4.1974 günlü dilekçesi in
celenerek bilece sunulmuştur.

1-Sarraflar Derneğince,Derneklerine satığını veya arsa
üzerine projesine göre yaptıracağı dükkanları Vakfa terk ve tebar
ru etmek istedikleri arsalar,Kayseri masbut Akar kütuübünün 1.cilt,
22.sayfa,218 sıra numarasında ve 96.sayfa,958 sıra numarasında kayıt
lı kaçınmaz mallardır.

2-Mezkûr taşınmaz mallar,Kayseri'nin en işlek Ticari mer-
kezinde bulunmakta,her iki arsa üzerine halen 45 adet baraka dükkan
mevcut olup,yılda (276.216,00)lira kira sağlanmaktadır.

3-Bu iki arsa üzerine yatırım yapılması hususu 5.4.1974
gün ve 648 sayılı yazımızla da Makama arz edilmiştir.

4-Her iki arsaya ait Kadastro çapları ile İmar durumunu
gösterir krokileri Yapı Şubesi Müdürlüğünde olup,mezkûr arsalar üze-
rine yapılacak yatırım da üçüncü beş yıllık programa alınmıştır.Bu
nedenle,Sarraflar derneğinin talebinin is'afa mümkün görülmemektedir
Ancak,Halen sakadatçı esnafının icarında bulunan,Kayseri
masbut akar kütuübünün 1.cilt,6.sayfa,55.sıra numarasında kayıtlı maz
but (Hançerli Sultan)vakfından kârgir kasaphane(Bedesten)in,bir ör-
neği ekli sunulan "İl Umurî Hıfzıssıha Meclisi Kararı"nın ikinci mac
desinde;Bedestende bulunan sakadatçı dükkanlarının bu işe uygun ol-
madığından Vakıflar Bölge Müdürlüğünce bu yerlerin yeniden tanzimine
kadar esnafın buradan çıkarılmasına"dair kararı muvaceshinde,saka-
datçı esnafının Bedestenden tahliyesi ile onarım yapıldıktan sonra
Sarraflar Derneğine kiralanması uygun mütâlaa olmaktadır.

Diğer taraftan,Kayseri Belediye Başkanı ile yapılan te-
masta,İl Hıfzıssıha Meclisinin kararı uyarınca sakadatçı esnafının
Bedestenden tahliyesinin yapılarak onarım yapıldıktan sonra tekrar
sakadatçı esnafına kiralanmasına müsaade edilmeyeceği,bu nedenle ,
Sarraflar Derneğinin Bedesteni kiralamalarının Belediyece de olumlu
karşılanaacağı beyan olmuştur.

..

Şekil Ek 5.3 1974'te bedestende kasapların bulunduğu dair belge.

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI
KARAR

Toplantı No. ve Tarihi: 248-11.X.1974
Karar No. ve Tarihi : 8094-12.X.974

Toplantı yeri: İSTANBUL

Kayseri il merkezinde bulunan Hançerli Sultan vakfından Bedestende yapılacak istenen onarım ve dükkanlar hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderilen 12.7.1974 tarih, (38.II.AO.312) sayılı ve 16.9.1974 tarih, (38.II.AO.312) sayılı yazılar okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda;

Kayseri il merkezinde bulunan tarihi Bedesten'in iç kısmının baraka şeklindeki salas dükkanlardan temizlenerek yerlerine yenilerinin yapılmasının prensip olarak uygun. bulunduğuna, sıva, badana, elektrik tesisatı ve kubbe örtülerinin yenilenmesi gibi basit onarımların yapılabileceğine, yeni yapılacak dükkanların tamamen ahşap (kiriş, kaplama vs. masasına, vitrin açıklıklarının teklif projede gösterilenden daha küçük ölçüde yapılmasını buna göre yeni bir proje hazırlanarak uygulamaya geçilebileceğine, neticenin yeni projesi ve fotoğrafları ile bilgi kurulumuza iletilmesine karar verildi.

Suretinin ayındır.

Resmi mühür ve imza

FERİDUN AKOZAN
BAŞKAN VEKİLİ

ORHAN ALSAÇ

BAŞKAN

Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Akozan (Feridun)	Aktepe (Münir)	Akurgan (Ekrem)	Alkım (Bahadır)	Alsaç (Orhan)	Eldem (Sedad.H)
Üye	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Üye	Üye
Eyice (Semavi)	Kırkioğlu (Fahrettin)	Kuban (Doğan)	Kuran (Abdullah)	Orhunlu (Cengiz)	
Bulunmadı					
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Önel (Semra)	Söylemezoğlu (H.Kemal)	Taylan (Hüsrev)	Yenen (Mithat)	Yüngül (Naci)	KYIXXXXXXXX
				bulunmadı	
Kültür Müsteğarı	Vakıflar Genel Md.	Eski Eserler ve Müzeler Gn.Md.			
Övenç (Bozkurt)	Çatakli (Osman)	Hürçay (Hikmet)			
Turizm Genel Müdürü	Plânlama ve İmar Genel Müdürü				
Bolu (Turgut)	Emirhasanoğlu (Halim)				
	bulunmadı				

SURETİNİN AYINDIR?
8.4.1975

Şekil Ek 5.4 Bedestenin 1974 yılında yapılması kararlaştırılan onarımlar.

Vakıflar Bölge Müdürlüğüne

Kayseri

Teahhüdümde bulunan ve onarımı devam etmekte olan Vezirhanı ve Bedesten onarım inşaatına 8.9.1975 tarihli kontrolle aramızda yapılan protokol gereğince bedesten kısmının üst kısmı, damında gübberlerde derz açma ve yapma işiyle toprak hafriyatı devam etmektedir. Ancak bedesten içerisindeki esnafa halen dükkanları tahliye etmeleri için herhanî bir tebligatta bulunulmamıştır. Budurum karşısında onarımın devamı müddetince her bir tehlike çıkması kuvvetle muhtemeldir. Buna göre müdürlüğünüzü uyarıyorum. Burada çıkacak tehlike ve doğacak yaralanma, ölüm anında hiç bir mesuliyet kabul etmediğimi daha şimdiden beyan ederim. Bununla beraber yukarıda arzettiğim durumlar gözönüne alınarak ya bedesten boşaltılsın ya da Bana emir verilsin onarım durdurulsun

Kevfiyet Bilgilerinize arz olunur. 16.9.1975

Müteahhit
Mustafa Deveci

Adres
Kuşunlu Camii Kargısı
Karakimseli Apt.
Kat. 3
Kayseri

M. Deveci

Emlak
Sorumlu
16.9.1975

GELEN EVRAKIN	
Kayıt Tarihi	16.9.1975
Kayıt No	802
Dosya No	M. Emlak

Şekil Ek 5.5 Bedestenin onarımında 1975'te meydana gelen sorunlardan biri.

Emlak
Maz. Ak. 55/4183
16 Şubat 1978

Vakıflar Genel Müdürlüğüne
Ankara

Emlak Dairesi Başkanlığı :

Kayseri mazbut akar kütüğünün 55 sırasında kayıtlı Eski Eser Bedesten'in 1976 yılı onarımı 1977 yılı içerisinde ikmal edilmiş ve geçici kabulde yapılmıştır. Mezkur Bedesten içerisinde onarımdan önceki 24 adet ahşap baraka yerine tadilat esnasında 16 adet dükkan yapılmış ve bu dükkanlara toplam 398.000.-Lira yıllık muhammen kira bedeli taktir edilmiş olup, ihale ilânının bir örneği ekte sunulmuştur.

Söz konusu bedestenin 2.2.1978 günlü ihalesi 27.1.1978 gün ve H-1-1-23-312 sayılı Telgraf emirleri ile durdurulmuştur.

1175.-Lira günlük kira getirmesi muhtemel olan taşınmazın yeniden kiraya verilmesine emirlerinizle saygı ile arz ederim.

Eki : 1 İlâm

Ali Deniz
Bölge Müdürü

Şekil Ek 5.6 Bedestenin onarımında 1976 yılında yapılan iç dükkanlarla ilgili belge.

T. C.
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
KAYSERİ VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

KAYSERİ

Servis : Emlâk

27 Kasım 1978

Sayı : Maz.Ak.55/5022

Vakıflar Genel Müdürlüğüne

Ankara

Abideler Şb. Müdürlüğü :

Bölge Müdürlüğümüz yönetiminde bulunan ve Kayseri Mazbut Akar Kütüğünün 55 sırasında kayıtlı tapunun 510 ada, 19 nolu parselini teşkil eden Bedesten'in 1976 yılı onarım işinin geçici kabulü 24.12.1976 tarihinde yapılmış olması sebebiyle mezkûr taşınmaz " eski kiracılarının tercihan kirala hakkı mahfuz kalmak kaydı ile" 2.2.1978 tarihinde yapılan kiralama ihalesine iştirak eden taliplilerden 4 tanesi hariç diğerleri geçici teminatlarını yakarak ihaleden sarfınazar ettikleri halde, ihale uhdesinde kalan 4 talipli geçici teminatlarını kesin teminata çevirmiş oldukları halde mukavelelerini Noter tasdikine götürmek üzere henüz gelmemişlerdir.

Bu husus, 16 KASIM 1978 tarih ve 5090 sayılı yazımızla sunulmuştu. Mezkûr yazımızda da belirtildiği gibi Bedestenin eksik işleri ikmal edilmediği takdirde tahsil edilen kira bedelinin iadesini ve iş yerinin tam teslim edilemediğinden uğranacak zarar ziyanın idaremizden tazmini cihetine gidileceği hususunda örneği ekli ihtarname keşide edilmiştir.

Bedesten onarımının eksik işlerinin ikmali için 2.10.1978 ve 4363 sayılı yazımızla Abideler Şubesi Müdürlüğümüze talepte bulunulmuş ise de, bahis konusu onarım işinin 1978 yılı içerisinde yapılmasının mümkün olmadığı 2.11.1978 tarih ve 38/320 sayılı emirleri ile bildirilmiştir.

Bu duruma göre Bedesten içerisindeki halen boş olan 12 adet dükkanın kiraya verme imkânı da yok olmakta ve idare yılda asgari 250-300 bin lira kiradan mahrum bırakılmaktadır.

Konunun bir kere daha tetkiki ile Bedestenin eksik işlerinin bir an önce giderilmesine emirlerinizi saygı ile arz ederim.

DAĞITIM :

Gereği için : Abideler Şb.Md.

Bilgi için : Emlâk Dairesi Bşk.

Mustafa Kemal
Bölge Müdürü V.

25 AGUSTOS 1989

Emlak

Maz.Ak.80,81,82,83/-1760

Bedesten

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

ANKARA

Kayseri merkez Camiköbir mahallesinde bulunan tapunun 6 pafta, 1510 ada, 12 parsel ve Kayseri Mazbut Akar kütük defterinin cilt-1, sayfa 6 ve 55 sıra numarasında kayıtlı Bedesten binası, kapalı çarşı içerisinde bulunmakta güneyden Vezirhanı, doğu ve kuzeyden Kapalı çarşı, batıda Pamuk Hanı önünden geçen yolla çevrilidir. Dört ayağadayan kubbeli, kare planlı geniş bir orta bölüm ile bulunan, kuzeyinde ve güneyinde bulunan tonozlu kubbeli iki kısımdan meydana gelmiştir.

Bir kapı ile orta ana bölüme bağlanan kuzey yan bölümü (mavi renkle taralı, mütevellî eliyle yönetilen Mülhak vakıflar ve şahıslara ait) Kayseri kapalı çarşı onarımı dahilinde onarılıp 17 adet dükkan meydana gelmiştir.

Yine başka bir kapı ile orta ana bölüme bağlanan ve tapunun 6 pafta, 1510 ada, 114, 115, 116, 117 parseller ve Kayseri Mazbut Akar Kütük defterinin Cilt 1, sahife 8-9 ve 80, 81, 82, 83 sıra numaralarında kayıtlı, güney yan bölümü ise idaremizce 1.1.1989-31.12.1989 kira dönemi için yıllık 2.640.000.-tl yi Nuh Mehmet DENGİZ adlı şahısla, yün ve pamuk satış yeri olarak sözleşme yenilenmesi yapılmıştır.

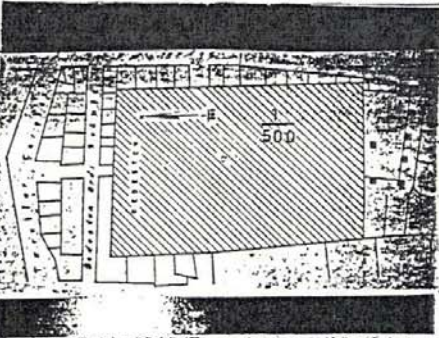
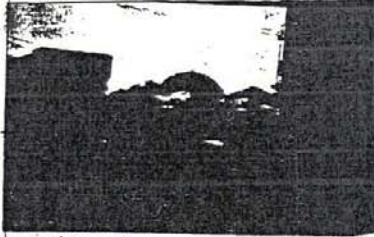
Bu bölüme bedesten iki denilmekte ve kullanıp gereği kapı, orta bölüme kapalıdır. Orta ana bölümde 13 adet kiracı olup sözleşmeleri yenilenmiştir.

Mütevellî eliyle yönetilen Mülhak Vakıflar ile şahıslar bu bölümün simetriği olan bölümü dükkan yaparak yüksek meblağlarla kiraya vermesinden acilen siva ve basit onarıma ihtiyacı olan güney yan bölümünde programa alınarak ekli krokide görüleceği üzere dükkan yapılmasında idare yararı olacağından kiracının uhdesinde iki adet dükkan bırakılarak suretiyle diğer bölümlerin idaremizce değerlendirilmesine müsadelerinizi arz ederim.

EKİ: 1.Kroki.

Hasan POYRAZ
Bölge Müdürü25.8.1989
D.KIRAZ
S.AYDOĞDU Şb.Md. SA

Şekil Ek 5.8 1989 Bedestenin kuzey bölümüne yapılacak onarımla ilgili belge.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIĞI KORUMA ENVANTERİ	D.P. K.E.	ANIT	İNVENTAR NO: 38-03/03/44
TÜRKİYE	ESKİ ESERLER VE YERLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			MARZA NO:
Nİ: KAYSERİ	İL: MERKEZ	İMARETİ YERİ VE MEVATİ: Cami kebir anıtsal çarpı yapı	KORUMA DERECESE:	ANITIN DURUMU:
İNHA VE KATI NO: ÜLÜ sokak		KARŞIYAKI PAFTA: 6 ADA: 1517	12	1 / 2
AN: 19 MESNETİN	YAPIMCI: Mustafa bin Abdülhay	VAFAT: --	İMARETİ LAZI: Siyil mimari	1644
	YAPIM TARİHİ: E.90XN.1497)	KITABI: Bir		
GENEL TANIMI:				
Kameralar ve bacasıklar gri kirece tep, kübbeler tuğladan yapılmıştır. Binanın esas itibarı ile ortada kare biçimli bir kısım ve bunun sağ ve solunda yar ayaan dikdörtgen biçimli iki kısımdan ibarettir. Kare biçimli orta kısma çarşı dokuz küçük kubbe ile örtülmüştür. Doğu, batı ve kuzey cephelerinde olmak üzere üç kapısı vardır.				
KORUMA DURUMU:	A	B	C	YENİ
VAZİYET PLANI:	FOTOĞRAF			
KOZLEMLER:				
Binanın tek kitabesi, doğu cephesinde bedestenin adı geçen yere açılan kapı üzerindedir. Yüksekliği, 0,40 m, 65 cm. Kuvvetli ve sağlam bir yapıdır. Üzerinde iki metre genişlikte yazı vardır. Scaleden binanın doğu ve batısındaki esas kameralara kapatılmış, girişden bir kapı daha açılmıştır.				
BÜGÜNKÜ SAHİBİ:	BAKIMININ SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:			
VAKIFLAR	Vakıflar Genel Müdürlüğü			
YAPILAN ÇALIŞMALAR:				
1975 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından inşaatına başlanmıştır.				
AYRINTILI TANIMI:				
Anı bedesten binasının doğu ve batısında, ortada dört sivri kemerli kapıda yükselen birer kubbe ve kübbelerin iki yanında yuvarlak geniş sivri kemerli dikdörtgen biçimli iki kısım vardır. Batısındaki kısım çarşı hani ile, doğudaki kısım bedestenin adı geçen yere açılan kapı ile bitmiştir. Anı bedesten binanın esas, genişliği ve dikdörtgen biçimli, diğerleri çarşı kısmında dört köşeli kesimle yapılmıştır. Ortadaki sivri kemerli kapıların başında yükselen dokuz kubbe ile örtülmüştür. Ortadaki kubbe diğerlerinden biraz daha büyük ve pendanatifleri stelaktididir. Diğer kübbelerde pendanatifler yoktur.				
	TERRAZİ	SU	ELEKTRİK	İSTİVA
ÖZGÜN KULLANIMI:	Bedesten			
ŞÜBHE KULLANIMI:	Kamerali			
ÖNERİLEN KULLANIMI:	Ziyaretine uygun biçimde çarpı olarak kullanılmalıdır.			
MİZANLAYIM TARİHİ:	3 / 11 / 19 75			
MİZANLAYIM YERİ:	Halmet Çayırdağ, Müşavir Müdürü Bedestir Kodanı, Müşavir Asistanı			
AYDIN DENETİMİ:	AYDIN DENETİMİ: Bedestir Kodanı 3 / 11 / 19 75			
	EXKLER:	AYDIN DENETİMİ: Bedestir Kodanı 3 / 11 / 19 75		
	ANIT	E. M. E. E. A. R. K. KAYITLARI		
	FOTOĞRAF	1 / 19		
	İNŞAAT PROJESİ	1 / 19		
	RESTORASYON PROJESİ	1 / 19		
	KAZI	REVISYON		
	KITABE	E. M. E. E. A. R. K. E. M. 19 75 / 19 76		
	YAKITTE			

Şekil Ek 6.2 "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin envanter fişi.

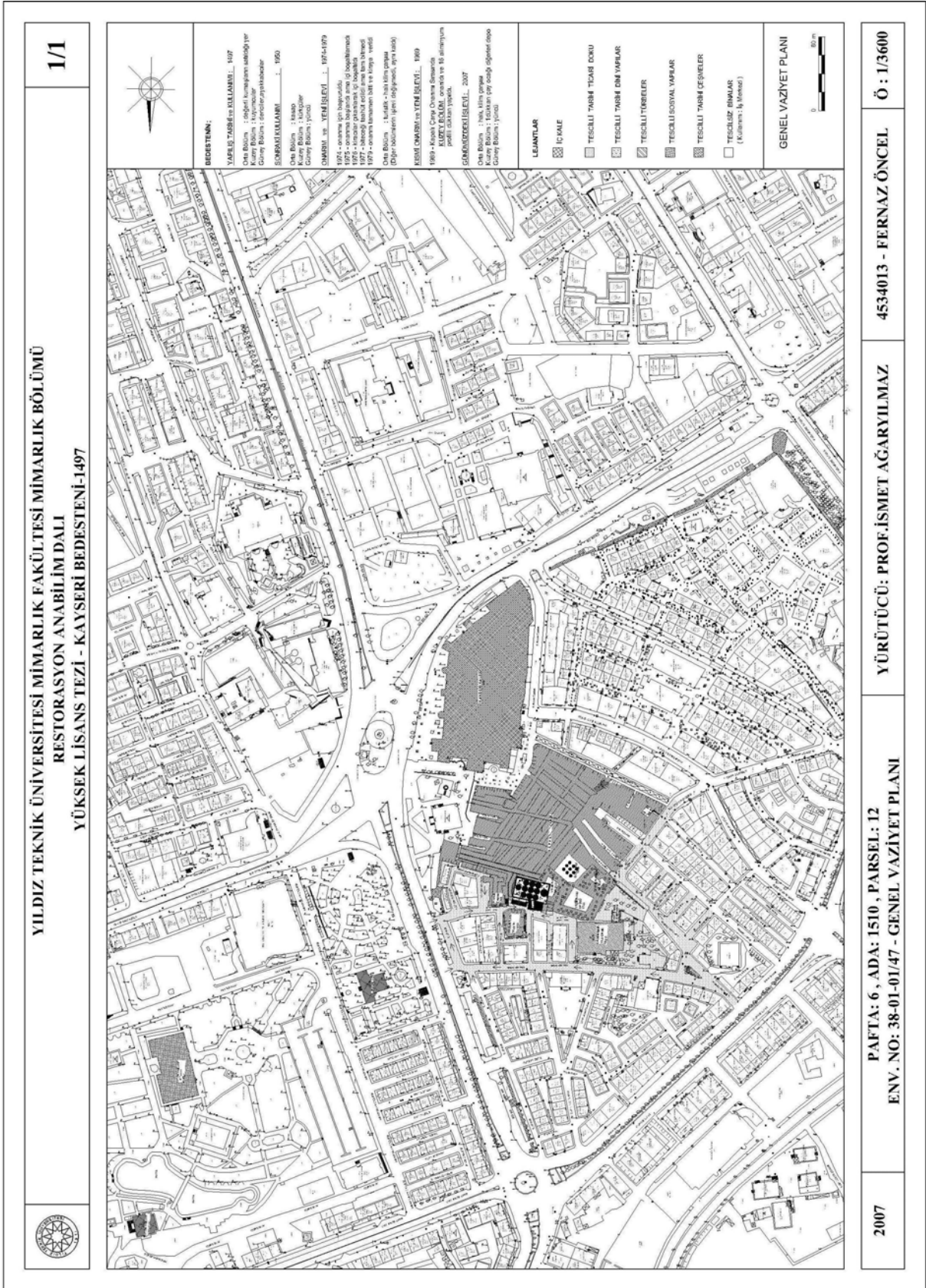
AVRUPA KONSEYİ	DÜĞAY VE KÜLTÜREL VARLIKLARIN KORUMA ENKANTERİ	01/1/87	ANIT	1987/1/1																					
TÜRKİYE	ESKİ ESERLER VE MUZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ																								
İL: KAYSERİ	İLİSİ: Merkez	MARKEZİ ADI: Çarşı ve Kebab	ETKİLEME NO: 139	1/1988																					
YERİ: GON HANI	YAPILAN: Piri Mehmet Paşa (1518-1523?)	YERİN ADI: Piri Mehmet Paşa Vakfı	YERİN YERİ: 16. Yy. Osmanlı-Civil mimari																						
GENEL TANIM: Kare planlı hana. Kapalı çarşının Öz sokağına bakan kapıdan girilmektedir. Ortada üstü açık kare avlu ve bu avlu etrafında sıralanan tonozlu han odaları mevcuttur.																									
KORUMA DURUMU	A TIT	TASIVICI YAP	A DİŞ YAP	A İST YAP	A İÇ YAP	A SIKILMA ELEMANLARI	A RUTUBET	A YER																	
	X		X	X	X	X	X	X																	
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF																				
NOTLAR: Kamlatırılarak yapılacak olan hafriyat sonucunda restorasyon projesinin çıkarılması mümkün olacaktır. Onarımının gerçekleştirilmesi durumunda, çevresinde yer alan tescilli sivil mimarlık örneği Kapalı Çarşı ve Vezir hanı ile tam bir bütünlük sağlayacaktır.																									
SARFINDA SAHİM: Vakıflar-Kayseri Beşediyesi-Özel şahıslar.					SARFINDA SAHİM: Vakıflar Genel Müdürlüğü																				
TAPILAN ÖZELLİKLER:																									
AYRINTILI TANIM: Kare planlı hana, Kapalı çarşının Öz sokağına bakan kapıdan girilmektedir. Düzgün yonu taşları ile inşa edilen kapı üzeri yarım daire kemerlidir. Ortada yer alan üstü açık kare planlı avlunun etrafında han odaları sıralanmaktadır. Bu gün bu odaların ön kısımlarında, yakın zamanda yapılmış olan ve iş yeri olarak kullanılan barakalar mevcuttur. Bu barakaların kaldırılması durumunda, han odalarının bazıları, sağlan bazıları kısmen açığa çıkacaktır.					<table border="1"> <tr> <td>TEKNİK BİLGİLER</td> <td>NO</td> <td>ELEKTRİK</td> <td>ISITMA</td> <td>SAKALIZASYON</td> </tr> <tr> <td></td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>					TEKNİK BİLGİLER	NO	ELEKTRİK	ISITMA	SAKALIZASYON		X	X		X						
TEKNİK BİLGİLER	NO	ELEKTRİK	ISITMA	SAKALIZASYON																					
	X	X		X																					
					<table border="1"> <tr> <td>ORJİNAL KULLANIMI:</td> <td>Han</td> </tr> <tr> <td>BUGÜNKÜ KULLANIMI:</td> <td>İş yeri</td> </tr> <tr> <td>ÖNERİLEN KULLANIMI:</td> <td>İş yeri</td> </tr> </table>					ORJİNAL KULLANIMI:	Han	BUGÜNKÜ KULLANIMI:	İş yeri	ÖNERİLEN KULLANIMI:	İş yeri										
ORJİNAL KULLANIMI:	Han																								
BUGÜNKÜ KULLANIMI:	İş yeri																								
ÖNERİLEN KULLANIMI:	İş yeri																								
					<table border="1"> <tr> <td>HAZIRLAYANLAR:</td> <td>18/2/1987</td> </tr> <tr> <td>Mürşit Yazıcı</td> <td>Müze Araştırmacısı</td> </tr> <tr> <td>Gazi Şahin</td> <td>" "</td> </tr> </table>					HAZIRLAYANLAR:	18/2/1987	Mürşit Yazıcı	Müze Araştırmacısı	Gazi Şahin	" "										
HAZIRLAYANLAR:	18/2/1987																								
Mürşit Yazıcı	Müze Araştırmacısı																								
Gazi Şahin	" "																								
AYTIN DAZIM:					<table border="1"> <tr> <td>TEKNİK BİLGİLER</td> <td>NO</td> <td>ELEKTRİK</td> <td>ISITMA</td> <td>SAKALIZASYON</td> </tr> <tr> <td></td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>					TEKNİK BİLGİLER	NO	ELEKTRİK	ISITMA	SAKALIZASYON		X	X		X						
TEKNİK BİLGİLER	NO	ELEKTRİK	ISITMA	SAKALIZASYON																					
	X	X		X																					
EKLER:					<table border="1"> <tr> <td>RAPOR</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>FOTOĞRAF</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>BOLOVE PROJESİ</td> <td></td> </tr> <tr> <td>RESTORASYON PROJESİ</td> <td></td> </tr> <tr> <td>HARİTA</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ERKEKİ</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>KITABE</td> <td></td> </tr> <tr> <td>VAKFIYE</td> <td></td> </tr> </table>					RAPOR	X	FOTOĞRAF	X	BOLOVE PROJESİ		RESTORASYON PROJESİ		HARİTA		ERKEKİ	X	KITABE		VAKFIYE	
RAPOR	X																								
FOTOĞRAF	X																								
BOLOVE PROJESİ																									
RESTORASYON PROJESİ																									
HARİTA																									
ERKEKİ	X																								
KITABE																									
VAKFIYE																									
Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu / 7.1988/10 ve 139 sayılı Kararı Ekidir.					<table border="1"> <tr> <td>KONTROL EDEN</td> <td>/ / 19</td> </tr> <tr> <td>KYKK ONAYI</td> <td>NO: 139 / 1988</td> </tr> <tr> <td></td> <td>/ 19</td> </tr> <tr> <td></td> <td>/ 19</td> </tr> <tr> <td>REVİZYON</td> <td>/ / 19</td> </tr> <tr> <td>G.E.K.A. Y.E. KARARLARI</td> <td></td> </tr> </table>					KONTROL EDEN	/ / 19	KYKK ONAYI	NO: 139 / 1988		/ 19		/ 19	REVİZYON	/ / 19	G.E.K.A. Y.E. KARARLARI					
KONTROL EDEN	/ / 19																								
KYKK ONAYI	NO: 139 / 1988																								
	/ 19																								
	/ 19																								
REVİZYON	/ / 19																								
G.E.K.A. Y.E. KARARLARI																									

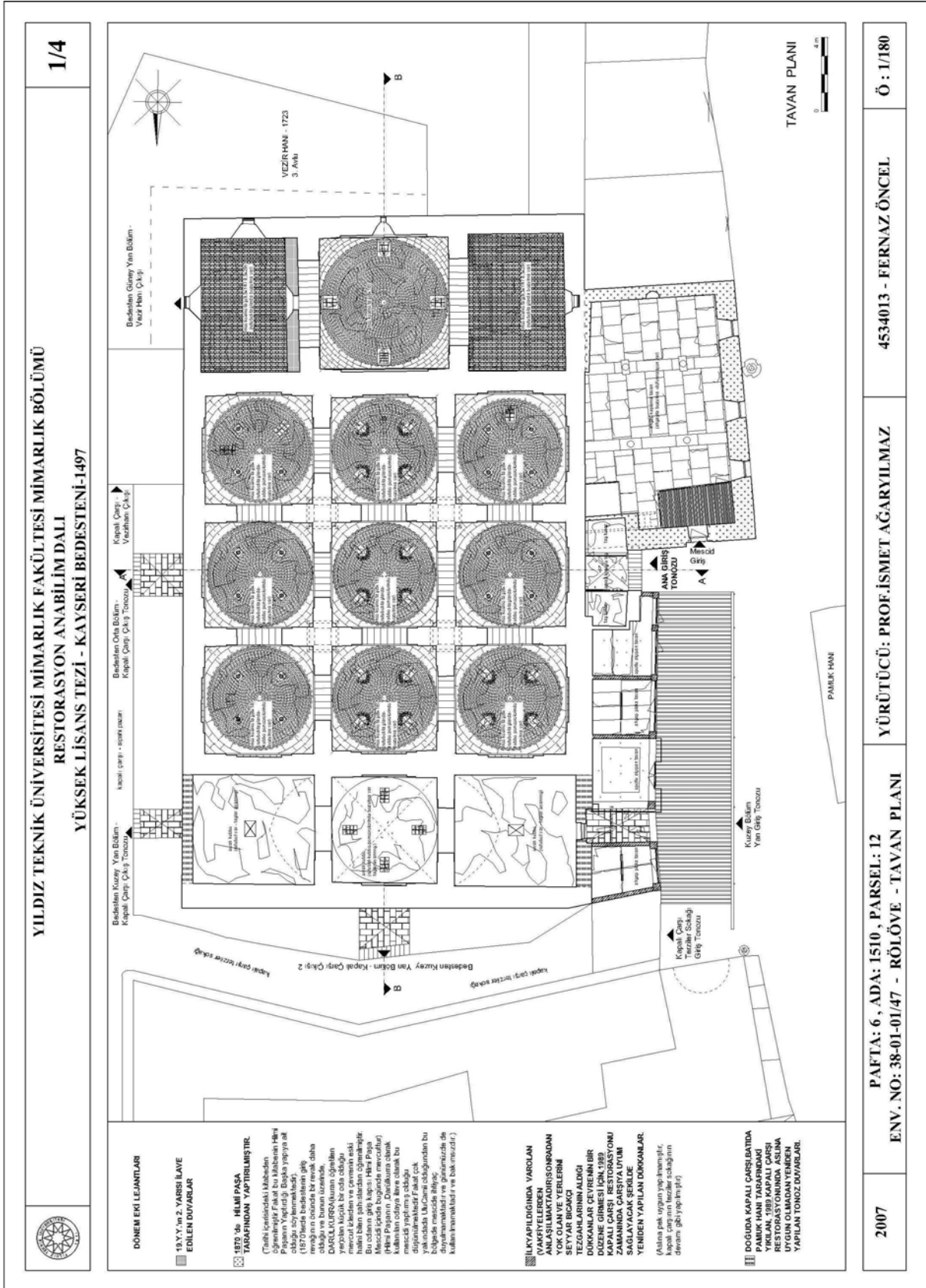
Şekil Ek 6.3 Gön Hanı envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		D.V.K.E.		ANIT		ENVANTER NO: 58/01/0146	
TÜRKİYE		ESKİ ESERLER VE BİYİKLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		MÜHÜR NO: Camii K-bir Muh.		KORUMA DEĞERİ: Bir çok		HARİT NO: 1	
İL: KAYSERİ		İLÇE: MERKEZ		KONUM: 6		YIL: 1970		KORUMA DEĞERİ: ANIT	
YAPILAN: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa		YAPILAN: 18. Y. yıl başları		YAPILAN: 157		YAPILAN: 157		KORUMA DEĞERİ: ANIT	
YAPILAN: VEZİR HANI		YAPILAN: 18. Y. yıl başları		YAPILAN: 157		YAPILAN: 157		KORUMA DEĞERİ: ANIT	
GENEL TANIMI: Çarşı muhitinde olup iç avlu ve iki kapalıdır.									
KODLAMA DURUMU									
A İYİ B ORTA C FENİ									
VAZİYET PLANI									
FOTOĞRAF									
GÖZLEMLER:									
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü 17 dükkan					BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Vakıflar Genel Müdürlüğü				
YAPILAN ONARIMLARI: Son yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.									
AYRINTILI TANIMI: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Vakfı olan Vezir Hanı Şehrin çarşı muhitindedir ve U lu Cami, Kapalı Çarşı, şimdi yıkılmış ve sadece arsası bulunan gök hanı, iç bedesten tarafından çevrilmiştir. Hanın iki küçük ve ortada bir büyük Avlusu biri kapalı çarşı'nın karanlık çarşı ağzında, diğeri iç bedesten tarafında iki çıkışı vardır. Birbiriyle geniş revaklarla irtibatlı bulunan kemerli iki katlı odalar avlular etrafında sıralanmıştır.					TEKNİK BİLGİLER				
					ORJİNAL KULLANIMI: Han-Çarşı				
					BUGÜNKÜ KULLANIMI: Çarşı-Derici ve yuncular çarşı				
					ONARILAN KULLANIMI: Çarşı				
					HAZIRLAYANLAR: / / 19 Mehmet ÇAYINDAĞ Müze Müdürü Hamdi KODAN " Asistanı				
YAYIN DİZİNİ: Kayseri Türk Anıtları A.Gabriel (Türkçe tercüme: A. Akif Tütenk) S.97.					KONTROL EDEN: Mehmet ÇAYINDAĞ / / 19				
					G. M. E. E. A. T. K. KARARLARI				
					NO: 5010 19/10 / 1969				
					5882 10/10 / 1971				
					1 / 19				
					REVİZYON				
					G. M. E. E. A. T. K. ONAYI: (A-75) 8 7 / 1976				

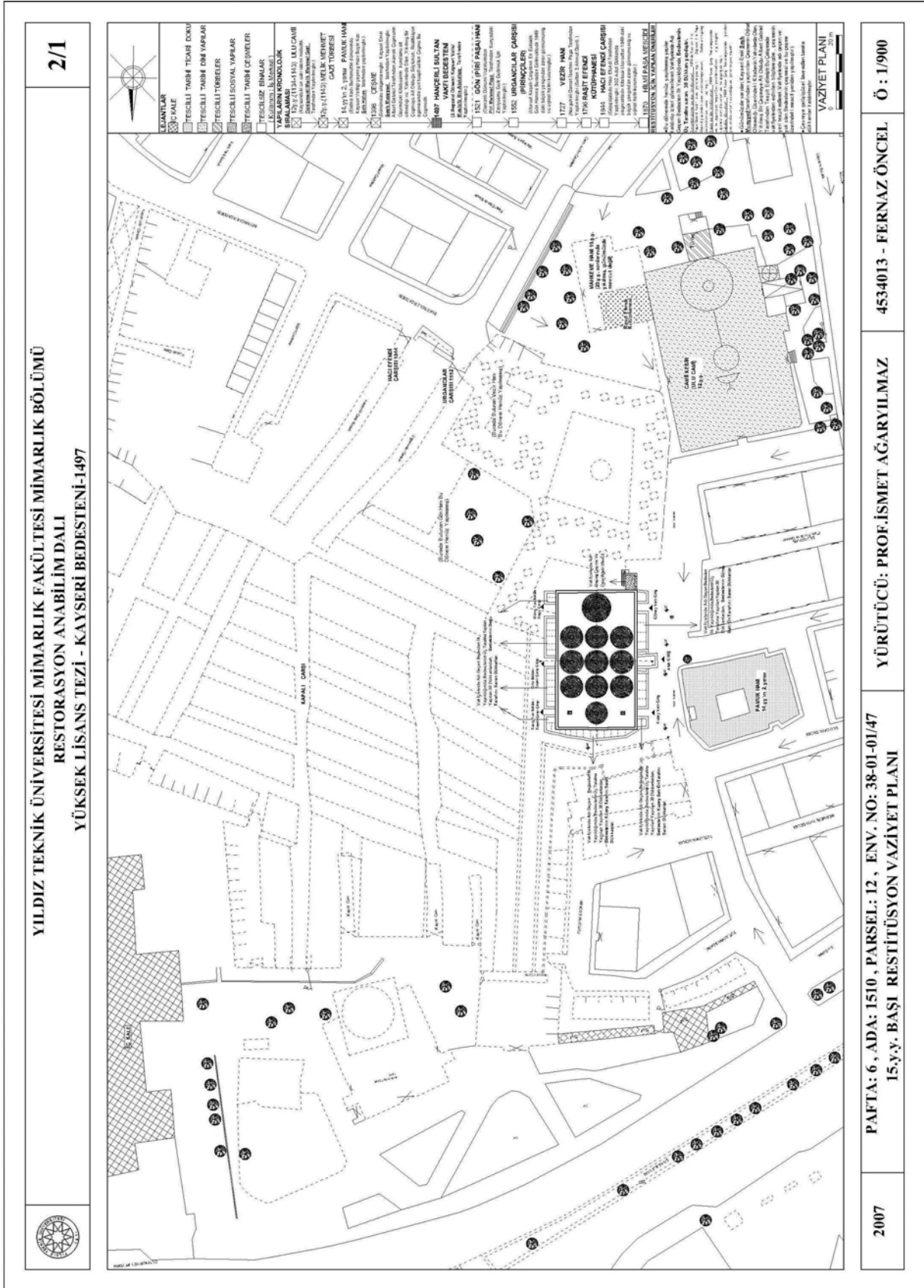
Şekil Ek 6.4 Vezir Hanı envanter fişi.

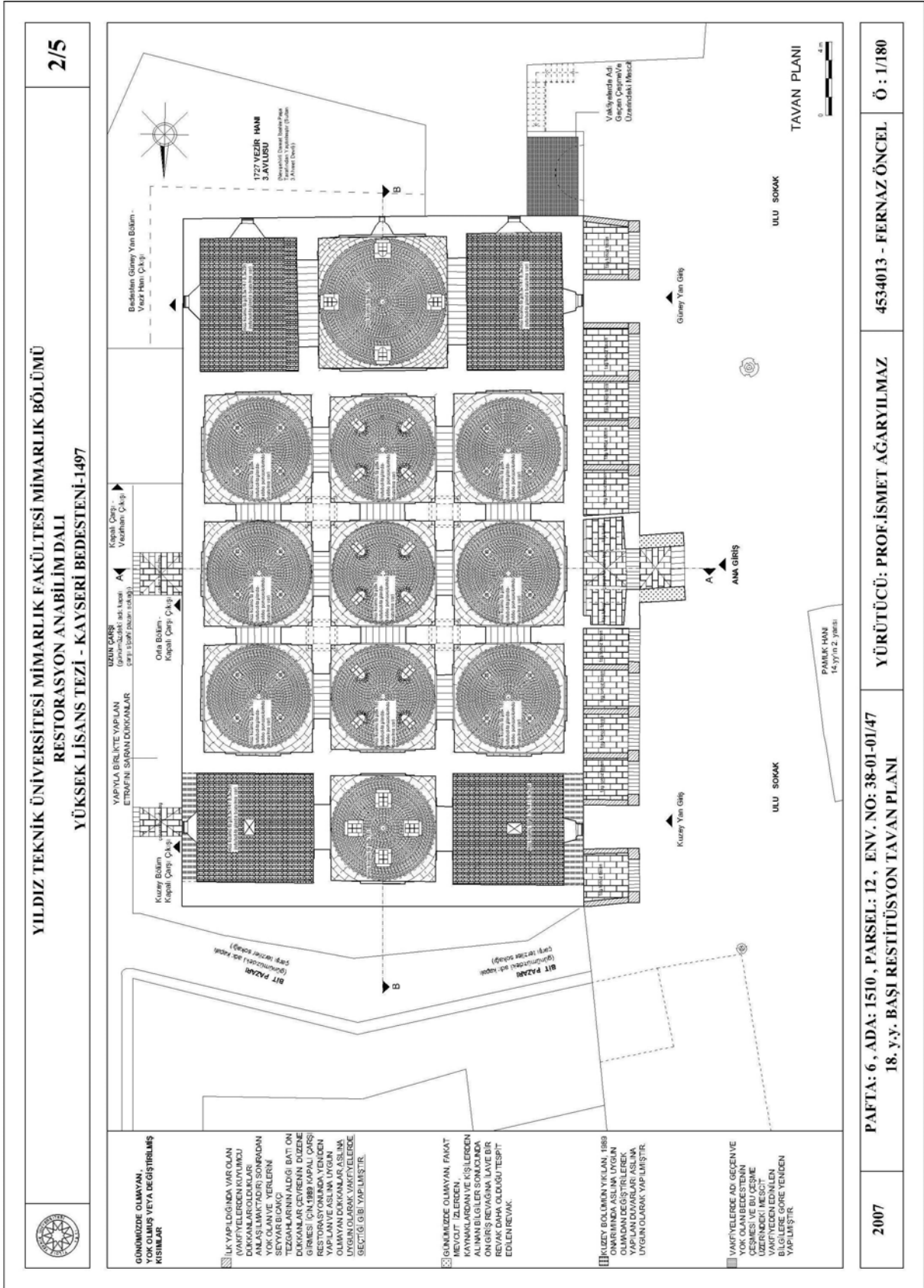
Ek7 Kayseri "Hancerli Sultan Vakfı Bedesteni"nin Rölöve Projesi

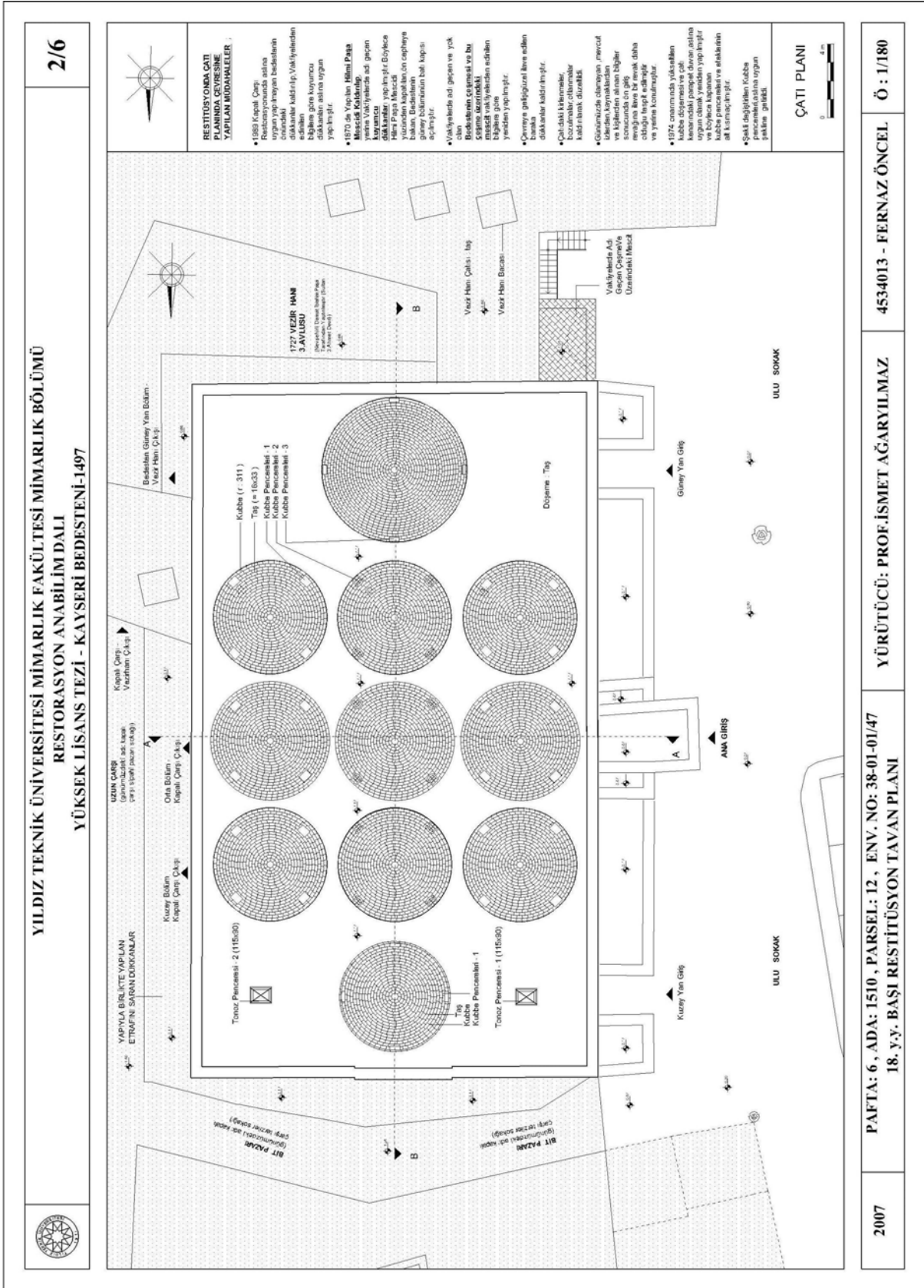

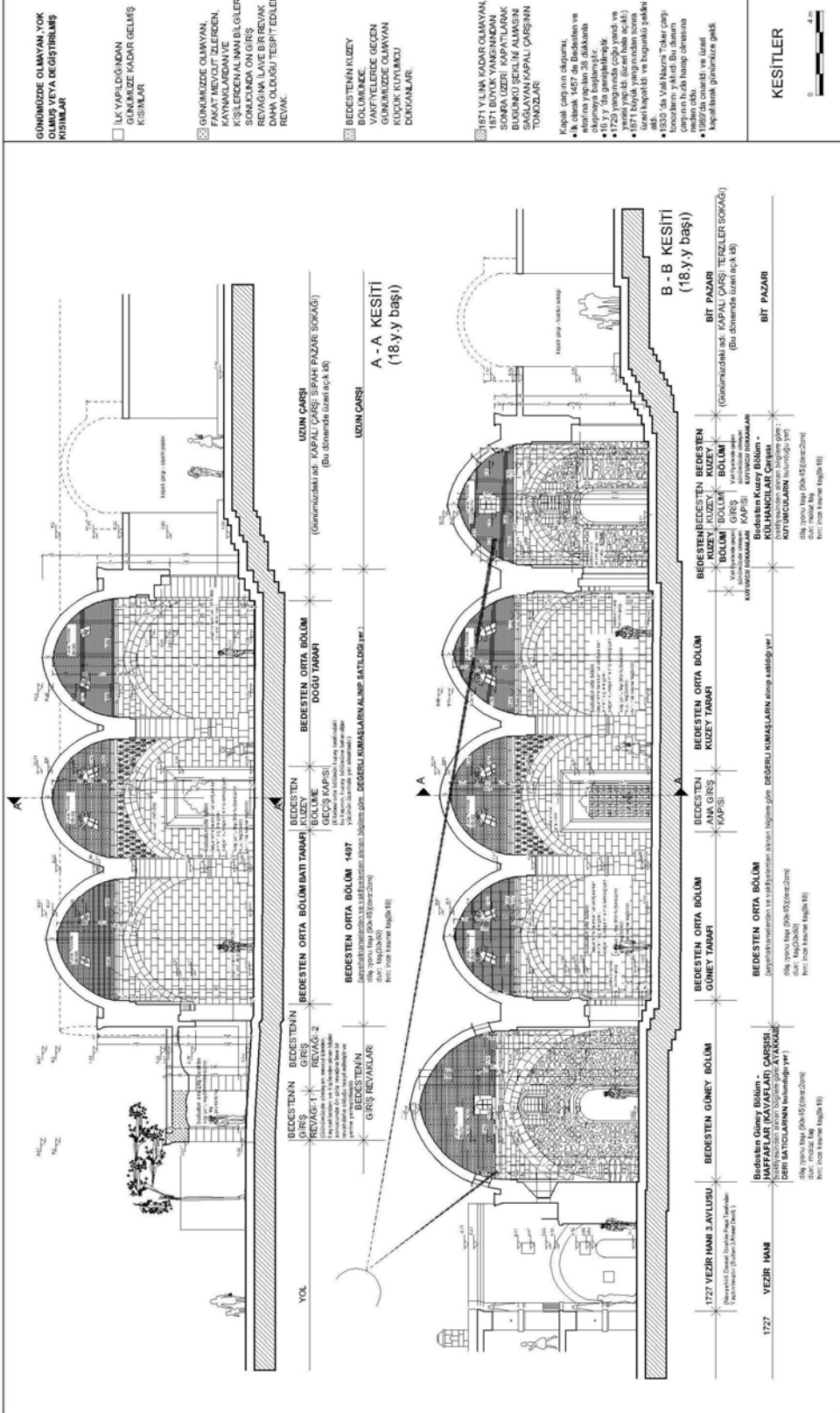
Ek 8 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin Restitüsyon Projesi

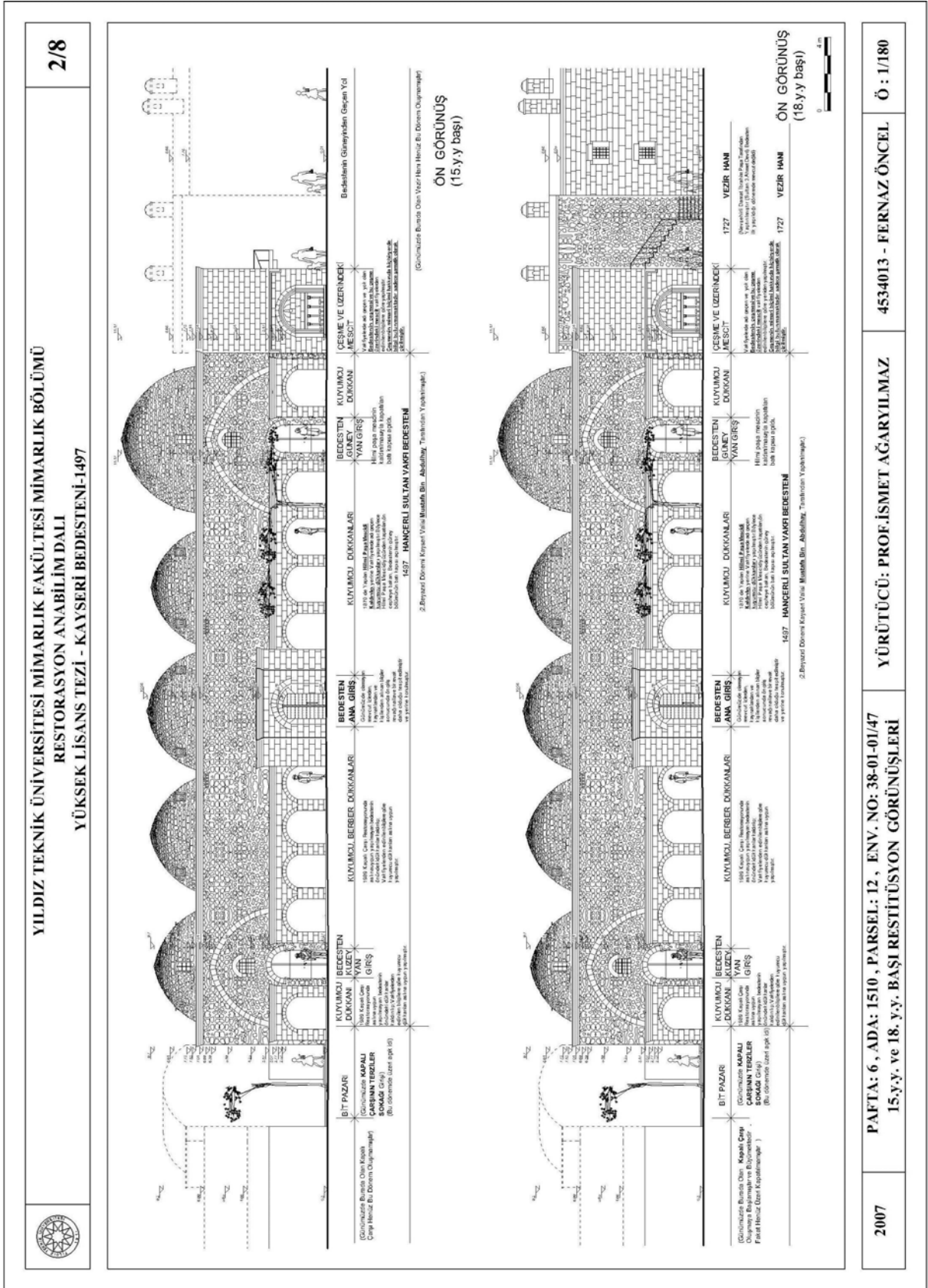

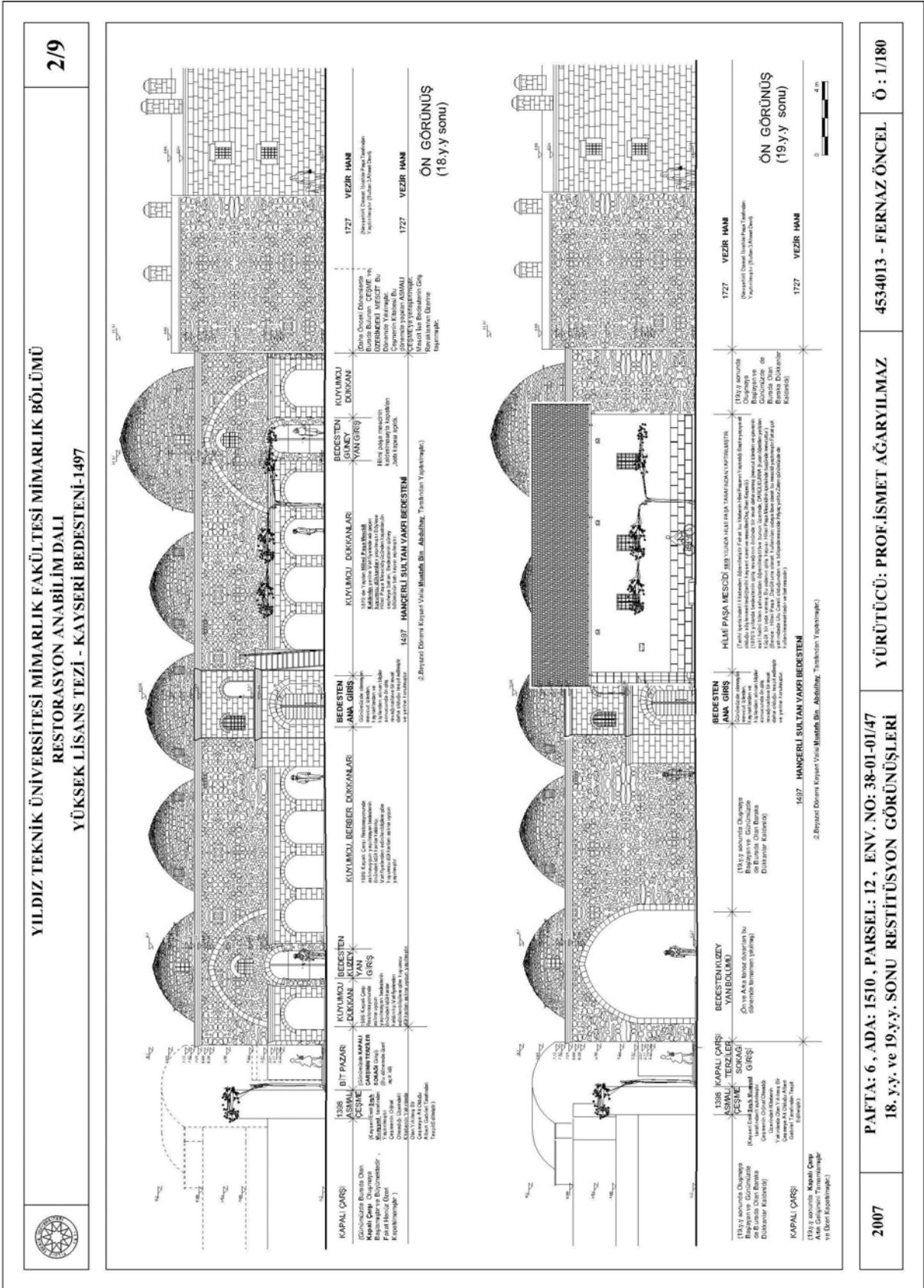

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ
RESTORASYON ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ - KAYSERİ BEDESTENİ-1497

2007

PAFTA: 6 , ADA: 1510 , PARSEL: 12 , ENV. NO: 38-01-01/47
18. y.y. ve 19.y.y. SONU RESTİTÜSYON GÖRÜNÜŞLERİ

4534013 - FERNAZ ÖNCEL
Ö : 1/180

Ek 9 “Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”nin Restorasyon Projesi

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ
RESTORASYON ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ - KAYSERİ BEDESTENİ-1497-KÜLTÜR MERKEZİ

YEM İŞLEVİ:
SANAT GALERİSİ

- İlmi Program...**
- 1 GİRİŞ: Dışarıya Göznelik, Saklı
 - 2 EKİNE: Yönelik
 - 3 SERGİ MEKANLARI: Sıraüstü, Pencelik
 - 4 SOSYAL HİZMET VE EĞİTİM: Çıkış Anı, Salon, Seramden Pastaneler, Programlar Odası (kurulak politeni), Kulluğane, Öğretim Alanları
 - 5 KARILIK VE KORUMA: Enerji İzolatörleri ve Kısıtlı, Duyma

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

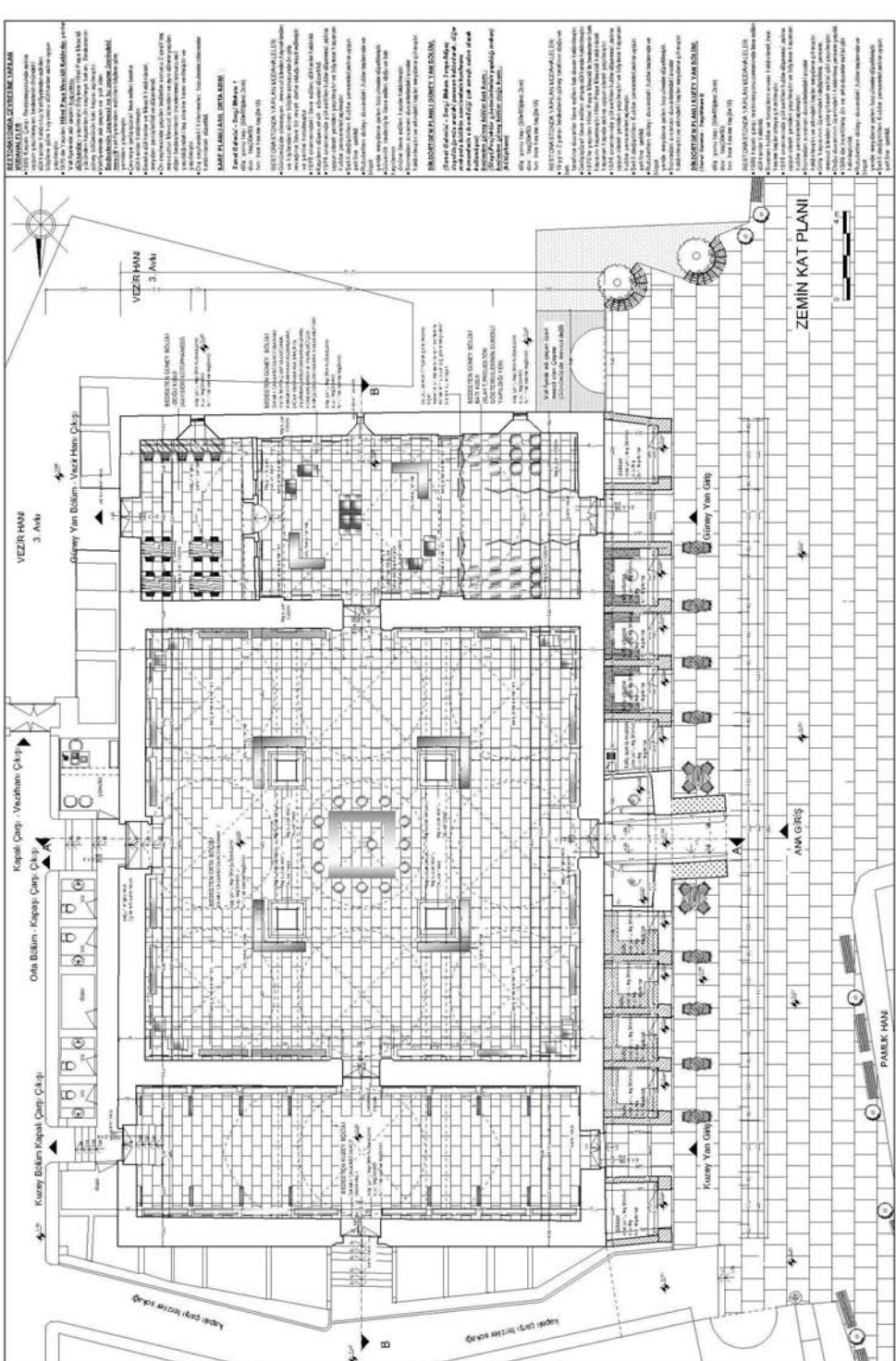
Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

Restorasyon sürecinde katmanlı yapıların...
Mimarlık programı, katmanlı yapıların...

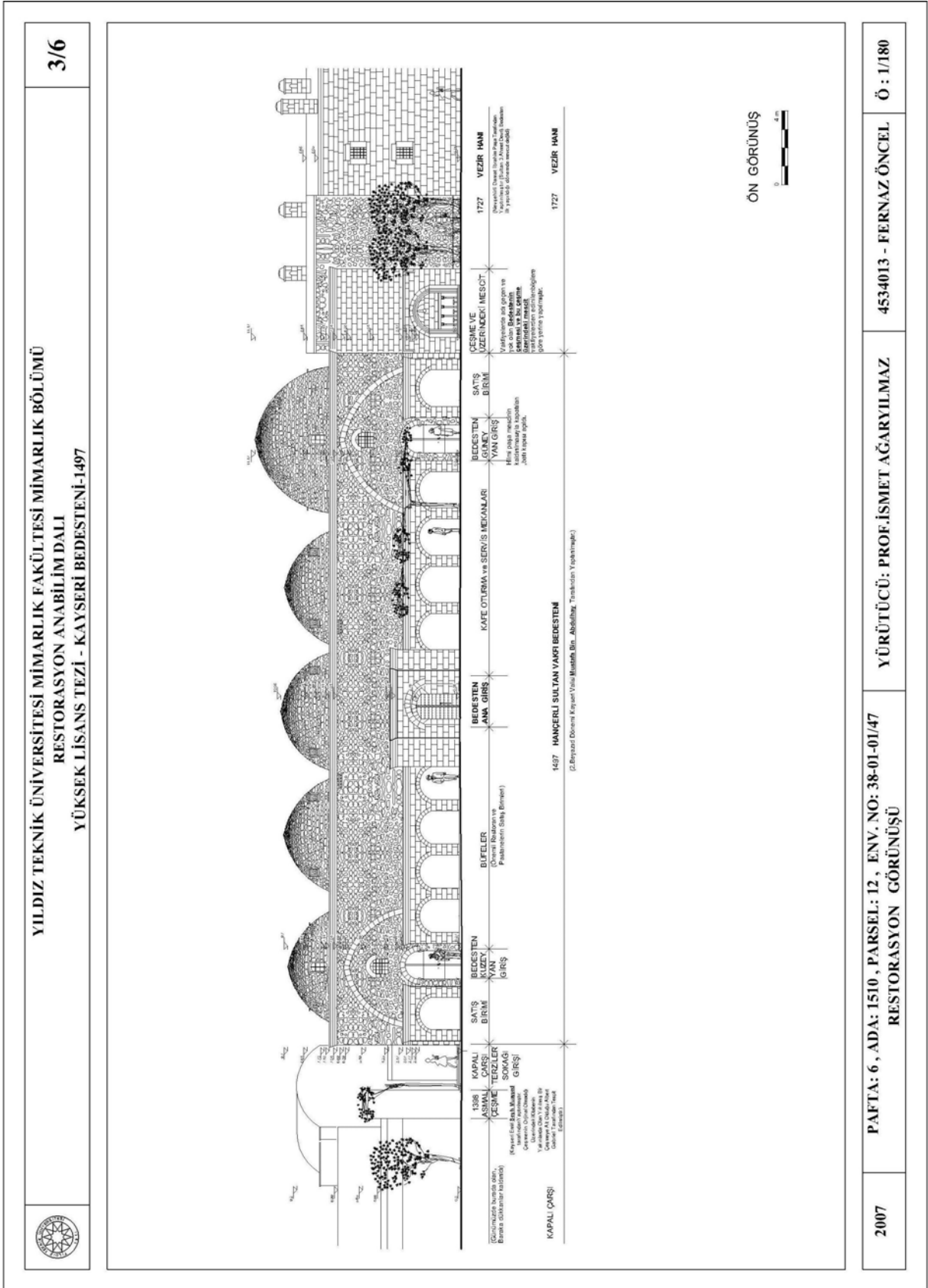
RESTORASYON ÖZETİ (ÖZETİ)
Bu plan, restorasyonun kapsamını ve sonuçlarını göstermektedir. Restorasyonun amacı, yapıyı orijinal hâline getirmek ve kültürel değerlerini korumaktır. Plan, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm işlemleri göstermektedir.

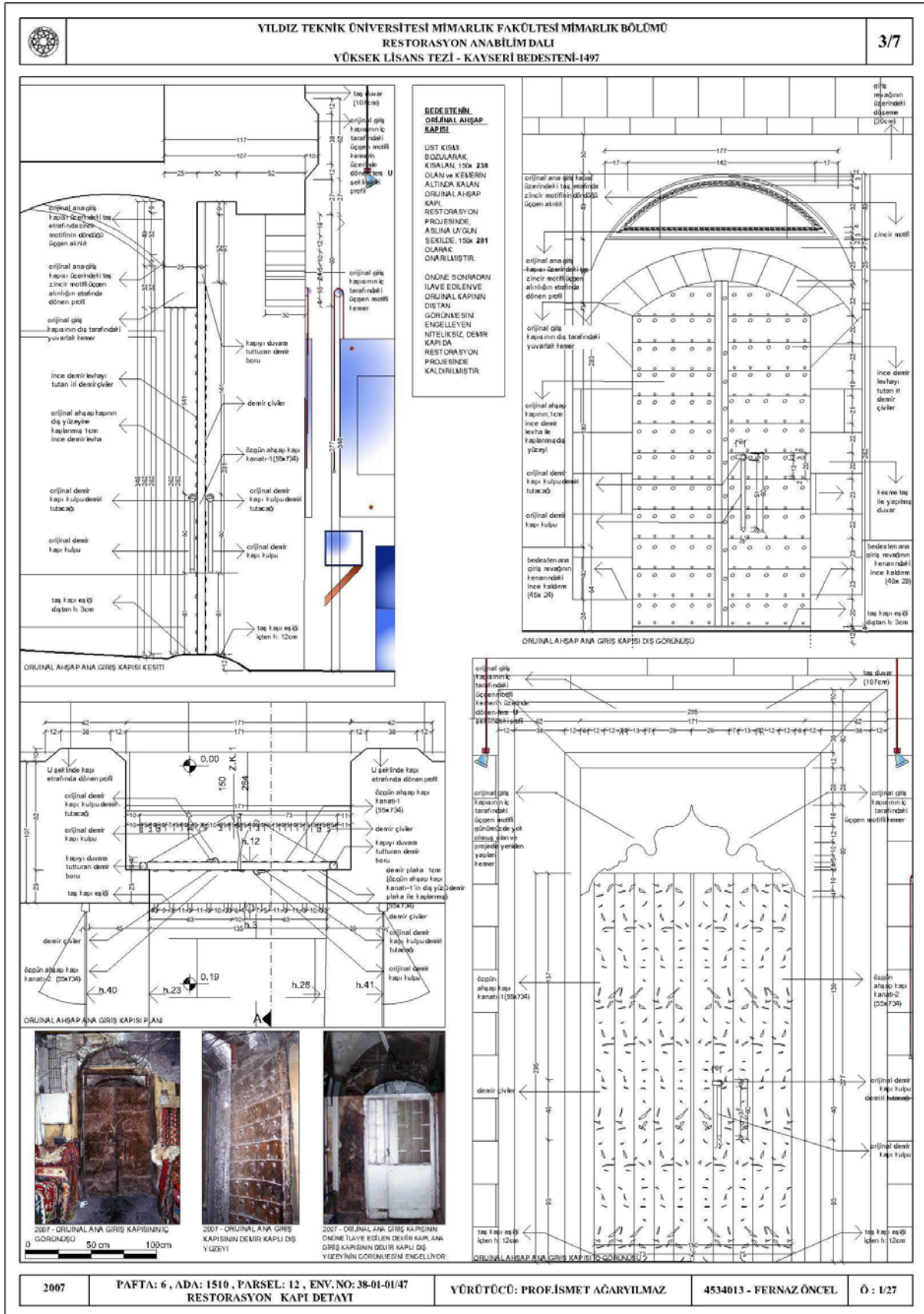
İNŞAAT PLANI (ÖZETİ)
Bu plan, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir. İnşaat planı, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir.

İNŞAAT PLANI (ÖZETİ)
Bu plan, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir. İnşaat planı, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir.

İNŞAAT PLANI (ÖZETİ)
Bu plan, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir. İnşaat planı, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir.

İNŞAAT PLANI (ÖZETİ)
Bu plan, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir. İnşaat planı, yapıyı orijinal hâline getirmek için gerekli olan tüm yapısal işlemleri göstermektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	24.09.1981	
Doğum yeri	Kayseri	
Lise	1996-1999	TED Kayseri Koleji
Lisans	1999-2004	Maltepe Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2005-2007	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve-Restorasyon Programı

Aldığı Ödüller

Türk Serbest Mimarlar Müşavirler Derneği 2002 – 2004 Dönemi 5. Proje (diploma projesi öncesi) Öğrenci Teşvik Ödülü.